

సాహిత్

మాస పత్రి

ఆగస్టు 198

భారతి

వ్యవస్థాపకులు

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

భారతి

మాసపత్రిక

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938-1972)

అగస్టు 1984

సంపుటము : 61 సంచిక : 8

విడిపత్రిక వెల నాలుగు రూపాయలు

విషయానుక్రమణిక

ఆగస్టు 1984

ముఖచిత్రం : వరదరాజస్వామి దేవాలయము (ప్రాగటూరు)

ఫొటో పంపినవారు : శ్రీ ఐ. కార్తికేయశర్మ

రక్త తర్పణం

శ్రీ దిలావర్

ఏ భాగమతి వలపు సరసిలో విరిసిన
ఒక 'రాజకమలం' పరిమళ చిహ్నమో
ఈ భాగ్యనగరం !

ఏ అమరప్రేమ కావ్యం పుటలలో మెరిసిన
ఒక రసమయ భావస్మృతియో
ఈ చార్మినార్ శిఖరం !

ఏ తెలుగు అన్నదమ్ముల మంత్రాంగమో
శ్రీరామ రక్షగా—
ఎగిరింది ఒక చంద్రధ్వజం !

ఏ మహోన్నత నాగరికతా దివ్య స్వప్నమో
మానవాళికి భిక్షగా—
మత సామరస్యం కలిపింది భుజం భుజం !

ఏ ఫ్యూడల్ వ్యవస్థ పక్కలో బల్లెమై
పదును పెట్టుకుంది యిచట మఖ్దూం కవిత !

ఏ నషేదార్ ముషాయిరీలకు పందిరై
అల్లుకున్నది యిచట దాశరథి కవితాలత !

ఏ భిన్న సంస్కృతుల కెరటాలను అనాదిగా
మోసుకొస్తున్నది యీ మూసీ స్రవంతి !

ఏ మమతాకుసుమాలను అనుస్యూతంగా
విరగ బూస్తున్నది యీ నగర వాసంతి !

ఒక దైవత్వం ఆవహించినవేళ
కన్న కొడుకునే ఖుర్బానీ చేయదలచిన
త్యాగశీలి ఒకడు !

ఒక మానవత్వం అతిశయించిన వేళ
మేని కండల్నే కోసి యిచ్చిన
భూతదయాశాలి ఒకడు !

పరాకాష్ఠపొందిన ఆ మహనీయత
యీనాడు రాక్షసత్వాన్ని తొడుక్కున్న దెందుకు ?

దిక్కులేక నడివీధిలో మానవత్వం
రక్తం మడుగులో పడివున్న దెందుకు ?

మనిషి రక్తాన్ని వీధుల్లో చిమ్ముతూ
ఏ పిశాచగణాలు ఆడుకుంటున్నాయి వసంతాలు ?

ప్రజల శవాల పీర్లతో
ఏ మతోన్మాదం జరుపుకుంటున్నది వూరేగింపులు ?

జీవనోత్సాహ తరంగమాలికలతో అలరారిన మూసీ
నేడు నెత్తురుటేరై ప్రవహించుచున్నది !

సమతా సంకేతమై నిలిచిన చార్మినార్
నేడు రక్కెస కసాయితనం ముందు తలవంచుకున్నది !

సౌహార్ద్రరాగాల నాలపించిన సమైక్యతా విపంచి
నేడు తీగలు తెగి విరాగియై మూగవోయింది !

ఒక తల్లి గర్భశోకపు ఆర్తనాదాలకు
ఏ మసీదు జవాబు యిస్తుంది ?

ఒక చెల్లి చెరిగిన సౌభాగ్యం హాహాకారాలకు
ఏ మందిరం సంజాయిషీ యిస్తుంది ?

అనంత వాయువుల్లో కలిసిన అమాయక ప్రాణాలకు
ఏ మతం పరిహారం చెల్లిస్తుంది ?

ఏ ఖురాన్ యీ రక్తతర్పణం కోరుకున్నది ?

ఏ వేదం యీ నరమేధం చేయాలన్నది ?

మానవత్వాన్ని పుడిసెడు నీళ్లుపోసి పెంచనినాడు
అది మతం కాదు మనిషిపాలిటి మహమ్మారి !

మనిషి మనిషిని ప్రేమించడం నేర్పనినాడు
అది మతం కాదు మానవత్వానికి కట్టిన గోరి !

ఓ మనిషీ నువ్వు కులమతాతీత మనిషిగా ఎదిగిననాడు
ఈశ్వర్ అల్లా తేరేనామ్ !

ఓ భాయీ ! మానవుడే మహనీయుడన్న పేరును
చేయబోకు బద్‌నామ్ !

శ్రీ ఎ. విజయదత్తాత్రేయశర్మ

ప్రకాశం జిల్లా గ్రామ నామముల

ఒక పరిశీలన

"ప్రకాశం జిల్లాకు తూర్పున బంగాళాఖాతం, ఉత్తరాన మహబూబ్ నగర్, గుంటూరు జిల్లాలు, పడమర కర్నూలు జిల్లా, దక్షిణాన కడప, నెల్లూరు జిల్లాలు సరిహద్దులుగా ఉన్నాయి."[1]

1975 సం॥ ఆంధ్రప్రదేశ్ స్టాటిస్టికల్ అబ్‌స్ట్రాక్ట్ ననుసరించి ఈ జిల్లాలోని గ్రామముల/పట్టణముల సంఖ్యా వివరములు పట్టిక 1లో ఉన్నవి.

చారిత్రక నేపథ్యము

ఈ జిల్లాలో పలుతావులందు చరిత్రపూర్వయుగమునాటి మానవ నివేశనమును సూచించు పురావస్తు విశేషములు బయల్పడినవి. చేజెర్ల (ఒం), కందుకూరు (కం), ఎర్రగొండపాలెం (మా), కనిగిరి, గన్నవరం, ఎలిగండ్ల (అన్నీక), గిద్దలూరులందు ప్రాచీనశిలాయుగపు పరికరములు, మంగలకుంట, వాగిమడుగు, తర్లపాడు (అన్నీపొ) లందు మధ్యశిలాయుగమునకు చెందిన సమాధులు, పాలేరులోయలో నవీన శిలాయుగ సంబంధ విశేషములు లభించినవి.[2]

మౌర్య, శాతవాహన, ఇక్ష్వాక, పల్లవ, తూర్పుచాళుక్య, చాళుక్య, చోళ, వెలనాటి, చోళ, తెలుగుచోళ (కొణిదెన, పెదచెరుకూరు, గుండికరి,) రెడ్డి, (అద్దంకి, కొండవీడు, కందుకూరు), కాకతీయ, విజయనగర, గజపతి ఇత్యాది సామ్రాజ్య, సామంత వంశముల పాలన ఈ జిల్లాలో సాగినది. బహమని, కుతుబ్‌షాహి, మొఘల్, అసఫ్ జాహీల పాలన మధ్య యుగమున చెల్లినది. ఆధునిక యుగమున చుండి (కామినేని), చెరుకూరు (వాసిరెడ్డి), ఒంగోలు (మందపాక), సాయపనేని (దూపాటిసీమ), తెట్టు (వేజెళ్ళవారు), ముత్యాలపాడు (పెదపవని), మాణిక్యారావు, వెంకటగిరి (వెలుగోల మొ॥ పెద్ద - చిన్న సంస్థానముల, జమిందారీల పాలన సాగిన అనేకమంది పాలియగాండ్ర పాలన కూడ ఉండినది.

ప్రాచీన మధ్యయుగములందు పాలనావిభాగముల

వాడులు :

ఏఱువనాడు :

పట్టిక - 1

క్రమ సంఖ్య	తాలూకా	గ్రామములు జనావాసం		పట్టణముల సంఖ్య	మొత్త
		కలవి	లేనివి		
1	అద్దంకి	96	4	1	101
2	చీరాల	42	1	2	45
3	దర్శి	120	13	—	133
4	గిద్దలూరు	93	10	2	105
5	కందుకూరు	167	17	1	185
6	కనిగిరి	165	14	1	180
7	మార్కాపురం	107	7	1	126
8	ఒంగోలు	104	7	1	112
9	పొదిలి	111	8	—	119
జిల్లా మొత్తం		1,005	92	9	1,106

ఆంధ్రదేశపు ప్రాచీన విభాగములలో నొకటిగా ఎన్నబడిన ఏఱువనాడు మార్కాపురం, దర్శిపొదిలి తాలూకాల ప్రాంతం.[3] ఏరువ ఏరవ శబ్దాలకు మూలధాతువు ఒకటే యాఱ్-/అఱ్ -నది [3అ]. పిన ఏఱువ ఏఱువ నాటిలోని అంతర్భాగము [3ఆ]

కమ్మనాడు: మార్కాపురం, ఒంగోలు,చీరాల, అద్దంకి తాలూకాలలో కూడ కమ్మనాడు విస్తరించుకొని యుండినది. కమ్మపద వ్యుత్పత్తిని గూర్చి భిన్నాభిప్రాయాలున్నవి. కమ్మ (న) శబ్దంతో సంబంధం కలది అని ఒక అభిప్రాయం[3ఇ] కాగా 'కర్మ లేక 'కార్మిక' శబ్ద సంబంధమని వేరొక అభిప్రాయం. [3ఈ]

పాకనాడు/పూగినాడు

కందుకూరు దర్శి ఒంగోలు తాలూకాల ప్రాంతము.

"పాకమనగా నరవభాషలో తీరమని యర్థము. నెల్లూరు మండలము (దానిలోని వైన కందుకూరు, కనిగిరి, పొదిలి, దర్శి, తాలూకాలు ప్రస్తుతం ప్రకాశం జిల్లాలో చేరియున్నవి) లోని సముద్ర తీర ప్రాంతమునకు పాకనాడని పేరు వచ్చియుండును.[4]

ఇక్ష్వాకుల నాటి సామంత ప్రభు కుటుంబములలో ముఖ్యమైన వారు.

పూగియులు : పూగీయులు నివసించుచుండిన రాష్ట్రమునకు వారిపేర పూగి రాష్ట్రమని పేరు కలిగినది పూగీయులు పూగవిషయ వాసులు. పూగ విషయ మనగా తరువాత పాకనాడని వ్యవహరింపబడిన ప్రాంతము... ఇచట పోకలు (వక్కలు) విస్తారముగా పండు చుండుటచే, దానికి పోకనాడు, పాకనాడు అను నామము కలిగినట్లు తోచును"[5] పూగియనునదియే పొంక, పోక, పాక అను విధముగా పరిణామమందినది మరియొక వివరణ.[6]

మొట్టువాడి : ఇది మార్కాపురం తాలూకా ప్రాంతమునకు సరిపోవునదిగా గుర్తించబడినది.

ఉదయగిరిరాజ్యము: పొదిలి, కందుకూరు, కనిగిరితాలూకాలు ఉదయగిరి రాజ్యములో చేరియుండినవి.

సీమలు/స్థలములు

అద్దంకిసీమ స్థలము/దండపాటు : ఒంగోలు, దర్శి తాలూకాల ప్రాంతము.

అఱులూరిస్థలము : ఒంగోలు తాలూకా ప్రాంతము

అమ్మనబ్రోలు సీమ[7] : ఒంగోలు, దర్శి, కందుకూరు, తాలూకాల ప్రాంతము.

కందుకూరుసీమస్థలము : కందుకూరుతాలూకా ప్రాంతము.

కుండినసీమ : చీరాల తాలూకా ప్రాంతము.

ధూపాటిసీమ : మార్కాపురం తాలూకా ప్రాంతము,

పొదిలిసీమ : పొదిలితాలూకా ప్రాంతము.

పొలిగొండస్థలము : దర్శి తాలూకా ప్రాంతము.[8]

అమవనకలమారి "కంపనము" : దర్శితాలూకా ప్రాంతము "కన్నడ భాషలో కమ్పణ మనగా నొక మండలమని యర్థము[9]"

అరెభూమి : మార్కాపురం, అద్దంకి, గిద్దలూరు, తాలూకాల ప్రాంతము.[10]

కవచాకార భాగము ; పల్లవకుమార విష్ణువు శాసనములో ప్రసక్తమైన చందలూరు గ్రామ నిర్దేశమును బట్టి నేటి అద్దంకి తాలూకా ప్రాంతమే భోగభూమి యని భావించవచ్చు" కవచకారభోగం అంటూ ఒక మండలమే వృత్తికారుల పేర పిలువబడుచున్నట్లు పల్లవుల చందలూరు రేకులు చెప్తున్నాయి."[11]

ఐక్యజనపధ : క్రీ. శ. 1495 నాటి శాసనములో నుటకించబడిన ఈ జనపధము చెరుకూరు (చీ) సమీప గ్రామముల కూటమిగా నెంచవచ్చునని తలంచబడినది.[12]

పట్టిక - 2

శాసనములు - గ్రామనామములు

క్రమ సంఖ్య	శాసనములో గ్రామనామము	ప్రస్తుత గ్రామనామము	తాలూకా	కాలము	ఆధారము
1	2	3	4	5	6
1	ఒంగోడు	ఒంగోలు	ఒంగోలు	క్రీ.శ. 4 శ.	డా. బూదరాజ రాధాకృష్ణ, ప్రాచీనాంధ్ర శాసనాలు (హైదరాబాద్, 1971) పు 169, 253.
2	మల్లవరం	మల్లవరం	,,	శ. 1467	నెల్లూరు శాసనాలు (ఒంగోలు), నెం 21.
3	చదలువాడ	చెదలవాడ	,,	శ. 1488	పైది. నెం 29.
4	నిడుమ్రానూరు	నిడమానూరు	,,	శ. 1437	యస్. ఐ. ఐ. 6 నెం 248
5	అమ్మనంబ్రోలు	అమ్మనబ్రోలు	,,	,,	నెల్లూరు శాసనాలు (ఒంగోలు), 46.
6	గోనుగుంట	గోనుగుంట	,,	,,	పైది.
7	దొడ్డారము	దొడ్డవరప్పాడు	,,	శ. 1460	పైది, నెం. 44.
8	వల్లూరు	వల్లూరు	,,	శ. 1437	యస్. ఐ. ఐ. 6. నెం. 248
9	అలులూరు	అల్లూరు	,,	శ. 1194	నెల్లూరుశాసనాలు (ఒంగోలు), నెం. 101.
10	పెట్నూరు	పెట్నూరు	,,	,,	పైది.
11	ఉప్పుగుండూరు	ఉప్పుగుండూరు	,,	శ. 1059	యస్ ఐ. ఐ. 6, నెం. 606.
12	అడ్డెంకి	అద్దంకి	అద్దంకి	క్రీ.శ945-70	ప్రాచీనాంధ్రశాసనాలు 1 పు 191, 211.
13	చెన్దలూర్	చందలూరు	,,	క్రీ.శ. 426	పైది. పు 169 - 70, 317.
	చెన్దఘ్నూరు	,,	,,	క్రీ.శ. 673	పైది. 177, 317.
14	కొండముజునూరు	కొండమంజలూటు	,	క్రీ.శ450 ప్రా	పల్లవకుమార విష్ణువు బొబ్బేపల్లి తామ్రపట్టికలు, భారతి మే, 1982, పు, 23
15	దోనావటి	ద్రోణాదుల	,,	,,	,, ,, ,,
16	పుల్లశూరు	పుల్లూరు	,,	,,	,, ,, ,,
17	మహిషశిరము	ఎనమదల	,,	,,	,, ,, ,,
18	దమ్మపుర	ధర్మవం(ధర్మారం)	,,	క్రీ. శ. 848	ప్రాచీనాంధ్ర శాసనాలు, 58, 59 & 343.
19	మారుటూరు	మార్టూరు	,,	క్రీ. శ. 7	కాపర్‌ప్లేట్ ఇన్స్క్రిప్షన్స్ ఇన్ ఆం. ప్ర, గ॥ మ్యూజియం, వాల్యూం 1, పుట 34.
20	కల్వకూరు	కల్వకూర్	,,		రెండవ అమ్మరాజు మలియంపూడి శాసనము, ఎ. ఇం 7 పుట 47 - 56
21	కొప్పరము	కొప్పరము	,,	శ. 1037	యస్. ఐ. ఐ 10 నెం. 73.
22	రావినూతల	రావినూతల	,,	శ. 1215	నెల్లూరు శాసనాలు (ఒంగోలు), నెం 129.
23	ఒలుపఱ	వలపర్ల	,,	శ. 1189	పైది. నెం 143.
24	తక్కెళ్ళపాడు	తూర్పు తక్కెళ్ళపాడు	,,	శ. 1350	ఎ. ఇం. 18, పు 1 - 4

1	2	3	4	5	6
25	టొల్లాపల్లి	టొల్లాపల్లి	,,	శ. 1442	ఎ. ఇం. 6 నెం 22.
26	కణ్డుకుర్	కందుకూరు	కందుకూరు	క్రీ. శ. 848	ప్రాచీనాంధ్ర శాసనాలు, పు 58 - 59, 259 & జె.ఏ. హెచ్. ఆర్. ఎస్. XXV, పు 173
27	తోంగుంట	తునుమగుంట	,,	శ. 1437	యస్. ఐ. ఐ. VI నెం. 248
28	ఉరువుపల్లి	ఉరువుపల్లి	,,	క్రీ. శ. 466	ప్రాచీనాంధ్ర శాసనాలు, పు 170.
29	కలకలవాడు	కలకలవాడు	గిద్దలూరు	క్రీ.శ. 1317	ఎ. ఆం. IV, పు 124. పి. వి. పి. శాస్త్రి, దికాకతీయాన్, పు 184.
30	పుదలి	పొదిలి	పొదిలి	క్రీ.శ725-75	ప్రాచీనాంధ్రశాసనాలు, పు 390.
	పొదిల	పొదిలి	,,	క్రీశ1563-64	నెల్లూరుశాసనాలు (పొదిలి), నెం. 19.
31	గార్లపాట	గార్లపేట	,,	క్రీశ1547-48	నెల్లూరు శాసనాలు (పొదిలి), నెం 33.
32	చిలుమకూరు	చిలమకూరు	,,	క్రీశ1514-15	పైది. నెం. 4.
33	కిరళ్ళపల్లి	కానళ్ళపల్లి	,,	క్రీశ1515-16	పైది నెం. 29.
34	కుంచ్చేపల్లి	కుంచేపల్లి	,,	క్రీశ1575-76	పైది నెం. 27.
35	తుమ్మలూరు	తుమ్మలచెరువు } తుమ్మగుంట }	,,	క్రీశ1563-64	పైది నెం. 19
36	యీంగలపాటు	ఈగలపాడు	,,	,,	,, ,,
37	స్రన్నగూరి	సన్నమూరు	,,	క్రీ.శ.1023	ప్రాచీనాంధ్రశాసనాలు, పు 102 - 103
38	దశనపురము	దర్శి	దర్శి	క్రీ.శ.5-6శ	పల్లవ సింహవర్మ పొణ్ణురు తామ్రశాసనం, భారతి, ఆగస్టు, 1982, పు 11
39	సోమవరం	సోమవరప్పాడు	,,	శ. 1541	రంగాచారి, ఇన్‌స్క్రిప్షన్స్ అఫ్ మద్రాస్ ప్రెసిడెన్సి, నెం.118
40	పోలవరం	పోలవరం	,,	,,	పైది నెం. 129
41	తమ్మలూరు	తమ్మలూర్	దర్శి	శ. 1194	నెల్లూరుశాసనాలు (దర్శి) నెం. 72.
42	క్రొత్తపల్లి	కొత్తపల్లి	,,	శ. 1437	యస్. ఐ. ఐ. VI నెం. 248
43	కొచ్చెర్లకోట	కొచ్చెర్లకోట	,,	శ. 1485	నెల్లూరు శాసనాలు (ఒంగోలు) నెం. 46.
44	త్రిపురాంతకం	త్రిపురాంతకం	మార్కాపురం	క్రీ.శ.1169	యస్. ఐ. ఐ. VI నెం. 128.
45	చాపలమడుగె	చాపలమడుగు	,,	క్రీ.శ.1129	పైది IX నెం. 212
46	కవలకుంట్ట	కవలకుంట	,,	క్రీ.శ.1122	పైది నెం 204.
47	రాచకొండ	రాచకొండ	,,	,,	,, ,,
48	ముట్టువలు	ముటుకుల	,,	,,	,, ,,
49	మ్రానపల్లి	మానెపల్లి	,,	,,	,, ,,
50	నడివాలమేడపి	మేడపి	,,	,,	,, ,,
51	మరియంపాడు	మిరియంపల్లి	,,	,,	,, ,,
52	దువ్వలి	దువ్వలి	,,	,,	,, ,,
53	కంభముపాడు	కంభంపాడు	,,	,,	,, ,,

1	2	3	4	5	6
54	శతకోటి	శతకోడు	,,	,,	,, ,,
55	పులచెఱ్వు	పుల్లలచెరువు	,,	క్రీ. శ. 1177	పైది X నెం. 346.
56	కడాకదురు	కడపకదురు	చీరాల	క్రీ. శ. 554	ప్రాచీనాంధ్ర శాసనాలు, పు 171 & 258
57	పెద్దగంజాము	పెద్దగంజాం	,,	క్రీ.శ. 1059	యస్ ఐ. ఐ. VI నెం 606.
58	చిన్నగంజాము	చిన్నగంజాం	,,	,,	పైది
59	ఇడుపుల పాడు	ఇడుపులపాడు	,,	శ. 1131	పైది, నెం 248
60	గొనసపూడి	గొనసపూడి	,,	,,	పైది.
61	కారఞ్చేడు	కారంచేడు	,,	క్రీ.శ.844-88	
	కారంచేడు	,,	,,	క్రీ.శ.945-70	ప్రాచీనాంధ్ర శాసనాలు, పు 272
	కారమిచేడు	,,	,,	క్రీ.శ.844-88	
62	పరంతూరు	పర్చూర్	,,	క్రీశ.8వశతాబ్ది	ద అల్లునాలు గ్రాంట్ ఆఫ్ విజయాదిత్య I, ఎ.ఆం III హైదరాబాద్, (1974) పు 2
63	ఇక్షుగ్రామ	చెరుకూరు	,,	క్రీ.శ. 1871	ది ఇక్షుగ్రామ గ్రాంట్ ఆఫ్ అనవేమారెడ్డి, కాపర్ ప్లేట్ ఇన్‌స్క్రిప్షన్స్ ఇన్ ఆం॥ ప్ర॥ గ॥ మ్యూజియం II ,పు 5.
64	లవణగ్రామ	ఉప్పుటూరు	,,	క్రీ.శ. 1388	ది నందికుంట గ్రాంట్ ఆఫ్ తెలుగు చోడ మల్లిదేవ, పైది, పు 30.
	,,	,,	,,	క్రీ.శ. 1495	ది లవణ గ్రామ గ్రాంట్ ఆఫ్ త్రినేత్ర పల్లవ, పైది పు, 37.
65	మోటుపల్లి	మోటుపల్లి	,,	శ. 1166	కాకతిగణపతి దేవుని శాసనము, సంగ్రహాంధ్ర విజ్ఞానకోశము, ఏడవ సంపుటము, పు 405

పై పట్టిక ఉదాహరణ ప్రాయముగ కాలగతిని గ్రామనామములు పొంద(ద)దిన మార్పును సూచించేదిగా ఉన్నది.

బహు నామధేయములు

కొన్ని గ్రామములు వివిధ కాలములందు వివిధములైన పేర్లతో నొప్పినవనుటకు ప్రముఖమైన ఉదాహరణ మోటుపల్లి (చీ) "మోసలపురమని, మకుళపురమని, ముకుళపురమని, ముకుళాహ్వయపురమని నామాంతరములుగల మోటుపల్లి... దీనినే కాకతీయుల కాలమున వేలానగరమని, ధేన్లూయకొండ, దేశ్యూయకొండ పట్టణమనియు పిలుచుచుండిరి.[13] దానికి మోహనపురి యను నామము కూడ గలదు.[14]

సంస్కృతీకరణములు - అపభ్రంశములు

కొన్ని గ్రామనామములలో మార్పు సంభవించుటకు కారణము అది కొన్ని తావులందు సంస్కృతీకరింపబడుట, మరికొన్ని జనం నోళ్ళల్లోపడి అపభ్రంశ మొందుట అని చెప్పవచ్చును. ఉ॥దా॥ చీరాల తాలూకాలోని చినగంజాము–పెదగంజాములకు గంధపురియనే వ్యవహార ముండెడిది.[15] అదే తాలూకాలోని వేటపాలెం మృగయాపురి అనియే గాక ఎంటపాలెం అనికూడ వ్యవహరించబడినది.[16] ఒంగోలు తాలూకాలోని అరలూరు (శ. 1317) నేడు అల్లూరు[17] కాగా అదే తాలూకా లోనివైన చీమకుర్తి ఒకప్పుడు అంగకేశిపురమని,[18] కానుపర్తి కనకపురియని,[19] టంగుటూరు తొంగటూరు, తుంగటూరు అనియేగాక స్వర్ణపురియని,[20] తాలూకా కేంద్రమైన కనిగిరి శాసనములలో కెణగిరి,[21] సంస్కృతీకరింపబడిన రూపమున కనకగిరి విజయ మార్తాండ దుర్గమని, అసలు పేరు ఖనిగిరి యని[22] వ్యవహారములు గలవు.

మత, రాజకీయ కారణములు

అద్దంకి తాలూకాలోని బుద్ధపుండి నేడు మణికేశ్వర మగుట[23] బౌద్ధముపై శైవమతము ఆధిక్యతను సాధించిన చరిత్రకొక ఉదాహరణ. పూర్వపాలకులు తమ అభీష్టానుసారము గ్రామనామములు

మార్చినవైనమున్నది. అందు కొన్ని నిలిచినవి, కొన్ని నిలువలేదు. ఉదా క్రీ.శ. 1355లో ప్రోలయ వేమారెడ్డి చదలవాడ (20) గ్రామమునకు తన సోదరుని పేర రెడ్డిమల్లవరమని పునర్నామకరణం చేసినా[24] చదలవాడ నామమే నిలిచినది. విజయనగర రెండవ దేవరాయలు తామ్ర శాసనములలో నొకదానియందు అతడు పోలవరమనెడి గ్రామమునకు చేజెర్ల (20) యని నామాంకితము చేసినట్లు గలదు.[25] ఇట్టి మార్పు చేర్పులను వలన కొన్ని గ్రామములకు రెండు పేర్లుండుటయు తటస్థపడినది. ఉదా॥ చిన అయ్యాలవాడ/బొందపాలెం,(ద); వెస్ట్ కంబంపాడు / వీరయ్యపాలెం(ద); దొడ్డిచింతల / వెంకటరెడ్డిపల్లి (క); ఉపేంద్రపురం / ఆరువాస పల్లె (క).

మత సంబంధములు

జనసామాన్య విశ్వాసంలో కొన్ని గ్రామనామములు పౌరాణిక వ్యక్తులకు, గాథలకు సంబంధించినవిగా నున్నవి. అందులకుదాహరణలుగా ఈ క్రిందివాటిని పేర్కొనవచ్చును.

అమానిగుడిపాడు[26] (మా) : పెద్దగుడిపాడు, రామలింగాపురమని కూడ వ్యవహరింపబడు ఈ గ్రామంలో నరసింహ, త్రిపుర సుందరి, రామ, శివాలయములున్నవి.[27] వాటివలన గ్రామమునకా నామము సిద్ధించినది.

కనిగిరి (క) : కనిగిరి విజయమార్తాండ దుర్గమను వ్యవహారముండుటకు కారణము ఆచోట ప్రతిష్ఠించబడిన శివునకు ఆ విధమైన స్థానిక వ్యవహార ముండుటయని తెలియుచున్నది.[28]

కరేడు (కం) : కరుడనే రాక్షసుడు ఈచోట శివలింగమును ప్రతిష్ఠించుట వలన ఈ ఊరికి కరేడు అని పేరు వచ్చిందట.[29]

చీమకుర్తి (ఒం) : ఒకప్పుడిది లింగకేశి పురమనబడేది. వీరశైవ స్థావరంగా వుండేది. చిక్కయ్య అనే ఒకానొక అమాయక జంగం ప్రాణాన్ని చీమలు రక్షించడం వలన ప్రస్తుతనామ మేర్పడినదని జన విశ్వాసం.[30]

చుండి (క) : పూర్వనామం ఛండేపురమని, ముస్లిం ప్రభావం చుండిగా అపభ్రంశమైనదని ప్రతీతి[31]

చెరుకూరు (చీ)

"పెదచెరుకూరునకు పూర్వము చెరయూరను పేరుండెడిది 'చెరయూరే కృతవాస ఆరాభ్య బలి బంధనాత్' అని శాసన పాఠము. శ్రీ మహావిష్ణువు త్రివిక్రమావతారమెత్తి బలిచక్రవర్తిని చెరబట్టి నివాస యోగ్యముగా చేసుకొనిన ప్రదేశముగుట వలన ఈ గ్రామము చెర + ఉరు=చెరయూరని పిలువబడినది".[32]

త్రిపురాంతకం (మా) : శైవక్షేత్రం ఇచట కుమారాద్రిపై వెలసిన త్రిపురాంత కేశ్వరుని బట్టి గ్రామనామ మేర్పడినదని తలంపవచ్చును.[33] త్రిపురాంత కేశ్వరుని అర్ధాంగి త్రిపుర సుందరి పురంగా త్రిపుర సుందరిపురం (దా) గ్రామనామ మేర్పడియుండవచ్చును.

దద్దవాడ (గి)

దద్దన పదమునకు బోడిమిద్దె, అల్పశిలాకుటీరమను అర్థములతోపాటు చిన్నగుడి, దేవాలయము అను అర్థములు కూడ కలవు. ఈ ప్రకారమే గ్రామము దేవతా సంబంధికమేనని ఒక వివరణ.[34] ఈ సందర్భమున దద్దనాల (మా) గ్రామనామ కారణము వివేచింపవలసియున్నది.

ధర్మవరం (అ) :పాండవాగ్రజుడైన ధర్మరాజుచే ప్రతిష్ఠింపబడిన ధర్మలింగేశ్వరుని మూలమున గ్రామనామమేర్పడినట్లు వివరింపబడినది.[35]

దోరణాల (మా) : శ్రీశైలక్షేత్రానికి ఒకమార్గంలో నుండిన తోరణాల గ్రామమే దోరణాలగా మారినదని ఒక కథనం.[36]

పొదిలి (పొ) : సంస్కృత నామం ప్రితూలపురి యని ప్రితూల అనే గ్రామదేవతా సంబంధంగా ఆ నామ మేర్పడినదని వివరణ గలదు[37]

భైరవకోండ (కని) : కనిగిరికి 64 కి. మీ. దూరంలోగల భైరవుని కోనలోగల పురాతన ఆలయాల్లో అష్టముఖ దుర్గాభైరవస్వామి ఆలయమున్నది. భైరవుని పరంగా ఈ గ్రామనామం సిద్ధించి యుండును[38]

మణికేశ్వరం (అ) : తొలినామం గుడ్డిపూడి కాగా, ఒకానొక అంధభక్తుడు ఒక కొలత 'మానిక'ను శివలింగముగా భావించి పూజించగా ఆ మానిక ఈశ్వరుడగుటచే 'మానికేశ్వరము' అని పేరొచ్చింది క్రమంగా మణికేశ్వరం ఐనదట.[39]

ముండ్లపాడు (గి) : పూర్వనామం మునుల పురియని.[40]

మారుటూరు (అ) : స్వతహగా మారుతి (ఆంజనేయ) ఊరయని[41]

రామయిపట్నం (కం) : ఇచ్చటగల పురాతన రామాలయము వలననే ఈ పేరు వచ్చినట్లు తెలుస్తోంది.[42]

శింగరికొండ(అ): ఇచట గల 100మీ॥ ఎత్తున ఉన్నకొండపై 550 సం॥ పూర్వపు శ్రీలక్షీనరసింహ, నరనారసింహ విగ్రహములు

ప్రతిష్ఠింపబడినవని అందుమూలముగనే గ్రామమున కాపేరు వచ్చిందని తెలుస్తున్నది.[43]

సింగరాయకొండ (కం)

ఇచట కొండపైగల పురాతన వరాహలక్ష్మీ నరసింహస్వామి ఆలయమునసరించి గ్రామమున కీనామము సిద్ధించినది.[44]

ఈ క్రింది నామములు కూడ దైవ, మత సూచకముగా కాన వస్తున్నవి. జంగమహేశ్వరపురం, దైవాల ఊరు, ముక్తేశ్వరం, శంకరలింగం గుడిపాడు అగ్రహారం (అన్నీ అ), దేవరపల్లి (చీ), గుడిమెట్ల (గి) దేవరవరం, గణేశ్వరపురం, గుడిపాడు, నమః శివాయపురం (అన్నిదా), దేవరంపాడు, దేవరపాలెం, గుడిమెళ్ళ పాడు, నందిపాడు, మల్లేశ్వరపురం (అన్నీ ఒం) చెన్నకేశవ పురం. దేవకిమ్మర్రి, గండ్లసీతారామపురం, గణేశునిపల్లి, కోవిలంపాడు, నీలకంఠాపురం, విమ్మమహేశ్వరపురం, ఉమామహేశ్వరపురం, శంకరపురం, ఉపేంద్రపురం, వితలపురం, విశ్వనాథపురం (అన్ని కని), అమ్మగుడిపాడు, చినమంత్రాల, పెదమంత్రాల (మా), నందిపాలెం, సిద్ధవరం (పొ), అమ్మవారిపాలెం, రామలింగాపురం(కం).

పాలకనామ ప్రభావం

ఈ జిల్లాప్రాంతముపై పూర్వము పాలన సాగించిన వివిధరాజ వంశముల ప్రభావము గ్రామనామములపై నుండిన దనుటకుదాహరణ ముగా ఈ క్రిందివాటిని గమనింపవచ్చును.

కాకతీయ

రెండవప్రోలుని (1116 - 1157) భార్య ముప్పాంబ. వీరి కుమారులలో రుద్ర (1158 - 1195) మహాదేవులు (1296 - 99) ప్రముఖులు మహాదేవ - బయ్యమాంబల కుమారుడు గణపతిదేవుడు (1199 - 1262) కుమార్తె మైలాంబ. గణపతి కుమార్తె రుద్రమదేవి (1262 - 89) విఖ్యాత చరిత్రులురాలు. ఆమె దత్తపుత్రుడు (మహాదేవుని కుమారుడు) ప్రతాపరుద్రదేవుడు (1289 - 1323) కడపటి కాకతీయ చక్రవర్తి. ఈ కాకతీయ ప్రభువుల పేరిట గ్రామములు వెలసినవని పూర్వపరిశోధనలు గుర్తించారు.[45] ఈ జిల్లాలోగల పోల వరం (కని&దా), ముప్పవరం (అడికం), మహాదేవపురం, (కం), బయ్యవరం (దా), గణపవరం (మా), మైలవరం (ఒండిదా), రుద్ర వరం (ఒం), రుద్రసముద్రం (దా) గ్రామనామకారకులు పైకాకతీయ వంశజులై యుండుటకు వీలున్నది.

పై సందర్భములో కొన్ని తావులందు సందేహములు కలుగును. ఉదాహరణకు పోలవరములు రెడ్డిరాజైన ప్రోలయ వేమనకు గాని ముసునూరి నాయకుడైన ప్రోలయ నాయకునికి గాని చెందినవి కా చ్చును. మహాదేవపురం ఆ మహాదేవుని (ఈశ్వరుడు)దే కావచ్చును ఈ పట్టున అంబాపురం (పొడిమా). అంబవరం (కరిగి) గ్రామనా కారకులెవరై యుందురను విషయము కొంతవరకు చర్చనీయాంశ యున్నది. రుద్రమపై తిరుగుబాటు చేసి ఈ ప్రాంతముల ఆధిక్య నెరిపిన కాయస్థ అంబదేవుడు తనపేర నగర నిర్మాణం చేసినాడు.[4] సిద్ధేశ్వర చరిత్ర ప్రకారం రుద్రమదేవి ప్రజలచే భక్తిభావము 'అం యని పిలువబడేది రుద్రవరం వంటి గ్రామములతోపాటు అంబా (హుజురాబాద్ తాలూకా, కరీంనగర్ జిల్లా) వంటివి ఆమె ప్రతి కావచ్చుననే అభిప్రాయం వున్నది.[47] కావున ప్రస్తుతముదాహరిం బడిన గ్రామములు వీరిరువురిలో నెవరి పేరున వెలసినవో!? కాకతీ సామంత, సేనాధిపతుల నామధేయముల ననుసరించి కొన్ని గ్రా నామములేర్పడినట్లు తోచును. గంగవరం (ద) శాసనములలో కా తీయుల బిరుదుననుసరించి చలమర్తిగండా పురమని పేర్కొనబడి దనియు, బహుశా ఈ గ్రామము కాయస్థగంగయసాహిణి పేరు వెలసి యుండవచ్చుననియు ఒక సూచన చేయబడినది.[48] ఈ జిల్లాల గల అన్న సముద్రం (మా), అన్నవరము (బండిపొడిద)లు బెం పూడి, ఇందులూరి, విరియాల అన్నయలతో నెవరి పేరునగా ఏర్పడియుండుటకు అవకాశమున్నది.

రెడ్డి

కొండవీటి రెడ్డిరాజులలో వేమనాభిదానులు నలుగురు. వీ వేమారెడ్లని వ్యవహరించుట కద్దు.[49] కందుకూరి రెడ్డి శాఖలో కూ వేమ నామధేయులున్నారు మొంత్తమీద వేమవరం అగ్రహారం (రెడ్డి ప్రభువుల నామధేయంతో ఏర్పడినదనుట నిశ్చయము. పోలవ ములు (క & ద) ఇంతకుముందు సూచించినట్లు ప్రోలయ వేమునిపే నేర్పడియుండవచ్చును. ప్రోలయ వేముని సోదరుడు, మొటుప విజేత మల్లారెడ్డి. కుమరగిరి సోదరి, కాటయ వేముని భార్య మల్లాం మల్లవరం (ఒం & పొ), మల్లవరప్పాడు (ఒం) వీరికి చెందిన యుండును. ఒకటవ మల్లారెడ్డి కుమారుడు మాచారెడ్డి, ఆతని మ మడు మాచారెడ్డి పెదకోమటి వేమారెడ్డి సోదరుడు మాచారెడ్డి వం వారెవరి పేరుననో భట్లమాచవరం (ఒం), మాచవరం (ఒం & క ములు ఏర్పడియుండును.

విజయనగర

సంగమవంశీకుడైన బుక్కరాయలు (1355-77) అధికార దర్శి, పొదిలి ప్రాంతముల విస్తరించుకున్నది. బుక్కాపురము (క & లు ఆతని పేరరూపెత్తి యుండవచ్చును. మార్కాపురం తాలూ ప్రాంతము తొలి స్థావరముగా కలిగియుండిన ఆరవీటి వంశస్థులలో

బుక్కరాజు కలడు. ఈ బుక్కరాజు కుమారుడు రామరాజు భార్య అక్కమాంబ. అద్దంకి తాలూకాలోని లక్కవరం ఆమె పేరు దాల్చి యుండవచ్చును. ఈ ప్రాంతమున గల రాయవరము (మా & పొ)లు విజయనగర ప్రభువు పాలనా సూచకముగ నున్నవి. తిమ్మ సముద్రం(అ)మునకాపేరు ఆచోట అమాత్య శేఖరుడైన తిమ్మరసు త్రవ్వించిన చెరువు వలన ఏర్పడినదని అందురు.[50]

సంస్థానములు/జమీందారీలు

ఒంగోలు పాలకులైన మందపాటి వారి మూలపురుషుడు అయ్యపరాజు, ఒంగోలు వారి వియ్యంకులైన తెట్టు (వేజెళ్ళ) వారిలో అయ్యపరాజు (1522-1558) ఆ కోవలోనే మరియొక అయ్యపరాజు (18 శ॥ ద్వితీయార్థం) కలరు. కందుకూరు తాలూకా వరకు విస్తరించుకొనిన చుండికామినేని వారిలో చుండికి తొలి అమలుదారుడు అయ్యప్పనాయుడు. అయ్యపరాజు పాలెం (కం), అయ్యనకోట (కని), అయ్యనపాలెం (ఒం) కర్తలు పైవారిలో నెవరైన కావచ్చును. ఈ జిల్లాలో రామచంద్రపురములు ఆరు (పొ&దా&ఒం&మా&కం&). ఒంగోలు ఏలికలలో ముగ్గురు. ముత్యాలపాడు పాలకులలో ఇరువురు రామచంద్ర నామదేయులు కలరు. ఆరవీటి సోమదేవరాజు కుమారుడు రాఘవరాజు, ఒంగోలు పాలకులలో రఘుపతిరాజు, తెట్టు సంస్థానాధీశులలో రాఘవరాజులలో నెవరుగాని వీరరాఘవుని కోట (కం) కర్తలై యుందురు. తెట్టు ప్రభువులలో పెద్ద నరసరాజు (1558-1600) సోదరుడు చిన్న నరసరాజు, ముత్యాలపాడు ప్రభువు నరసింగ భూపాల కలేరావులలో నెవరి పేరునైన నరసింహనాయని ఖండ్రిక, నరసింహపురం, నరసింగోలు (అగ్నికం) వెలసియుండవచ్చును కందుకూరు తా॥ ప్రాంతమునదైన ముత్యాలపాడు సంస్థానాధీశుడైన వెంకటకృష్ణుని పేరుననే ఆ తాలూకాలోని వెంకటకృష్ణాపురం రూపెత్తి యుండును. తెట్టు ఏలికలలో కుమార కృష్ణమరాజు (1600-1630), కృష్ణమరాజు (1678-1698), కుమార కృష్ణమరాజు (1730-50) గలరు కృష్ణాపురము (కం & ద) వీరివికావచ్చును. చుండి జాగీరుదారైన దాదినాయుడు పేర దాదిరెడ్డిపల్లి (కం), అతని పుత్రుడు పోలినాయుడు పేర పోలినేని చెరువు, తూర్పు పోలినేనిపాలెం (కం), అతని పుత్రుడు నవాబు నాయనిపేర నవాబ్‌పాలెం (కం) అతని మునిమనుమడు ంగారంక భూపాలుని పేర అంకభూపాలపురం (కం) వెలిసియుండవచ్చును. 'యాచ' నామధేయులు వెంకటగిరి పాలకులలో పలువురు కలరు. పెదమాచవరం (మా) ఆ సంస్థానాధీశుల బిరుదు పరంగా ఏర్పడినదిగా భావించవచ్చును. వెంకటపతిరాయల కాలమున దూపాటి సీమ నేలుచుండిన కాయపనేని వెంకటాద్రి తన పేరున నిర్మాణించినది వెంకటాద్రిపాలెం (మా) [51]

ముస్లిం పాలనా ప్రభావం

ఈ జిల్లాలో సాగిన ముస్లిం పాలనా ప్రభావ సూచకముగా ఈ క్రింది గ్రామ నామములను లెక్కించవచ్చును. అల్లినగరం, ఔరంగాబాద్, హజరత్‌గూడెం (అన్నిగి); మోహిద్దీన్‌పురం (ద); హాజీస్‌పురం, హాజీపురం; హుస్సేన్‌పురం, రశీదుపురం (అన్నికని), ఖతే ఖాన్‌పేట, లాలాపురం (మా); మీర్జాపేట, మెహమ్మదాపురం, ఫతేపురం (అన్నిపొ); నవాబ్‌పాలెం (కం).

వ్యక్తినామ ప్రభావం

అద్దంకి : "అడ్డాడ, అంకి అను వడ్డెరల పేరున ఆ అద్దంకి ఏర్పడినదందురు"[52] "అద్దడు-అంకి అనే దంపతులు ప్రాచీన అద్దంకి పురాన్ని నిర్మించిన ఆది దంపతులుగా ఇక్కడి ప్రజలు భావిస్తారు. 'దర్పణిపురి' అనే వేరే నామాంతరం అద్దంకికి వున్నట్లు తెలుస్తోంది. వాటికన్నింటికి చారిత్రక ఆధారాలు లేకపోయినా ప్రజల నానుడిని, అనాదిగా అనుకుంటున్న సంగతులను అంత తేలికగా త్రోసివేయలేముగదా"[53]

మార్కాపురం : చెన్నకేశ్వరస్వామి భక్తురాలైన 'మారిక' అనునామె ఈ గ్రామ నిర్మాణం చేసినందువలన ఆ పేరేర్పడినదందురు.[54]

వీరన్నపాలెం(పర్చూరు తా॥) వీరన్న అనే ప్రసిద్ధ మల్ల-యోధుని పేర ఈ గ్రామనామం ఏర్పడినదట.[55]

ఈ క్రింది గ్రామ నామములుకూడ పైజాబితాలోనికి వచ్చును. ఉ॥దా॥ చెన్నుభొట్లపాలెం అగ్రహారం రమణయ్య (చీ); బదినేనిపల్లి, చాట్‌రెడ్డిపల్లి, చిన్న ఓబాయనిపల్లి, పెద ఓబాయనిపల్లి, దద్దనగురవాయిపల్లి, క్రిష్టమ్మసెట్టిపల్లి, జగ్గంభొట్ల కృష్ణాపురం, లింగారెడ్డిపల్లి, నాగిరెడ్డిపల్లి, నరసింహునిపల్లి, పాపయపల్లి, పాపినేనిపల్లి, పుల్లారెడ్డిపల్లి, సంజీవరావుపేట, పొట్టిబసవాయిపల్లి (అన్నిగి); బొమ్మిరెడ్డిపల్లి, చెన్నవునాయనిపల్లి, వెంకటరెడ్డిపల్లి, గురవాజిపేట, జంగంనరసాయిపల్లి, కొండారెడ్డిపల్లి, అంగోజిపురం, నాగిరెడ్డిపల్లి, పెద్దవెంకటాయిపల్లి, పుట్టంనాయుడు పల్లి, రంగానాయనిపల్లి, తిమ్మారెడ్డిపల్లి, వెంకటాయి చెరువు, విరగారెడ్డిపల్లి, (అన్నికని); జంగంరెడ్డి ఖండ్రిక, కొండారెడ్డిపాలెం, మేలొక్కొండరాయనిపాలెం, నాగన్న ఖండ్రిక, పెదవెంకన్నపాలెం, సింగమనేనిపల్లి, సోమరాజుపల్లి, తిమ్మారెడ్డి పాలెం, వీరన్నపాలెం, ఎర్రారెడ్డిపల్లి, (అన్నికం); భూపతిపల్లి, అంగంవానిపల్లి, మాల్యవంతునిపాడు, తిమ్మనపాలెం (అన్నిమా); ఈస్టువీరయ్య

పాలెం, లంకోజిపల్లి, మల్లయ్యపాలెం, పెద్దన్నపాలెం, పేరుభొట్లపాలెం సిద్దయపాలెం, సింగన్నపాలెం, సూరయపాలెం, తమ్మయపాలెం (అన్నిద) గురవారెడ్డిపాలెం,సర్వారెడ్డిపాలెం,(ఒం) ఆళ్వారాయనిపాలెం, చెన్నారెడ్డిపల్లి, జంగంరెడ్డిపల్లి, కేశవభొట్లపాలెం, కొండారెడ్డిపల్లి, కొండయపాలెం (అన్నిపొ), సోమిదేవిపల్లి(గి);లక్ష్మక్కపల్లి,(క), వెంగమ్మక్కపాలెం, (కం); ఓబులక్కపల్లి (మా); అక్కమాంబాపురం, పోచమ్మక్కపల్లి, రాగమ్మక్కపల్లి (అన్నిద), వెంగమ్మక్కపల్లి(ఒం), లక్ష్మక్కపల్లి, ఓబులక్కపల్లి (పొ).

గ్రామనామములు : గృహనామములు

ఆరవీటి : ..."మార్కాపురం తాలూకాయందలి ఆరవీటి గ్రామము ఆర్వీటి వంశస్తుల మొదటి నివాసస్థానము. కడప మండలములోను,నెల్లూరుమండలములోను మనకు అరవీడుగ్రామములుకన్పించుచున్నను కర్నూలు (ప్రస్తుతం ప్రకాశం) జిల్లాలోని ఆరవీడే ఆర్వేటి వంశజుల గృహనామమునకు చెందిన నిజమైన ప్రదేశమని సిరివేలుతా॥ శాసనమున [నెం 681 కర్నూలు జిల్లా, మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ శాసనములు] వలనను, విశదమగుచున్నది."[56]

పూసపాటి : ఇది కళింగ విజయనగరపాలకుల గృహనామము వారి పూర్వీకులు పూసపాడు(చీ)గ్రామవాస్తవ్యులగుటచే వారు పూసపాటివారైనారని విశాఖపట్టణము జిల్లావృత్తాంత సంగ్రహాదులలోని వ్రాత. "గగనవాణీ వాక్య గౌరవంబునఁ బూసపాటి భూమిని పురివరము గట్టి వాసిగాంచుట పూసపాటి వారను నింటిపేరు గాంచిరి.... (రాచిరాజుగారి సీసమాలిక), పూసపాడను నగరంబు ప్రోచుకతనఁ బూసపాటి పురాంకుఁడై పొగడుగనియె' ఉషాభ్యుదయము, అవతారిక 'అలపూసపాడనంగను వెలసిన పురమేలుచుంట విశ్వంభరలోపల పూసపాటి వారల విలసిల్లిరి రాజవరులు విశ్రుతులగుచున్' (నరసభూపాలీయము, పుఁ), పూష (సూర్య) వంశ్యుల నివాసభూమి యగుట చేత ఒకానొక పట్టణము పూషవాటమనుపేర ప్రసిద్ధమయి అదియే తద్వాస్తవ్యులగు పాలకుల గృహనామముగా ప్రవర్తిల్లినదను మరియొక కల్పనము 'పూషవంశ్యుల వాసభూమి నాదఁగనొక పూషపాటి యనంగఁబొలుచుపురము కొండపల్లిసీమ నొనరించియుండె నందు పాను రోక్తులనది పూసపానఁదగెనది మొదలు పూసపాటివారయిరి యమల, రాజ వంశజులైనట్టి రాజులెల్ల (కూర్మపురాణము, అవతారిక, పుఠి) అనుని ప్రయోగమాధారముగా నేర్పడినది"[57] ఈ చర్చ గ్రామనామ) గృహనామముల మధ్యగల అవినా భావసంబంధ సూచకముగా నున్నది.

ఒంగోలు: అద్దంకిరాజుల ఆస్థానకవీశ్వరుని గృహనామము ననుసరించియే ఒంగోలు గ్రామనామమేర్పడినదనుట ప్రతిపాదనము గలదు.[58] అట్లుగాక పుంగవ్రోలు అనునదియే అపభ్రంశ చెంది ఒంగోడు ఒంగోలుగామారినదని వేరొక సిద్ధాంతము.[59]

గ్రామనామములని గృహనామములుండిన యుండవచ్చునుగాని గృహనామములని గ్రామనామములున్నట్లు తోచదు. అందులకు ఈ జిల్లానుంచి కూడ శతాధికముగ ఉదాహరణ లీయవచ్చును. గృహనామములే గ్రామనామములైన సందర్భమునకు ఈ క్రింది ఉదాహరణ లీయబడుచున్నవి. గుండువారి లక్ష్మీపురం, కందూరివారి అగ్రహారం, కోనగారివారిపాలెం (అన్ని ఒం), గోవిని వారిపాలెం, కొడవలివారిపాలెం (చీ), చిన్నచామర్తివారి ఖండ్రిక, చిన్నమామిడాలవారి ఖండ్రిక, గుర్రప్పాడి దర్భాకులవారి ఖండ్రిక, ఐళ్ళవార మామద్దాలవారి ఖండ్రిక, కొంపి గడికులవారి ఖండ్రిక, నందనవనం, వావిళ్ళవారి ఖండ్రిక గుర్రప్పాడి దర్భా మహంకాళి వారి ఖండ్రిక, నెక్కపురం కాశివాసువారి ఖండ్రిక, పాలేటిపాడు గాడేపల్లివారి ఖండ్రిక, పాలేటిపాడు మోచర్లవారి ఖండ్రిక, పెట్లూరు కురుగంటివారి ఖండ్రిక, పెట్లూరు మోషర్లవారి ఖండ్రిక కళింగరాభట్ల వారిపాలెం, తంగెళ్ళ ఇసుకపల్లి వారి ఖండ్రిక, వల్లూరు కాళిదాసు వారి ఖండ్రిక, ఓలేటివారిపాలెం (అన్నికం), మాదాలవారిపాలెం, తాడివారిపల్లి (పొ) బొంతావారిపల్లి, కొట్టాకేశవభొట్లవారి ఖండ్రిక (అన్నిక) అరిశానవారిపాలెం, నడింపల్లివారి ఖండ్రిక (చ),

ఇతరములు

"అమ్మనబ్రోలు (ఒం) అనుపేరు ఈ గ్రామమునకు వచ్చుటకు గల కారణమును స్థానికులు ఇట్లు చెప్పుదురు. ఒకప్పుడు ఒకరాజు వేటకై వచ్చి, దాహపీడితుడై ఇచ్చటి కుంటయందలి నీటిని త్రాగి ఆ నీరు అమ్మపాలను బోలియుండెనని పొగిడెనట. నాటినుండి యా గ్రామమునకు అమ్మనబ్రోలు అనునామము ఏర్పడెనట.[60]

'సంత' రావూరు (చీ) కాకతీయుల కాలమునాడు ఇదియొక ప్రముఖ వ్యాపార కేంద్రమై యుండినందున గ్రామనామ ప్రథమావయవమున 'సంత' చేరినట్లు తెలియుచున్నది[61]

కులసంబంధములు

ఉదా, రాచపూడి, (అ) : రాజుపాలెం (కం-కం-పొ & మా & కు & గి), భూసురపల్లి (ఒం) బ్రాహ్మణపాలెం(కం), గొల్లపల్లి, గొల్లవిడిపి (మా), చిన్నగొల్లపల్లి - పెద్దగొల్లపల్లి (కని), బ్రాహ్మణపల్లి (అ) అజిగారివల్లి (మా) అమ్మవారిపల్లి కండికనిగి, బోయనపల్లి (మా), బోయమడుగుల, కోమటిగుంట (క)

జంతు పశు, పక్షి సంబంధములు

కారు మంచి (ఒం) : నందికారు మంచి లేక కోడెల కారు మంచి అని కూడ వ్యవహరింప బడిన ఈ గ్రామమే ప్రఖ్యాతి చెందిన ఒంగోలు గిత్తలకు ఆదిస్థానమని నమ్మిక గలదు.[62]

చేపలమడుగు, చిలకలచర్ల, గుర్రపుసాల, యర్రదపల్లి (అన్నిమా), ఆవులమంద, పులిపాడు, తుమ్మెదలపాడు (అన్నిద), చిలకపాడు, కోడిగుడ్లపాడు, నాగులవరం, పామూరు (అన్నిక), ధేనువుకొండ, గొర్రిప్పాడు, కుక్కటాలపల్లి, పిచికలగుడిపాడు (అన్నిఅ), చీమలపెంట, గుర్రప్పాడియ (కం), చీమకుర్తి, (ఒం), గుర్రాలమడుగు, పాములపాడు(పొ),దూపాడు (దుప్పి + పాడు)(మా)

వృక్షసంబంధములు

నిడమానూరు (ఒం) : ఆ చోటనుండిన పొడుగుమ్రాను (నిడుమ్రానూరు) వలన గ్రామమున కాపేరు వచ్చినదది చెప్పుదురు[63]

టంగుటూరు (ఒం) : గ్రామనామ పూర్వ రూపము తుంగటూరు గావున ఇది కూడ పైకోవలోనికే వచ్చునదిగా నున్నది.

అల్లూరు (అ) : ఆకుల అల్లూరనియు[65] పంపఅల్లూరనియు[66] కూడ చెప్పబడుటను బట్టి ఈ గ్రామనామమును కూడ సస్య సంబంధమైనదై యున్నది.

బూరుగుందల, చెట్లమిట్ట, చింతలకుంట, గారపెంట, మర్రిపాలెం, మర్రివేముల, మిరియంపల్లి, తుమ్మలబాయుల (అన్నిమా), బొడ్డికూరపాడు, చింతలపూడి, దోసకాయలపాడు, జమ్మిగునపల్లి, మారెళ్ళ, పసుపుగజ్జులు పెదరావిపాడు, పొట్లపాడు, వేంపాడు, వేంపర్ల, వేముల, వేములబండ, (అన్నిద), చింతగుంపల్లి, చింతలపాలెం, చింతపూడి, చేటగోగులపల్లి, దూబగుంట, గోగులపల్లి, నేరేడుపల్లి, రానిగుంటపల్లి, రేగులచిలక, తుమ్మగుంట, వెదుళ్ళచెరువు, వేములపాడు, (అన్నిక), చింతగుంపల్లి, గార్లపాడు, కల్వకూరు, రావినూతల, తంగేడుమల్లి (అన్నిఅ,) చెరుకూరు, చింతలతావి, చిరికూరపాడు, దొండపాడు, జిల్లేళ్ళమూడి, జువ్విగుంట, మొగిలిచర్ల, మూగచింతల, తుమ్మగుంట, వేంపాడు, (అన్నికం), చినరావిపాడు, ఈతముక్కల, కందులూరు, కొత్తమామిడిపాలెం, మిద్దిరాలపాడు, వెలగపాడు, (అన్నిఒం), చెరుకూరు, కారంచేడు (చీ), చింతలపల్లి, చింతలపాలెం, కాకర్ల, రావిపాడు, తాటిచెర్ల, (అన్నిగి) ఆముదాలపల్లి, బచ్చుకూరపాడు, బుడంకాయలపాడు, చింతగంపల్లి, చింతగుంట, గార్లదిన్ని, గార్లపేట, గోగులదిన్ని, మర్రిపాడు, మర్రిపాలెం, మూగచింతల, మునగపాడు, రేగుమానిపల్లి, తీగదుర్తిపాలెం, తుమ్మగుంట, తుమ్మలచెరువు (అన్నిపొ)

జలసంబంధములు

చేజెర్ల (ఒం) : శాసనసాక్ష్యాధార ప్రకారం ఈ గ్రామనామ తొలిరూపం చెరంజెర్ల, చెంజెర్లగా నుండినటులను, చేజెర్ల అను నది చెంజెరువుల (అందమైన చెరువు) కు అపభ్రంశ రూపమైనటులను తెలుస్తోంది.[67] తెలంగాణములో అచటి నైసర్గిక, భౌగోళిక, పరిస్థితులను బట్టి, నీటివనరులలేమి దృష్ట్యాను జలాశయములను 'సముద్రము' అని వ్యవహరించుట ఉన్నది. ఈ జిల్లాలో గూడ కొన్ని సముద్రములున్నవి. అన్నసముద్రం, రామసముద్రం (మా) రుద్రసముద్రం, సీతాసాగరం (ద), తిమ్మసముద్రం (అ), గుండ్లసముద్రం, రాగసముద్రం (పొ), అనంతసాగరం, కొండసముద్రం (కం),

ఇండ్లచెరువు, కోర్లమడుగు (ద), వల్లాలచెరువు (అ), నాదెండ్లమడుగు, తుమ్మలచెరువు వడ్డిమడుగు (పొ), మదనపల్లలచెరువు (గి) మోచర్ల, మొగిలిచర్ల, పోలినేనిచెరువు (కం), నూతలపాడు[68] (చీ), బోయమడుగుల, మానమడుగు, వాలిచర్ల (క) తెలుగు తాయికి చెరువు, ఎగువచెర్లోపల్లి, వెల్లాలచెరువు (మా). బాకుచర్ల (కం).

దిక్సూచికములు

ఒకే పేరుగల గ్రామములు సమీప స్థలములందే యుండినప్పుడు వాటి ఉనికినిబట్టి దిక్సూచికములతో వాటిని వ్యవహరించుట కలదు. ఉదా॥ నాయుడుపాలెం (కం) - తూర్పునాయుడు పాలెం పడమటి నాయుడుపాలెం (ఒం) రాజుపాలెం, తూర్పురాజుపాలెం (కం); తక్కెళ్ళపాడు (క)- పడమటి తక్కెళ్ళపాడు (ఒం)- తూర్పు తక్కెళ్ళపాడు (అ); అద్దంకి నార్త్ & సౌత్ (అ); కుందూరు ఈస్ట్-కుందూరు వెస్ట్ (అ); ఈస్ట్ కోడిగుడ్లపాడు-వెస్ట్ కోడిగుడ్లపాడు (క); ఈస్ట్ వీరయ్యపాలెం-వెస్ట్ కంభంపాడు-వెస్ట్ కంభంపాడు ఎలియాస్ వీరయ్యపాలెం-ఈస్ట్ కంభంపాడు (ద); తూర్పు వెంకటాపురం పడమటి వెంకటాపురం (ద); గంగవరం (మా & అ); గంగవరం వెస్ట్ (ద).

చిన్న-పెద్ద వగైరా

వాటి ప్రాచీనతను బట్టిగాని, వైశాల్యము, జనాభావంటి వాటిని బట్టిగాని ఒకే పేరుగల గ్రామనామములకు పెద్ద-చిన్న అను విశేషణములు వచ్చిచేరును. ఉదా॥ కొత్తపల్లి, (మా & ద) - పెద్దకొత్తపల్లి (ఒం) చిన్నగంజాం - పెదగంజాం (చీ), కందుకూరు (కం) - పెద్ద

కందుకూరు (గి); అయ్యాలవాడ (గి)-చిన్న అయ్యాలవాడ, పెద్ద అయ్యాలవాడ (ద); కంబం, చిన్న కంబం (గి); చిన్న ఓబాయనిపల్లి - పెద్ద ఓబాయనిపల్లి (గి); చిన్న వెంకన్నపాలెం-పెద్ద వెంకన్నపాలెం (కం); చిన్న కండ్లగుంట-పెద్ద కండ్లగుంట (కం); పెద్ద ఆమట్ల-చిన్న ఆమట్ల; చిన్న దోర్నాల - పెద్ద దోర్నాల; చిన్న మంత్రాల - పెద్ద మంత్రాల (అన్నిమా); నాగులవరం (క)- పెదనాగులవరం (మా); చిన్న అలవలపాడు - పెద్ద అలవలపాడు (క)- అలవలపాడు (ద); చిన్న గొల్లపల్లి - పెద్ద గొల్లపల్లి (క) - చిన్న ఈర్లపాడు - పెద్ద ఈర్లపాడు (క) పెద్ద అరవీడు-పెద్ద బొమ్మలాపురం, పెద్దచామ, పెద్ద మాచవరం (అన్నిమా) చిన్న అనంతబొట్లవారి ఖండ్రిక - చిన్న చామర్తివారి ఖండ్రిక - చిన్న మామిడాలవారి ఖండ్రిక (అన్నికం) గ్రామములకు మాత్రము సరియగు చిన్న-పెద్ద విశేషణములు కలిగి యున్న గ్రామనామములు ప్రస్తుత పరిశీలనలో సంప్రదించిన గ్రామ నామముల జాబితాలో కానరాలేదు.

ఇతర విశేషణములను చేర్చికూడ ఒకే పేరుగల గ్రామములను వేర్పాటుగా గుర్తించుట కలదు. ఉదా॥ లక్ష్మీపురం-రాజుపాలెం లక్ష్మీపురం - గుండావారి లక్ష్మీపురం (అన్ని ఒం); మాచవరం-భట్ల మాచవరం (ఒం) లింగాపురం - లింగాపురం ఖండ్రిక (గి) వల్లూరు - వల్లూరు కావలిమాన్యం (ఒం); కంకణంపాడు - కంకణపాడు అగ్రహారం (క); దర్శి (ద) దర్శి అగ్రహారం (అ); బైట మంజులూరు - కొండ మంజులూరు (అ).

ఒకే పేరుగల గ్రామములు

వేర్పాటుగా గుర్తించడానికి వీలు కల్గించక ఒకే పేరు గలిగిన గ్రామములు వివిధ తాలూకాలలో నున్నవి. అందు ఆనందపురం (క & కం), అనంతవరం (ద & ఒం & అ), అన్నవరం (ద & పొ & ఒం), అంబవరం (క & గి), అంబాపురం (పొ & మా), అయ్యవారిపల్లి (గి & కం & క), అక్కచెరువు (మా & పొ), అలవలపాడు (అ & ద), భీమవరం ద & అ & కం), బొదవాడ (క & అ), బసవపురం (ద&పొ) బుక్కాపుర (ద అండ్ కం), చిలకపాడు (ఒం అండ్). చెరుకూరు (కం & చీ) లక్ష్మీనారాయణ పురం (2 ద). చింతలపాలెం (2క), తుమ్మగుంట (ఒకి), చింతగు, (పల్లి అ. పొ. క), గన్నవరం (క. అ), కొత్తపల్లి (ద.మా) , కొత్తకోట (గి & అ) కొత్తపేట (చీ & కం) కృష్ణాపురం (మా & ద & క & కం,, లక్ష్మీపురం (పొ.ఒం.ద), లింగంగుంట (ఒం.కం) లక్ష్మక్కపల్లి (కం.పొ) జగన్నాధపురం (ద. పొ), మల్లవరం (ఒం.పొ), కామేపల్లి (కం. అ). ముప్పవరం (క. అ), మైలవరం (ఒం. ద), మర్రిపాలెం (పొ. మా), పోలవరం (క. ద), నరసింహపురం (అ. మా. క), నందనవనం (క. కం), పైడిపాడు (అ. కం), నరసాపురం (ఒం. మా), జీబులక్కపల్లి (మా.పొ) పోతవరం (గి. ఒ. క. ద), రాజుపాలెం (అ. పొ. గి. మా. కం. ఒం) రామచంద్రాపురం (పొ. ద. కం.ఒం. మా) విశ్వనాధ పురం (క. కం. మా).

మహారాష్ట్ర ప్రభావం

గిద్దలూరు తాలూకాలో ఆరెవీడు కోటగలదు. మార్కాపురం అద్దంకి పూర్వం ఆరెభూమి యని పేర్కొనబడినవి.[69] "ఆరెభూమి అంటే మహారాష్ట్ర దేశం ఆరెభాష మహారాష్ట్రభాష...మహారాష్ట్రుల నివాసమేర్పరచుకొన్న గ్రామం కావచ్చు"[70] గురవాజిపేట, లింగోజి పురం (క), లింకోజిపల్లి (ద) వంటి గ్రామనామములు సైతం మహారాష్ట్ర ప్రభావమును సూచించేవిగా ఉన్నవి.

స్వాతంత్ర్య ప్రభావం

స్వాతంత్ర్యభారత దేశంలో ఒక ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య యోధుడు, రాజకీయ నాయకుని పేరు ఒక జిల్లాకు పెట్టడం ఆంధ్ర ప్రదేశ్‌లోనే ప్రథమంగా జరిగినదనుకుంటాను. 1970లో ఏర్పడిన ఒంగోలు జిల్లాకు 'ఆంధ్రకేసరి' కీ॥శే టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు [1869 - 1957] స్మృత్యర్థం 1972 లో ప్రకాశం జిల్లాగా నామకరణం చేశారు.

ముగింపు

మూడు జిల్లాలకు చెందిన తాలూకాలతో ఏర్పడిన రెండేళ్ళకే నూతన నామకరణం గావించుకొనిన ప్రత్యేకత కలిగిన ఈ జిల్లాస్థల నామ పరిశీలన ఆసక్తిదాయకమైనది. నేడీవిధముగా క్రొత్త జిల్లాలు ఏర్పడుట, తాలూకాల పునర్విభజనాదులు జరుగుట యున్నదో పూర్వపు నాడుల, సీమల సరిహద్దులు కూడ మార్పు చేర్పులకు లోనయ్యేడివి. అందు ఏరువనాడులో కొంత కడపజిల్లా ప్రాంతం, గుంటూరు కర్నూలు జిల్లాలోని ప్రాంతాలు కూడ పూర్వపు కమ్మనాటిలో అంతర్భాగములు ఉండటాన్ని గ్రహించవచ్చును. శాసనస్థల గ్రామనిర్దేశనా విషయములోను, గ్రామనామ పరిణామ విషయంలోను నెల్లూరుజిల్లా శాసన సంపుటములు మొ॥ శాసనాధారములను ఇంకను విస్తృతముగా పరామర్శించుటకు, భాషాదిక విషయములను గుర్తించుటకు వీలున్నది. శైవ, మత సూచిత గ్రామనామాల విషయంతో ఇప్పటి వరకు గమనింపబడిన జిల్లాలలో వలనే హిందూమత సంబంధ ప్రభా

వమే ఎక్కువగ నున్నది. ప్రభువర్గ ప్రభావ పరిశీలనలో స్థానిక చరిత్రలను మరింతగా అధ్యయనము చేయవలసియున్నది. వ్యక్తి నామప్రభావ సూచిత గ్రామములు ఎక్కువగ రెడ్డి'నాయుడు' [నేని] వర్ణములకు చెందినవై యుండుటను బట్టి వారు స్థానిక ప్రముఖులై యుందురను విషయము అవగత మగుచున్నది. ఈ సందర్భమున 'మెకంజి కైఫియల్' ల అధ్యయన మావశ్యకము భౌగోళిక విశేషములు, పంటలు జంతు, పశు, పక్షి సంబంధములు కలిగిన గ్రామములు అధిక సంఖ్యలో నుండుట పూర్వీకుల యదార్థ జీవిత వైఖరిని తెలియజేయుచున్నది. గుంటూరు మండల సర్వస్వము [దరువూరి వీరయ్య, 1964], 'విక్రమసింహపురి మండల సర్వస్వము' [1963] వంటి గ్రంథములలో మరికొన్ని గ్రామనామ చరిత్రలు లభించుటకు అవకాశమున్నది. చివరిగా, ఈ జిల్లా గ్రామనామ పరిశోధన మరింత విస్తృతముగ, శాస్త్రీయముగ నిర్వహించవలసిన ఆవశ్యకతను ఈ ప్రాథమిక పరిశీలన గుర్తించుచున్నది.

అ ధో జ్ఞా పి క లు

1. వై. వి. కృష్ణారావు & ఏటుకూరి బలరామమూర్తి 'ఆంధ్ర ప్రదేశ్ దర్శిని' (విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్ విజయవాడ, (1976), పు 1049.
   సౌలభ్యము కొరకు తాలూకాల పేర్లు కుండలీకరణములలో సంక్షిప్తముగా పేర్కొనబడినవి. ఆసంజ్ఞావివరణ : అ=అద్దంకి, చీ = చీరాల, ద = దర్శి, గి = గిద్దలూరు, కం = కందుకూరు, క = కనిగిరి, మా = మార్కాపురం, ఒం=ఒంగోలు, పొ = పొదిలి,
2. వి. వి. మధుసూదనరావు 'డిస్కవరి ఆఫ్ స్టోన్ ఏజ్ సైట్స్ ఇన్ పాలేరువేలి - ప్రకాశం డిస్ట్రిక్ట్'- ఆంధ్రప్రదేశ్ హిస్టరి కాంగ్రెస్ ప్రొసిడింగ్స్, థర్డ్ సెషన్ విజయవాడ, 1978 పు 20.
   వి. వి. మధుసూదనరావు 'ఇన్వెస్టిగేషన్స్ ఇన్ టు ది ఆరిహి అయిన ఫీజ్ ఆఫ్ పాలేరువేలి ప్రకాశం డిస్ట్రిక్ట్ 'ఇతిహాస్, వాల్యూంVII, నెం 1, (హైదరాబాద్, 1979) పు 31 - 40.
   ఈ ప్రకరణమునకు: పట్టిక - 2 నకు ప్రధాన ఆధారము - కందుకూరి ఈశ్వరదత్తు: ప్రాచీనాంధ్ర చారిత్రక భూగోళము (ఆం. ప్ర. సాహిత్య అకాడమి హైదరాబాద్, 1979).
3. ఆంధ్రదేశ చరిత్ర భూగోళ సర్వస్వము, మొదటి సంపుటము [హైదరాబాదు, 1971,] పు 34.
3. అ డా. కేతు విశ్వనాథరెడ్డి, కడప ఊర్లపేర్లు తిరుపతి(1976), పు 174.
3. ఆ జె. ఏ. హెచ్. ఆర్. ఎస్. XXIX (పార్ట్స్ 3 × 4. జాన్యుయరి జూలై 1964), పు 34.
3. ఇ డా. బూదరాజు రాధాకృష్ణ, ప్రాచీనాంధ్ర శాసనాలు, (హైదరాబాద్, 1971), పు 268.
3. ఈ కంభంపాటి సత్యనారాయణ, ఆంధ్రుల సంస్కృతి చరిత్ర I (హైదరాబాద్, 1981), పు 144.
4. ప్రాచీనాంధ్ర చారిత్రక భూగోళము, ప్రథమప్రకరణము పు 498, ద్వితీయ ప్రకరణము పు 210.
5. ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం బాలేందుశేఖరం, ఆంధ్రుల చరిత్ర - సంస్కృతి, (కర్నూలు, 1974), పు 128, 129.
6. భావరాజు వెంకటకృష్ణారావు. ఎర్లీడైనాస్టీస్ ఆఫ్ ఆంధ్రదేశ (మద్రాసు, 1942) పుట 45, 46.
7. ఆంధ్రదేశ చరిత్ర - భూగోళ సర్వస్వం, ప్రథమసంపుటము పు 442.
8. డా. వై. గోపాలరెడ్డి, పొలిటికల్ డివిజన్స్ - కాకతీయఏజ్ (ఎమ్. ఎస్. శర్మ కమ్మెమొరేషన్ వాల్యూం (హైదరాబాద్, 1976), పు 409
9. ప్రాచీనాంధ్ర చారిత్రక భూగోళము, ప్రథమ ప్రకరణము, పు 61.
10. ఆంధ్రదేశచరిత్ర - భూగోళ సర్వస్వము, మూడవసంపుటము (హైదరాబాద్, 1976) పు 242
11. కంభంపాటి సత్యనారాయణ, ఆంధ్రుల - చరిత్ర I, పు 158.
12. కాపర్ ప్లేట్ ఇన్‌స్క్రిప్షన్స్ ఇన్ ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంట్ మ్యూజియం,II, పు 37.
13. సంగ్రహాంధ్ర విజ్ఞాన దేశము, ఏడవసంపుటము (హైదరాబాదు, 1970), పు 403.
14. ఎమ్. వి. రాజగోపాల్ (సం), ఆంధ్రప్రదేశ్ డిస్ట్రిక్ట్ గజిటీర్స్ గుంటూరు (హైదరాబాద్ 1977), పు 332.
    ఇకపై గుంటూరు గజిటీర్ అని బంపబడుతుంది.
15. గుంటూరు గజిటీర్, పు 331
16. పైది, పు 332.
17. పైది, పు 346.
18. పైది, పు 347
19. పైది, మరియు సి. డి. మేక్లిన్, గ్లోసరి ఆఫ్ ది మద్రాస్ ప్రెసిడెన్సి (ఏషియన్ ఎడ్యుకేషనల్ సర్వీసెస్, న్యూఢిల్లీ 1982), పు 124. ఇక పై గ్లోసేరిలిని సూచింపబడును.

20. గుంటూరు గజిటీర్. పు 350.

21. నెల్లూరు శాసనాలు (ఉదయగిరి) నెం 21 ప్రాచీనాంధ్ర చారిత్రక భూగోళమునందు ఉటంకించబడినవి.

22. గ్లోజరి పు 122.

23. గుంటూరు గజిటీర్, పుట 348.

24. రెడ్డిసంచిక, పు 33 - 34, అనుబంధం, పు 15, 35.

25. ప్రాచీనాంధ్ర చారిత్రక భూగోళము, పు 220, 221.

26. గ్రామనామ ప్రథమావయవముగా నున్న 'అమాని' అను పదమునకు "గుత్తకివ్వక దివాణపు విచారణ కింద వుండేది" అను అర్థమీయబడినది. డా. కేతు విశ్వనాథరెడ్డి, కడప ఊర్ల పేర్లు (నవ్యపరిశోధక ప్రచురణలు, తిరుపతి, 1976), పు 171.

27. ఆంధ్రదేశ చరిత్ర - భూగోళ సర్వస్వము, ప్రథమ సంపుటము, పు 417.

28. గ్లోజరి, పు 172 అండ్ ఇంపేరియల్ గజటీర్ ఆఫ్ ఇండియా, XIV, పు 401

29. ఆంధ్రభూమి (సికింద్రాబాదు, వారపత్రిక, 18-8-1983) పు 39.

30. గుంటూరు గజిటీర్, పుట 346.

31. ఇండియన్ ఎక్స్‌ప్రెస్, (ఆంగ్లదినపత్రిక,విజయవాడ, 5. 8. 83) పు 3.

32. ఆం. భూ. స. మూడవ సంపుటము, పు 438.
ఆంధ్రభూమి (2. 2. 1984), పు 42.

33. ఎమ్. వి. రాజగోపాల్ (సం) ఆంధ్రప్రదేశ్ డిస్ట్రిక్ట్-గజిటీర్స్ కర్నూలు (హైదరాబాద్, 1974) పు 249: ఇకపై కర్నూలు గజిటీర్ అని సూచింపబడుతుంది.

34. గ్లోజరి పు 250.
చూ. 318 కడపవూరి పేర్లు పు. 16

35. గుంటూరు గజిటీర్, పు 347

36. గ్లోజరి, 282.

37. గ్లోజరి, పు 688.

38. ఎమ్. వి. రాజగోపాల్ (సం) ఆంధ్రప్రదేశ్ డిస్ట్రిక్ట్ గజిటీర్స్ నెల్లూరు, (హైదరాబాద్, 1977) పుట 213 - 14. ఇకపై నెల్లూరు గజిటీర్ అని సూచింపబడుతుంది.

39. ఆంధ్రభూమి (వారపత్రిక), 22. 9. 1983), పు 74.

40. కర్నూలు గజిటీర్, పు 245.
ఒకప్పటి మునులపురివేడు ముండ్లపాడైనట్లే, ఒకప్పటి సిద్ధులూరు (సిద్ధులు ఉండే వూరు) నేడు గిద్దలూరైనదని అనడం వున్నది

41. గోజరి, పు 566.

42. పైది, పు 740.

43. ఆంధ్రపత్రిక (దినపత్రిక, విజయవాడ, 18. 3. 84 పు 8.
గ్లోజరి, పు 607.

44. నెల్లూరు గజిటీర్, పు 213 అండ్ గ్లోజరి, పు 839.

45. పి. వి. పి శాస్త్రి, ది కాకతీయాస్, (హైదరాబాద్, 1978), పు 199.

46. ఆంధ్రదేశ చరిత్ర - భూగోళ సర్వస్వము, మొదటి సంపుటము. పు 38.

47. పైది, పు 42.

48. జర్నల్ ఆఫ్ ఆంధ్రాహిస్టారికల్ రీసెర్చి సొసైటి, XXIX పార్ట్స్ 3 అండ్ 4 (జాన్యుయరి - జూలై 1964)పు 86.

49. మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ, రెడ్డికింగ్‌డమ్స్, పు 39. అధిసూచిక

50. గుంటూరు గజిటీరు, పు 350.

51. ప్రాచీనాంధ్ర చారిత్రక భూగోళము, పు 176.

52. ఆంధ్రదేశ చరిత్ర భూగోళ సర్వస్వము, మొదటి సంపుటము పు 163.

53. ముప్పాళ మధుసూదనరావు, ప్రాచీన అద్దంకి - ఈనాటి పరిశీలన.
భారతి, మే, 1977, పు 69.
తరలెనెన్నో యుగాలు అద్దుమ్మ లేదు.
అరిగెనెన్నో శతాబ్దాలు అంకి లేదు.
వారి ప్రేమయు కాలగర్భాన కలసె
దాని గుర్తుగ నేటి 'అద్దంకి' నిలచె "-నాగభైరవ కోటేశ్వరరావు 'గుండ్లకమ్మ చెప్పిన కథ,' ఆంధ్రప్రభ (వారపత్రిక, విజయవాడ, 25. 1. 1984) పు 66.

54. గ్లోజరి, పు 475

55. ఆంధ్రభూమి, (వారపత్రిక, సికింద్రాబాద్. 22. 12. 1983), పు 36.

56. ఆంధ్రదేశ చరిత్ర, భూగోళ సర్వస్వము, మూడవ సంపుటము, పు 192.

57. డా. తూమాటి దోణప్ప, ఆంధ్రసంస్థానములు సాహిత్య పోషణము (వాల్తేరు, 1969) పు 399 - 400

58. గుంటూరు గజిటీరు, పు 348 అండ్ గ్లోజరి, పు 606.

59. బి. వి. కృష్ణారావు ఎర్లీడై నాస్టీస్ ఆఫ్ ఆంధ్రదేశ. పు 45 అధస్సూచిక.

60. ఆం. చ. భూ. స. మొదటి సంపుటము, పు 445 అండ్ గోజరి, పు 606,

61. గుంటూరు గజిటీరు, పు 332.

62. పైది, పు 347

63. పైది పు 348.

64. పైది, పు 350.

65. పైది, పు 346.

66. గ్లోజరి, పు 20.

67. గుంటూరు గజిటీరు, పు 342.

68. ఈ గ్రామం ప్రస్తుతం పర్చూరు తాలూకాలో ఉన్నది. "నూతులు ఎక్కువగా ఉన్న గ్రామం కాబట్టి నూతలపాడు అనే పేరు వచ్చింది" ట - ఆంధ్రభూమి (వారపత్రిక, 2-6-1982), పు 36.

69. ఆం చ. భూ. స. మూడవ సంపుటము, పు 242.

70. కేతువిశ్వనాథరెడ్డి, కడప ఊర్లపేర్లు, పు 179.

—(o)—

కవి - విమర్శకుడు

డాక్టర్ బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం

జీవితమును చక్కగ విమర్శించు కవిని
అచ్ఛమైన విమర్శకుం డనగ నొప్పు;
కవితలోగల మాధుర్య గరిమ నెల్ల
చాటెడి విమర్శకుండును మేటి కవియె॥

ప్రకృతి దర్శించి పులకాంకురములు వొడమ
కవి యొనర్చును రమణీయ కావ్యరచన,
కావ్య సృష్టికి పులకిత గాత్రుడగుచు
మహికి వివరించు దాని విమర్శకుండు॥

కవులు సృష్టికిఁ దగు భాష్యకారులైన
కవితకు విమర్శకుల్ భాష్యకారు లౌదు
రని మనస్వి సాహిత్య రహస్య మెఱిగి
సంత తోపాసనము సక్తి సల్పవలయు॥

కవికి భావయిత్రి, కారయిత్రియు, దర్శ
యిత్రి, యనగ, శక్తు లిమిడి యుండు;
అందు కారయిత్రి యావంత కొఱవడు
వాఁడె పో! విమర్శకుం డనంగ॥

జాతి చరిత, సంస్కృతి, మనస్తత్వమెఱిగి
ధీర మతి గల్గి, రాగ విద్వేషములకు
లోను గానట్టి సత్య విలోకనార్థి
మాన్యతనుగాంచు, కావ్య విమర్శకుడుగ॥

కావ్య పఠనమ్ముసేసి, తత్కావ్యఘనత
ననుభవమ్మునఁ జాటంగ నగునె కాని
పర విమర్శల నాధార పఱచు కొనుచు
హెచ్చు తగ్గులు తా నిర్ణయింప తగదు.

ఎట్టి యాశయ మొప్ప కవీశ్వరుండు
కృతి రచించెనో యద్దాని కీలెఱింగి
తగు విమర్శన సేయంగ నగును గాని
అభిలషింపగ రాదిత రాశయమ్ము॥

వివిధ శాస్త్రములందు ప్రావీణ్యమున్న
దాస్య మొనరింపవలయు శాస్త్రములు కవి
ప్రతిభ, వ్యుత్పత్తినే మించవలయు గాని
ప్రతిభనే మ్రింగరాదు వ్యుత్పత్తి యెపుడు॥

ప్రతిభయే మిన్నయగును వ్యుత్పత్తి కన్న,
ప్రతిభ, నవనవోన్మేషమౌ భావనమ్ము;
ప్రతిభ కేవలమున్న తత్ప్రభ యడంగు;
ప్రతిభకున్ దోహదంబు వ్యుత్పత్తి యగును॥

వత్తి వెలుగంగ జేయంగ వలయు నూనె;
వత్తి నూనెలో మునిగి పోవంగ దగునె?
వత్తి వంటిది ప్రతిభ; వ్యుత్పత్తి నూనె;
ప్రతిభ రాణింప వలయు వ్యుత్పత్తి వలన॥

ప్రతిభనే మ్రింగివేయు వ్యుత్పత్తి యొకటు,
అప్పు డాకైత బుద్ధి జన్యంబె యగును;
ప్రతిభ జనియించు కొంత వ్యుత్పత్తి వలన,
కృతక మారీతి ప్రతిభ; ఆదృత మొకింత॥

ప్రతిభ మూలాన గల్గు వ్యుత్పత్తి, నిశిత
బుద్ధి నార్ద్రముగాఁ జేసి వృద్ధి పరచు;
అట్టి బుద్ధియె లోక కళ్యాణమునకు
నుపకరించును, హృదయ సంయోగమం

ప్రతిభ, వ్యుత్పత్తి, సంతతాభ్యాస గరిమ
యున్నవాడె మహాకవి యన్నవాడు;
యుగమునకు మహాకవి యొకడుండవచ్చు
తారకల మధ్య నొక సుధాధాము నట్లు ॥

వ్యాస వాల్మీకి ఋషుల వాక్యముల వెంట
అర్థ మేతెంచుచుండు తనంత తానె;
కాళిదాసాది లౌకిక కవుల వాక్య
రీతి యర్థమునె యనుసరించి చనును ॥

ఋషుల రచనల నౌచిత్య మెంచరాదు;
అది విచారింప నగును కావ్యముల యందె;
అట్టి యౌచిత్య పోషణకై కడంగి
యశము గాంచిరి కాళిదాసాది కవులు ॥

కాళిదాస కవికి, కవికుల గురుపీఠ
మెట్లు లబ్బెనో వచింపనేల ?
కామ దహన మొకటి; కానిచో దుర్వాసు
శాప కథన మొకటి చాలు చెప్ప ॥

ర్షసుకవి వాల్మీకికి; వ్యాస మునికి
పక్క కాళిదాస కవిసమ్రాట్టునకును
న్నతంబగు పీఠమే యుండె; దాన
వులు ఋషికల్పులన్న వాక్యమ్ము కల్గె ॥

విరసులైన వారలకు కవిత్వ నరణి
నొసగు దౌర్భాగ్యమది నాదు నొసట వ్రాయ
వలదు, వలదంచు బ్రహ్మతో వాదులాడె
ఆ మహాకవి కాళిదాసాహ్వయుండు॥

చ శృంగారమునకె మనీషఁ బెంచి
థమ కావ్య ప్రకల్పన మతిశయింప
ట్టి యాలాపనము కూడదంచుఁ గల్గె
సనము; దానికంత యాశ్చర్యమేల ?

దేశకాలముల కతీతులు కవి వరుల్;
వాని కణగి యుంద్రు స్వల్ప కవులు;
అట్టి కవులకుండ ధాత్రీయ మహిమమ్ము
వ్యక్తి విషయముండు ప్రముఖముగను ॥

వ్యక్తి విషయజాల మతిశయించిన కైత
ఘనము కాదు; కాని కవితయందు
అచట నచట కవుల యాత్మాంశ స్ఫురియింప
నది గ్రహింప మోద మతిశయించు॥

కావ్యములను బట్టి కవి యాత్మ నెఱుగుట
బండిముందు గుఱ్ఱముండినట్లు;
కవుల చరితఁ బట్టి కావ్య విమర్శన
బండి వెనుక గుఱ్ఱముండినట్లు ॥

ఎచట జనియించి నాడొ ? కవీశ్వరుండు
ఎందు మరణించెనో ? మనకేల గోల ?
అతడు సృష్టించి యిడిన కావ్యములెచాలు,
తత్పఠనమే రసజ్ఞ కర్తవ్య మనగ ॥

వ్యక్తిగత కవిజీవిత పద్ధతికిని
కావ్యజీవితమునకు నేకత్వమున్న
ధన్యమే యగు; కాని భేదమ్మెయున్న
ఎంచి లోపంబుగా విమర్శించరాదు ॥

రాశికన్న గుణమె ప్రాధాన్యమునుగాంచు;
గ్రంథ సంఖ్యబట్టి రాదు ఘనత;
కావ్య మొక్కటే యఖండ శిల్పప్రభఁ
గూర్పబడిన నదియ గొప్పతనము ॥

కవులనేకులు శబ్ద మార్గానుగాము
లైన కొందరే శబ్దమ్ము నదుపుజేసి
దిద్ది తీర్తురు భావ సందీప్తి మెరయ,
వారలనె మహాకవులుగా గౌరవింత్రు ॥

కోయిల

జయంతి వెంకటరమణ

(ఊర్వశి)

నేను బస్సుకోసం ఎదురు చూస్తూనిలబడ్డాను.

అప్పటికే అరగంటపైగా అయింది.

ఒక ప్రక్కనుండి చీకట్లు ముసురుకొస్తూంటే కార్లలో తిరిగేనేను ఆ సాయంకాలంవేళలో ముక్కూమొగము తెలియని ఆచోట అనామికగా ఒక బస్సు దయా దాక్షిణ్యాలమీద ఆధారపడి క్షణాలు యుగాలుగా గడుపుతు వేచి ఉంటానని అనుకోలేదు. ఎక్కడఢిల్లీ ఎక్కడనేను ? అయితే ఇంతదూరం రావటానికి విశ్వం కారణంకాదూ! ఏడేళ్ళతరువాత పుట్టిపెరిగిన ఊరిని చూడటానికి, అక్కడికి ఇరవై మైళ్ళదూరంలో ఉన్న విశ్వాన్ని చూడటానికి నాకవకాశాన్నిచ్చింది. మద్రాసులో ఉన్న మా డైరక్టర్సు కాన్ఫరెన్సు - కాన్ఫరెన్సు తరువాతరెండు

రోజులకు జరుగనున్న శ్రీధర్ చెల్లాయిపెళ్ళి. అదీ మాఊరిలోనే. అన్నీకుదిరాయనిపించింది. మద్రాసునుండి తిరుగుదలలో విశాఖలోదిగి అధికారికంగా మాబ్రాంచి ఆఫీసునొకసారి సందర్శించి, అక్కడనుండి మాఊరెళ్ళి పెళ్ళిచూసి, విశ్వాన్ని వాళ్ళ ఊరిలోకలసి తిరిగి విశాఖ వచ్చి ఫ్లైట్ కెళ్ళిపోదామని నా ఆలోచన. కొద్దిగా ముందుకువెళ్ళి వెనక్కు రాకతప్పదు. ఏంచేయనుపురి ? 'నీవుపుట్టిన ఊరినే మరచి పోయా''వని శ్రీధర్ ఒకప్రక్క 'చిన్ననాటిస్నేహితుడు నీకు గుర్తు లేదని' విశ్వం ఒకప్రక్క నన్ను ఉత్తరాల్లో వేధిస్తూంటే.

విశాఖ నుండి కారులో జంక్షన్ వరకు ప్రయాణం. అక్కడికి చేరిన మరుక్షణంలోనే గవర్నమెంటు బస్సులో రామాపురం (అంటే మాఊరు) కి ప్రయాణం చాలా హాయిగానే సాగింది. సుధాకర్ శ్రీకాకుళం వెళ్తూకారులో లిఫ్టు ఇవ్వటంతో నాకు కాలం బాగ కలసి వచ్చింది.

ఊరంతా నన్ను చూచింది.

"నిన్ను చూసి గర్వపడుతున్నాం'' అన్నారెందరో.

"కాలుకదిపితేకారట. ఊరు కదిపితే విమానమట. బాబు అదృష్టవంతుడు'' అన్నారందరూ.

ప్రతిఒక్కరు నన్నుపలుకరించి, బంధుత్వాలను, స్నేహాలను' చుట్టరికాలను గుర్తుచేశారు.

పెళ్ళినుండి తిరిగివస్తూంటే ఊరంతా బస్సుష్టాండుకొచ్చి ఎక్కించి మరీ వెళ్ళారు. నాకు అప్పుడు గర్వంకలగలేదు. ఆనంద మనిపించలేదు. నేను ఎదురుచూచిన ఆప్యాయతను, అభిమానాన్ని పొందలేకపోయానేమోనని అసంతృప్తిగానే బస్సెక్కాను. పోనీ విశ్వాన్ని చూస్తేనైనా ఈ అసంతృప్తి పోతుందేమోనని సిరిరామపురం జంక్షనులోదిగి ఒకఫర్లాంగునడిచి ఊరిలోకి విశ్వంయిల్లు వెతుక్కుంటూ పోతే నా కెదురైందేమిటి? వీధికున్నతాళంకప్ప. ద్విగుణీకృతమైన అసంతృప్తితో రోడ్డుపాయింట్ కి పావుతక్కువ ఆరుగంటలకొస్తే వేచి యుండటమే అయింది.

వాచీ చూచుకున్నాను పావుతక్కువ ఏడు!

ఆ చోట వంటరిగా బిక్కు బిక్కు మంటున్న కిళ్ళీకొట్టుదగ్గర కెళ్ళి అడిగాను వైజాగ్ కి బస్సెన్ని గంటలకని.

అతను తమలపాకులు కత్తరించి పెట్టుకుంటూ, నామాటలు విన ట్లు నటించాడు. అర్థమైందినాకు.

విల్సు సిగరెట్ పాకెట్ తీసికొంటూ మళ్ళీఅడిగాను అదేప్రశ్న "ఏడుగంటలకోటి ఉంటాదబాబూ!'' అన్నాడు కిళ్ళీకొట్టతను. పెట్రో మాక్సు లైటువెలుగులో ఒకసారి వాచీ చూచుకున్నాను. "పరవాలేదు ఇంకాటయిముంది''. అని ధీమాపడుతూ సిగరట్ వెలిగించాను. పర్సు తెరచి అయిదురూపాయిలనోటు కిళ్ళీకొట్టు అతనికి అందిస్తూ అప్పుడు చూశాను నా పర్సులో బొత్తుగఉన్న చిన్న చిన్న చీటీలు. ముందుగా అవేమిటో గుర్తుకురాకపోయినా చీటీలు చూస్తుంటే అంతాగుర్తు కొచ్చింది. అందులోఉన్నవి అడ్రసులు - వివరాలు.

ఊరంతా నన్ను చూచి గర్వపడిందని, ఆనందించిందని నేను ఆనందించాను. కానీ నా ఆనందం ఎంతోసేపు నిలువలేదు. నన్నుపలుక రించేవారి మనసుల్లోను, నాకు మర్యాదలు చేసేవాళ్ళ చేతల్లోనూ, చూపుల్లోను, మాటల్లోను, స్వార్థమే తొంగి చూచింది. నానుండి ఏదో విధంగా ప్రయోజనాన్ని పొందాలనుకునేవాళ్ళు, వాళ్ళపిల్లలకి ఉద్యో గాలు వేయించమనేవాళ్ళు, నా పలుకుబడినుపయోగించి కాంట్రాక్టులు సంపాదించమనేవాళ్ళు. ఏన్నిరకాలో కనిపించారు. ప్రతిపని వెనుక స్వార్థం. ప్రతిపనివెనుక ఒక పథకం. మర్యాదనటన ఆప్యాయతనటన. మాట నటన పలుకునటన అంతానటనే.

ఏమిపొందాలని వచ్చానో అదే పొందలేకపోయాను.

వాచీచూసుకున్నాను. ఏడు పది.

"బస్సు ఇంకారాలేదేం?'' కిళ్ళీకొట్టు అతన్ని అడిగాను. అతడు మాటాడలేదు.

"ఏబస్సుబాబూ!'' బడ్డీకొట్టుముందు వేసివున్న బల్లమీద కూర్చున్న ముసలాయన అడిగాడు. అతనెప్పుడువచ్చాడో నేగమనించనే లేదు.

"వైజాగ్ వెళ్ళేబస్సు. ఏడుంపావు అవుతోంది'' అన్నానేను

"ఈ పాసింజరుబళ్ళు నమ్మకంలేదుబాబు. డైరక్టుబస్సులు. నాన్‌స్టాప్‌బస్సులు ఇక్కడ ఆగవు. ఏడున్నరవరకు చూడండిబాబు రాకపోతే దారిలో బస్సు ఎక్కడో పడుకున్నట్టే!'' అన్నాడాయన.

"ఏడున్నర దాటిన తరువాత బస్సులులేవా?'' అతన్నే అడిగాను.

"ఎనిమిదిన్నరకొకటి ఉండాలిబాబు. అబస్సయినా ఇక్కడ ఆగుతుందన్న గ్యారంటీ లేదుబాబు. రాత్రవుతుంటే తొందరగా వెళ్ళి పోవాలని ధ్యాసేతప్ప ప్రయాణీకుల అసౌకర్యాలు వారికి తట్టవుబాబు!'' అన్నాడాయన.

"లారీలుగానీ, వేన్‌లు గాని ఏవీరావా ?''

"అన్నీ జి. టీరోడ్డుకే వెళ్తాయిబాబు'' అన్నాడాయన.

అప్పుడాయన్ని దీపంవెలుగులో చూశాను. అరవైయ్యేళ్లుంటా యాతనికి. ఎణ్ణినిశరీరచ్ఛాయ, ఖద్దరుచొక్కా, పంచె, చేతిలోఓ ప్రశర.

"కూర్చోండి బాబు. ఎంతసేపలా నిలబడతారు?" అన్నాడాయన. నేనుబల్లమీదకూర్చుంటూ, "మీరు బస్సుకోసమే ఎదురు చూస్తున్నారా ?" అని అడిగాను.

"కాదుబాబు. మాఅబ్బాయి టవునువెళ్ళాడు. వాడొస్తే ఇద్దరం కలిసి ఇంటికెళ్తాము" అన్నాడాయన.

మీరు ప్రయాణీకులేమోనని సంబరపడ్డాను. ఒంటరిగా వెళ్ళాలన్నమాట" అన్నాను. ఆయన సన్నగానవ్వుతూ "ఈ జీవితయానములో ఎవరికివారు ఒంటరిగా ప్రయాణించవలసిందేబాబు" అన్నాడు.

నేనాయన మాటల్లో అర్థంగ్రహించి "నిజమేలెండి" అన్నాను. వాచీచూసుకుంటూ "టయిము ఎంతయింది?" అడిగాడతను. "ఏడు ముప్ఫయి ఐదు అన్నాను.

కిళ్ళీకొట్టు అతను కలుగజేసుకుని "మీరోపని చెయ్యండిబాబూ. ఈరాత్రే ఒయిజాగ్ వెళ్ళాలంటే ఈ రోడ్డమ్మటే నాలుగైదు ఫర్లాంగు ల్లెళ్లినారంటే జి. టి. రోడ్డు తగుల్తాది. ఎయ్యోలారీలు వస్తనేవుంటయి. ఆటిమీద ఎల్లిపోండి బాబూ!" అన్నాడు.

"వద్దుసూరప్పడు. లారీలు రాత్రివేళల్లో ఒళ్ళుతెలియని వేగంతో వెళ్తాయి. ఎన్నిప్రమాదాలు మనం వినటంలేదు! చూడటంలేదు. వద్దుబాబూ. రాత్రివేళ లారీప్రయాణంవద్దు" అన్నాడాయన.

నాకేంచేయాలో తోచటంలేదు. వెంటనే అతనే అన్నాడు.

మీకభ్యంతరం లేకపోతే మాయింటికి ఈరాత్రికి వచ్చేయండి. ఉదయాన్నే అయిదున్నర గంటలబస్సుకి మారామం మిమల్నిదిగబెట్టేస్తాడు. ఏడు ఏడున్నరకల్లా వైజాగ్‌లో ఉంటారు". అన్నాడాయన నాముఖంచూస్తూ.

"ఎందుకండి మీకుశ్రమ" అని నేనేదో అనబోతుండగా అతనే అన్నాడు.

"శ్రమకేముంది బాబూ ఇందులో. ఇక్కడ హోటళ్ళు లాడ్జీలు ఉంటే నాదారిన నేను పోయేవాడినే. కాని ఇదో దిక్కుమాలినచోటు. ఈ దిక్కుమాలినచోట రాత్రివేళ వదలి ఎలా వెళ్లగలను? ఇంతకుముందు ఆరావిచెట్టుక్రింద ఒక హోటలుండేది. అప్పుడు ఎవరికైనా అక్కడ తలదాచుకోటానికి వీలయ్యేది. గాలివానకది పడిపోయింది. ఇప్పుడా అవకాశమూ లేదు..... అదిగో సైకిలు. మావాడుకూడ వస్తున్నాడు..." అన్నాడాయన సైకిలును దూరం నుండి కనిపెట్టి.

"రాత్రవుతూంటే మీరెందుకిక్కడ వుండిపోయారు?" అడిగాను.

"ఈరోడ్డుకిదిగువలో సిరిరామపురం అనే ఊరుంది. కొ దన్నున్నఊరు. మంచిఊరుకూడా. అక్కడ రెండిళ్ళలో సం పాఠాలు చెప్పుకొని వస్తూంటాను. మావాడీవేళకి టవునునుండి వ నన్ను ఇంటికి తీసికెళ్తాడు. నన్నంతా యీ ప్రాంతంలో 'సంగీ మాష్టారు' అంటారు. నాపేరు జానకిరామయ్య. మా ఊరు ఇక్క మూడు ఫర్లాంగుల దూరంలో ఉంది. కన్నెవలస అంటారా ఊర్ని అని అతను చెప్తుండగా ఒక సైకిలువచ్చి మాముందాగింది.

"పదండిబాబూ! మావాడొచ్చాడు" అన్నాడాయన బల్లమీ నుండిలేస్తూ అప్పుడుచూశాను ఆయన ప్రక్కన వయోలిన్‌పెట్టిని.

"ఎవరు నాన్నగారూ వీరు" వయోలిన్ అందుకుంటు గాడాబ్బాయి. అతనికి పాతికేళ్ళుంటాయి.

"బస్సుకోసం వచ్చార్రా! వైజాగ్ వెళ్లాలి. ఈ రాత్రిబస్సు ఈవేళలో ఉండవుగా. మనింటికి రమ్మన్నాను" అన్నాడాయన.

"అలాగ మంచిపనిచేశారు. రండిమాష్టారూ!" అన్నాడత అని కొద్దిసేపు సైకిలువేపుచూస్తూ ఆలోచనలో పడ్డాడు. కొద్దిగవెన్నె వచ్చినేల తెల్లబడింది.

"నేనూనడుస్తాలేరా. ముగ్గురం కబుర్లు చెప్పుకుంటూ నడుద్ద అని "రండి" అంటూ నన్ను పిలిచాడాయన. నేను కదలక

"నేను ఎనిమిదిన్నర బస్సువరకుచూచి ఆ బస్సురాకపో జంక్షనుకెళ్ళి, ఏలారీలోనో విశాఖవెళ్తాను". అన్నాను.

"వద్దుమాష్టారు! లారీలోప్రయాణం ఈ రాత్రివేళలో మం కాదు. నాన్నగారన్నట్టు మీరీరాత్రి మాయింటికొచ్చేయండి. రేపుఉద ఫస్టుబస్సుకి నేనేమిమ్మల్ని దిగబెడతాను" అన్నాడు. నేనప్రయత్న అయనవేపు చూశాను. తండ్రి ఏ మాటన్నాడో కొడుకూ అదే ప న్నాడు. నాకు చిత్రమనిపించింది. ఆయన సన్నగా నవ్వటం ఆవెన్నె చూశాను. నాకు కదలకతప్పలేదు. "పదరామం" అన్నాడాయన. అబ్బాయి నాబ్రీఫ్‌కేసు నందుకొని కేరియర్‌కికట్టి ముందునడిచా ముసలాయన నడుస్తూ వీడు మా పెద్దవాడు రామారావు. వీడితరు ఒక ఆడపిల్ల తరువాత కృష్ణుడు. వాడి తరువాత మరో ఆడ పెద్దమ్మాయి పెళ్ళయింది. కృష్ణుడు టవున్లో బి.ఎస్.సి. ఆ సంవత్సరం పరీక్షలు రాస్తున్నాడు. సీతపెళ్లి, తమ్ముడు చదువైతేగా పెళ్ళి చేసుకోనంటున్నాడు రాముడు" అన్నాడాయన.

"బాధ్యతలు తెలిసినవాడుకాబట్టి ఆమాటఅంటున్నాడు. ఇం మీరేం ఉద్యోగం చేస్తున్నారు?" అడిగాను రామారావుని.

"ఉద్యోగమంటే గవర్నమెంటు ఉద్యోగమేదీ చేయటంలేదండి. నేను బి. ఎ. పాసయి నాలుగేళ్లయింది. ఎమ్. ఏ. పాసయిన వాళ్ళే గోకొల్లలుగా ఉన్న ఈదేశంలో బి. ఎ. ముఖంచూసేదెవరు చెప్పండి. ఏదో చిన్న ఉద్యోగాలు చేస్తున్నాను" అన్నాడతను.

"అసలు ఉద్యోగ ప్రయత్నాలే చేయలేదా ?" అడిగాను,

"ఏ ఎడ్వర్‌టైజ్‌మెంటు చూసినా ఏముంది చెప్పండి! ఉన్నవి నాలుగు పోస్టులు. అందులో మూడు రిజర్వేషన్లలో పోతాయి. ఇక ఒక్కదానికోసం వందమంది కుమ్ముకోవటం. అందులో ఉత్తరం, దక్షిణం. ఇక బ్యాంకు పరీక్షలకెడదామంటే అంతేసి పరీక్షఫీజులు కట్టే స్థోమత నాకులేదు. అందుకే నాకనిపిస్తుంది. ఈ ఉద్యోగాలకోసం కాలాన్ని ,ధనాన్ని వ్యర్థపరచేకంటే ఏ కూలీ పనిచేసికున్నా హాయే ని" అన్నాడు.

అతని మాటలు నాకు నవ్వు తెప్పించాయి ప్రతీవాడు అంటాడు కూలీచేసికోనైనా బ్రతుకుతాం అని. కాని అదంత సులభమా! కూలి చేసికొని బ్రతకాలనుకునేవాడు చదువులకోసం పరుగెత్తడు. నేనడిగా నప్పుడు.

"అటువంటప్పుడు తమ్ముణ్ణి చదివించడమెందుకు !"

"వాడు తెలివైనవాడు. బి. ఇ కి వాడికి సీటువచ్చింది. వాడే ఇంటిపరిస్థితి చూచి వెనక్కి తగ్గి బి. ఎస్. సి.లో చేరాడు. వాడు ట్యూషన్లు చెప్పుకుని చదువుకున్నాడు. నేను పరీక్ష ఫీజుకి, పుస్తకాలకి ఇచ్చి సర్దాను. వాడ్ని ఎమ్.ఎస్.సి చదివించాలి. వాడి తెలివితేటలు మాస్టారిగిరికి పరిమితం కాకూడదు. దేశానికి ఉపయుక్తం కావాలి. తెలివైనవాడిని అణచిపెడితే అది దేశద్రోహం. సంఘద్రోహం." అవే శంగా అన్నాడు రామారావు. నేను రామారావుని మనసులో మెచ్చు కుంటూ ఉంటే జానకిరామయ్యగారందుకుని.

"అంతవరకు వాడు పెళ్ళిచేసికోట్ట!" ఫిర్యాదు చేస్తున్నట్టు అన్నాడు.

"ఇప్పుడవన్నీ ఎందుకండీ నాన్నగారూ !" అన్నాడతను.

"వచ్చేశాం" అన్నాడాయన ఊరిమొగల్లో ఉన్న ఇంటిని చూపిస్తూ. నేను పరీక్షగా చూశాను. ఎత్తరుగులపూరిల్లు - ఇంటిచుట్టూ తొక్కలకంచె, ఇంటిముందు పరిమళాలు వెదజల్లే మల్లెలు వెన్నెల్లో ముద్దల్లా నాదృష్టిని పడ్డాయి, వీధి గుమ్మంలోంచి లోపలి ద్వారా ప్రవేలాడదీసిన హరికన్ లాంతరు కనిపించింది.

"అమ్మా! సీతా!!" ఇంటిముందు కొస్తూ పిలిచాడాయన. పిలు పుకొని కాబోలు పదిహేడు పద్ధెనిమిదేళ్ళ అమ్మాయి త్వరత్వరగా వీధిగుమ్మం దాటబోయి, వెనుతిరిగి వెళ్ళిపోయింది. వెళ్ళిన మరు క్షణంలోనే ఈశాన్య మూలనుండి పూవుల మొక్కల లోంచి చెంబు, నీళ్ళబాల్చి తెచ్చి పువ్వుల మొక్కల్లోపెట్టి వెళ్ళిపోయింది. కాళ్ళూ చేతులు ముఖం కడుక్కొని వీధిగడప ఎక్కుతూంటే ముందుగదిలోకి నన్ను ఆహ్వానించి "సీతా! అమ్మను పిలువమ్మా!" అన్నాడాయన. నేను ఇంటిలోకి అడుగుపెడుతూ ఇంటిలోనున్న పరిశుభ్రతకు ముగ్ధుడ నయ్యాను, పైకి కనిపించేది పూరిల్లయినా లోపల నేలంతాగచ్చు. గోడలు సున్నంవేసిన ఇటుక గోడలే. చల్లనిగాలి ఆ ఎత్తు అరుగుల ఇంట్లోకి చనువుగా దూసుకొచ్చి లోపల ద్వారాలకు అలంకరింపబడ్డ రంగురంగు పూసల, రంగురంగు గొట్టాల తోరణాలని పలుకరించాయి. పూసల తెరలు గలగల నవ్వాయి. మల్లెల వాసన గదిలో మత్తెక్కి నట్టు తిరిగింది.

"వైజాగ్ బస్సు తప్పిపోతే తీసికొచ్చాను. ఈ రాత్రి మనిం టిలో ఉంటారు" అని అతడంటూంటే నేనుతలతిప్పి చూశాను. ఆయన శ్రీమతి కాబోలు. ఆమె వెనుక సీత. అచ్చు తల్లిపోలికే. ఆ కళ్ళు ముక్కు, ఆ పొడవు.

"మంచిపని చేశారు. ఒక పావుగంటలో వడ్డించేస్తాను" అంటూ ఆమె లోపలికెళ్ళిపోయింది.

"నేనువచ్చి మిమ్మల్ని కలిసి ఎంతోసేపయింది కదా. నేనెవరో అడగరేం?" అడిగాను మరి దాచుకోలేక.

"అతిథిని అడిగేదేముంది ! అయినా చెప్పండి" అన్నారాయన వాలుకుర్చిలో కూలబడుతూ. సీత మంచినీళ్ళు తెచ్చి చిన్నబల్లమీద పెట్టి వెళ్ళిపోయింది.

ఢిల్లీలోనే పని చేస్తున్న ఫర్మ్, నాహోదా, నా క్రింద పనిచేసే ఆఫీసు స్టాఫు, నేను చేసే విదేశయానాలు, చెప్పాను. ఢిల్లీలో తెలుగు వాళ్లు చాలమంది ఉన్నారని. మా ఫర్మ్‌లోనూ చాలా మంది ఉన్నా రని. ప్రతి సంవత్సరం నా చేతిమీదుగా ఎంతమందికో 'ఏ పాయింటు మెంట్సు' జరుగుతాయని చెప్పాను. ఇలా చెప్పడంలో వీరి ప్రవర్త నలో వచ్చే మార్పును గమనించాలని, వారిలో స్వార్థం ఏ ముసుగులో ఉందో చూడాలని నా కోరిక. అసరికి రామారావు స్నానంచేసి అలస టను మరచిపోయిన ముఖంతో వచ్చాడు.

"అవును ఢిల్లీలో చాలామంది తెలుగువాళ్ళున్నారు. తెలుగు వారైన మీరు ఉన్నత పదవిలో ఉన్నందుకు నేనేకాదు తెలుగు ప్రజ లంతా గర్వించాలి." అన్నాడాయన.

"నిరుద్యోగులయిన వాళ్ళెందరో వస్తూంటారు. ఉద్యోగికిదూర భూమి లేదుకదా !" అన్నాను. ఎరచూపిస్తూ.

"అవును కరణంగారి అబ్బాయి ఢిల్లీలోనే ఉన్నాడుగా. మొన్న సంక్రాంతికి వచ్చి వెళ్ళాడుగా" అన్నాడు రామారావు. సీతవచ్చి రామారావు కేదో కళ్ళతో చెప్పి వెళ్ళిపోయింది.

"రండి స్నానం చేదురుగాని" అన్నాడు రామారావు.

చంద్రుడు బావి గట్టున తారాడుతూంటే స్నానం చేసి రామారావు ననుసరించాను వంటింటిలోకి.

వంటింటి మధ్యగా ముక్కాలిపీటమీద ఒక పెద్ద హరికెన్ లాంతరు. మూడు పెద్ద పీటలు— వాటిముందు అరిటాకుల్లో వేడి వేడి పదార్థాలు డైనింగ్ టేబుల్ మీద హోదాని వెలాయిస్తూ, గాంభీర్యాన్ని నటిస్తూ, షోకుగా భోజనంచేసే నేను ఆ పూరింటిలో అలా యిమిడి పోతాననుకోలేదు. నేను కూర్చుంటూ" అరగంటే అయింది. అప్పుడే వంటయిపోయిందా ? అన్నాను కట్టెల పొయ్యివేపు ఆరిపోయిన కట్టెల వేపు చూస్తూ.

"ఇప్పుడు మీ కోసమని వండిందేదీ లేదు. మా యింటిలో ఒక మనిషికి సరిపడా భోజనం ఎప్పుడూ ఉంటుంది. పగలనక రాత్రనక మా యింటికి అతిథులు వస్తూంటారు. పుట్టి పెరిగిన ఊరుకదా. వచ్చినవారిని అభోజనంగా పంపటం గృహస్థ ధర్మం కాదు కదా" అన్నాడాయన. నేను 'ఎంతమంది అతిథులను ఆదరించి ఉంటానా' అని ఆలోచిస్తుండగా అయన అన్నారు.

"మీది ఢిల్లీ అన్నారు. ఇంతదూరం రావటం ఎలా జరిగింది?" అని నేను రామాపుర్ధం వెళ్ళటం అక్కడనుంచి సిరిరామపురం విశ్వం కోసం వెళ్ళటం అంతా చెప్పాను.

"ఇంతకు ముందు మీరేం చేసేవారు ?' అని అడిగాను.

"అప్పటికీ ఇప్పటికీ ఒకటే వృత్తి నాది. సంగీత పాఠాలు చెప్పడం, సంగీత పాఠాన్ని చెప్పుకుంటునే ఇంత సంసారాన్ని ఈదుకుని వచ్చాను. నాలుగైదు సంవత్సరాల క్రితం వరకు సంగీత పాఠాలు చెప్పుకుంటూ, కచేరీలు చేసేవాడిని. ఓపిక తగ్గి ఇప్పుడు మానేశాను. శ్రీరామనవమికి మాత్రం సిరిరామపురంలోనూ, మా ఊళ్ళోనూ కచేరీలు చేస్తాను. ఈ ప్రక్క గ్రామంలో ఉదయం నాలుగు సిరిరామపురంలో సాయంత్రం రెండు ట్యూషన్‌లు ఉన్నాయి. సంగీతం మీద అభిమాన మున్నవారుండ బట్టే ఈ రథం నడుస్తోంది. రాముం ఉదయం ఫస్టు బస్సుకెళ్ళి న్యూస్ పేపర్లు తెచ్చుకుని సైకిలు మీద ఈ చుట్టు ప్రక్కల నాలుగు గ్రామాల్లోనూ పంచి ఎనిమిది గంటల కల్లా ఇంటికి వస్తాడు. తొమ్మిది గంటలకు భోజనం చేసి కృష్ణుడికి కేరియర్ పట్టుకుని జంక్షన్ వరకు సైకిలుమీద వెళ్ళి బస్సు మీద టవున్ వెళ్తాడు. కృష్ణుడికి కేరియర్ ఇచ్చేసి సాయంత్రం వరకు బైండింగ్ షాపులో పనిచేసి సాయంత్రం మిగిలిపోయిన పని ఇంటికి తెచ్చుకుంటాడు. ఈ మధ్య గంట వీలుచూచుకుని 'టైపు రైటింగ్ నేర్చుకున్నాడు. హయ్యర్ పరీక్ష మొన్ననే రాశా(డు) రిజల్టు కూడా రావాలి. రిజల్టు రాగానే జాబు వర్క్ కూ(డా) మొదలు పెడతాడు. సెకండు హేండ్ రెమింగ్‌టన్ మిషన్‌కో(సం) చూస్తున్నాము అన్నాడాయన.

"బైండింగ్ షాపులో ఎంతిస్తారు?" అడిగాను రామారావుని

"షాపునాదేనండి. షాపు అద్దెపోనూ ఖర్చులుపోగా రెం(డు) వందలు మూడు వందలు మిగులుతాయి. ఆఫీసర్సు ఫైల్సు, ఆ(...) పేడ్సు తయారు చేస్తాను. పని ఎక్కువగా ఉంటే పని కుఱ్ఱవా(ళ్ళని) పెట్టుకుంటాను ఒక్కొక్కప్పుడు పనిఇంటికే తెచ్చుకుంటాను. సే(...) నేనే చూచుకుంటాను అన్నాడు రామారావు.

మా భోజనాలు ముగిశాయి.

"శ్రమ ఎక్కువ ఫలితం తక్కువ. ఏదైనా నిలకడై ఉద్యోగం దొరికితే ఈ ప్రయాస ఉండదు" అన్నాను.

"కష్టపడకుండ తిండెలా దొరుకుతుంది చెప్పండి. ప్రతివా(...) గవర్నమెంటు ఉద్యోగాలు రావాలంటే, బట్టలు నలగకూడదు అం(టే) ఎలా అవుతుంది చెప్పండి. మనకన్నా అధ్వాన్నమైన పరిస్థితుల్లో ఉన్నవాళ్ళెందరో కదా!"అన్నారు జానకిరామయ్యగారు పెరటిలో జా(...) చెట్లవేపు తీసికెడుతూ, అక్కడ మూడు మంచాలు వాల్చిఉన్నాయి. సీత పక్కలు వేస్తోంది. ఆమె పనిముగించి ఇంటిలోకి వెళ్ళిపోగా(నే) "ఆ మంచమీది, ఇదినాది, అది రాముంది. ఉదయం నాలుగున్నరకల్లా రాముం మిమ్మల్ని లేపేస్తాడు. బస్సుకి రాముం దిగబెడతాడు" అన్నారాయన.

"అలాగే" అన్నాను. కొద్దిసేపు మవునంగా ఉన్నతరువాత.

"ఈ అమ్మాయి పెళ్ళయిపోతే మీకు కొంత రిలీఫ్ కదా!" అన్నాను.

"అవును. అందుబాటులో ఉన్న సంబంధం దొరకాలిగా" అన్నారాయన.

"ఏమైనా చదువుకుందా?" అడిగాను.

"టెన్తు పాసయింది" అన్నారాయన. తరువాత నేనేం అడగలేను.ఆయన భగవన్నామ స్మరణచేసుకుంటూ నిద్రకొరిగారు. రామారావు గదిలోపల ఎక్కడో పనిచేసికుంటున్నాడు.

నాకు చాలాసేపటి వరకు నిద్ర రాలేదు. ఎవో ఆలోచనలు నాలో కదలసాగాయి. నా పదవిని చూచి నన్ను ఆశ్రయించాలని చూచే వారు ఒకప్రక్క, సాహోదా, నాపదవి తెలిసి నన్ను వెయ్యిజానకి రామయ్యగారి కుటుంబం ఒకప్రక్క—నాకు సమస్యగా మిగిలారు.

చంద్రుడు నెత్తిమీది కొచ్చినప్పుడెపుడో నే నిద్రకొరిగాను. ఇప్పటికి రామారావింకా పనిచేస్తునే ఉన్నాడు. ఎంతసేపు నేన్నిద్ర పోయానో నాకు తెలియదు. రామారావు నిద్రలేపుతున్నాడు. "పావు తక్కువ అయిదయింది. అయిదున్నరకే బస్సు" అంటూ నేను లేచి చూచేసరికి ప్రక్కనున్న మందాలు ఖాళీ కొద్దికొద్దిగా వెలుగువస్తోంది. ఎక్కడనుండో సన్నగా వయోలిన్ మీదనుండి హాయిగొలిపే సంగీతం వినవస్తోంది. నకు సంగీతం తెలియదు. ఆరాగమేదో చల్లగాఉంది. చల్లనిగాలి మెల్లగా హాయిగా వీస్తున్నట్టుంది.

నేను బ్రష్‌కోసం ఇంటిలోకి అడుగుపెట్టేసరికి సీత చాపమీద కూర్చుని వయోలిన్ వాయిస్తోంది. జానకిరామయ్యగారు ఆమెకు ఎదురుగా కుర్చీలో కూర్చుని సంగీతం వింటున్నారు. అది చాల మనోహర దృశ్యం అనిపించింది నాకు. ఏ పుణ్యం చేసుకుంటే తప్ప లభ్యంకాని వేది అనిపించింది.

నే బావి దగ్గరకెళ్ళేసరికి రామారావు అరటి మొక్కల్లో నీళ్ళు తోడి ఉంచాడు.

నేను స్నానం చేసి వచ్చేసరికి సీత మూడు గ్లాసుల్లో కాఫీ పట్టుకొచ్చింది.

"మీరదృష్టవంతులు. సంగీత సరస్వతి మీయింట్లో తిష్టవేసింది. మీ ఆదర్శప్రాయమైన జీవితవిధానం నాకుముచ్చట కలిగిస్తోంది. మీయింట ఆతిథ్యం దొరకటం నా అదృష్టం. మీకే సహాయం కావాలో చెప్పండి చేస్తాను" అన్నాను కాఫీగ్లాసందుకుంటూ.

ఆయన సన్నగానవ్వి "మీరెప్పుడు ఇటుప్రక్కకు వచ్చినా మాయింటికిరండి. మీవంటి మంచివారి సన్నిహిత్యం మాకెంతో ఆనంద దాయకం" అన్నారాయన.

నేను గతుక్కుమన్నాను. నా మంచితనం వీరికేంతెలుసని.

"అవునుబాబు! రామాపురం ఎప్పుడువచ్చినా ఇక్కడికిరావటం మానకండి" అన్నారామె.

రామారావు సైకిలు సిద్ధంచేస్తున్నాడు. టయిముఅయిందని హెచ్చరిస్తూ. నేను అందరిదగ్గర సెలవు తీసుకుని బయలుదేరాను. సైకిలు ముందుకు కదులుతుంటే ఆత్మీయులనందర్నీ దూరంచేసికొని వెళ్తున్నట్టు అనిపించిందినాకు. వెలుగుబాగానేవచ్చింది. దారిపొడుగునా ఉన్నమామిడిచెట్లు ఫలభారంచేత వంగిఉన్నాయి. చల్లనిగాలి హాయిగా వీస్తుంటే నా ఆలోచనలు పరిపరివిధాలుగా సాగాయి.

స్వార్థపరులుండే యీలోకంలో ఏ ప్రయోజనాన్నీ ఇతరుల నుండి ఆశించక సహాయపడే నిస్వార్థపరులుంటారా ? ఉండరనే నా నమ్మకం. నానుండి ఏ ప్రయోజనాన్నీ ఆశించి ఊరకంగా నాకు నీడ నిచ్చారు. నా ఆలోచన సాగుతుండగనే సైకిలు జంక్షను చేరింది.

అప్పటికే పేపరు కట్టలువచ్చి కిళ్ళీకొట్టుదగ్గర పడివున్నాయి. రామారావు గబగబా సైకిలుకి స్టాండువేసి పేపరుకట్టలు లెక్కపెట్టుకున్నాడు" ఏదోవిన్నట్టు తలెత్తి "అదిగో మీబస్సుకూడ వచ్చేస్తోంది. పదండి అటువేపు" అంటూ నా బ్రీఫ్‌కేసు పట్టుకొని రోడ్డుదాటాడు. నేను బస్సెక్కుతూంటే కండక్టరుకి తానే టిక్కెట్టు డబ్బులిచ్చాడు అది చూచి "రామారావు! ఏమిటది. నీవీకూడదు" అన్నాను.

"మీరు మా అతిథికదా. అందుకని నేనివ్వవచ్చు" అని "మీకు ఏమాత్రం మర్యాదలు చేయలేకపోయాం. ఏమనుకోకండి" అంటూ చెయ్యూపాడు. బస్సుకదులుతూంటే నాకు నోటమాటరాలేదు. ఎందరికో ఉద్యోగాలిప్పించిననేను. ఎందరిఅవసరాలనో ఎన్నోరకాలుగా తీర్చిన నేను అతనిముందు చిన్నపిల్లవాడినైపోయినట్టనిపించింది నాకు. బస్సు ముందుకు కదులుతూంటే దారిప్రక్కనున్న మామిడితోటలోంచికోయిల కూస్తూంటే ఒక్కసారి నిద్రనుండి మెలకువ వచ్చినట్టయింది నాకు.

మామిడి తోటలోంచి చల్లనిగాలి నా చుట్టూ హాయిగొలుపుతూ తిరిగింది. వెంటనే నాకు సీత జ్ఞాపకం వచ్చింది. వెనువెంటనే మా తమ్ముడు మోహనూ గుర్తుకు వచ్చాడు. కృష్ణమూర్తిని నేను చూడ లేదుగాని విశాఖలోనున్న మా బ్రాంచిలో ఖాళీగావున్న టెక్నికల్ పోస్టు నా దృష్టి కందింది.

డా॥ ఎమ్. కృష్ణకుమారి

కోటగణపమదేవి రాజ్యపాలనా కాలము-ఒక పరిశీలన

కృష్ణానది దక్షిణ తీరప్రాంతమును కోటరాజులు పన్నెండవ శతాబ్ది ఆరంభమునుండి పదమూడవ శతాబ్ది చివరిభాగము వరకు పరిపాలించిరి. ఈ ప్రాంతమును పాలించిన కొండపడుమటి రాజులకంటె వీరు మిక్కిలిబలవంతులు, కడుసమర్థులు. ధాన్యకటకము, ఎనమదల, మరియు త్రిపురాంతకము వీరి ముఖ్య రాజధానులు. వీరిచరిత్రను అధ్యయనము చేయుటకు శాసనములుతక్క వేరు ఆధారములులేవు. గణపమదేవి భర్తఅయిన బేతరాజు శాసనములు లభ్యముకానందు వలన అతని పరిపాలనా కాలము నిర్ణయించుకొనుట కొంచెము క్లిష్టమగుచున్నది. అయినను, గణపమదేవి కాలమును నిర్ణయించుటకును పరిపాలనా విశేషములు తెలిసికొనుటకును ముఖ్యముగా ఎనమదల, ఈపూరు, మాదల, నర్సారావుపేట, కాకానిలలో ఈమె యిచ్చిన దాన శిలా శాసనములు[1] మరియు మొగలుట్ల తామ్రశాసనము[2] ఎంతో ఉపయోగపడుచున్నవి. ఈమెకాలము నాటి చరిత్రను డా॥ వి. యశోదా దేవిగారు తమపరిశోధనా వ్యాసములో చర్చించి యున్నారు. కాని, ఎనమదలలోని ఒకశిలాశాసనమునకు వారు నిర్ణయించిన కాలము వివాదాస్పదముగా నున్నది. మరియు అప్పటికి మొగలుట్ల తామ్రశాసనము వెలుగులోనికి రాలేదు. నేటికిని మూడవ కేతరాజు ఇచ్చిన ఎడవల్లి తామ్రశాసనము[3] పరిష్కరించి ప్రచురింపబడలేదు. కోటబేతరాజు గణపమదేవుల కాలనిర్ణయము చేయుట, వారిపాలనా కాలమునాటి సాంఘిక, ఆర్థిక పరిస్థితులను సమీక్షించుట ఈవ్యాసములోని ముఖ్యోద్దేశము.

కాకతీయ రాజైన గణపతిదేవుని కుమార్తె గణపమదేవి. ఈమె కోటదేశపురాజైన రుద్రమదేవుని కుమారుడు బేతరాజును వివాహమాడినది. కోటరాజులశాసనములు సమగ్రముగా పరిశీలించినచో కోటదేశము రెండవకేతరాజు పాలనానంతరము రెండుభాగములుగా విభజింపబడినట్లు తెలియుచున్నది. రుద్రమదేవుడు, అతని సంతతి మహిషమూర్ధనగరి అనగా ఎనమదల రాజధానిగాను, ధాన్యవాటి రాజధానిగా మూడవ భీముడు వారిసంతతి పరిపాలించినట్లు తెలియుచున్నది. రుద్రమదేవుని శాసనములు లభ్యము కాకపోవుట వలనను, ఎనమదల శిలాశాసనములలో రుద్రదేవ, బేతరాజులిరువురు ప్రస్తావించ బడుట వలనన డా॥ యశోదాదేవిగారు రుద్రదేవుడు క్రీ॥ శ॥ 1216 వరకును అతని కుమారుడైన బేతరాజు క్రీ॥ శ॥ 1241 నుండి క్రీ॥ శ॥ 125 వరకును అతని భార్య అయిన కోటగణపమదేవితో కలసి కోటరాజ్య పాలన చేసినట్లుగా కాలనిర్ణయము చేసిరి.[4] దీనికి ఆధారములుగ ఎనమదలలోని మూడు శిలాశాసనములను వారుదహరించిరి.[5] అందు నొకటి శకసంవత్సరము 1168 [శార్వరి]న ఎఱ్ఱగొమ్మినాయుడు సూరపనాయుడు కోటబేత రాజునకు ధర్మార్థముగా నాతని తండ్రియైన రుద్రరాజుపేరుపై రుద్రేశ్వర మహాదేవరను ప్రతిష్ఠచేసి ఆదేవుని నైవేద్యము నిమిత్తము నీరునేల 1మర్తురు, వెలిచేను8ఖండుకలు, తో నేల, 10ఖండుకలు సమర్పింపగా, గణపమదేవి నీరునేల1మర్తురు, వె చేను1ఖండుక 10 నరకములు దానమొసగినది.[6] మరియొక శాసనమ ఎనమదల యందలి వేణుగోపాలస్వామి ఆలయములోని స్తంభముపై చెక్కబడినది.[7] ఇది ప్రస్తుతము గుంటూరు కలక్టరు ఆఫీసులో భద్ర పరచబడినది. దీనిలో బేతరాజు తల్లి పండాంబ, తండ్రి రుద్రరాజు తాత రెండవ కేతరాజుగా ప్రస్తావించబడినది. మహిష మూర్ధనగ పాలకుడైన బేతరాజు గోపాలస్వామి విగ్రహమును ప్రతిష్ఠించి, కొం భూమిని దానమొసగెనట. గణపమదేవి నిఱగరగపాటి గ్రామమునంద కొంతభూమియు, గోపీనాధునికి దీపముపెట్టు నిమిత్తము ఒక నూన గానుగను, ఒక పువ్వులతోటను తనకు పుణ్యార్థము దానమీయగ ఆ యూరి ఉభయనానాదేశి పెక్కండ్రు తాము అమ్ము సరకులపై విధింపబడు పన్నులను ఆ ఊరిలో జరుపబడు వివాహములపై విధిం బడు ఆయము రూకలను గణపతిదేవునికి పుణ్యముగా స్వామికి అర్పిం నట్లు చెప్పుట ఈశాసనములోని ముఖ్యాంశములు. శకసంవత్సరము చెప్పునపుడు శాసనములోని కొన్ని అక్షరములు సరిగా లేకపోవుట శాసనకాలము నిర్ణయించుటలో కొంత అభిప్రాయ భేధములు వ్యక్తమ యినవి. "గు[ణేభ] చంద్ర ధరణీ సంఖ్యాస్య వైశాఖకేమాసే శుక్ల పక్షే గిరిదృహిత్రృతిథౌ సోమవారేతి"అని శాసనములో ప్రస్తావించబడగ దానిని డా॥ యశోదాదేవిగారు క్రీ॥ శ॥ 1251గా నిర్ణయించి, దీనితర

వాత శాసనములలో బేతరాజు ప్రస్తావన లేకపోవుటచే నిదియే చివరి పరిపాలనా సంవత్సరముగా నిర్ణయించిరి.[8] మరియును, ఈ శాసనములో గణపమదేవికూడ గోపాలస్వామికి కొన్ని దానములు సమర్పించుటచే నీమె బేతరాజుతో కలసి అప్పటివరకు రాజ్యపాలన చేసినట్లుగా వారు అభిప్రాయపడిరి.

గవర్నమెంటు ఎపిగ్రాఫిస్టుల పొరపాటు వలననో, మరి ఏ యితర కారణముల వలననో ఈ ఎనమదల శాసనము వేర్వేరు శాసనములుగా గుర్తించబడి శాసన పాఠమును సౌత్ ఇండియన్ ఇన్స్క్రిప్షన్స్ వాల్యూం 4 లోను[9], 10 లోను[10] ప్రచురించబడినవి. డా॥ యశోదాదేవిగారు వీటిని వేర్వేరు శాసనములుగా భావించిరి. ఈ శాసన కాలమును గవర్నమెంటు ఎపిగ్రాఫిస్టుగారు క్రీ.శ. 1261, ఏప్రిలు 4, సోమవారముగా నిర్ణయించిరి.[12] శాసనములో శకసంవత్సరము సరిగా లేకున్నను, మాసము, పక్షము, వారముల వివరములు ఈ కాలమునకు సరిపోవుటచే నిది మిగుల సమర్థనీయము. అంతేగాక గణపమదేవి ఎనమదల శిలాశాసనము[13]. శక సంవత్సరము 1171 (క్రీ.శ. 1249-50) న ఈయబడినది. శాసనములో బేతరాజునకు పుణ్యలోక ప్రాప్తికలుగునట్లుగా గణపమదేవి శివాలయమును నిర్మింపజేసి దాని చుట్టును ప్రాకారమును కట్టించి, లింగమునకు బేతేశ్వరస్వామి అని పేరు పెట్టినట్లు కలదు. దీనినిబట్టి అప్పటికి, అనగా క్రీ.శ. 1249-50 నకు పూర్వమే బేతరాజు గతించినట్లు తెలియుచున్నది. అయినచో ఎనమదలలోని పైన చర్చించబడిన శాసనకాలము నాటికి (శకసంవత్సరము 1183) బేతరాజు దివంగతుడై యుండవలెను. కాని శాసనములో బేతరాజును ప్రస్తావించిన తదుపరి శాసనకాలము వ్రాయబడినది. మరియును శాసనకాలము తదుపరి "...కలౌ క్తరీత్యా విబుధ సువచనై స్సంప్రతి [ప్రాప్యకృ]ష్ణం" అని ప్రస్తావించబడినది. దీనిని బట్టిచూచినచో ఆకాలము నాటికి గోపాలరూపమును బేతరాజు ప్రతిష్ఠించినట్లుగా తోచుచున్నది. కాని గణపమదేవి ఎనమదల శాసనము, మొగలుట్ల తామ్ర శాసనమువలన బేతరాజు క్రీ.శ. 1218 నాటికే మరణించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అంతేగాక ఎనమదల శాసనములను సమగ్రముగా పరిశీలించినచో బేతరాజునకు ధర్మార్థముగా అతనిభార్య గణపమదేవి మరియు ఎఱ్ఱిగొంమి నాయుడు, సూరపనాయుడు దానము లిచ్చుటయేగాని బేతరాజు స్వయముగా యిచ్చిన దానశాసనములు కానరావు.

గుంటూరు జిల్లా, సత్తెనపల్లి తాలూకాలోని పాపయపాలెం గ్రామమునుండి లభించిన తామ్రశాసనమును డా॥ ఎన్. రమేశన్‌గారు పరిష్కరించి ప్రచురించిరి. ఈ మొగలుట్ల తామ్ర శాసనమును పరిశీలించినచో బేతరాజు శాసన కాలమునాటికి గతించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అనగా శకసంవత్సరము 1141 (క్రీ.శ. 1219) వ సంవత్సరమునకు ముందుగానే నిది జరిగియుండవచ్చును. బేతరాజునకు పుణ్యలోక ప్రాప్తిగాను మొగలి ఉట్ల గ్రామమును రుద్రి పెద్దింగారికి కాకతీయ రాజైన గణపతిదేవ మహారాజు సమక్షమున ఈయబడినట్లు చెప్పబడినది.[14] ఈ శాసనములో ప్రస్తావించబడిన మొగలుట్ల, పిల్లుట్ల గ్రామమును నేడు గుంటూరుజిల్లాలోని సత్తెనపల్లి, పల్నాడు తాలూకాలలో వున్నవి. మొగలుట్ల గ్రామము అష్టభోగైశ్వర్య సహితముగాను, ఏకభోగముగాను గయలో శ్రాద్ధకర్మలు జరుపుటకు దానముగా నీయబడినది.[15] దీనినిబట్టి గణపమదేవి భర్త బేతరాజు దివంగతుడైనట్లును ఆతని శ్రాద్ధకర్మల నిమిత్తమై మొగలుట్ల గ్రామమును దానమొసగినట్లును తెలియుచున్నది. శాసనములోని భాషను పరిశీలించినచో రుద్రి పెద్దింగారికి "గయావ్రజన దక్షిణగా" నిచ్చిన గ్రామములు బహుశ బేతరాజు మరణము సంభవించిన కొలది కాలముననే జరిగి యుండవచ్చును. కావున బేతరాజు బహుశ శకసంవత్సరము 1140 అనగా (క్రీ.శ1218)నాటికి మరణించి యుండవచ్చును. అంతేగాక ఈశాసనములో దానమీయబడిన గ్రామముపైగణపతిదేవునికిచెల్లించవలసిన సుంకమును గణపతిదేవుడు రుద్రిపెద్దింగారి కిచ్చినట్లు, ప్రస్తావించబడుట వలన గణపమదేవి భర్తచనిపోయినతరువాత రాజ్యభారమును వహించి, కాకతీయ సామ్రాజ్యమునకు సామంత రాజ్యముగా పరిపాలన చేసినట్లు కూడ స్పష్టమగుచున్నది. దీనివలన కాకతీయ రాజ్యములో కోటదేశము క్రీ.శ. 1219వ సంవత్సరము నాటికి అంతర్భాగమైనట్లు తోచుచున్నది.

ధాన్యవాటి రాజధానిగా నేలుచుండిన మూడో కేతరాజు, గణపతి, భీమ (IV) గణపమదేవికి సమకాలికులు. బేతరాజు మరణము వలన తన సోదరి రాణి రుద్రమదేవి కంటె ముందుగా రాజ్యభారము స్వీకరించి, ఎనమదలకోట రాజ్యమును మిక్కిలి సామర్థ్యముతో క్రీ.శ. 1264 వ సంవత్సరము వరకు పరిపాలించినది. కొందరు చరిత్రకారులు మార్కోపోలో వుదహరించిన రాణిగా గణపమదేవిని గుర్తించిరి. కాని, అట్టి వూహ సరికాదు. గణపమదేవి పాలన క్రీ.శ. 1264 నకు ముగియగా మార్కోపోలో యాత్ర దానికి 29 సంవత్సరముల తర్వాత, అనగా క్రీ.శ. 1293న జరిగినది.[16] ప్రక్క పేజీలో 1 పట్టిక పరిశీలించినచో కోట బేతరాజు వంశక్రమము మనకు స్పష్టమగును.

పట్టిక 1

భీమ(1)

కేత(1)

భీమ(2) భార్య, సబ్బాంబిక

చోడ — కేత(2)

రుద్ర, భార్య, పండాంబిక — భీమ, (3), భార్య, సబ్బాంబిక

బేత, భార్య, గణపాంబిక — కేత(3), భార్య బయ్యల మహాదేవి

గణపతి.

గణపమదేవి కాలమున కోటరాజ్యము, నాతవాడి నాయకుల తోను, ధాన్యకటకములోని కోటరాజుల తోను సన్నిహిత సంబంధములు నెరపెను. కాకతీయ సామ్రాజ్యములో అంతర్భాగమయినట్లు కన్పడినను, ఈమె పరిపాలనా కాలములో కోటరాజ్యము తన వ్యక్తిత్వమును నిలుపుకొనెను. తన తండ్రి గణపతి దేవుని ధర్మార్థము కొన్ని సుంకములను స్వామి కర్పించినట్లు మాదలలోని ఒక శిలాశాసనము వలన తెలియుచున్నది.[17] మొగలుట్ల తామ్రశాసనము[18]లోను, మరికొన్ని శిలాశాసనములలోను[19] ఈమె కోట గణపమదేవి అమ్మగారు అని చెప్పబడినది. తక్కిన కోట రాజులవలెనే గణపమదేవి కూడ తన శాసనములలో "శ్రీమత్ త్రిణయన పల్లవ ప్రసాదాసాదిత కృష్ణవేణ్ణా నదీ దక్షిణ షట్సహస్రావనీ వల్లభ భయలోభ దుర్లభ, ప్రతాపలాకేశ్వర, గండభేరుండ, నందిమార్తాండ, శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర మున్నగు బిరుదములతో ప్రస్తుతించబడినది.

బేతరాజు మరణానంతరము గణపమదేవితనజీవిత కాలమంతయు పవిత్రమైన దైవ కార్యములకే వినియోగించెను. గణపమదేవి ఎనమదల శిలాశాసనము[20] వలన ఆమె కట్టించిన శైవాలయముల గురించి మరియు వాటి నిర్వహణ నిమిత్తము ఆమె యొసగిన అనేక ధానముల గురించి మనకు తెలియుచున్నది. అమరావతిలోని అమరేశ్వర దేవాలయముపై బంగారు కలశము పెట్టించెనట. ఎనమదలలో నొకశివాలయమునిర్మింపజేసి, దానికి దివంగతుడైన తన భర్తపేరుపై "బేతేశ్వర దేవర"ని నామకరణము చేసెను. అంతేగాక ఆ దేవాలయ నిర్వహణ నిమిత్తము "బెనెదేవి" అను గ్రామముపైవచ్చు ఆదాయమును దాన మొసగెను. అట్లే అమరావతిలో నొక శివాలయమును నిర్మింపజేసి తన తండ్రియైన గణపతి దేవుని పేరుపై గణపేశ్వర దేవరని నామమిడెను. తర్వాత కాలమున గణపతిదేవుడు ఈ ఆలయమునకు చింతలపాడు గ్రామమును దానమిచ్చెను. శాసనములలో గణపాంబను గౌరి, లక్ష్మీదేవులతో సమానముగా సరిపోల్చబడినది. పర్వతరాజ పుత్రియైన పార్వతి ఈశ్వరు నెట్లు భక్తి తత్పరతతో కొల్చునో అట్లే గణపమదేవి కడు భక్తితో ఈశ్వరుని ప్రతిదినము కొల్చునట్లు ప్రస్తుతింపబడినది.

అగ్రహారదానము లిచ్చి, ఉద్యానవనములు నిర్మింపజేసి కోట రాజులు వ్యవసాయాభివృద్ధి కెంతో పాటుపడిరి. ఎనమదలలో రెండు పూలతోటలను గణపమదేవి వేయించినట్లు శాసనములవలన తెలియుచున్నది.[21] అంతేగాక బేతేశ్వరునికి దాన మొసగిన బెనెదేవి గ్రామము అనేక రకములైన పంటలతో విలసిల్లెనట[22] ఈమె పరిపాలనా కాలములో వర్తక వ్యాపారము లెంతో అభివృద్ధి చెందినవి. ప్రస్తుతము గుంటూరులోని ఎనమదల శిలాశాసనములో ఉభయనానాదేశిపెక్కండ్రు అమ్ము వివిధ వస్తువులపై విధించబడు పన్నుల గురించి వివరించబడినది.[23] ఇవి మాడల రూపములో గణపమదేవికి పుణ్యార్థముగా వారు దేవాలయమునకు దాన మొసగిరి. గణపమదేవి నిజగరగపాడు గ్రామములోని 'మహాజనము' నకు ఆ యూరి వివాహములపై విధించబడు సుంకములను దానమీయగా వారు తిరిగి ఆ ఆదాయమునుండి కొన్ని రూకలను దేవాలయమునకు సమర్పించిరి. అట్లే కాకానిలోని గ్రామ పెద్దలు క్రీ. శ. 1246వ సంవత్సరమున కొన్నిపన్నులను, దానముగా నిచ్చిరి.[24] గణపమదేవి, శాసనములలో సుంకము, కర, మగము, ఆయము, ఆయసుంకము, అడ్డవట్టసుంకము మున్నగు వివిధ పనులు చెప్పబడినవి. అంతేగాక నాడు వ్యవహారములోనున్న నాణెములుగా , వీసములు, రూకలు, కేసరివీసములు, చిన్నము, కేసరి అడ్డుగు, మాడల గురించి శాసనములలో ప్రస్తావించబడినది. భూమిని కొలుచుటలో ఖండుక, మర్తులు, కుచ్చెలతూము, నకరము, మున్నగు కొలమానములు వాడుకలో నున్నట్లుగా తెలియుచున్నది

మొగలుట్ల తామ్రశాసనము వలన గణపమ దేవి కాలమునాటి గ్రామసేవకుల గురించి, భూమిపైవచ్చు ఫలసాయము మరియు వృత్తి పన్నుల గురించి మనకు తెలియుచున్నది. శాసనములో తక్షకుడు (వడ్రంగి), అయస్కారుడు (కమ్మరి), కుంభకారుడు (కుమ్మరి) స్వర్ణకారుడు, రజకుడు, నాపిత (మంగలి), చండాలురు మొదలైన గ్రామసేవకుల గురించి చెప్పబడినది.[25] శాసనములో వీరు చెల్లించు పన్నులు, మరియు భూమిపైవచ్చు ఫలసాయములో అర్థభాగమ్ము దానగ్రహీతలకు చెందవలసినట్లు నిర్దేశింపబడినది. దానగ్రహీనత

రుద్రదేవపెద్దింగారు తాను స్వీకరించిన మొగలుట్ల గ్రామమును తనపై ఆధారపడిన బంధువులు, సన్నిహితులైన పదిహేడుమంది బ్రాహ్మణులకు తిరిగి దానమొసగెను. వీరి పేర్లు, గోత్రముల పేర్లు శాసనములో చెప్పబడినవి. వీరిలో పెక్కుమంది ఘటికాసులు అనగా, ఘటికా స్థానమునుండి విద్యనేర్పు ఘటికులు లేదా పండితులు. మరికొందరు భట్టోపాధ్యాయులు, మరియు వాజపేయులు.

గణపమదేవి తామ్ర శాసనములో దానముగా నియబడిన మొగలుట్ల గ్రామసరిహద్దుల గురించి విపులీకరించబడినవి. దీనిని బట్టి ఆగ్నేయముగా ఇనుపగనుల పెద్దకొండ, ఈశాన్యమున శ్వేతశిలాపర్వతము, నైరుతిన దెయ్యముకుంట మరియు గ్రామము చుట్టు పెక్కువాగులు, కుంటలు, దేవాలయములున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. గణపమదేవికి సమకాలికుడైన మూడోకేతరాజు ఇచ్చిన ఎడవల్లి తామ్రశాసనము[26] పైనున్న రాజముద్రికకు, మొగలుట్ల శాసనముపైగల రాజముద్రికకు ఎంతో భేదముకలదు. మూడోకేతరాజు రాజలాంఛనమైన గండభేరుండ పక్షిని ముద్రించగా, గణపమ దేవి రాజముద్రికలో సూర్యచంద్రులు పైభాగమునను, దాన్నిక్రింద నొకవరాహము, కుడివైపున నిల్చున్నవీరుడు, పైభాగముననొక విల్లుకలవు. బహుశ నీతే లుండా వీరుకోట రాజ్యములోని వేర్వేరు ప్రాంతములు పరిపాలించుట వలన కాబోలు.

గణపమదేవి గొప్పశైవభక్తురాలు. నూతన శైవాలయములనేకము నిర్మింపజేయుటయేగాక, వాటి నిర్వహణ నిమిత్తము ఎన్నో దానములు చేసినది.ఆలయములోని మూలదైవమునకు రాజులయొక్క పేర్లుపెట్టుట నాటి ఆచారముగా తోచుచున్నది. రుద్రదేవుని పేరుపై రుద్రేశ్వర మహాదేవరను ప్రతిష్టించుట[27] బేతరాజు పేరుపై బేతేశ్వరాలయము గణపతిదేవుని పేరుపై గణేశ్వరాలయములను నిర్మించుని ఈ కాలమున జరిగినవి.[28] అంతేగాక అమరావతిలోట అమరేశ్వరుని కల్యాణోత్సవము జరుపుటకు గణపమదేవి కొన్ని దానము లిచ్చినది.

ఈ విధముగా గణపమదేవి శాసనములు పరిశీలించినచో ఈమె భర్తచనిపోయిన తర్వాత సుమారు 45 సంవత్సరములు కోటరాజ్యమును ఎంతో సమర్థతతో పాలించినట్లు విశదమగుచున్నది. ఈ కాలమున, విద్య పర్తకవ్యాపారములు, ఆలయ నిర్మాణము మరియు నిర్వహణ, ఎంతో అభివృద్ధి చెందినట్లుగా తెలియుచున్నది.

పా ద పీ ఠి క

1. సౌ. ఇం. ఇ. వాల్యూం. నం-4 నం 933, 939, అదే 10 నం. 381, ఎ. పి. ఇం. వాల్యూం 3 నం 16, పే94, జర్నల్ ఆఫ్ ఆంధ్ర హిస్టరి అండ్ కల్చర్, వాల్యూం 1 పే29. ఎ. ఆర్. నం 303 ఆఫ్ 1932 - 33, ఎ. ఆర్. నం 304, ఆఫ్ 1932 - 33, ఎ. ఆర్. నం 535 ఆఫ్ 1913.
2. ఎపిగ్రాఫియా, ఆంధ్రికా, వాల్యూం 4, (1975) పే. 93-102.
3. ఎ. ఆర్. ఇ. 1916, పార్టు 2, పేరా 55.
4. జె. ఎ. హెచ్. ఆర్. ఎస్. వాల్యూం 19, పే. 79.
5. అదే పే 79, 80
6. సౌ. ఇం. ఇ. వాల్యూం 4, నం 933.
7. పైది నం, 939.
8. జె. ఎ. హెచ్. ఆర్. ఎస్. వాల్యూం 19, పే 79.
9. సౌ. ఇం. ఇ. వాల్యూం 4 నం, 939. ఎ. ఆర్. నం. 122 ఆఫ్ 1893
10. పైది వాల్యూం 10, నం. 381, ఎ. ఆర్. నం 142 ఆఫ్1913
11. జె. ఎ. హెచ్. ఆర్. ఎస్. వాల్యూం 19. పే, 79.
12. సౌ. ఇం ఇ. వాల్యూం 10, ఎపెండిక్స్ చూడుము,
13. ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా, వాల్యూం 3, నం 16.
14. ఎపిగ్రాఫియా ఆంధ్రికా, వాల్యూం4 రెండవప్లేటు, రెండవప్రక్క లైనులు 10 - 12
15. పైది, మూడవప్లేటు, మొదటిప్రక్క, లైను 1, 22
16. ప్రొ॥ కె. ఎ. ఎన్. శాస్త్రి: ది ఫారిన్ నోటిసెస్ ఆఫ్ సౌత్ ఇండియా, పే 157 - 174.
17. ఎ. ఆర్. నం, 303 ఆఫ్ 1932 - 33.
18. ఎపిగ్రాఫియా ఆంధ్రికా వాల్యూం 4 పే, 93 నుండి 102 వరకు,
19. ఎ. ఆర్. నం, 535 ఆఫ్ 1913.
20. ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా, వాల్యూం 3 నం 16 పే. 94 - 98.
21. సౌ. ఇం. ఇ వాల్యూం 4 నం. 939, అదే నం. 381
22. ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా వాల్యూం 3 నం: 16.
23. సౌ. ఇం. ఇ. వాల్యూం 4 నం 939 అదే 10 నం 381
24. ఎ. ఆర్. నం. 535 ఆఫ్ 1913
25. ఎపిగ్రాఫియా ఆంధ్రికా, వాల్యూం 4 పే. 93 - 102, నాల్గవప్లేటు, మొదటి ప్రక్క లైనులు 1, 2.
26. ఎ. ఆర్. ఇ. 1916, పార్టు 2 పేరా 55.
27. సౌ. ఇం. ఇ. వాల్యూం 4 నం 933.
28. ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా, వాల్యూం 3 నం, 16.

మినీ కవితా వీధి

డా॥ పాపిరెడ్డి నరసింహారెడ్డి

త్రికరణాలు

కవిత్వానికి కావాలి మూడు
ఆలోకించే అంతర్నేత్రం
ఆలోచించే మస్తిష్కం
ఆవేశించే హృదయం

కాలం

నిన్న ప్రసవించిన నేడు
నొప్పులు పడ్తోంది
రేపు కోసం

గతం - ఆగతం

గతం వొక పీత
వర్తమానాన్ని కని
కన్ను మూసింది
వర్తమానం అనుసరిస్తోంది తల్లిని
భవిష్యత్తుకు బ్రతుకుపోస్తూ

క్రాంతి కాంతి

మేధాజనరేటర్లో
పురుడు పోసుకున్న
భావ విద్యుత్తు
చేయి తీగగుండా ప్రవహించింది
కలం స్విచ్ వేశానో లేదో
కవిత బల్బు వెలిగింది
కాగితం జగతిని
క్రాంతి కాంతిలో నింపింది

పోరం పర్వం

హలంతో పొలందున్ని
స్వేదజలంతో
చాల్లో గింజల్ని తడిపి
పంట పండించి
ప్రజల పొట్టలు నింపావు-నాన్నా - నువ్వు
కలంతో కాగితం పొలం మీద
అనుకంపా తుంపురుల్తో
సిరాచాళ్ళలో అక్షర బీజాల్ని విత్తి
కవిత పంటలు పండించి
ప్రజల మెదడుకు మేతనిస్తున్నా నా-నేను

సీరియల్

మృత్యువు

ఇచ్ఛాపురపు రామచంద్రం

(గతసంచిక తరువాయి)

పతంజలి ఆగది వదలి బయటకు రావడంలేదు. అతను తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నాడు. అహర్నిశమూ ఒకటే ఆలోచన. మూడు మరణాల విచారభారం అతని హృదయాన్నీ, మూడు మృత్యువుల దృశ్యం అతని కన్నులనీ చిత్రంగా మార్చి వొదిలింది. దినంలో అధికభాగం అతను సమాధిలోఉన్న యోగిలా కనులుమూసుకునే ఉంటున్నాడు. మునిలా ఎవరితోను మాట్లాడకుండా మౌనంగా వుంటున్నాడు. కర్మకాండలు పూర్తయ్యాయి. కనుక బంధువులుకూడా ఎవరు మిగలలేదు.

ఇంట్లో. అతనికి కావలసినంత ఏకాంతమూ, నిశ్శబ్దమూ, ఎంత తీవ్రంగా ఆలోచించుకుందుకేనా వీలుగా.

ఒక్కసారతను కనులు తెరచాడు. ఎదురుగా గోడమీద... ప్రకాశిస్తున్న వర్ణచిత్రం. అది అతని దృష్టినాకర్షించింది. దీక్షగాచూడ సాగాడు దానివంకే. ఒక బలిష్టమైన విగ్రహం గాలిలో ఎగురుతూంది. చేతిలో పర్వతం. ఆ చిన్నకొండమీద ప్రాణదాతలైన ఓషధులు మిల మిల మెరుస్తూ కాంతులీనుతున్నాయి. క్రింద సముద్రం. ఈ చిత్రం ఉద్దేశ్యమేమిటి ?

"నేను చెప్పేదా నాయనా ?"

పతంజలి త్రుళ్ళిపడ్డాడు. అతను నమ్మలేనట్లు చుట్టూచూశాడు. అతనికి ఆనందంగానూ ఆశ్చర్యంగానూకూడా ఉంది. అది – అమ్మ గొంతు. అందుకే అంతటీయన. అమ్మ – చదువు కున్నది. పురాణాలూ భక్తిగ్రంథాలూ చాలాపఠించిందామె. ఆమె చనిపోయింది.... ఇప్పుడు? "నేను మీ అమ్మనే బాబూ" ఆత్మను. నాకు రూపంలేదు. నీనుంచి శలవయినా తీసుకోకుండా నిన్ను ఆశీర్వదించనయినా ఆశీర్వదించ కుండా హటాత్తుగా చనిపోయానుకదా! అందుకు నేనుకొంచెం మాటలు చెప్పిపోదామని వచ్చాను. భయంలేదుబాబూ"

"ఆదికాదమ్మా చెప్పు" అన్నాడతను తడబడుతూ. "నువ్వు చూస్తున్నది సంజీవి పర్వతం తెస్తున్న ఆంజనేయుడి చిత్రమే కదా! మానవపరిమాణ చరిత్ర నాధారం చేసుకొని – అతీగెపట్టుకొని వెనక్కి ప్రయాణంచేస్తే-హనుమంతుడు మనిషియొక్క పూర్వరూపమే. నరుడికి మూలం వానరుడు. వాలము కలనరుడే వానరుడు. పురాణాలు ఆంజనేయుణ్ని చిరంజీవి అంటాయి. నిజమే ఏదో ఒకరూపంలో అతను ఉంటూనే వొస్తున్నాడు. మృత్యుసమానమయిన మూర్ఛనుంచిలక్ష్మణుని సజీవుణ్ని చేయడానికి – సముద్రాన్ని లంఘించి – గాలిలో ఎగురుతూ ఆకొండను మోస్తున్నాడు. అంటే సంకల్పముంటే సాధ్యం కానిదేదీ ఉండదని, నరవానరుల శక్తిసమానమనీ సూచన." ఐతే – అమ్మా! నరునకు సంకల్పబలం ఉంటే మృత్యువుని కూడా జయించగలడా?" ఆత్రంగా అడిగాడు పతంజలి. జాలితో కూడిన చిన్ననవ్వు. తనతలని ఏదో చల్లని చెయ్యి నిమురుతున్న అనుభూతి. మృదువయిన ప్రేమనిండిన కంఠం" మనిషి కసాధ్యం లేదు. సంకల్పానికన్నీ సాధ్యాలే. దృఢసంకల్పం, మొక్కవోని దీక్ష" యివే కదా తపస్సంటే ? తపస్సుతో అసాధ్యముండలేదు. పట్టుదలతో, ఆత్మవిశ్వాసంతో ప్రయత్నించగలగాలి."

ఆంజనేయుడు చిరంజీవి అంటారు. చిరంజీవి, అంటే మృత్యువుని జయించడమే. మృత్యువుని జయించడం!

కంటికి కనపడని చొరరాని స్థలమనేదేలేని కబళించేందుకు సమయా సమయాలంటూలేని ఏప్రాణినయినా తనముందు తలవంచేలా చేయగల మృత్యువుని జయించడం! సాధ్యమా? సత్యమా?

అతని అనుమానం గ్రహించినట్లే అంది ఆత్మ. "సాధ్యమే. సత్యమే. నే నొక చిన్నవిషయం చెబుతాను విను. నా చిన్నతనంలో నే నొక సారి సింహాచలం వెళ్లాను. చిన్నతనమంటే మరీ చిన్నతన మేమీకాదులే. దేముణ్ని చూసి – మాధవధారవేపు నడుస్తున్నాం. ఒక చోట తోవపక్క జనం పదిమంది వరకూ గుమిగూడి ఉన్నారు. ఏమిటా అనిచూస్తే.

అతినొక యోగి. దిగంబరంగావున్నాడు రాతిమీద పద్మాసనం వేసుకుని. అతన్ని అందరూ ఏవేవో అడుగుతున్నారు వందసంవత్సరాల క్రిందటి సంగతులు. రెండువందల యేళ్ళనాటి విషయాలుకూడా అతను కళ్ళకి కట్టినట్లు చెబుతున్నాడు. తాను ఆకాలంలో ఉన్నట్లే వివరంగా చెబుతున్నాడు. మీవయస్సెంత అని అడిగారెవరో. మూడు వందల సంవత్సరాలని అతను చెప్పినట్లు గుర్తు.

పతంజలి ఆశ్చర్యపోయాడు. మానవుడు మూడువందల సంవత్సరాలు బ్రతకడం సాధ్యమా? ఇది నిజమేనా; "నీసందేహం నేను గ్రహించాను. కాని అతను కనీసం రెండువందల సంవత్సరాలయినా బ్రతికి ఉన్నాడని అక్కడి పెద్దలే అంగీకరించారు. కనుక సందేహించ నవసరం లేదు".

రెండు వందల ఏళ్ళు! యోగికనుక బ్రతికాడా? అతనికేమయినా అతీతశక్తుల వంటివి ఉన్నాయా? అతనేం తిన్నాడు? అతని శరీరం ఎలాఉంది? కృశించిందా? బలంగానే ఉందా?

అతన్ని సింహాచలం యోగి అంటారు. కోవెల సమీపంలోనో మాధవధార వెళ్లే త్రోవలోనో ఆ కొండమీదే అపరిసరాలలోనే అతను కనిపించవచ్చు అదృష్టం అనుకూలిస్తే... పతంజలీ ప్రయత్నించిచూడు నామాట నమ్మలేకపోతే...

తలపంకించాడు పతంజలి. అప్పుడు ఆత్మ అతనివద్ద శలవు తీసుకుంది" నీకు నా ఆశీర్వాదాలు. ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాలతో..." దీవించబోయింది. "అమ్మా! నువ్వు మళ్లీ ఎప్పుడుకనిపిస్తావ్?" ఏమో నాయనా ఏంచెప్పగలను? మరొక దేహాన్నాశ్రయించవలసివచ్చేవరకూ యిలాగే ఉంటాను. ఇలా ఉంటే నిన్ను కలుసుకో గలుగుతాను".

గదివాతావరణంలో హటాత్తుగా చిత్రమయిన- స్పష్టంగా తెలుస్తున్న మార్పు? అమ్మ... ఆత్మ వెళ్ళిపోయిందన్నమాట అనుకున్నాడు పతంజలి. అతని కళ్ళల్లోకి నీళ్ళొచ్చాయి. దుఃఖానికి ఆనకట్ట వేయటానికి ప్రయత్నిస్తున్నట్లుగా అతను గట్టిగా కళ్లుమూసుకున్నాడు.

కొన్ని నిముషాలు. ఆతని హృదయంలో తీయని గానం. అదే మిటో అతనికి అంతుపట్టడంలేదు. భాషతెలియకపోయినా ఆరాగాలలో అద్భుతమయిన సంగీతంఉంది. శ్రుతిఉంది లయఉంది. వీటన్నింటిని మించి- మంత్రాలలోమల్లే మనసుని సమ్మోహనం చేసే శక్తిఏదోవుంది.

"పతంజలీ!" పిలుపు

"నాన్నగారూ!"

"ఔను నేనే. నువ్వింతవరకు విన్నది- ఋగ్వేదం... దానిలోని మృత్యువిమోచన మంత్రం."

"ఆహా!" పతంజలి ఆనందం పట్టశక్యం గాకుండాఉంది. ఋగ్వేదం.. మృత్యువిమోచన మంత్రం!.. మృత్యువిమోచన మంత్రం నిజంగా- మంత్రం-మత్యు విమోచనంగావిస్తుందా? ఇదే నిజమయితే...

"ఎందుకుకాదూ? పవిత్రవర్తనుడు - తగిన సాధన అనంతరం పఠయినస్వరంలో మంత్రాన్ని పఠిస్తే- చింతకాయలేకాదు.. మృత్యువు కోరలుకూడా రాలతాయి." చయనులు కంఠంలో కించిత్ ఆగ్రహం. అది - తన కొడుకు తన మాటనే సంశయిస్తున్నాడని - అతని అవిధేయతను సహించలేకనేమో!

"నువ్వాయింకా ఆత్మరూపంలోనే ఉన్నావా? పవిత్ర వర్తనుడివి. పుణ్యపురుషుడివి నీకూ పునర్జన్మఉందా!" "ప్రారబ్ధం సంచితం అనుభవించక తప్పదు. అడిసరే. నీమనసులోని ఆలోచనను నేమపసిగట్టగలిగాను. తప్పకుండా ప్రయత్నించు.."

"ఫలితం ఉంటుందానాన్నా"! ఆత్రత ఆపుకో లేకపోయాడు. "కర్మణ్యేవాధికారస్తే - మాఫలేషు కదాచన మరచిపోకు. ప్రయత్నించడమే నీ ధర్మం. నువ్వు - నన్ను భవిష్యత్తు గురించి ఎందు కడిగావో అర్థమైంది. కాని ఒక్క విషయం ఆత్మలకు మానవులకుమించిన అతీత శక్తులాట్టేఉండవు అవి కూడా వర్తమానము గతమే చెప్పగలవుకాని కాలయవనికను తొలగించి చూసి భవిష్యత్తులో ఏం నిక్షిప్తమై ఉందో చెప్పలేవు."

కొంచెం నిరుత్సాహపడినట్లు తలదించుకున్నాడు పతంజలి. "అలాగ నీరసంచెందకు. నువ్వు దృఢంగా ప్రయత్నిస్తేసాధించ గలవు. వేదములు ఉపనిషత్తులు.. శాస్త్రములు.. యివి మృత్యుంజయ సాధనాలని అక్కడక్కడ గూఢంగా సూచించాయి. తరువాతయోగము. మంత్రము వీటిద్వారాకూడా మానవుడు సుదీర్ఘ జీవితం పొందవచ్చు. వేదములంటే విజ్ఞాన నిధులే. శోధించి సాధించుకోవాలంతే" విశ్వాసం నిండిన కంఠంతో అంది ఆత్మ.

ఆ కంఠంలో వేదాలపట్లా శాస్త్రాలపట్లా ఎంత ఆరాధన! నిజమే. అప్పుడప్పుడు ఆయన వేదం చదివేవాడు రాగయుక్తంగా- శ్రుతికి ఉన్నప్పుడు. అవి అర్థంకాకపోయినా. వినడానికెంతో బాగుండేవి. విసుగుకలిగేదికాదు. భాషకీ భావానికీ కూడా అతీతమయిన అత్యద్భుత మాధుర్యమేదో అనుభూతికి వొచ్చేది అవి వింటూంటే. ముఖ్యంగా సామవేదం- సంగీత సారమేనట. చక్కని కంఠంతో సామవేదంలోని భాగాలు తండ్రి గీతం చేస్తూంటే- సంగీత ఝరులు తీయగా ప్రవహిస్తున్నట్లే ఉండేది. వేదాలలో విజ్ఞానముంది. శాస్త్రముంది. సంగీత ముంది. సర్వమూ ఉంది. అనేవారు నాన్నగారు. నిజమేనేమో! వేదాలు సర్వ విధములా సుసంపన్నములే ఏమో. ఆయుర్వేదం గురించి కూడా ఉందట- ఋగ్వేదంలో కాబోలు.

"ఔను. కాని, ఒక్క విషయం విస్మరించకు. వేదాలు కూడా మంత్రాల లాగనే స్వరబద్ధములు. వాటిలో సాహిత్యమూ స్వరమూ మేళవించి ఉంటాయి. ఆయా స్వరాలలో ఆరోహణావరోహణాల క్రమంలో సంగీత బద్ధంగా చదవగలిగితేనే వేదమయినా మంత్రమయినా పట్టుఇస్తుంది పదము - అర్థములలాగే మంత్రమునందలి అక్షరాలూ స్వరమూ విడిగా మనజాలలేనివి." తెలుసుకున్నట్లు తల పంకించాడు పతంజలి. "శుభం భవతు" ఆశీర్వదించి వెళ్ళిపోయింది ఆత్మ. మళ్ళీ - ఏకాంతం. పతంజలిలో ఆలోచనలు. సంజీవి పర్వతం ధరించి సముద్రాన్ని లంఘించుతున్న హనుమంతుణ్ణి చూస్తూంటే.... ఆలోచనలు ఆశలు...

మృత్యువంటే ఏమిటి? జీవిత తంతువుకి రెండవకొస ఈ జీవన తంతువులు కొన్ని మరీ చిన్నవిగా ఎందుకుండాలి? కొన్ని- పుటుక్కున మధ్యలోనే ఎందుకు తెగిపోవాలి? మృత్యువంటే - జీవితానికీ... చైతన్యానికీ ముగింపు. మృత్యువంటే- ప్రాణంపోవడం. ప్రాణమంటే? అది ఎక్కడుంటుంది? ప్రాణిశరీరంలో ఔను. మనిషి ప్రాణం మనిషి శరీరంలోనే ఉంటుంది. విడిగా- బాహ్యంగా ఉండదు. కాని... ప్రాణం-మనిషి శరీరం అంతటా ఉంటుందా? మరి-కొన్ని ముఖ్య భాగాలలో గట్టిదెబ్బ తగిలితేనే మనిషెందుకు నిర్జీవుడౌతాడు? గుండె.... మెదడు... ఆలాగ కొన్ని భాగాలు తీవ్రమయిన దెబ్బతింటేనే మరణం సంభవిస్తుంది. కొన్ని అంగాలు దెబ్బతిన్నా... అవి పుట్టుకలోనే లేకపోయినా మనిషి బతకగలడు.

బలవంతంగా చనిపోయేవారు సాధారణంగా ఉరిపోసుకుంటారు. ఉరి అంటే- కంఠముడి బిగుసుకుని... అంటే.... వాయుబంధనం జరిగి....ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాస కార్యక్రమం ఆగి... ప్రాణం పోతుందన్నమాట! ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాల ద్వారా జరిగేవి ముఖ్యంగా - రక్త శుద్ధి....కొన్ని మలినాలు బహిర్గతం కావడం. ఊపిరాడకపోతే మనిషి చనిపోతాడు - అభ్యాసంపల్ల సాధించిన హఠయోగుల వంటివారుతప్ప.

మానవులు పీల్చే గాలిని-ప్రాణవాయువని అనడం కూడా ఉంది. పీల్చే గాలిలో ప్రాణముంటుంది... ప్రాణవాయువు ప్రాణాన్ని నిలిపే వాయువు. వాయువే జీవుల ప్రాణాలను నిలిపి ఉంచుతుందన్నమాట. ఈ వాయువెలా ఉద్భవిస్తుంది? వాతావరణం నుంచి సముద్ర కెరటాలు- వొత్తిడులనుంచి ... వృక్షముల కదలిక నుంచి.... క్షణ క్షణమూ కలుషితమయ్యే .. ప్రాణుల నిశ్వాసాల వలన మలినపడే వాయువు పునః పరిశుద్ధం ఎలా కాగలుగుతూంది? వృక్షముల వలన నేనా? వృక్షములు భూమినుంచి జన్మిస్తాయి. ఒక్కొక్క వృక్షానిది ఒక్కొక్క లక్షణం. వృక్షజన్యములయిన పదార్థాలు కొన్ని మానవుడికి ఆహారమౌతాయి కొన్ని ఔషధాలౌతాయి, కొన్ని- విషసదృశాలౌతాయి. ఏది ఏదో-ఎందుకో తెలుసుకోడంలోనే మనిషి తెలివితేటలున్నాయి. వర్షం పడితే తప్ప భూమి పచ్చగా ఉండదు. భూమికి నీరు లభిస్తేనే బీజములు వృద్ధిచెందుతాయి. భూమినుంచి పుట్టే వానిలో – మనిషికి ఆహారమూ ఉంది, అమృతమూ ఉంది, విషమూ ఉంది! వీటిలోనే మానవుడికి జీవితమూ ఉంది, మృత్యువూ ఉంది. హనుమంతుడు మోసుకు వొస్తున్న పర్వతం మీద ప్రకాశిస్తున్న మూలికలు చెబుతున్న సత్యమిదే. ఓషధీ వృక్షమంటే - భూమిలోని ఔషధ సారాన్ని మానవుడి కందించే మహత్తర సాధనం. గొలుసులా సాగిపోతున్న ఆలోచనలకు విరామం కలిగించింది ఒక చక్కని అనుభూతి స్త్రీ స్పర్శలా అది పతంజలికి హాయిచేకూర్చింది. అతని శరీరంలోకి నవ చైతన్యమూ... హృదయంలోకి ఆనందమూ పొంగివచ్చాయి. అతనొక్కక్షణం ఉక్కిరి బిక్కిరయ్యాడు. ఏమిటో తడబాటు.... "పార్వతీ!" పిలిచాడు మెల్లగా.

వెక్కిపడుతున్న శబ్దం.

"పార్వతీ!" కంగారుగా లేచాడు. "దుఃఖిస్తున్నావా!" "దుఃఖం కాక నాకు మిగిలిందేముంది?" సన్నని - విషాదభరితమయిన స్వరం.

"జరిగిందానికెవరేం చెయ్యగలరు! విచారించకు " ఓదార్చబోయాడు. ఈ పరిస్థితి అతనికే చిత్రంగా ఉంది. తాను అపరిమితమయిన దుఃఖంలోనూ, విచారంలోనూ ఉన్నాడు-పార్వతిని కోల్పోయి. సజీవుడై ఉన్నాడు కనుక తనకే ఏవిధమయిన సుఖదుఃఖాలయినా. చనిపోయిన వారెప్పుడూ అదృష్టవంతులే ఒక విధంగా. ఆత్మకి-ఆనందమూ అంటదు విచారమూ సోకదు.

"అలాగేమీకాదు-" అంది పార్వతి ఆత్మ. "నేను ఆత్మనే. కాని .... నేను- మీపట్ల అనురాగం నుంచి విముక్తురాలిని కాలేకపోతున్నాను. అందుకే మీకోసం ఇలా రావడం " రుద్ధమయిన ఆమె కంఠానికి - అతనికి హృదయం ఆర్ద్రమయింది. బాధగా కన్నులు మూసుకున్నాడు.

"ఎన్ని కలలు కన్నాను! ఎన్ని ఆశలు పెంచుకున్నా ఆరాత్రి కోసం ఎంత ఎదురు చూశాను!...."

"నేను కూడా అంతే కదా..."

"ఔను. మన యిద్దరి కలలనూ విధి నిర్దాక్షిణ్యంగా ఉరితీ శాడు. మన వియోగాన్ని చూసి విధికి మహదానందంగా ఉం కాబోలిప్పుడు."

"అసలు- నువ్వెందుకు మరణించావు పార్వతీ?"

"నాకూ తెలియదు..."

"అదేమిటి?" మృత్యువంటే ఏమిటో... అది ఆవహం క్షణంలో ఎలా ఉంటుందో... మృత్యువు తాలూకు స్వరూప స్వభా లేమిటో తెలుసుకోవడానికి వీలవుతుందేమో అన్న కుతూహలంతో అడిగాడు.

"ఔను. ఆక్షణంతో నాకేమీ తెలియదు. రక్తసిక్తమయిన వీ నాన్నగారి దేహం చూశాను. ఆయన మరణించారన్న మాటవిన్నా అంతే. క్షణంలో... వెయ్యోవంతులో.... అక్షోవంతు... శూన్య ఐపోయినట్లు నా నుంచి నేను విడిపోతున్నట్లు... ఏమిటో అవి తున్నట్లు..." మాటలకోసం తడుములాట. "ఏదో చెప్పాలని... చెప్పలేక పోతున్నట్లు... భావానికందే భాషకోసం వ్యర్థ యత్న చేస్తూ ఓడిపోతున్నట్లు ..

"కష్టపడకులే." అన్నాడు పతంజలి ఆమె మీద- ఆత్మమీద జాలిపడుతున్నట్లు... అతని కంఠం నిండా ఆమెపట్ల ప్రేమ... ఆత్రుత.

"ఈ మృత్యువుకి- హృదయంలేదు. దయలేదు. దాక్షిణ్యం లేదు. మంచిలేదు - మనసులేదు "

"ఔను."

"మనపట్ల అది ప్రవర్తించిన తీరు... మనకి శాశ్వత ఎడబాటు కలిగించడం... తక్కువ నేరం కాదు."

"ఊఁ"

"నేరానికి శిక్ష పడాలి." అచ్చితమయిన కంఠం.

"పార్వతీ !" ఆశ్చర్యం నిండిన పిలుపు.

"ఔను. నేరానికి శిక్ష. అదే న్యాయం..."

"కాని— నేను..."

"సమర్థులే. నాకా నమ్మకముంది."

పతంజలికి సంతోషం వేసింది. గర్వం వేసింది. భార్య మెచ్చు అంటే ఎంత బాగుంటుంది భర్తకి!

"నాకోసం.... నా పంతం కోసం... మన ప్రేమకోసం... మీరు మృత్యువుని జయించి— దానిని శిక్షించరూ ?"

ముంతాజ్ యిలాగే అడిగిందేమో తమ అనురాగ చిహ్నంగా తాజ్‌మహల్ కట్టించమని? తననవమానించిన దుర్యోధనుడిమీద పగ తీర్చుకోమని ద్రౌపది భీముణ్ని యిలాగే కోరిందేమో?

"తప్పకుండా పార్వతీ. నీకోసం... మనకోసం..." వాగ్దానం చేసేశాడు పతంజలి. ఆ క్షణాలలో అతనికి తెలియదు- తానెటువంటి అసాధ్యమయినది సాధిస్తానని వాగ్దానం చేశాడో. మృత్యువుని జయించడం!... మానవమాత్రుడి తరమేనా? అది సంభవించేదేనా? మృత్యువులేని జీవితం— ఎలా ఉంటుందసలు ?

6

ఇల్లు వదలిపెట్టాడు పతంజలి. ఆరాతీయబోయిన మామకు అతికి అతకని జవాబు చెప్పి తప్పించుకున్నాడు. అమ్మాయి కనిపోయాక అల్లుడిమీద మునుపటంతటి శ్రద్ధ మామకెలా ఉంటుంది? దేశం తిరిగివాస్తే అయినా కొంత మనశ్శాంతి లభించి మనుషులలో పడతాడేమో అన్న ఆశతో- అల్లుణ్ని యింటికి కట్టి పడెయ్యడానికి ప్రయత్నించలేదు మామగారు కూడా. క్షేమంగా వెళ్ళి ప్రశాంత చిత్తంతో తిరిగి రమ్మని ఆశీర్వదించాడు.

పతంజలి మనసులో ఆకాశమంత ఉన్నతమయిన ధ్యేయం ఉంది. అతని దృష్టిలో ఎత్తయిన హిమాలయాలున్నాయి. అతను మంచుకొండలవేపు బయలుదేరాడు. అతనభిలషిస్తున్నది అద్భుతమైన హిమాలయాల సౌందర్యం చూసి పులకరించాలని కాదు. హృషీకేశం- బదరీనాథ్- కేదారినాథ్‌లను సందర్శించి పుణ్యం మూటగట్టుకోవాలనీ కాదు.

హిమాలయాలలో - సర్వసంగపరిత్యాగులై - తపస్సు చేసుకునే యోగులుంటారుట. సిద్ధులుంటారుట. వారిని కలుసుకుని- పాదాల మీదపడి- వేడుకుంటే- మనసు కరిగి- తనలోని ఆవేదనకి ఆరాటానికి ఓ మార్గం చూపుతారేమో అని. అదీ అతని ఆకాంక్ష. అందుకే ఆ ప్రయాణం. ప్రయాణం - కష్టంగానూ క్లిష్టంగానూ సాగింది. ఒంటరి ప్రయాణం మరి. ఎలాగైతేనేం, అతను ఋషులలా కనిపించే వారిని కలుసుకోగలిగాడు చిట్టచివరకు, వారిలో కొందరు - పతంజలి పాదాలమీద పడినా - పెదవి విప్పి పలుకలేదు. మరోలోకం మనుషులలో మౌనం విడువక తమదారిన చక్కాపోయారు.

కొందరు ఏకళనున్నారో— "ఏంకావాలి నాయనా?" అంటూ కొంత విసుగుతో అడిగారు.

మనసులోనికోరికను బయటపెట్టాడు పతంజలి మహోత్రంగా. విని - నమ్మలేనట్టు చూసి - ముక్కుమీద వేలేసుకున్నారు. పిచ్చివాడిని చూసినట్టు చూశారు. కొందరు— "అసాధ్యం - అసంభవం" అని పెదవి విరిచేరు. "మృత్యువు - జీవితపు రెండవకొస. జీవితాన్ని సృష్టించే భగవంతుడే మృత్యువునీ నిర్దేశించాడు. విధిని గెలవడం ఎవరి తరమూకాదు."

పతంజలి పట్టుదల విడువలేదు. నిరాశచెందలేదు. మంచు కొండలలో తిరగసాగాడు. మరికొందరు స్వాములని కలుసుకోగలిగాడు. వారిలో ఒకరు ఆశాజనకంగా మాట్లాడాడు. "మానవుడికి అసాధ్యమనేది లేదు. అదే భగవంతుడి యిచ్ఛ. మానవుడు చిరంజీవి కావడం కూడా అసాధ్యమూ అసంభవమూకాదు. ఐతే - కృషి... పట్టుదల అత్యవసరం. నన్నేచూడు ఉదాహరణకి. నా వయసు రెండు వందల సంవత్సరాలకి దగ్గర. సరిగ్గా జ్ఞాపకంలేదు. నేను అరుదుగా తింటాను. దాహమూ ఎప్పుడో తప్పవేయదు. మంచు కొండల మధ్య నివశిస్తానే కాదు... చల్లని వాతావరణంలో మసలుతాననేకాదు... కొండలెక్కి దిగడం కఠినమయిన పరిశ్రమేకదా? ఐనా నాకు స్వేదం పట్టదు. దాహం కలగదు, నీరసం, ఆకలి అనిపించవు. ఎందుచేతనో తెలుసా? "ఒక క్షణం ఆగి రహస్యం చెబుతున్నట్లు - కంఠంతగ్గించి- చిరునవ్వుతో- చెప్పాడు." నేను యోగాభ్యాసం చేశాను. అందుకని... అని - అతను వెళ్ళిపోయాడు.

ఒంటరిగా మిగిలాడు పతంజలి.

చుట్టూ ఉన్న మంచు కొండలతని కందంగా కనిపించడంలేదు సరికదా విసుగే కొల్పుతున్నాయి. మానవ సంచారం లేని మంచుకొండలతనికి మహోన్నతంగా కాక వ్యర్థంగా అనిపిస్తున్నాయి. ఒక్కసారి తను తీవ్రమయిన ఆలోచనలో పడ్డాడు.

తన సమస్యకు తగిన పరిష్కారం దొరకనట్లే. తన కోరిక తీరే మార్గం కనిపించనట్లే. యోగాసనాల తోనూ... హిమాలయాల లోనే తిరుగుతూనూ... తపస్సు చేస్తూనూ మనిషి... చిరకాలం జీవించగలగవొచ్చు. కాని- తనకు కావలసింది అటువంటి చిరజీవితం కాదు, జీవితం కోసం జీవించడం కాదు. అలాగ మానవులకు దూరంగా- ఎక్కువ కాలం బ్రతికేందుకు రోజులో అధికభాగం వెచ్చిస్తూ— బ్రతకడంలో అర్థమూ ప్రయోజనమూ కూడా అతి స్వల్పములే ఇలా కష్టసాధ్యంగాకాక సులభంగా మృత్యువుని జయించ గలిగితేనే తన ధ్యేయం నెరవేరినట్లు. మనిషి బ్రతకడం కాదు— మనిషిని బ్రతికించ

గలగాలి. అదీ తన ధ్యేయం. చనిపోయిన భార్యకు చేసిన వాగ్దానం— అదే. ఆ క్షణాలలో తన ఉద్దేశం అదే.

ఒక ఔషధం వ్యాధిని పోగొట్టగలిగే రీతిలో ఒక ఔషధం— మృత్యువుని పారద్రోలగలగాలి. మానవుడు చిరజీవి అయ్యేందుకు మార్గం సులభంగానూ, త్వరితంగానూ ఉండాలి. అదీ తన కోరిక. దాన్ని సాధించడమే తన ధ్యేయం; తన ధ్యేయం యీ మంచుకొండల మధ్య నెరవేరదేమో. మనుషుల మధ్యనే ఆ వాసం దొరుకుతుందేమో.

పతంజలి - బయలుదేరాడు - మనుషుల మధ్యకి. అతని మనసులోకి రకరకాల ఆలోచనలు వొస్తున్నాయి. స్వల్ప ఔషధసేవతో మనిషి మృత్యువుని వాయిదా వేయగలగాలి. అల్లోపతి— యునాని.. ఆయుర్వేదం. అన్నిటిలోనూ వృద్ధాప్యానికి మందులున్నాయి. వృద్ధాప్యం గురించి పరిశోధనలూ శాస్త్రాలూ ఉన్నాయట కొన్ని దేశాలలో (Geratology). యోగాసనాలలోనూ ఒక ఆసనముంది. దానిలో అన్ని అవయవాలకూ విశ్రాంతి లభిస్తుంది. కొందరు దాన్ని శవాసనమంటారు. సమాధిలో దొరికే విశ్రాంతి లాటిదే అదీను. మృత్యువుకి కొంత కొంత అలవాటు పడుతూ రావడమన్నమాటే ఆ ఆసనాన్ని అభ్యసించడమంటే. వృద్ధాప్యాన్ని గౌరవించడం విషయంలో పాశ్చాత్యులు ప్రాచ్యుల నుంచి తెలుసుకోవలసింది చాలా ఉంది. మనిషిని సజీవంగా దహనం చేయగలిగేది ఒంటరితనం. వృద్ధులని వేరుగా ఉంచడమంటే వారిని మృత్యువు వేపు మరింత వేగంగా పంపడమన్నమాటే. వృద్ధుడూ మనిషే. అతనిలోనూ జీవనలాలస ఉంటుంది. అతన్నెందుకు మిగతా ప్రపంచం నుంచి వేరు చేయడమనే శిక్షకు గురిచెయ్యాలి? అన్యాయం కాదూ?

మనిషి చివరి క్షణం వరకూ నలుగురి మధ్యనే ఉండాలి. ఒంటరితనం అనుకోకూడదు. అంతేకాదు. వయసు అతని కోరికలు తీర్చుకుందుకాటంకం కాకూడదు. [ఇంకా ఉంది]

"మనుచరిత్రే!"

మహాయ్యాప్రవరునిలా

ఓ చిన్నదాన్ని నమ్మించి

"కళ్ళల్లో కారం గొట్టి"

"పోయిన పోక్లై - పోవుచుండటమే"

మన "చరిత్ర" !!

అదిఓ-మనుచరిత్రే !!

గులాబులే!

ముళ్ళని గుచ్చి "కలుక్కు

మనిపిస్తుంటాయి"

మరందాల్ని చిమ్మి

"కలవరింప జేస్తుంటాయి"

లే జవరాంద్ర

కళ్ళూ; పెదవులు,

అవిరెండు — "గులాబులే" !

శ్రీ కె. కిశోరు బాబు
శ్రీ కె. అశోకు బాబు

శ్రీ పొట్లపల్లి సీతారామారావు

మహాప్రస్థానము - ప్రతిభా వైభవము

(గ త స చి క త రు వా యి)

లోకంలో కవిత్వం అంటంతోనే ఛందోబద్ధమైన - సాంప్రదాయికమైన - రచనయని భ్రమిస్తారు. అది ఎవరూ అనరు. పదకవులు గేయకవులు వచనగేయకవులు వీరందరూ కవులే. అందరకును కావలసినది ప్రతిభాశక్తి మాత్రమే. ఒక్కొక్క రచనావైఖరికి ఒక్కొక్క కాలంలో పోషణ లభిస్తూ వుంటుంది. ఏ రచనైనాసరే విమర్శపరంపరలనుసహించుకొని నిలువద్రొక్కుకుంటేనే పదికాలాలపాటు నిలుస్తుంది.

శ్రీ శ్రీ అచ్చమైనకవి. రాజకీయ సిద్ధాంతాలకూ మతావేశ కార్పణ్యభావాలకూ సాంఘిక సంకుచితత్వాలకు అతీతమైనకవి. ప్రతిభ గల ఏకవియైనా అట్లే వుండగలుగుతాడు. విమర్శకుల కర్తవ్యం కావ్యాలలోని శక్తిని తనబుద్ధికందినంతవరకు వివరించి చెప్పడం. కవి రచనకుఉన్ముఖంగా బుద్ధిని ప్రసరింపజేసి ఆస్వాదించడమే. సహృదయ విమర్శకుల లక్షణం. కవి మాత్రాఛందస్సునో - వచన గేయాన్నో లక్ష్యంగా పెట్టుకొని వ్రాస్తే యిందులో గణ, యతి, ప్రాసాదులు లేవని విమర్శించడం- ధర్మార్థకామ మోక్షాలకు- వర్ణాశ్రమ ధర్మ పరిపాలకత్వానికి- అసరాగాచేసుకుని కవి రచనచేస్తే ఆధునిక సమాజ పరిణామ లక్షణాలు యిందులో ప్రతిబింబించటం లేదని కోపగించటం-సద్విమర్శకుల లక్షణంకాదు. అందరకూ సిద్ధాంతాలుంటవి. ఎవరిసిద్ధాంతాలు వారివి. ఆ సిద్ధాంతాల సామంజస్యాన్ని శాశ్వతత్వాన్ని నిర్ణయించేది కాలం. ఒక్కొక సిద్ధాతం ఒక్కొక్క కాలంలో బలం కూర్చుకుంటుంది. తాత్కాలికమైన ఆ ప్రాభవం చూచుకొని ఏకవీ దానికేఅంకితం కాలేడు. ప్రతిభ ఎటునడిపిస్తే అటు రచన చేస్తాడు. ఆ ప్రతిభ అనంతమైనది, ఒకే కాలానికి- ఒకే దేశానికి - కట్టుబడి వుండేది కాదు. అయితే ఈ తాత్కాలిక సిద్ధాంతాలు నాడు వాటిప్రభావ పరిమాణాన్ని బట్టి కవికి కొంత వినికిడిని కలిగించ గలుగుతాయి. ఆ వినికిడి మాత్రం యశస్సు గాదు. యశస్సు వసంతసేన వంటిది. దానికి ప్రతిభ గల వాని మీదనే ఎప్పుడు పక్షపాతం.

నవ సమాజ నిర్మాతలు కొందరు- నూతన సిద్ధాంత ప్రబోధకులు కొందరు- శ్రీశ్రీ రచనలను తమ భావాలకు అనువుగా వ్యాఖ్యానించు కున్నారనుకున్నాము. వారి వలన శ్రీశ్రీ రచనలకు కొంత వినికిడి కలిగియుండవచ్చునేమో గాని శ్రీశ్రీకి వచ్చిన యశస్సు ఆయన ప్రతిభా శక్తి వలననే - త్రికాల బాధ్యములైన ధర్మస్వీకృతి వలననే సంప్రదాయ బద్ధమైన రసభావ పరిపాలన వలననే విలక్షణమైన శబ్ద విన్యాస వైఖరి వలననే గ్రథనకౌశల పాటవము వలననే ఉక్తి చమత్కారధోరణి వలననే - అని మరొకసారి ఘంటాపథంగా నొక్కి చెబుతున్నందుకు క్షంతవ్యుడను.

కవిత్వానికీ భావుకత్వానికీ వార్ధక్యంలేదు. అవి నిత్యయౌవన భాసితాలు ఎప్పుడూ పచ్చగానే వుంటవి - భావుకత్వం కలవాడే విమర్శించటానికి అర్హుడవుతాడు. కేవల పాషాణ సదృశములైన - ఆర్ద్రత లేని - హృదయాలు ఎంత పాండిత్య ప్రకర్షలు సాధించుకొనిగించుకున్నా సద్విమర్శలు చేయలేవు. ఈ కవిత్వం ప్రాతకాలం నాటిదనీ ఈ విమర్శ పూర్వ శాస్త్ర ప్రమాణ ముద్రితమనీ అనటం కవిత్వం పట్ల విమర్శలపట్ల వారికి సరిఅయిన అవగాహన లేకపోవటం వలననే. సద్విమర్శ సత్కవిత్వం ఏదేశములోనైనా - ఏకాలములోనైనా ప్రామాణికంగా స్వీకరించదగినదే. భాషలోగాని లక్షణ నిర్వచనములలో గాని మార్పుండవచ్చునుగాని ఫలితార్థంలోమాత్రం మార్పు ఉండదు. కావ్యంలోనైతే విమర్శనములో గూడ ప్రాత అన్నభావము వుండదు. "దృష్టపూర్వా అపి హ్యర్థాః కావ్యే రసపరిగ్రహాత్! సర్వే నవా యివా SS భాంతి మధుమాస ఇవద్రుమా!"

ఇటీవలి రచనలలో కవిత్వాలలోనేగాక కొందరి వ్యాఖ్యానములలో గూడ కొంత అస్పష్టత గోచరిస్తున్నది. అభ్యుదయమని- సామాజిక స్పృహ అని- సామ్రాజ్యవాద దోరణి అని బూర్జువా సిద్ధాంతమని- తిరుగుబాటు ధోరణి అని- ఏమోఏమో అదేదో మనకర్థంగాని భాషలో కొందరు చెప్పుతూ వుండటం కద్దు. అవన్నీ దేనికో సంకేతాలుగా వారు వాడమంటారు. అభ్యుదయాన్ని ఎవరు కాదంటారు? ఏది అభ్యుదయ మనేదే ప్రశ్న. సమాజాన్ని తలపోయకుండా ఏ కవి వ్రాయడు. కావ్య పరమార్థాల దృష్ట్యా దాన్ని గుణీభూతం చేస్తాడు అంతే. అచ్చమైన కవికి బూర్జువా సిద్ధాంతమని - బోల్షివి రాద్ధాంతమని వుండదు. సర్వమానవకోటి సౌఖ్యమే కవికి ధ్యేయం. కవి తానుభావించిన మార్గానికి భిన్నంగా వున్న మార్గంపై ఎప్పుడూ తిరుగుబాటు చేస్తూనే వున్నాడు కదా! ఇవన్నీ కొందరు అపమార్గాలలో సంచరిస్తూ- అప సిద్ధాంతాలు కల్పించుకొంటూ స్వయం సంకేతములైన శబ్ద ప్రవచనాలు వల్లించుకొంటూ ప్రసిద్ధ ప్రస్థానానికి పెడపెడ తిరిగే పండిత

మానులు- ఆభాస సహృదయులు తమ్ముకవులని ప్రపంచం భావించ వలెనని చేసే ప్రచార నినాదాలు మాత్రమే. - రాజకీయ నినాదాలు సాహిత్య సౌధానికి అంటిస్తే అది కూడ కళ్మల మవుతుంది. సాహిత్య ముద్రపోతుంది. సాహిత్యమేదో ఏదికాదో నిర్ణయించే శక్తి చస్తుంది. నేటి సాహిత్యలోకం అలా పయనిస్తున్నదేమోనని నా ఆశంక. సాహిత్యాభిరుచి ఏమైపోతుందో డిక్కు తోచటంలేదు. 'హా సీతే కిం భవిష్యసి' (?)

మన దేశంలో వాల్మీకి వ్యాస కాళిదాసాదులు ఎలా సాహిత్యానికి వరవడి కలిగించారో అలానే పాశ్చాత్య దేశాలలో ఛాసర్, మిల్టన్, షేక్స్పియర్, డాంటే, గెటె, పుష్కిన్- డోస్టలిస్కీలు కలిగించారు. అక్కడా యిక్కడా కూడ ఆయా మార్గాలలో క్షుణ్ణంగా సంచరించి అస్పష్టత లేని గొప్పగొప్ప కవులయినారు. తరువాత నూతన మార్గాలు పాశ్చాత్య దేశాలలో కోకొల్లలుగా పెరిగిపోయినాయి. విరిసిజమ్, సింబాలిజమ్- డాడాయిజమ్, సర్రియలిజమ్, మొ॥వి వానిలో ప్రసిద్ధిలోనికి వచ్చికూడ కొన్ని అణగారి పోయినవి. అవి నూతన రచనలలో కొంత అస్పష్టతను ప్రసాదించిపెట్టి వెళ్ళినవి. దానికి ఫ్రాయిడ్ సిద్ధాంతము కొంత తోడైనది. స్వప్న హేతువులను వివరించికొన్నిసంఘటనలను విశ్లేషించి ఫ్రాయిడ్ సోదాహరణంగా కొన్ని భావించుకొని నిర్ణయానికి రాగలిగినాడు. స్వప్నాలలో దృశ్యమానములైనవన్ని వేశములన్ని కొన్ని యదార్థ భావాలకు సంకేతములే- అన్న ఫ్రాయిడ్ భావాన్ని తీసుకొని స్ర్రియలిజమును రూపుకట్టించారు. మేధలోని సుప్తచైతన్యస్థితిలోస్వప్నాలు సంభవిస్తవి. కవితా ప్రాదుర్భావముకూడ ఆస్థితినుండేజరుగుతుంది. ఆస్థితిలో ముడిపదార్థంగావున్నకవితా ద్రవ్యాన్ని చైతన్యస్థితిలో పునఃసంస్కరించి వుత్పన్నతా సమ్మేళనంలో కవిత్వం రూపం సంతరించు కుంటుందని వారి వాదన. శ్రీ శ్రీ ఆతత్వము చేత ప్రభావితుడైనా ఆయనలోని ప్రాచ్య సంస్కారం దాన్నిపైకి రానీయనంతగా ఆధిపత్యం వహించింది.

మన సిద్ధాంత ప్రకారం కవిపొందే రసానుభూతి అలౌకికమైనదే. కాని విగళితవేద్యంతరమైనది. బ్రహ్మానంద సహోదరమైనది. అది అస్పష్టమైన సుప్తచైతన్యంకాదు. జ్ఞాన సంబోధితమైనది. స్పష్టమైన అపూర్వ దర్శనమిది. అదే కవిని ఋషికోవలో చేర్చేది. మైకములో వ్యక్తిప్రేలిన ప్రేలాపనలన్నీ కవితా ద్రవ్యాలుగా స్వీకరించ రాదని ఋషికల్పులైన మన కవుల నమ్మకము.సచ్చిదానంద మయమైన జ్ఞానజ్యోతి ప్రసారంతోనే కవిత్వం పుట్టుకొస్తుందని వారి నిర్ణయం. మహాప్రస్థానంలో ఆ స్ర్రియలిజం ఛాయలు కనిపించవు. ఒక వేళ స్పర్శమాత్రంగా కనిపించిన ఉద్ధతమైన ఈయన సహజ రచనావిన్యాస వైభవం దృష్ట్యా నిర్లక్ష్యణీయాలు. సుఖదుఃఖాదిక ద్వంద్వాతీతం అమోఘ మగాధమచింత్య మమేయం. ఏకాంతం,ఏకైక క్షణికమై శాశ్వతమైన దివ్యానుభవం, బ్రహ్మానుభవం, కలిగించి నన్నువపించిన కవనఘృణీ! రమణీ! కవితా! ఓ కవితా! అన గలిగిన వాక్కులు ఈ యిజాలన్నింటికీ వుచ్చాటన మంత్ర ప్రాయములు.

"అనన్యం – అచింత్యం – అమేయం
అనితర సాధ్యం నా మార్గం,-

అనుయాయులలో ఈయనను అనుసరించి కృతకృత్యులైవారులేరు. స్వయం సంకేతాల వలనగాని పాశ్చాత్య కవుల విలక్ష ధోరణుల ప్రభావము వలనగాని తనలో యెడనెడా కనిపించే అస్పష్ట ముద్రలను మాత్రమేవీరుఅనుపదింపగలిగారు. అన్నింటికంటే ముఖ్యం ఆయనకున్న ప్రతిభాపాలిత విశిష్ట సంస్కారం శిష్యప్రశిష్యులైన అనుయాయులకు అంటలేదు. మహాప్రస్థాన గ్రంథం మాత్రం వారి మనస్సులలో బ్రహ్మసూత్ర గ్రంథంగా నిలిచి పోయింది.

పూర్వం మనకావ్య విమర్శకులకు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్య మెక్కుటం ఆ విమర్శలను సహించుకుని నిలువద్రొక్కు కొనట వల్లనే సంస్కృత కావ్యాలు విశిష్టములనిపించుకొన్నవి. కాళిదా "కకుభ సురభౌ" అని అంటే "అత్ర కించిదశ్లీలం" అనగలి సాహసము, స్వాతంత్ర్యము మన విమర్శకులకు వుండగల భావస్వాతంత్ర్యానికి నిదర్శనం. ఆలంకారికులు అనౌచిత్యాన్ని - అలాన్ని పరిహరించాలని పదేపదే చెప్పటం - సామాన్య కవినైనా ప్రసిద్ధకవినైనా నిష్పక్షపాతంగా విమర్శించటం వారి విమర్శనలో సమదృష్టికి తారకాణా,

"శివా త్సృప్తాహారాః స్వపితి రతిఖిన్నేవ వనితాః
బిలాన్వేషీ సర్పః హతగజకరాగ్రం ప్రవిశతి" అని

ముచ్చటగా ఒక కవి వాకుకొంటే క్షేమేంద్రుడు "అత్ర అనుచిస్థానస్థితాయాః- పురుషపిశిత తృప్తసుప్తాయాః శివాయాః సురకేళీ కాంతయా విచ్ఛాయైవోపమా, పరం వైపరీత్యం ప్రకాశయ అని మందలించినాడు. అట్లే "చితాచక్రం చంద్రః కుసుమధనుషోదగ్ధ పుషః" అని ఒక కవి అంటే "అత్రాపి ఆనంద సుధావస్యంద సుందస్యేందోశ్చితా చక్రత్వం అనుచితతయా కష్టకిటుకం ఆతంకమివ ఆనోతి" అని అంగీకరించినాడు కాడు. వీరందరూ ప్రసిద్ధ కవులే. ఎం భావుకతా సౌందర్య భూములైన - అశ్లీలానౌచిత్యముల స్పర్శలున రచనలు వారి దృష్టిలో హేయములు. ఇటీవల కవులు "కాలిన ప్రియ రాలి శవం కమురు కంపు ఈ లోకం", అని అన్నారు. ఈ లోకం విరహశీలికి యిది ప్రేయసీ మరణ మనోబాధా కర్కశప్రా సూచకంగా ఎంత వైచిత్రిని సాధించి పెట్టినా- ఇందులో ఎం సహజత్వం వుట్టిపడినా శవం కమురు కంపుతో అమంగళ సూచక అనౌచిత్య జుష్టమవుతుంది. అలానే ఉపమాన కల్పనలోను అనౌచిత

లను పరిహరించాలి." ఓ నవ్యస్త్రీ! నిన్ను చూస్తుంటే డీలక్స్ కుషన్ పరుపుపై కూర్చున్నట్లుంటుందే" అన్న రచన కూడ యిలాంటిదే. ఉపమాన కల్పన జగత్ప్రసిద్ధమైనదై వుండాలి- ఉక్తి చమత్కారంతో నైనా వుండాలి - మనస్సుకు ఆహ్లాదకారిగానైనా వుండాలి - సర్వ సామాన్య సౌందర్య లక్షితంగానైనా వుండాలి. వ్యక్తిగత అభిరుచికి ఆసరాగా వుండరాదు. ఒక వ్యక్తి కుషన్ పరుపుపై కూర్చుంటే కలిగే సుఖానుభూతి తద్వ్యక్తి అభిరుచి గతమైనది సాధారణీకరణమైనదికాదు. మరో కవికి చంద్రుడు ఇడ్లీవలె ఉండవచ్చు. దీనిలో వ్యక్తిగతమైన భోజనాకాంక్ష బలంగావుండి చమత్కారాన్ని తగ్గిస్తుంది. దీని వలన కావ్యములోని సాధరణీకరణ గుణంయొక్క పరిధి తగ్గిపోవటానికి వీలుంది. మహాప్రస్థానములోని "కాళ్ళు తెగిన ఒంటరి ఒంటె లాగుంది జాబిల్లి" అనటంలోని ఉపమాన సంభావనలో ఉక్తి వైచిత్రితోబాటు అకాశం ఎడారివలె ధ్వనించటం ఉన్నది. జాబిల్లికి ఒంటెతో సామ్యం. ఒక్క వంటరితనంలోనే. సందర్భాన్ని బట్టి ఔచిత్యాన్ని బట్టి దాన్ని మనం స్వీకరించాలి. సామాన్య ధర్మము లోని ఔచిత్య లక్షణం మీద ఉపమాన బలం ఆధారపడి వుంటుందేకాని ఉపమేయంలోని ప్రతి అంశము లక్షితము కానవసరములేదు. ఇక్కడ 'కాళ్ళు తెగిన ఒంటె' అనటంలో అశ్లీలత లేదా అనవచ్చు. సంభావన లోని ఒంటె, ఒంటరితనంలో నున్న ఉక్తి వైచిత్రి- వ్యంజన సామ గ్రుల ముందు అది వెలవెలా పోతుంది. వీనిలోనున్న ఋదితిస్ఫురణ ముందు అది గుణీభూత మవుతుంది. అక్కడ శవం కమురు కంపు-, ప్రేయసీ మరణదగ్ధ మానసిక వ్యధ లక్షణాన్నే గుణీభూతం చేసి అది ప్రధానంగా భాసిస్తుంది.

ఇటీవలి శ్రీశ్రీ అనుసర్తలందరూ అభ్యుదయ కవులనీ— విప్లవ కవులనీ-దిగంబర కవులనీ అనేకధా విభిన్నులైనారు. అందరూ అంతో యింతో ప్రతిభా ముద్రలు కలవారే. గాని యిదమిత్థమని భావం పైకి తేలనీయనివారు. ఆముక్తమాల్యద, శృంగార నైషధం లాంటి గ్రంధాలు ప్రౌఢోక్తిచేత కొరుగుడు పడవేగాని ప్రయత్నిస్తే కొంత పండితులకైనా బోధపడ్తాయి. ఈ రచనలు ఎంత ప్రయత్నించినా ఒళ్ళురక్కుకున్నా - గింజుకున్నా బోధపడనిది. కొంతకాలానికి తద్రరచయితలకు కూడ అర్థంకాని లక్షణాలను పొందుతారనే నా నమ్మకం.

మహాప్రస్థాన కావ్యంలో వక్త కవి. అతడు అపగత రసభావుడు కాడు. క్షుదార్తుల బాధాగాథా సంకలనమే యిందలి వస్తువు అను కొన్నాము. పేదలపట్ల కవిపొందిన ఆవేదనయే శోకమైస్థాయిగా నిలిచి నిర్వేదానికి అంగంగా నిలిచింది. ఉత్సాహం మరొక అంగంగా నిలిచింది. భిన్న శీర్షికలు కలిగినా ఒక అనుక్రమణగా అనుస్యూతమై వస్తువు ప్రసరిస్తున్నట్లు గోచరిస్తుంది కావ్యం.

మన సంప్రదాయబద్ధమైన జీవితంలో రెండు వ్యవస్థలున్నవి. 1. లౌకిక వ్యవస్థ-ధర్మార్థకామ చింతన వ్యాపారం కలిగినది. రెండవది పారమార్థిక వ్యవస్థ - మోక్షచింతన వ్యాపారం కలిగినది. లోకంలో బాధానివారణ మార్గాలను అన్వేషించటమే ఉపనిషత్తులనుండి ధర్మశాస్త్ర ముల నుండి మనకు వినిపించే సందేశం. సోక్రటీస్, ప్లేటో, మార్క్స్, ఎంజిల్స్ మొ॥ పాశ్చాత్యులు ఇలాంటి తత్త్వ వివేచనలోనే పడ్డారు. మార్క్స్, ఎంజిల్స్ లౌకిక కారణాలవల్లనే దీనిని సాధించవచ్చుననే నిర్ణయానికి వచ్చి ఆర్థిక సామ్యమును ప్రబోధించినారు. మనవారి దృష్టికి ఈ బాధ నివారణ లౌకిక వ్యవస్థలో తీరేటట్లు కనిపించలేదు. దానికి సమాధానం ఒక్క పారమార్థిక చింతన వల్లనేకలుగునని తీర్మా నించుకొని ఈ బాధా నివారణోపాయం ధర్మార్థ కామముల అదుపు వలననే కలుగదని-కేవలం అంతర్ముఖంగా ప్రసరించే అహంకార ప్రశమన రూపమైన శుద్ధ సాత్వికమైన తత్త్వపరిజ్ఞాతృత వలననే కలుగునని నిర్ణయించుకున్నారు. ఈ పరిజ్ఞాతృత్వం కొందరకు స్వాభావికంగా కలుగుతుంది. మరి కొందరకు లౌకిక వ్యవస్థానుభూయమాన స్థిత్యనంతరం గాని కలుగదు. శ్రీశ్రీ తాను లౌకిక వ్యవస్థలో నుండి ఆధ్యాత్మిక చింతనవైపు దృష్టిసారించిన కవి. మొదట్లో లౌకికవ్యవస్థ దృష్ట్యా కొంత పారమార్థిక వ్యవస్థపై తిరుగుబాటుకు ప్రయత్నించి నాడు.

"జమిందారు రోల్స్ కారు
మాయంటావా
అంతా మిథ్యంటావా
పేద వాని చెమట బొట్టు
మాయంటావా
ఏమంటావూ
నా ముద్దుల వేదాంతి"

వేదాంతులు చెప్పే మిథ్యకు పారమార్థిక సత్యం కానిదీ అని అర్థం అది లౌకికమైన సత్యం కావచ్చు. అది కాదని వారు చెప్పలేదు. ఇలా ప్రత్యాఖ్యానం చేసిన శ్రీ శ్రీ దృష్టిజగన్నాథ రథచక్రాలపైన మాత్రమే నిలిచిపోతది. దానితో అంతా సుఖాంతగా ముగిసిపోయింది.

భరతుడు నాట్యధర్మి అని - లోకధర్మి అని కళా సౌంద ర్యాన్ని వింగడించినాడు. ఇవన్నీ కవియొక్క గాని నటుని యొక్క గాని కౌశలమాత్ర నిర్వహణ లక్షితాలు, నాట్య ధర్మి పేరు చెప్పుకుని లోక ప్రవృత్తి తీరూతెన్నూ లేకుండా అతిలోక విహారాలు చేయటం- లోకధర్మి పేరు చెప్పుకొని లోకప్రవృత్తిలోని నిత్యనైమిత్తిక దిన చర్యల వివరణాను సరణం చేయటం-అక్కడ భరతముని అభి

ప్రాయం కాదు. అభినయ ప్రకర్షా సౌందర్యాన్ని వివరించే నిపుణతా ముద్ర అక్కడ నటునిలో వుండాలి-కవిలో ప్రతిభాముద్ర వుండాలి. ఒక్కొక్కప్పుడు కవి ఉల్లోక విహారాలు చేయవలసి వస్తుంది ఒక్కొక్కప్పుడు "యముని మహిషపు లోహగంటల" పైనా— అటులనే "కనకదుర్గా చండ సింహం" పైనా — 'ఉదయ సూర్యుని సప్తహయము' లమీదుగా ప్రతిభా పంతుడు విహరిస్తాడు. మరొకప్పుడు

దారిప్రక్క చెట్టుక్రింద
అరిన కుంపటి విధాన
కూర్చున్నది ముసలిదొకతె'

అని లోకసహజ ప్రవృత్తికి ప్రతిభాగుణంజోడించి ప్రకాశింప జేస్తాడు. కాని లోకధర్మం కంటె నాట్య ధర్మములోనే కళాసౌందర్య ప్రసారణం అతి మాత్రంగా నినారిస్తుంది. కరచరణాద్యవయావాల క్రమాను సరణ పాటవంగల చిత్రకారుని కంటె ఒక వక్రరేఖా గుంభన మాత్రంచేతనే ఈ అవయవాల నిర్మితిని స్ఫురింపజేసే చిత్రకారుడు ఉత్తముడవుతాడు. శ్రీ శ్రీ తాను స్వీకరించిన వస్త్వపేక్షలో ఎక్కువ లోక ధర్మినే ఆశ్రయింపవలసి వచ్చింది.

"సిగ్మండ్ ఫ్రాయిడ్. జేమ్స్‌జాయిస్
టి యస్ ఇలియట్, జోసఫ్ స్టాలిన్
ఇటీవలీమా యిన్స్పిరేషన్" అని

ఇటీవలి కవులు ఎంతనొక్కిచెప్పినా దానికి శ్రీ శ్రీ ఎంతతలయూపినా తాను భవభూతి, వాల్మీకి కాళిదాసాదుల ప్రభావ ముద్రలకే తలయొగ్గినాడు. అచ్చమైన ప్రతిభాముద్రగల శ్రీశ్రీ ని దేశకాలానుసారంగా తమసిద్ధాంతాలకు అనువుగా ఆయన పేరును ఉపయోగించవచ్చును. ఏ కవినైనా అలా చేసుకోవచ్చును. నాకు దానితో ప్రమేయం లేదు. నాకు తెలిసినంతవరకు ఆయన కవితా శక్తిని విపరించడమే ధ్యేయము.

శ్రీ శ్రీ కవిత్వాన్ని సమాలోకించడమంటే ఫ్రాయిడ్ జేమ్స్ జాయిస్, టి. యస్. యిలియట్‌ల అభిప్రాయాలు పుటలకొలది ఉదాహరిస్తూ సవివరణ పూర్వకంగా విమర్శించాలేగాని ప్రాతకాలపు చేదస్తపు సూక్తులు వల్లించినంత మాత్రాననే సరిపోదు, అనే 'నూతన భావుక లోకాలు ఉండవచ్చు. పరిమితములైనకొన్ని ఆధునిక రచనలను చదివిగాని, పరదేశపు టిలవాట్లను చిత్రసీమలలో చూచిగాని కావ్య మార్గాలపైన సిద్ధాంత ప్రతిపాదన చేయటం అర్హత చాలని లక్షణమని నా అభిప్రాయం. ప్రాచ్య పాశ్చాత్య కవుల రచనా మార్గ పరిజ్ఞానం- ఆధునిక కవుల రచనా పరిజ్ఞానం కలిగినవారే ఈ పనికి పూనుకోవలెను. పుటలు పుటలుగా ప్రాచ్యకవుల పంక్తులుగానీ, పాశ్చాత్య కవుల రచనలుగానీ ఉదహరిస్తూ రచనా వ్యాసంగం చేసే వోపికగానీ వారి అభిప్రాయాలే శిరోధార్యాలుగా భావించే ఓర్పుగానీ లేని నేను, ఆ పనికి సాహసింప లేక పోయినాను. "ప్రాయపు ప్రొద్దంత కొంత పడమట తిరిగెన్" అన్న లక్షణం పట్టినవాణ్ని నేను. విశ్వకళా పరిషత్తులకు అన్నివిధాలా మూలస్థంభాలుగా విరాజిల్లుతున్న పరిశోధకుల మీద ఆ భారం వుంచటం న్యాయం. ఈ విపులమైన సామగ్రి నిర్వహణను సంధానిత బుద్ధి విశేషంలో వారు సిద్ధహస్తులు. ఓర్పు పాటించటంలోనూ ఓపికతో దీక్ష వహించటంలోనూ శ్రమ జీవన పాలనా సామర్థ్యంలోను వారు అతి సమర్థులు. దేశం కృతజ్ఞతలు పొంద వలసినవారు.

శ్రీ శ్రీ రచనలలో వచన గేయము ఒక విశిష్ట స్థానాన్ని ఆక్రమించింది. "కవితా! ఓ కవితా!" ఈయన వచన గేయకవిత్వానికి ఒక చక్కని ఉదాహరణము. పద్య కవిత్వంలో ఛందస్సు - అంత్యప్రాస యతి ప్రాసలు కవి ప్రతిభలోని లోపాన్ని కొంత వరకు సవరిస్తాయి. కాని వచనగేయ కవిత్వంలో కేవలం కవి ప్రతిభయే తూగి తొణికిసలాడుతూ వుండాలి. మిగిలిన కవితల కంటె ఈ వచన కవిత్వానికి కొంత అది ఎక్కువ మోతాదులో వుండాలి. బాణుడు మొదలైనవారు వ్రాసిన గద్యం అంతా వచనగేయం క్రిందకే వస్తుంది. అందుకే "గద్యం కవీనాం నికషం వదన్తి" అనే నానుడి కూడా వచ్చింది. అతిలోక కల్పనలవల్ల అలంకారం సంగ్రధన చాతుర్యంవల్ల సమాస నిర్మాణశిల్పం వల్ల- వక్రవ్యాపార శీలిని అయిన ఉక్తి వైచిత్రవలన గద్య కవిత్వం ప్రత్యేకతను సాధించుకున్నది. కాదంబరి దీనికి ప్రధానమైన ఉదాహరణ. ఆధునిక కవిత్వంలోని వచన-గేయానికి ఈ లక్షణం కొంతవరకూ, ఆంగ్ల భాషలోని పాన్ ప్రొయెట్రీ కొంతవరకూ మూలాధారంగా కనిపిస్తుంది. శ్రీశ్రీ "కవితా! ఓ కవితా!"లో ఈ లక్షణాలన్నీ కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తున్నవి. పూర్వం గద్య కవిత్వం చెప్పదలచుకున్న భావం సూటిగా మనస్సుకు తగలనీయని అతి కల్పనల వలన-అలంకార సామగ్రి బాహుళ్యంవలన—శైలీ నైగనిగ్యంవలన-కనుమరుగై కనిపించనంతటి పరిస్థితిని దెచ్చుకొన్నది. వచన గేయంలో సూటిగా తగలటం అనే లక్షణం ప్రాస్‌ప్రొయెట్రీ నుండి తెచ్చుకున్న ఉన్నత లక్షణం శ్రీశ్రీ తరువాత ఆ వచన గేయం కూడా మన పూర్వ గద్య కవిత్వం స్థితిలోనికి వచ్చింది. పాఠకులకు తెలియరాని - రచయితకు మాత్రమే కొంతవరకు తెలిసిన, స్వయం సంకేతాల వలనా - అలంకారాల క్రమ్మికలో చిక్కుకొన్న భావ వ్యక్తీకరణలోని ఎగుడు దిగుడువలనా - పూర్వాపర సమన్వయ దక్షములు గాని కల్పనలలోని చిక్కువలనా-అస్పష్టతా ముద్రవలనా- అయోమయమైపోతున్నది. ఈ లక్షణములు లేని స్పష్టమైన రచనలు కొన్ని వున్నా ఎక్కువ రచనలలో పై లక్షణములే వున్నవి. ఈ వచన గేయ కవులలో ఎక్కువ కవులు గొప్ప ప్రతిభా సంపత్తి కల వారే. రచనలో తటిత్కాంతులవలె భావాలు మెరుస్తాయి. కాని సమన్వయానికి అందక మనస్సును తికమక పరుస్తాయి.

అయితే శ్రీశ్రీ లోగాని పూర్వకవులలో గాని ఆధునికులైన కవులలో కనిపించే, లోపాలు లేవా ? అనేది తరువాతి ప్రశ్న. ఉన్నవి. ఈలోపాలు ప్రతి కవిలోనూ వుంటవి. పూర్వుల కంటె యిటీవలి వారు ప్రతిభా హీనులని చెప్పటం నాతాత్పర్యం కాదు. ఈ రచనలను సంస్కరించ వలెననే నా అభిప్రాయం. అది పూర్వులకు ఆధునికులకు కూడా అన్వయిస్తుంది. అయినా నా అభిప్రాయమే సర్వసిద్ధాంత సారమనీ- నేను చెప్పిందే అపూర్వ దర్శనమనీ నేను చెప్పటంలేదు. సాహిత్య భావుకునిగా-కావ్యాలను అనుశీలించే హక్కుగల సారస్వత లోకము లోని పౌరునిగా వ్రాసే పలుకులివి. తన అభిప్రాయాలు చంపుకుని పరాభిప్రాయాలకు తలయొగ్గి పదవికో ప్రాభవానికో వ్యామోహపడి సాహిత్యలోకంలో జీవించటం మహాపాపం. తన్ను తాను వంచించు కొనుటయే గాక అది పరులను ప్రతారించటం కూడ అవుతుంది.

కాళిదాసు కుమారసంభవములో పార్వతీ పరమేశ్వరుల శృంగార భావాలను వర్ణించినాడు.

> ఊరుమూల నఖమార్గ పంక్తిభిస్తత్క్షణం
> హృత విలోచనోహరః
> వాససః ప్రసిదిలస్య సంయమం కుర్వతీం
> ప్రియతమా మవారయాత్''

పార్వతి ఊరు మూలము నందలి నఖక్షతములపై శివుని దృష్టిపడగా వూడిన వస్త్రమును సవరించుకొనెడి పార్వతిని శివుడు వారించినాడు. అని భావము. ఇది పామరజన శృంగార యోగ్యంగా వుందని క్షేమేంద్రుడు ప్రబంధానౌచిత్యానికి ఉదాహరణంగా యిచ్చి మందలించాడు.

"నతుయథా కాళిదాసస్య-అత్ర అంబికా సంభోగవర్ణనే పామర నారీ సముచిత నిర్లజ్జా సజ్జానఖ రాజితోరుమూల కృత విలోచనత్వం త్రిలోచనస్య భగవత స్త్రి జగద్గురోర్యదుక్తంతేన అనుచిత్యమేవ పరం ప్రబంధార్థం పుష్ణాతి'' అని రసాపేక్ష యీఅలంకారాలు వాడే విషయములో గొప్ప కవులు కూడ అశ్రద్ధ వహించారని చెప్పుతూ ధ్వనికారుడు మృదువుగా "సూక్తి సహస్ర ద్యోతితాత్మనాం మహాత్మనాం దోషోద్ఘాటనం ఆత్మనయేవ దూషణం భవతీతి నవిభజ్య దర్శితం'' అన్నాడు. ఇలా విమర్శించటం వలననే కవులకు ఉత్తమ కవితాప్రాప్తి కలిగిందని కలుగవలెనని నా ఆశయం. విమర్శకునికి దృష్టి రచనా విన్యాసం మీదే వుండాలి గానీ కవుల వ్యక్తిత్వాలపై వుండకూడదు. వర్గతత్వాలు, కనీసం సాహిత్యంలోనైనా రాకుండా చూడాలని నా అభిప్రాయం. విశ్వనాథ వర్గమనీ, కృష్ణశాస్త్రి వర్గమనీ, శ్రీశ్రీ వర్గమనీ, మరేదో వర్గమనీ వర్గాలు కట్టి ఆయా కవుల పక్కలలో లేని వారందరను సంఘబాహ్యులుగా పరిగణించటం- ఇతర కవులను వెక్కిరించటం-వేళాకోళం చేయటం గర్హనీయం. ఇలా కార్పణ్యాలు పెంచుకొనియె యితర కవులను భవికవులని దూషిస్తూ వచ్చిన ఎంతో ప్రతిభ వున్న శివకవులే ఉన్నత స్థానాలను సాహిత్యంలో పొందలేక పోయారు.

"తన కవిత్వానికి ముందుమాట వ్రాయమని శ్రీ శ్రీ అడిగితే కవిత్వానికి తూచే రాళ్ళుతనవద్ద లేవన్నాడు చలం. తూచవద్దు అనుభవించి పలవరించమన్నాడు శ్రీ శ్రీ" (ప్రశంసా పత్రం) అనుభవించి పలవరించటమే ప్రతిసాహిత్య భావుకుడూ చేసేపని. అతని భావయిత్రీ శక్తియే కవిత్వాన్ని తూచేరాయి అన్నా, కొలబద్ధఅన్నా సరిపోతుంది. మాటలు మార్చిచెప్పినంత మాత్రమున ప్రమాణబుద్ధి నిరస్తమైనట్లు గాదు. శ్రీ శ్రీ రచనా మర్మం తెలిసిన కవి. సంప్రదాయ మార్గాన్ని పూర్తిగా వీడని కవి. శబ్ద బ్రహ్మ సమారాధన ప్రాప్త విలక్షణ సంయోజన ప్రభావ ముద్రితుడైన కవి. వ్యంగ్య రసభావ సంపాదిత ప్రతిభా లక్షణ బంధురుడైన కవి. అన్య భాషా సహచర్యంచేత అలవడిన సంస్కారంతో కొంత అస్పష్టతా ముద్ర తీర్చుకున్నా కొంత తన మార్గానికి మెరుగు పెట్టుకున్న కవి. ఇతర సిద్ధాంత ప్రవక్తలచేత ఎంత ప్రభావితుడైనా. స్వీయ కవితా ముద్రనూ-సంప్రదాయ రచనా పద్ధతిని చెరగిపోనీయని కవి. లోకుల బాధలను నివారించుటకు ఉపనిషత్తుల నాకళించుకుని ఋషివలె ఆవేదనపడి, కలం పట్టిన కవి. ఎన్ని ఒడుదుడుకులు వచ్చినా కవితా తపస్సులోనే ఎదురొడ్డి జీవించిన అచ్చమైన కవి, ఆధునిక కవులలో ధృవతారలుగా వెలిగిన ఏ కొద్ది మంది కవులలోనో శ్రీశ్రీ యొకడు. ఆలోచనపరుడు, ఆవేశపరుడు. ఆ ఆవేశం వట్టి కవితావేశమే గాని కొందరి రచయితలలోవలె భక్త్యావేశమో- తాత్కాలిక రాజకీయ తత్త్వ వివశావేశమో కాదు. సంయమనము లేని ఆవేశమైనా-ప్రతిభ శక్తి ఈయనలో శిల్ప పరాకాష్ఠను సాధించి పెట్టినది. ఈయనను మహాకవి అని అంటున్నారు. మహాకవీ-మహాకావ్యం-అనే పదాలు అచితూచి పూర్వ కవులు ప్రత్యేక లక్షణాలతో వాడినారు. మహాకవిని నిర్ణయించవలసినది పరమేశ్వర స్వరూపమైన కాలం. సమకాలికులమైన మనం నిర్ణయిస్తే అది అభిమానం క్రింద పరిగణనలోనికి రావచ్చు. పదియవ శతాబ్దంలోని వాడైన ధ్వన్యాలోక కర్త మహాకవి స్థానాన్ని వివరిస్తూ అన్న మాటలు యివి. "అస్మిన్ అతి విచిత్ర పరంపరా వాహిని సంసారే కాళిదాస ప్రభృతయః ద్విత్రా-పంచషావా మహాకవయ ఇతి గణ్యంతే !''

(అ యి పో యి ం ది)

త్యాగరాజు

డాక్టర్ సురగాలి తిమోతి జ్ఞానానందము

పృథమితల్లి యనుంగు బొట్టెపెన్మిటి దాశ
రథి నామజపసముద్రమున మునిగి
బహుభక్తి మెఱయ నాహ్వానించు ధరణీశు
రమ్య గౌరవము తిరస్కరించి
నోటిలోనికి మూడు పూటలున్నను సరే
యాచనావృత్తికి నడ్డుసాచి
లసదఖండ విలాస లాస్యమార్గము బోక
భక్తిమార్గమునందు పదముపైచి

అంతరంగమందు నద్దెడుగిద్దెడా
రాగరసములూర తీగె మీటి
తెలుగువారి పరువునిలిపిన త్యాగరా
జా! జొహారులివెగో! యందు కొనుము

నీ నాదమ్మున నల్లస్వర్గమునకునీ విశ్వానకున్నీవు ని
శ్రేణిన్ గట్టితివోయి; రాగరసమూర్తీ నేటి సంగీత వి
ద్యా నేతల్ భవదీయగాన ఝరులందానందముప్పొంగగా
తానాలాడుట కీవె కారణము నాదబ్రహ్మ! త్యాగాహ్వయా!

తెలిసినవాడవై దశరథేశుని ముద్దుల సూనుడౌ సిరా
ములను హృదంతరాన సతమున్ భజియించి మహోగ్రులైన శ
త్రుల సమయించువాని బరితోషము తొంబది యాఱుకోట్లుసా
రుల జపియించినాడవట క్రోధమెరుంగని శాంతి భావుకా!

కావేరీతటినీతటాంచల మహాగ్రామమ్ములో దివ్యమే
ధావైశద్యముగల్గు దంపతుల యాదర్శమ్ము లోకమ్ములో
తీవల్ తీవలు సాగగా భువి యశోదీపమ్ము వెల్గింపగా
నావిర్భావమునందునీకగుత త్యాగయ్యా! ప్రపూజాంజలుల్!

చెప్పెనా నీతల్లి సీతమ్మ యింటిలో
కృతివర్ధనలకు సంగీతవిద్య
మప్పెనా నీతండ్రి మహనీయతను జాటు
నమృతంపుటుపనిషదర్థపటిమ

విప్పెనా నీయొజ్జ వేంకటరమణయ్య
రసరాగ రమ్య స్వరాలపేటి
కప్పెనా మునిచంద్రు గాధి సూనుని శిష్య
మహిత షడక్షరీ మంత్రశాటి

ప్రేమమీర నీకు రామకృష్ణానందు
డా స్వరార్ణవమ్ము నందజేసి
నీదుగాన కళకు నిండించె శోభను
ధన్యతముడ వీవ త్యాగరాజ !

మా వారే తమ పూర్వులందఱును మా మర్యాద లీవేళ నా
కావేరీ నదిదాటి విశ్వమున ప్రాకన్నీవె మూలమ్ముగా
దా! విద్యానిధి! మాధురీ రసధునీ! ధర్మైక సంగీత ల
క్ష్మీ వైశిష్ట్యపు గాలిలోకమున వీధున్ నీ తపశ్శక్తిచే
ఇఱువది నాల్గువేల కృతులీవు రచించితివంట పల్కుచుం
దురు ఘనులైన ధీమణులు తోరముగా మఱినేడు లెక్కకున్
గుఱియగు నేడువందలె యకుంఠితమైన భవత్కృతుల్ జనా
దరమును పొందునిప్పటికి ధాత్రిని నెప్పటికిన్ గళానిధీ !

కోరలేదెప్పుడు కువలయ పతుల ద
ర్బారులో గౌరవభాజనమ్ము
మీరలేదెప్పుడు శ్రీరామచంద్రుని
వాసికెక్కిన మహా శాసనమ్ము
చేరలేదెప్పుడు సిరిసంపదలు గల్గి
కులుకు చుండెడి ధనికుల గృహాన
మారలేదెప్పుడు మాటమంతికినైన
పరిశుద్ధమైనట్టి పథమువీడి

అనృత మాడనట్టి యమృతంపు ముద్దవై
గాన కళకు జుంటితేనె వగుచు
మంత్రశాస్త్రమునకు మఱిజ్యోతిషమునకు
నిలయమైన నీకు వలపుజోత

ఆది ప్రాచేతసుడా రఘూద్వహుని చర్యన్ కావ్యరూపమ్ములో
నిలువంబెట్టిన రీతినీవు రస సంగీతార్ణవమ్మందు ని
శ్చల తత్త్వమ్మున రామచంద్రుని ప్రశస్తంబైన చర్యన్ మహో
జ్జ్వలమౌ మేల్ కృతులందు నిల్పితివి విద్వన్మూర్తి! త్యాగాహ్వయా!

నీ మహత్త్వైక తత్త్వ కమనీయ హృదంతర వీథిలోన శ్రీ
రాముని సన్నిధానమును రాగమెలర్ప ప్రతిష్ఠజేసి స్వ
ర్ధామము దింపినాడవవురా! మధురంబగు గాన సత్కళా
గ్రామణి! నీదుపుట్టువు పురాకృత భాగ్యము తెల్గుజాతికిన్

దిట్టయైన ముత్తుస్వామి దీక్షితులును
స్వాతి తిరునాళ్ మహారాజు శ్యామశాస్త్రి
నీకు సమకాలికు లగు సంగీత నిధులు
నీ యదృష్టమ్మునాడు పండినది యటుల
నర్తించు నిచ్చోట నయమార నీ రమ
ణీయ కర్ణాట సంగీత లక్ష్మి
వర్తించు నిచ్చోట పరమ పూజ్యంబైన
నీ సత్యజీవన నీరజాక్షి
గుర్తించు నిచ్చోట గురుతర బంధమ్ము
లేసలారు నీ మంత్ర పృథుల శక్తి
కీర్తించు నిచ్చోట గేయకారుల వాణి
ధన్యమైవెలయు నీ పుణ్య చరిత

సారధీర మతివి కారణ జన్ముండ
నీవు నేటి యుగపు ఋషివి నీవు
మాకు నయినవాడ కాకర్లకుల పూజ్య!
అమృత గానతేజ! త్యాగరాజ!

పరచెన్ రాగ రసాల చాందినులు విశ్వం బెల్ల నగ్గింప నీ
'తిరువైయారు'న గాయ కోత్తములతో తీర్థమ్ముగా వెల్గి సం
బరముల్ నేటికి సాగు నచ్చట కృతిబ్రహ్మ! మహామాన్య! నీ
చరితం బెంతటి గొప్పదో తెలియగా జాటించు ముమ్మాటికిన్

ఎదదలో త్యాగాంశ మడుగు పెట్టగ రాజ
భోగమ్ములను త్రోసిపుచ్చునాడు
బుజ్జిలోరామయ్య యుయ్యాలలూగగా
నుంఛవృత్తికి స్వాగతించునాడు
పార్వతి, కమలాంబ భార్యలుమరణింప
వైరాగ్యపదవి చేపట్టునాడు
అనుకొన్న దేవాలయములగాంచుచునందు
దేవతాళికి మ్రొక్కుతీర్చునాడు

నీమహోన్నత భక్తికి నీయనంత
మహిత సంగీతకృతులకు మాన్యభావ
నా పరంపరలకు తెలుగు నాడు నేడు
తనివి చెందుచు హర్షించు త్యాగరాజ!

పలికించితివి గుండెలలరతంబురమీటి
బంగారమైన తెలుంగు కృతుల
చిలికించితివి భక్తివెలయగా మధురగా
నమున నక్షయమైన నాదసుధల
మొలిపించితివి జగన్మోహకంబుగ మాన
వాళిహృత్సీమ భక్త్యంకురాల
నిలిపించితివి దిశావలయ భిత్తికలపై
తెలుగువారల యశోదీపమాల

స్వచ్ఛమైన తెలుగు సాహిత్యమునకృతుల్
రచనజేసి భువన ప్రజలకిచ్చి
ప్రబలుచున్న తెలుగు వాగ్గేయకారకా!
త్యాగరాజ! నా జోహారులివెగో!

నీ నిర్యాణపువేళ నీవెఱిగియంతే వాసులంబిల్చి యీ
గానానంద సుధాఝురీలహరి ముక్కాలాలు పాటింప వి
శ్వానన్ భారము మీదెయంచనిన దెబ్బైయాఱు వర్షాల తం
డ్రీ! నీ గానము మ్రోగుచున్నది ధరిత్రిన్ కోటికంఠాలతో.

గ్రద్దలు

బలుసు వెంకటేశ్వర్లు

"వురేయ్ ... అప్పలకొండా!" ఆయాసంతో పిల్చింది లచ్చమ్మ !

"ఊఁ ! !"

"వురేయ్! అప్పల... కొండా!! నేనీ చెట్టుకింద... గుటుక్కు మంటే నీకేటి... నాభంరా!! ఆ . మునిసిపాలిటోళ్ళు...నా కట్టెని... పట్టుకుపోయి... ఎక్కడో... పాతిపెట్టేత్తారు! అందుకు..."

"ఆఁ! అందుకు...?"

"ఆ'మేన్....రోడ్డురు' కాడికి...నెమ్మదిగా నన్ను... తీసుకుపోరా!!"

"ఎందుకే....?" విభ్రాంతిగా అడిగాడు అప్పలకొండ!

అప్పలకొండకి పధ్నాలుగేళ్ళుంటాయ్!

అప్పలకొండ ఏమీ చదువుకోలేదు. కానీ చదువుకుంటే వాడు ఒకటో తరగతిలో "అ-రటి-ఆ-వు" అని అనేవాడు కాదు! "అమ్మ ! ఆకలి!!" అనే తప్పకుండా అనేవాడు! ఆ రెండే తెలుసు వాడికి!

సావడానికి అమ్మ మేన్‌రోడ్డురుకాడికి ఎందుకు పోవాలంటోందో అర్థంకాక ఆశ్చర్యంతో అలా చూస్తూ కూర్చున్నాడు అప్పలకొండ!

ఏదో చెపుదామనుకొన్న లచ్చమ్మ మళ్ళీ దగ్గురావడంతో లేచి కూర్చుంది!

మాడిపోయిన పొట్టని మరింత నొక్కేసి—పేగుల్ని మెలి తిప్పేసి—గొంతుని ఉబ్బించి—కళ్ళని తేలించి—కొంచెం రక్తాన్ని సాయం తీసుకుని ఉరికి వచ్చేసింది దగ్గు!!

లచ్చమ్మలో ఇంకా ఎక్కడుందో రక్తం!!

అప్పలకొండ ప్లాస్టిక్ 'గళాసు'తో అందించిన నీళ్ళు రెండు గుక్కలు తాగి, నిస్త్రాణగా వెనక్కి ఒరిగింది లచ్చమ్మ!!

"వురేయ్ ఇయ్యేలో...రేపో నాను రాలిపోక తప్పదు.... అంచేత నన్ను.... నెమ్మదిగ... ఆ... 'మేన్ రోడ్డుదు' మీదకి తీసుకుపోరా... నాను సచ్చిపోయ్యేక "బాబూ! మా యమ్మ సచ్చిపోనాది... దిక్కులేనోణ్ణి...దరమం సెయ్యండి బాబూ..."అని నా శవాన్ని చూపెట్టి పెజల్ని...నాల్దబ్బులు...అడుక్కుందుగాని ... ఆ పైసల్తో ... నువ్ .... నాల్రోజులు ... కడుపునిండా....బువ్వ... తినొచ్చు...."

బొందిలో ప్రాణంఉన్నంతవరకు కడుపున పుట్టినవాళ్ళ కడుపు నిండిందో లేదోనని ఏడ్చేది ఒక్క అమ్మే!

లచ్చమ్మకి చివరి కోరికలంటూ ఏవీలేవ్! ఉంటే ఇదొక్కటే! '....తను సచ్చిపోయ్యేక తన శవంపై నాల్గబ్బులు ఎక్కువగా పడాలి! అ డబ్బుల్తో అప్పలకొండ నాల్రోజులు కడుపునిండా అన్నం తినాలి, అంతే!'

సచ్చేటప్పుడు గొంతులో తులసి తీర్థాలు అక్కర్లేదు.

తగలబడిపోయేక ఎముకల్ని గంగలో కలపక్కర్లేదు.

ఊరంతా సంతర్పణలు చెయ్యక్కర్లేదు.

బ్రతికి ఉండగానే తమ 'ఉత్తర క్రియలు' ఘనంగా చేస్తారో లేదోనని బెంగపడి పోయేవాళ్ళకీ, లచ్చమ్మకీ ఎంత తేడా?

ఈ పవిత్ర భారతదేశంలో అందరిలా ఏడుస్తూనే పుట్టింది లచ్చమ్మ. కొందరిలా మాత్రం నవ్వుతూ బతకలేకపోయింది.

కట్టుకున్నవాడు సారాకి బానిసైపోయి రోజూ తనను చితగ్గొడుతున్నప్పుడు ఏడిచింది.

కడుపున పుట్టిన ఆడబిడ్డ పెళ్ళి కాకుండా తల్లైపోయి, ఆనక అయిపూ అనవాలూ లేకుండా ఎవడితోటో లేచిపోయినప్పుడు...

అప్పలకొండ కడుపున బడ్డప్పుడు 'మొగుడు' సారా మైకంలో లారీ కిందపడి చచ్చిపోయినప్పుడు...

ఎండిన తోలుముక్కల్లాంటి గుండెల్ని చీకిచీకి ఆకలితో అప్పలకొండ గుక్కెట్టి ఏడుస్తున్నప్పుడు....

పది ఇళ్లు తిరిగినా 'గుంటడి' కడుపునిండా మెతుకులు సంపాదించలేనప్పుడు...

మాయరోగం—క్షయ! తనమీది కురికి రెండేళ్ళనుండి రక్త మాంసాల్లేని తనని పీల్చి పిప్పి చేస్తున్నప్పుడు

లచ్చమ్మ ఏడిచింది. ఏడుస్తూనే వుంది.

ఇప్పుడు....

మెయిన్‌రోడ్డు దగ్గిరి కెళ్ళేదాకా తన బొందిలో ప్రాణం నిలపమని ఆ "భగమంతుణ్ణి" మొక్కుకుంటూ ఏడుస్తోంది!

అప్పలకొండకి లచ్చమ్మ చెప్పిన మాటలు చాలా చిత్రంగా అన్పించాయి.

'మెన్‌రోడ్డురు' పక్కన శవాన్ని ఉంచి డబ్బు లడుక్కుంటున్న వాళ్ళని చాలాసార్లు చూశాడు.

"...ఆ శవం పక్కల్ని డబ్బులు! అడుక్కుంటున్న వాళ్ళ డబ్బాల్లో గళ్ల గళ్లమంటూ బోల్డు డబ్బులు!"

కాని శవంకేసి చూళ్ళేకపోయేవాడు అప్పలకొండ! 'భయం!' "అయితే...అమ్మ—రేపు — శవంలా —అయిపోద్దా?? రేపు—అమ్మ—సచ్చిపోతే— తన దగ్గిర బోల్డు డబ్బులు! ఆ డబ్బుల్తో—ఏం తినాలి?—సెగోడీలు— పాకంజీళ్ళు—ఇడ్డెన్లు — ఇడ్డెన్లయితే ఎన్నొస్తాయో?" అప్పలకొండ కళ్లు మూసుకుంటే పావలా కాసులు, అర్థరూపాయి కాసులూ, పది పైసల బిళ్ళలూ కనిపించాయి.

అప్పల...కొండా!

కళ్ళు తెరిచి అమ్మకేసి చూశాడు వాడు!

"రా! పోదాం! మేన్....రోడ్డురు...కాడికి..." నెమ్మదిగా లేచి అడుగు లేస్తోంది లచ్చమ్మ.

అప్పలకొండ లేచి సత్తుగిన్నె చేత్తో పుచ్చుకున్నాడు. దాంట్లో పాస్టిక్ 'గళాసు' పడేశాడు. చిరుగుల గోనిసంచీ మడతపెట్టి చంకని దోపాడు!

ఓ ఫర్లాంగ్ దూరం నడిచి లచ్చమ్మ అక్కడే కూలబడి ఖంగు ఖంగుమని దగ్గుతోంది.

అప్పలకొండకి ఆకలిగా వుంది.

"అమ్మా! ఆకలే!"

లచ్చమ్మ వాడికేవీ జవాబు చెప్పలేదు. చెప్పడానికి ఆమె దగ్గఱ ఏ జవాబూలేదు కూడా!

నెమ్మదిగా లేచి లచ్చమ్మ నడకిచ్చుకుంది.

రోడ్డే పోతున్న వాళ్ళకేసి దీనంగా చూస్తూ "బాబూ" అంటూ చెయ్యి చాపింది. మరో రెండు వీధులు దాటేసరికి లచ్చమ్మ చేతిలో ఇరవై పైసలు పడ్డాయి.

"...ఇందా! పోయి...టీ తాగిరా! నా నిక్కడే...కూకుంటా! గమ్మున...పోయిరా!"

"మరి...నీకో—"

"నాను...తాగను...నువ్... పోయిరా!" అంటూ అక్కడే చతికిలబడింది లచ్చమ్మ.

అప్పలకొండ హుషారుగా టీ దుకాణంవైపు పరిగెత్తాడు.

సత్తుగిన్నెడు మంచినీళ్లు తాగేసి, ఆపైన 'టీ' చప్పరించాడు.

టీ కొట్లో—అద్దాల్లో తమ అందాల్ని చూసుకుని మురిసిపోతున్నాయి రకారకాల స్వీట్లూ—పకోడీలూ!

అప్పలకొండ నోట్లో నీళ్ళూరాయి,

"ప్ప్...ఇప్పుడు...నాకం ... నేదు. రేపు...అమ్మ సచ్చి పొయ్యేక ఓట్లు దబ్బులొత్తే .. ఇయ్యన్నీ ... కొనుక్కుతినెయ్యాల...."

అప్పలకొండ టీ తాగి వచ్చేసరికి లచ్చమ్మ తలకి కొంగుకప్పుకుని సన్నగా వణుకుతూ కూర్చుని వుంది.

ఫస్ట్‌షో చూసిన జనం ఇళ్ళకి పోతున్నారు.

అమ్మా ! ఇకెంత...దూరం . . . పోవాల్నే?"

"ఇక్కడే ... వచ్చే ... సాం" ఆయాసంగా అంది లచ్చమ్మ

అక్కడున్న పోలీస్టేషన్ పక్కనున్న సినిమాహాలు దగ్గరికి చేరడానికి లచ్చమ్మకి అరగంట సమయం పట్టింది.

తెల్లారితే ఈ పక్కనుండి ఆ పక్కకి పోడానికి "పట్నంవోళ్లే" భయపడే "న్యాలోల్లకెంషన్" ట్యూబులైట్ల కాంతితో... నిశ్శబ్దంగా... మేష్టారిచేతిలో బెత్తాన్ని చూసి భయపడి పోయిన క్లాసురూంలా వుంది!!

ఉడిపిహోటల్ పక్కగా లచ్చమ్మ కూలబడింది.

అప్పలకొండని కూర్చోమని సైగచేసింది.

అప్పలకొండ అమ్మ ఒళ్లో తలెట్టి పడుడున్నాడు !

అప్పుడప్పుడు ఒకళ్లూ ఇద్దరూ టీ దుకాణాలకేసి పోతున్నారు. సెకండ్‌షో కూడా వదిలేసారు.

పోలో మని జనం – వాన కురిసి వెలిసినట్లు మెయిన్‌రోడ్డుగుండా ఇళ్లకు పోతున్నారు.

రిక్షా గణగణలు కూడా తగ్గిపోయాయ్..

లచ్చమ్మ కళ్ళు మూసి గోనిపట్టాపై ఒరిగింది.

అమ్మ చెప్పిన పాఠం నెమరేసుకుంటున్నాడు అప్పలకొండ !!

"...రేపు అమ్మ సచ్చిపోతే..." బాబూ ! మా యమ్మ... చ్చిపోనాది దిక్కు లేనోణ్ణి !! బాబయ్యా ! దరమం సేయండి బాబూ ! !" అని సత్తుగిన్నె పుచ్చుకుని అనాలి ! !" ఆ దబ్బుల్తో సందేళ ... ఏదేనా "ఒటేలు" కెళ్ళి...కడుపునిండా ..అన్నం తినెయ్యాల! ... మరి అమ్మో ?? అమ్మనేం సెయ్యాల ! ? ..."

అమ్మనేం చెయ్యాలో తోచలేదు అప్పలకొండకి.

చిరాగ్గా తలగోక్కున్నాడు !!

"అమ్మా ! అమ్మా !"

లచ్చమ్మ పలకలేదు. నెమ్మదిగా అమ్మని తట్టి లేపా అప్పలకొండ. అటూ ఇటూ కదిలించాడు.

ఊహుఁ ! లచ్చమ్మ పలుకులేదు ఉలుకులేదు"

"అమ్మోయ్! అమ్మోయ్ !!" గట్టిగా ఇంకా గట్టిగా పిలిచాడు

"ఏందిరా ! అద్దరేతిరి ...ఎదవగోల !!"

పక్కనే రిక్షాలో ముడుచుకొని పడుకున్న ఆసామీ లే వచ్చాడు.

"మా యమ్మ ఎంత లెగొట్టినా .. లెగదం ..లేదు !! భయ భయంగా అన్నాడు అప్పలకొండ.

కిరసనాయిల్ దీపంబుడ్డి తెచ్చి, ఆ వెలుగులో లచ్చమ్మ పరకాయించి చూసాడు రిక్షా ఆసామీ. లచ్చమ్మలో చైతన్యం లేద

లచ్చమ్మ ముక్కు దగ్గర వేలెట్టి చూసాడు.

"ఏందిరా ? జబ్బేంది ??"

"చ్చయ"

"ప్ప్ ! ఎప్పుడో సచ్చిపోనాదిరా ! కుర్రోడా ! !

ఆ ఆసామీ ఏదో గొణుక్కుంటూ రిక్షా తీసుకుని అక్కణ్ణుం పోయాడు. అప్పలకొండకి చాలా ఆశ్చర్యం వేసింది.

"...అమ్మ సచ్చిపోనాదా ? ఎప్పుడో సచ్చి...పోనాదా ? ఇప్పుడే గద .. మాటాడింది ? సావు అంటే...ఇదేనా ఇంతేనా

లచ్చమ్మ మొహంలోకి చూసాడు అప్పలకొండ ! ని పోతున్నట్లే వుంది!!

" ..రేపణ్ణుంచి .. అకలేత్తే గంజెవరు పోత్తారు ? ?"

ఆకలి గుర్తుకు రాగానే అప్పలకొండకి ఏడుపు వచ్చేసింది.

లచ్చమ్మ గుండెలమీద బడి ఏడిచేసాడు ! !

మంచుకి మరింత చల్లబడిపోయి ఉంది లచ్చమ్మ శవం.

లచ్చమ్మ పక్కనే చలికి ముడిచిపెట్టుకూర్చున్నా అప్పలకొండ!!

"తెల్లారితే అమ్మ శవాన్ని చూసి ... అంతా దబ్బులేత్తార దబ్బుతో ... కడుపునిండా .. తిని ప్ప్ .. ఇంకా ఎప్పుడు తె రుద్దో ? ?"

తెల్లవారింది ! !

ప్రతీరోజూ లాగా ఈ పొద్దు లచ్చమ్మ తనకి దండాలు పెట్టటంలేదని కాకోలు - సూరీడు - మబ్బుల్లోనే మసులుతున్నాడు ! !

రోడ్డుమీద జనం తిరుగుతున్నారు.

శవం పక్కనే ఓ పావలాకాసు 'టింగ్' మంటూ పడింది.

అప్పలకొండ తలెత్తి చూసాడు. మళ్ళీ ఓ పదిపైసలు పడింది. కాస్సేపటికి అయిదు పైసలు బిళ్లా ! !

అప్పలకొండ కళ్లు మిలములా మెరిసాయ్.

సత్తుగిన్నె పుచ్చుకుని లేచాడు.

ఆకలి.. నీరసంతో ...కళ్లు తిరిగాయ్!!

"..బాబూ ! అయ్యా ! ! మా అమ్మ సచ్చిపోనాది ... దిక్కు లేనోణ్ణి ... దరమం సేయండి బాబూ ! అమ్మా .. దరమం సెయ్యండి ! !

కొందరు శవంకేసి చూసి జేబులోంచి అయిదు పైసలో, పది పైసలో, పడేస్తున్నారు అప్పలకొండ గిన్నెలో.

మరికొందరు శవాన్ని చూడ్డానికి భయపడి మొహం తిప్పుకుని పోతున్నారు ! !

పొద్దుఎండకి అప్పలకొండకి మొహం తిరుగుతోంది.

ఆకలి ! ! నీరసం ! !

అయినా అప్పుడు అప్పుడు గిన్నెలో పడుతున్న డబ్బులు అప్పలకొండకి శక్తినిస్తున్నాయ్.

సరిగ్గా... అప్పుడే ... అదే సమయంలో...

ఒక బలమైన చెయ్యి అప్పలకొండ జుట్టు పట్టుకుని కిందకి తోసేసింది. అప్పలకొండ చేతిలోని సత్తుగిన్నె దొర్లుకుంటూ తనలో ఉన్న డబ్బుల్ని చెల్లా చెదరు చేసుకుంటూ రోడ్డు కడ్డంగా పోయింది!!

అప్పలకొండ తేరుకొని చూసేలోగానే గూబలమీదట పాటపా దెబ్బలు పడ్డాయ్.

"ఎవ్వడ్రానువ్...దొంగలంజకొడకా !! అది మీ అమ్మట్రా ?? ఏడ్డంత . . లేవ్ ! ! దొంగలంజాకొడకా ! ఇప్పుడే నువ్ . . ఇల్లా ఉంటే... పెద్దయ్యాక ఊళ్ళకి ఊళ్ళే దోచేత్తావ్!"

గళ్ళలుంగీ కట్టుకున్న ఆసామీ ఒకడు రౌద్రంగా అరుస్తూ అప్పలకొండని కింద పడేసి తన్నుతున్నాడు.

జనం అంతా పోగయ్యారు.

లచ్చమ్మ శవంమీద పడి ఓ ఆడమనిషి "అత్తయ్యో ! అత్తయ్యా ! !" అంటూ రాగాలు పెడుతోంది.

అప్పలకొండకి జరుగుతున్నదేమిటో అర్థం కాలేదు.

దేశంలో సహస్ర ముఖాలుగా విక్రమిస్తున్న - విజృంభిస్తున్న అవినీతి-అధర్మం-దౌష్ట్యం-మహా మేధావులకే అర్థం కాకపోతుంటే- అప్పలకొండకి ఏం అర్థం అవుతుంది ?

గళ్ళలుంగీవాడు చుట్టూచేరిన వాళ్ళకి దండాలు పెడుతూ చెప్పుకుపోతున్నాడు.

"...బాబూ! ఆ సచ్చిపోయిన మనిషి నా తల్లిబాబూ! ఆ ఏడుస్తున్న ఆడమనిషి నా పెళ్లాం బాబూ! మాది 'ఇఛాపట్నం' బాబూ! రెండు రోజాల క్రితం 'డాట్టరు పంతులు'గోరికి సూపెడదామని మా యమ్మని ఇక్కడికి తీసుకొచ్చినాం బాబూ! ఈ మజ్జె మాయమ్మకి కాస్త మతి కూడా దెబ్బతింది బాబూ! నిన్నట్నుంచి అది మా కళ్ళబడ్లేదు ! తిరిగి తిరిగి—దాని—ఖర్మ — ఇక్కడ పేనాలొగ్గేసింది! సూడండి బాబూ! ఈ దొంగలంజెకొడుకెవరో గాని కొడుకులా మా యమ్మ—శవం—పక్కనజేరి — డబ్బు లొడికేసుకుంటున్నాడు! ఘోరం! సూడండి బాబూ!"

అందమైన అబద్ధానికి నిజం బలైపోయింది!

అన్నింటినీ అనుమానించడమే నేర్పుతుంది పట్నం నాగరికత ప్రజలకి ?

చుట్టూజేరిన వాళ్ళంతా అప్పలకొండని అనుమానంగా చూశారు. కొందరు అసహ్యంగా చూశారు ! కొందరు కాల్చేసేటట్టు చూశారు ! అప్పలకొండ నిర్ఘాంతపోయాడు, రాయిలా నిలబడిపోయాడు.

"అమ్మ...నాకు—అమ్మకాదా?" ఆడు సెప్పేదంతా అబద్ధం, ఆ—అమ్మ—నా—అమ్మే" అని గట్టిగా అరుద్దామనుకున్నాడు. కాని వాడినోట మాటరాలేదు.

గళ్ళలుంగీవాణ్ణి భయం భయంగా చూస్తూ అల్లాగే ఉండి పోయాడు

రోడ్డుమీద కూలబడిన అప్పలకొండని జుట్టు పట్టుకుని పైకి లేవదీశాడు గళ్ళలుంగీవాడు.

"చెప్పు! ఎవ్వడ్రా నువ్!"

"నా పేరు—అప్పల—కొండ—మాయమ్మ—"

"ఎవత్తిరా మీ యమ్మ? దొంగలం...కొడకా!" అని విసురుగా కొట్టాడు గళ్ళలుంగీవాడు.

అప్పలకొండకి కళ్ళు బైర్లుకమ్మాయ్

నెమ్మదిగా కూర్చుని రోడ్డుమీద చెదిరిపోయిన నాణేల్ని ఏరుకుంటున్నాడు. "అదిగో బాబూ? మీరే సూడండి. ఆడు డబ్బులికి చేరిన 'మాదచ్చోదు' అవునో కాదో? సూడండి బాబూ!"

గబగబా తన దగ్గిరికి వస్తున్న గళ్లలుంగీవాణ్ణి చూసి భయంతో అప్పలకొండ, గుప్పిట్లో చిల్లర డబ్బుల్ని గట్టిగా పట్టుకుని లేచి పరుగెత్తబోయాడు.

గళ్లలుంగీవాడు ఒక్క అంగలో అప్పలకొండ చెయ్యట్టుకుని డబ్బుల్లాక్కుని, వెనక్కి తోసేడు.

అప్పలకొండలో తెగింపు వచ్చేసింది.

ఏడుస్తూ, "ఆ డబ్బులు, నాయి" అంటూ గళ్లలుంగీవాడి కాళ్ళమీద తన్నాడు. వాడు దబ్బుని కిందపడ్డాడు.

ఇద్దరూ ఒకళ్ల నొకళ్లు కరుచుకుంటున్నారు.

కుక్కల్లా—కాట్లాడుకుంటున్నారు.

జనం సినిమాలా చూస్తున్నారు. పైసా ఖర్చులేని వినోదాన్ని ఆస్వాదిస్తున్నారు!

అప్పలకొండకి పెదవి చిట్లి రక్తం కారుతోంది. మోకాళ్లూ—మోచేతులూ, నడ్డిమీద పుళ్లుపడ్డాయి.

అలసిపోయాడు. ఆయాసంతో రొప్పుతున్నాడు.

"మళ్ళీ — కనిపించావంటే — పేనాలు — తీసెత్తా—నీయమ్మా!"

ఆయాసంతో రొప్పుతూ అరిచాడు గళ్లలుంగీవాడు.

అప్పలకొండ నెమ్మదిగా లేవలేక లేచాడు.

ఆకలి! నీరసం!!

తినాలనుకున్న 'ఇడ్డెన'ల్నీ, మిఠాయిల్నీ తల్చుకున్నాడు. కడుపులో పేగులు పులిపిల్లల్లా 'గుర్రు' మంటున్నాయి.

కళ్లు తిరుగుతుంటే వీధి చివరకెళ్ళి అక్కడ్నించి చూస్తున్నాడు.

గళ్లలుంగీవాడు ఓ నిమిషం లచ్చమ్మ దగ్గిర కూర్చుని ఏడిచినట్టు నటించాడు.

అప్పలకొండ వదిలిపెట్టిపోయిన సత్తుగిన్నె పుచ్చుకుని రోడ్డే పోయేవాళ్ళని ధర్మం చెయ్యండని బతిమాలుకుంటున్నాడు.

అప్పుడప్పుడు వచ్చేపోయేవాళ్ల కాళ్లుఅంటి ఏదో చెపుతున్నాడు లచ్చమ్మ శవాన్ని చూపెడుతూ!

గళ్లలుంగీవాడి గిన్నెలో పది పైసలు, పావలాలు, టింగ్-టింగ్ మని పడుతూనే ఉన్నాయి.

గిన్నెలోకి చూసినప్పుడల్లా- 'సందేల' ఎన్ని గ్లాసులు సారా తాగొచ్చో తల్చుకు మురిసిపోతున్నాడు గళ్లలుంగీవాడు లోలోపలే!

అప్పలకొండ అల్లా చూస్తూనే ఉన్నాడు దూరంగా నిలబడి—నిస్సహాయంగా!

అమ్మకీ-అన్నానికీ, దూరంగా!

శ్రీ కొల్లూరు సూర్యనారాయణ

'వాగ్వధూవరవల్లభుని' ముచ్చటైన మూడుభాషల శాసనము

1984, మార్చినెల 'భారతి'లో (కలగూరగంప, పే. 68) శ్రీ బండ్లపల్లె ఓబుళ రెడ్డిగారు జినవల్లభుని గంగాధరం శాసనములో మూడు తెలుగు కంద పద్యములున్నట్లు తెలియజేయటాన్కి సంతోషిస్తున్నట్లు తెల్పారు. ఈ తొలి తెలుగు కందపద్యాలను గూర్చి చెప్పటాన్కి, కన్నడ అధ్యయన సంస్థవారి "శాసన సంపద" నుండి వివరాలు గ్రహించినట్లు కూడ ఆ వ్యాసకర్త పేర్కొన్నారు. కాని 'భారతి' పాఠకులకు గాని, ఆంధ్రదేశములోని సాహిత్య, చరిత్ర పరిశోధకులకు గాని యిది క్రొత్త విషయముకాదు.

ప్రభుత్వ శాసన పరిశోధక శాఖవారు వారి వార్షిక నివేదికలలో దీనిని 1966 లో నెం. 1గా గుర్తించారు. (ఏ.ఆర్.ఇ. నెం. 1 ఆఫ్ 1966). ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పురావస్తు శాఖవారు దీనిని తమ సేకరణలో 1966లో నెం. 178 గా గుర్తించుటయే కాక (ఎ.పి.ఏ. ఆర్.ఇ. నెం. 178 ఆఫ్ 1966) వారి ప్రచురణయైన కరీంనగర్ జిల్లా శాసనములు (యిన్స్క్రిప్షన్స్ ఆఫ్ ఆంధ్రప్రదేశ్, కరీంనగర్ డిస్ట్రిక్టు)లో నెం. 3లో దీని పూర్తిపాఠాన్ని వెలువరించారు. ఇదే సాహిత్య మాస పత్రిక 'భారతి' లో 1967 మార్చిలో (పే, 10–23) యీ శాసనాన్ని "జినవల్లభుని గంగాధర శిలాశాసనము" శీర్షికలో శ్రీ నేలటూరి వెంకట రమణయ్యగారు విపులముగా ప్రకటించటం, వారి "వల్లవులు - చాళుక్యులు" గ్రంథంలో తిరిగి ముద్రించటం కూడ జరిగాయి. దీని ప్రాముఖ్యతను గుర్తించి కాబోలు ఆంగ్లంలో మరింత వివరణతో, శాసన పాఠాన్ని, ప్రతిబింబాల్ని జోడించి శ్రీ వెంకట రమణయ్యగారే తిరిగి యీ శాసనాన్ని "దికురాక్యల యిన్స్క్రిప్షన్ ఆఫ్ జినవల్లభ" శీర్షికతో "ఇపిగ్రాఫియా ఆంధ్రికా, వాల్యూం. IIలో (పే. 21-28) ప్రచురించారు. అంచేత యిది శ్రీ రెడ్డిగారు క్రొత్తగా తెల్పుతున్న విషయం కాదు.

పంప మహాకవిని గూర్చి తెలుసుకుందికి, తెలంగాణములోని సమకాలీన తెలుగు భాషా ప్రయోగపు పరిణతికి, ఆ ప్రాంతాల్లో జైన మత ప్రాచుర్యాన్ని మదింపు చేసుకుందికి చక్కటి ఉదాహరణ యీ "వాగ్వవధూరవల్లభు"డ నని సగర్వంగా చాటుకొన్న జినవల్లభుని గంగాధర శిలాశాసనము.

ఈ శాసనం ముచ్చట గొలిపే మూడు భాషల సమ్మేళనం. వచనముకాక పన్నెండు పద్యాలున్న యీ శాసనములో—

i) సంస్కృతం—శార్దూల విక్రీడిత వృత్తాలు రెండు, ఒక పృథ్వీ వృత్తం.

ii) కన్నడం — చంపకమాలా వృత్తాలు నాలుగు, ఒక మత్తేభ విక్రీడిత వృత్తం, ఒక తరళము.

iii) తెలుగు — మూడు కందపద్యాలు.

ఉన్నాయి.

ఈ 'గంగాధరం' ఎక్కడో ధార్వార్ ప్రాంతంలో వుండి వుంటుందని వెముతటికి పొందిక్కవంటి పండితులు పొరబడటం, డా॥బి. రామరాజుగారు దానిని గుర్తించి పొందిక్కిగార్కి తెలియజేయటం, ఆయన తన అభిప్రాయాన్ని సరిచేసుకోవటం జరిగాయి. (యశస్తిలక అండ్ ఇండియన్ కల్చర్, పే. 4). అది ప్రస్తుతపు కరీంనగర్ జిల్లాలోని గంగాధరమే తప్ప అన్యముకాదు. ఈ గంగాధరాన్ని ఒకప్పుడు బోధన చాళుక్యులు రాజధానిగా చేసుకొని ఉండేవారని వ్యాసకర్త పేర్కొన్నారు. నిజమే. కాని 'పోదన పురము' నుండి వీరి రాజధాని

మార్చబడినది వేముల వాడకు. ఈ మార్చబడుట కూడ సత్యాశ్రయరణ విక్రమునికి, వినయాదిత్య యుద్ధమల్లునికి మధ్య కాలములో ఎన్నడో జరిగివుండవచ్చు. మొదటి అరికేసరి నుండి మూడవ అరికేసరి వరకు అంటే క్రీ.శ. 775 నుండి క్రీ.శ. 968 వరకు రెండు శతాబ్దులపాటు వీరి రాజధాని వేములవాడయే. అయితే రాజ్యాధికారమునకై రెండవ అరికేసరి పుత్రులైన వాగరాజునకు, భద్రదేవునకు ఏర్పడిన సంఘర్షణలో గంగాధరము ప్రాచుర్యము నందినది. రాష్ట్రకూట బంధువుల సంధి ఏర్పాటుల ననుసరించియో, సోమదేవ పండితుని మంత్రాంగము మేరకో వాగరాజు వేములవాడను తన సోదరుడైన భద్రదేవునకు విడిచిపెట్టి గంగాధరకు తరలిపోయెను. సోమదేవసూరి తన "యశస్తిలక చంపూ" లో వాగరాజు క్రీ॥ శ॥ 959 నాటికి గంగాధర నుండి పాలించుచున్నట్లు పేర్కొనెను.

ఈ శాసనములోని అనేక అంశాలు యింతకుపూర్వమే చాల చోట్ల ప్రచురితమైనవే కనుక తిరిగి చర్చించటం అనవసరం. కాని దీనిలో పేర్కొనబడ్డ పంప కవి వంశ వివరము ప్రత్యేక ప్రాధాన్యత కలది. శాసనకర్త అయిన జినవల్లభుడు తాను పంప కవి సోదరుడినని పేర్కొన్నాడు. కాని పంపకవి "విక్రమార్జున విజయము"లో ఎక్కడా జినవల్లభుని ప్రస్తావనలేదు. అంతేకాదు వీరు వేర్వేరుగా చెప్పిన వీరి పూర్వీకుల వివరములలో కూడ భేదం కన్పిస్తుంది. జినవల్లభుడు తన యీ శాసనములో తాను భీముని పుత్రుడనని, జమదగ్ని పంచార్షేయ శ్రీవత్స గోత్రుడైన అభిమాన చంద్రుని మనుమడినని, తనతో కలిపి మూడు తరములనీ పేర్కొన్నాడు. కాని పంపకవి తన పూర్వీకుల్ని అయిదు తరముల వరకు పేర్కొన్నాడు. చూడండి—

మాధవ సోమయాజి
|
అభిమాన చంద్ర
|
కుమారయ్య
|
అభిమాన దేవరాయ
|
పంప కవి

ఇద్దరి వివరణలలోను మిగిలిన పూర్వీకులమాట అటుంచి, తండ్రి నామములోనే భేదం వుంది. ఈ భేదమే శ్రీ నేలటూరి వారిని మరింత ఆసక్తికరమైన పరిశోధనకు పురికొల్పింది. చాలపంప భారతప్రతుల్లో పంపకవి పూర్వీకుల వివరాలు పై విధంగానే వున్నాయి. (విక్ర॥విజ॥ 14 : 46. ప్రచురణ. 1931.), కాని కొన్ని ప్రతులలో మాత్రం పంప కవి తండ్రి భీమ నామధేయునిగనే పేర్కొనబడ్డారు. (భండార్కరు ఓరియంటల్ యిన్‌స్టిట్యూట్, పూనా; మరియు సెంట్రల్ ఓరియంటల్ లైబ్రరీ, అర, లలో లభ్యమైన ప్రతులు). ఈ పాఠ భేదాన్ని ప్రస్తుత శాసనముతో అన్వయించి సరిచేసుకొనినచో భీమనామధేయునే పంపకవి తండ్రిగా గుర్తించగలము.

తెలుగువారైయుండియు యీ సోదరులు సమకాలీన ప్రభావాలకు లోనై తెలుగు కావ్యాలు వ్రాయకపోయినా, అపురూపమైన ఈ చిన్న శాసనములోని తెలుగు కంద పద్యాలకు పెద్దపీట వేసి కన్నడ-తెలుగు ప్రాచీన సాహిత్యాలకు ఓ కొలికిగా గుర్తించటం ఎప్పుడో జరిగింది.

గమనిక

జూలై నెల సంచిక గ్రంథవిమర్శలలో ప్రచురింపబడిన శ్రీ ఖండవల్లి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారి "కాళిదాస కావ్య సౌరభమ్" సంస్కృత గ్రంథము వెల రు. 6-00గా గమనించ గోరుచున్నాము. —సం.

(గ త సం చి క త రు వా యి)

పండుగకి జానకమ్మ తన పిల్లలతోపాటు సరస్వతికి కొత్త బట్టలు పెట్టింది. ఉన్న వారంరోజులూ అభిమానంతో చూచింది. చివరకు సరస్వతి వెళ్ళిపోవలసిన రోజు వచ్చింది. పండుగ నాలుగు రోజులూ కాంపు వేసుకొని వెళ్ళిపోయిన ఆనందరావు తిరిగివచ్చాడు. వండుకొని ఉద్యోగానికి వెళ్తున్నాడు. పిన్ని ఎప్పుడు వస్తుందో తెలియదు. సరస్వతికి ఆ యింట్లో మరి ఉండడానికి అవకాశం లేక పోయింది. ప్రొద్దున్నే వెళ్ళిపోతానంటే జానకమ్మ బలవంతంచేసి సరస్వతిని ఉంచివేసింది, సాయంకాలం వెళ్ళవచ్చని.

మధ్యాహ్నం ఏమీతోచకపోతే సరస్వతి కాత్యాయనిని తీసుకొని డాబా ఎక్కింది, ఈ యింటికి వచ్చిన తరువాత ఇదే మొదటిసారి డాబా ఎక్కడం సరస్వతికి. పుష్యమాసపుఎండ కొంచెం కొంచెం చురుకినా హాయిగా ఉంది. కొంచెంసేపు ఎండలో డాబామీద గోలాలో నున్న చేమంతి మొక్కలను చూచిన తరువాత, కాత్యాయని మేడమీద నున్న సత్యమూర్తి గదితలుపులు తీసి సరస్వతిని లోనికి తీసుకొని పోయింది.

గదిలోనికి ప్రవేశించి నలువంకలా చూచింది సరస్వతి. గది బోడిగా కనిపించింది. ఒక మూల పట్టిమంచమొకటి ఉంది. దానిమీద పరుపు, సాపుగా పరచిన పాలమీగడ వంటి దుప్పటి కనిపించాయి. సముద్రం వేపున్న పెద్ద కిటికీల దగ్గిర ఏపీలేవు మంచానికి తల దగ్గిర, గోడమధ్యను వివేకానందుడి చిత్రమొకటి వేలాడుతున్నది. చిత్రానికి ఎదురుగా నున్న గోడలోనే కట్టిన బీరువా అద్దాలలోంచి పెద్ద పెద్ద పుస్తకాలు కనిపిస్తున్నాయి. గదిగుమ్మం దగ్గిర ఒక కాలిమెత్తా, మంచం దగ్గిర మరొకటి కనిపించాయి. మరొక గోడకు కొట్టినవాగా కొయ్యకు రెండు షర్టులు,ఒక పంట్లాము హాంగర్లలో తగిలించి ఉన్నవి.

బీరువాకు కొద్ది దూరంలోనే ఒక చిన్న టేబిలు ఉంది. దాని మీద నొక రీడింగ్ లైటు, నోటు పుస్తకాలు ఉన్నాయి. సరస్వతి బీరువా తలుపు తీసి ఆ పుస్తకాలను చూచింది. అన్ని పుస్తకాలకు అట్టలు వేసి ఉన్నవి. పుస్తకాలు ఒకటి రెండు తెరచి చూచింది. రెండు సంవత్సరాల క్రింద కొన్నట్లు దానిమీద తేదీ బట్టి తెలుస్తున్నా, ఆనాడే కొని అక్కడ పెట్టినట్లు చాల కొత్తగా కనిపించాయి.

సరస్వతి టేబిలు దగ్గిరనున్న కుర్చీమీద కూర్చుంది. కాత్యాయని పక్కనే నిలబడింది. టేబిలుమీద రెండు నోటుపుస్తకాలున్నాయి. ఒక పుస్తకం తెరిచింది సరస్వతి. అందులోని దస్తూరి చాలా చక్కగా ఉంది. సరస్వతి పేజీలు తిరగవేసింది. మొదటినుంచి చివరవరకు వ్రాత ఒక్క మాదిరిగానే ఉంది. పదానికి పదానికి మధ్యనున్న దూరం కొలిచినట్లు సమానంగా ఉంది. కొన్ని అక్షరాలు చిన్నవిగా కొన్ని పెద్దవిగా వెదుకుదామన్నా దొరకలేదు. మధ్య మధ్యన స్కెచ్‌లు ఉన్నాయి. అవి చాలా నీట్‌గా ఉన్నవి. తప్పులుగాని కొట్టివేతలుగాని లేవు.

. చాలాసేపు సరస్వతి ఆ వ్రాతవేపు చూచింది

ఆ విధంగా వ్రాయాలంటే చాలా శ్రమ పడాలి. కాలం చాలా వరకు వ్యర్థం చేస్తేనేగాని వ్రాత అంతగా కుదుట బడదు. క్లాసులో ఒకసారి రమాదేవి అన్నమాటలు సరస్వతికి జ్ఞాపకం వచ్చాయి. రమాదేవి తనకు సరియైన ఉజ్జీ.

“సరూ ! అలా కుదిరంగా వ్రాయడం కోసం టైము వేస్టు చేయడం దేనికే ! వ్రాతయొక్క ప్రయోజనమేమిటో తెలుసా ! వ్రాసినవాడు, చదివినవాడు ఇబ్బంది పడకుండా ఉంటే చాలు. ఒక్క విషయం మాత్రం మరచిపోకు. బాడ్ హాండ్ రైటింగ్ అన్నది జీనియస్ యొక్క లక్షణం. కాబట్టి నువ్వు జీనియస్ వవుతావో, గాడిద వవుతావో నిర్ణయించుకో”

సరస్వతిని అందరూ జీనియస్ అనేవారు. తనుకూడా దస్తూరీ పట్ల మరి శ్రద్ధ వహించలేదు.

కాని అన్నిటికీ భిన్నంగా చాల చక్కగా ఉంది ఈ పుస్తకంలో వ్రాత - బహుశా అది శ్రమ పడేగాడిదల లక్షణమేమో !

బుద్ధిమంతులైన కుర్రవాడి కుండవలసిన మంచి లక్షణాలు అన్నీ ఉన్నవాడు సత్యమూర్తి. ఇటువంటి వారు అడ్వంచరుకూ, రొమాన్సుకు ఆరామడల దూరంలో ఉంటారు. వీళ్ళకి ఒకటే తాపత్రయం. తాము చేస్తున్న మంచి పనులన్నీ ఇతరుల సింపతీ పొందడానికే - లోకం కోసమే వీళ్లు బతుకుతున్నది.

పక్కనే నిలుచున్న కాత్యాయని సరస్వతి ముఖంలోకి చూస్తున్నది. ఆమె ముఖంలో రంగులు మారుతుంటే అర్థం చేసుకోడానికి ప్రయత్నించింది. కాని సరస్వతిని అర్థం చేసుకోవడం అంత సులువా?

సత్యమూర్తి మీద మంచి అభిప్రాయం పెంచుకోవాలని సరస్వతి చాలా ప్రయత్నించింది. ఎంత హెచ్చుగా అతని గురించి ఆలోచిస్తూవుంటే, అంతకు రెట్టింపుగా ద్వేషం పుట్టుకొని వచ్చింది. లోకాన్ని వంచించే మంచివాళ్ళంటే ఆమెకు ఒళ్లు మండిపోయింది.

సరస్వతి అన్ని బాధలను మరచిపోయి తేలికైన మనస్సుతో హాయిగా ఇంటికి పోవాలని అనుకుంది. అందుచేత సత్యమూర్తి గురించి ఇంకా ఆలోచించి మూడ్ చెడగొట్టుకోవాలని ఆమె ప్రయ

త్నించలేదు. కాత్యాయని ముఖంలోకి చూచి, పేలవమైన నవ్వొకటి తెచ్చుకుని, కుర్చీమీదనుంచి లేచి మేడదిగి వచ్చింది. జానకమ్మ ఇచ్చిన కాఫీ త్రాగి మూడు గంటలు బస్సులోనే ఇంటికి బయలుదేరింది సరస్వతి.

5

సరస్వతి సాయంకాలం నాలుగు గంటలకు బస్సుదిగి ఇంటివేపు నడుస్తుంటే యూనివర్సిటీనుంచి వస్తున్న మనోహర్ కనిపించాడు. రామాచారి, మనోహర్ తనకన్న సీనియర్లు. రామాచారి బికాం చదువుతున్నాడు. మనోహర్ బియ్యీ చదువుతున్నాడు యూనివర్సిటీలో.

మనోహర్ తండ్రి జమీందారుల వంశంలోనివాడు. అతనికి యువరాజ పట్టాభిషేకం జరిగింది. సరస్వతి వాళ్ళింట్లోనున్న ఫోటోలలో చూచింది. ఆయనపేరు మహేంద్రవర్మ. సుక్షత్రియులు. వారు చంద్రవంశపు రాజులట ఆయన పులిని చంపిన ఫోటో, గుర్రపుస్వారి చేసిన ఫోటో, గజారోహణం చేసిన ఫోటో, దర్బారు తీర్చిన ఫోటో ఇవన్నీ వాళ్ళ హాలులో ఉన్నాయి. అటువంటి రాజ వంశంలో పుట్టినవాడినని మనోహర్ చెప్తాడు. కాని, సరస్వతి క్లాస్ మేట్ రాజరత్నం మరొక సంగతి చెప్పింది. ఆమె తాతగారిది బొబ్బిలి. ఆ వూరి వారికి మహేంద్రవర్మ గురించి తెలుసు. బొబ్బిలిలో ఒక చక్కని సానిపాప ఉండేది. ఆమె పేరు నాగమణి. ఆమెకు కన్నెరికం నుండి తన వద్దే వర్మ జమీందారుగారు ఉంచుకున్నారు. నాగమణి కొడుకే మనోహర్.

మనోహర్ చాల చక్కగా ఉంటాడు. తండ్రీ, తల్లులు చక్కని వారే. అతని కంఠం గంభీరంగా ఉంటుంది. పెద్దకళ్ళు, పొడవైన ముక్కు. వెడల్పయిన ముఖం, ఆరడుగుల వరకు ఉండే పొడవు - నల్లని ఉంగరాల జుత్తు, విశాలమైన నుదురు ఎప్పుడూ నవ్వుతూనే ఉంటాడు. జోకులు వేసి నవ్విస్తుంటాడు. జమీందారీలు పోకముందే అతని తండ్రి చాల భూములు అమ్మివేశాడు. మద్రాసులో మంచి కంపెనీల షేర్లు కొన్నాడు. వీశలకొద్ది ఉన్న బంగారాన్ని ధరవచ్చినప్పుడు అమ్మివేశాడు. రత్నాలు, వజ్రాలు, లాకర్లలో ఉంచి అవకాశం వచ్చినప్పుడు వాటిని డబ్బుగా మార్చుకున్నాడు. అతనిపేర, భార్య నాగమణి పేర, రాణీ రత్నమాల పేరుమీద నాలుగయిదు దేశీయమైన బాంకులలోను, కొన్ని స్విస్ బాంకులలోను అకౌంట్లు తెరచి డబ్బు నిలువచేశాడు.

మహేంద్రవర్మ, అతని రాణులు, బ్రతికే ఉన్నారు. వంశోద్ధారకుడు మనోహర్ చాల అవస్థపడి, తండ్రిగారి ప్రయత్నాలు, విరాళాలు అన్నీ సహాయం చేయగా ఇంజనీరింగ్ కాలేజీలో సీటు సంపాదించాడు. బియ్యీ సివిలింజనీరింగ్ చదువుతున్నాడు. యూనివర్సిటీ స్టూడెంట్సు యూనియన్ ప్రెసిడెంటుగా ఉన్నాడు. డిబేట్లలోను, నాటకాలలోను చాలసార్లు సరస్వతితో మాట్లాడాడు. సరస్వతి సరదాగా నవ్వుతూ మాట్లాడితే తన అందాన్ని, తన సంపదనిచూచి, తనమీద మనసుగొని ఉన్నదనే అభిప్రాయ పడ్డాడు.

సరస్వతిని చూడగానే మనోహర్ మోటారు సైకిలు ఆపాడు.

"హలో! సరస్వతిగారూ!"

"హలో! మనోహర్‌గారూ!"

"ఎక్కడనుంచి వస్తున్నారు?"

"మా రెలెటివ్సు ఇంటినుండి."

"బాగా ఎండదెబ్బ తిని వాడిపోయినట్లున్నారే! కొంచెం కాఫీ తాగుదామా?"

"వద్దండీ!"

"అరే! ఆపాటి దానికే వద్దంటే ఎలా!"

"భయానికేంలేదు"

"రండీ! హోటలులో కాఫీ తాగుతూ కొంచెంసేపు మాట్లాడుకుందాం"

"సరస్వతి సంచీతీసుకొని అతనితోబాటు కాఫీ హోటలులో ప్రవేశించింది. ఇంకామనుషులు అంతగాలేరు లోపల ఫామిలీరూములో ఇద్దరూ కూర్చున్నారు.

బేరరు వచ్చాడు.

"రెండుస్వీట్లు - తరువాత రెండు ప్లేట్లు చిన్నహాటు-తదుపరి రెండు కప్పుల స్పెషల్ కాఫీ!"

బేరరు వెళ్ళిపోయాడు.

"మీరు పరీక్షలయిన తరువాత కనిపించనేలేదు. రామాచారి చెప్పాడు. మీరు ఫస్టు క్లాసులోను, కాలేజీకి రెండవహరునా వచ్చారని. అనుకున్న ప్రకారం ఎంట్రెన్సు పరీక్షకు కూర్చొని మెడిసన్‌లో జాయినయారనుకున్నాను. మా కజిన్ ఒకడు క్రిందటినెల మెడికల్ కాలేజీలో చేరాడు. వాడినడిగితే మీపేరు గలవాళ్ళు ఈ యేడాది చేరలేదని చెప్పాడు. అయామ్ సారీ! ఎందుకు చదువు ఆపేశారు?"

సరస్వతికి చాల దుఃఖమొచ్చింది. ఆమె కళ్ళంట అప్రయత్నంగా నీళ్ళుకారాయి.

"సారీ! మిమ్మల్ని అనవసరంగా బాధపెడుతున్నాను" అన్నాడు మనోహర్.

"మీరేం చేస్తారు! నేనూ ఆ విధంగానే అనుకున్నాను. ఈలోగా మా అమ్మపోయింది. రిజల్ట్సు అప్పటికి రాలేదు. అంతటితో నా చదు వాగిపోయింది."

"అరెరే! అయామ్ వెరీవెరీ సారీ!"

"చదువు గురించి మరి ఆలోచించడంలేదు. దానికి పరిష్కార మన్నది లేనప్పుడు ఆలోచించడం వలన ప్రయోజనం లేదు. ఇప్పుడు నాకో కొత్త సమస్య ఎదురయింది."

"ఈ హోటలు గదిలో మనం అట్టేసేపు మాట్లాడుకోలేము- మీకు మరేమీ పనిలేదనుకుంటాను- కాఫీతాగి మా యింటికివెళ్ళిపోదాం నా స్టడీలో కూర్చొని మాట్లాడుకుందాం!" నేను మీకన్న సీనియర్‌ని కదా! మీకు చేయగలిగిన సహాయం తప్పకుండ చేస్తాను.

సరస్వతి ఆలోచించిది. మనోహర్ బ్రాహ్మడుకాడు వెజిటేరి యన్ కూడా కాడు. కాని భార్యను పోషించుకోగలడు. గౌరవంగా చూడగలడు. పాతకాలం ఆచారాలను ఎంతవరకు పాటించాలి? ఈ తరం మారుతున్నది, తానూ మారాలి. వర్ణాంతర వివాహాలను ప్రభుత్వం కూడా ఆమోదించింది, పెళ్ళయిన తరువాత తనకు పుట్టినింటికి మరి రాకపోకలుండవు. తండ్రికి కొంతబాధ- తరువాత అతనే మరచి పోతాడు. సవతితల్లికి ఏ విధమైన విచారమూ ఉండదు. సంతోషిస్తుంది ఆవిడ. వీలయినప్పుడల్లా తండ్రిని దెప్పిపొడుస్తుంది, 'నీ కూతురు తక్కువ కులంవాడిని పెళ్ళిచేసుకుంది' అని.

"ఏమిటి సీరియస్‌గా ఆలోచిస్తున్నారు?"

"లేదండి! మీ యింటికి వస్తాను" అంది సరస్వతి.

అక్కడికి మనోహర్‌గారి "పద్మకుంజం" ఒక ఫర్లాంగుదూరం లోనే ఉంది. అతను మోటారుసైకిలు వెనుకసీటు మీద కూర్చోమన్నా, సరస్వతి నడచిపోవడానికే నిశ్చయించింది.

'పద్మకుంజం' రెండెకరాల స్థలం మధ్యనున్న రెండంతస్తుల మేడ. ఇరుపైపులను పూలచెట్లు - ముందు చక్కటిలాను-కారుపోయే కంకరరోడ్డు - కుండీలలో ఆ భవనం ముందు క్రోటన్సు మొక్కలు

క్రిందను చాల పెద్దహాలు పక్కను గెస్టురూములు - ఆ హాలులో రాజవంశంవారి తైలవర్ణ చిత్రాలు, నిలువెత్తువి - వేటతో చంపిన లేడిచర్మాలు, పులుల చర్మాలు - దుప్పి తలలు పెద్దకొమ్ము లతో - ఇంకా ఇంకా టూరిస్టులు మెచ్చే పురాతన సామగ్రి చాల చక్కగా అమర్చి ఉంది.

మొదటి అంతస్తులో వర్మగారు, అతని ఇద్దరు రాణులుఉంటారు. రెండవ అంతస్తు కేవలం మనోహర్ క్రిందనే ఉంది.

మోటారుసైకిలు కింద ఉంచి, ముందుహాలులోంచి మీదకువెళ్ళే మెట్లను వదిలిపెట్టి, పెరటిభాగం నుండి సుళ్ళుతిరిగిన ఇనుపమెట్ల మీద నుంచి సరస్వతిని తన స్టడీలోకి తీసుకొని పోయాడు మనోహర్.

మనోహర్ గది చాల విశాలమైనది. అందులో డబల్‌బెడ్ ఒక వేపు ఉంది. ఒక గోడకు పెద్దచిత్రమొకటి ఉంది. అందులో పూల మొక్కలను తాకుతున్న పాశ్చాత్య సుందరి వర్ణచిత్రముంది. ఆమె శరీరం పాలరాతి తెలుపు - గ్రీకుసుందరి ఆమె. మిగిలిన గోడలకు ప్రకృతి చిత్రాలు ఉన్నాయి. ఒకచిత్రంలో పెద్దసరస్సు, దానిపక్కనో ఇన్-దానిపేరు చిన్నబల్ల మీద ఇంటిముందు వ్రేలాడుతూ కనిపిస్తుంది-. సరసు నీళ్ళలో బాతులు ఈదుతున్నవి. ఆ నీరు చాల స్వచ్ఛంగా - కనిపిస్తుంది. దేశంలో అరుదుగా కనిపిస్తాయి ఇటువంటి ఉత్తమ చిత్రాలు మిగిలిన చిత్రాలు కూడా బంగారు గిల్టున్న వెడల్పయిన ఫ్రేములలో అమర్చబడి, తగినంతదూరంలో గోడకు వ్రేలాడుతున్నవి. మొజాయిక్ నేలమీద ఖరీదైన పర్షియన్ కార్పెట్లు - పాలిష్‌చేసిన టేకు అల్మారా లలో అద్దాల తలుపులలోంచి మంచి బైండ్లలో కనిపించే ఖరీదైన పుస్తకాలు - మధ్యనో పెద్దటేబిలు - చుట్టూ అరడజను కుర్చీలు - తలుపులకు, కిటికీలకు, మంచి డిజైన్లు ఉన్న చండీఘర్ తెరలు-బంగా రపు రంగులో జమిలి నేత దుప్పటి చిత్ర చిత్రమైన పూవులడిజైన్లతో ఉన్నది డబల్‌బెడ్ మీద పరచి ఉన్నది. దానిమీద ఫోమ్ పిల్లోలు- ఆ గది కేవలం చిన్న ఇంద్రభవనంవలె ఉన్నది.

కొద్దిసేపు క్రిందటే సరస్వతి సత్యమూర్తి గది చూచింది. ఆ గది చాల బోసిగా ఉంది. దానికి దీనికి ఎంతతేడా! మనోహర్‌కి ఉండే టేస్టు ఈగదిలో ప్రత్యేకంగా కనిపిస్తుంది. మైసూరు చందనపు కర్రతో చేసిన చిన్న ఏనుగులు, కొంగలు, విశాఖపట్నపు దంతపు పని, కార్నర్లలో షో కేసులలో ఉన్నాయి. సత్యమూర్తి గదిలో ఆర్టిస్టిక్‌గా ఉండే ఒక్క వస్తువుకూడా కనిపించలేదు. చివరకు కొండపల్లి లక్క బొమ్మలసెట్టు అయినాలేదు.

సరస్వతి టేబిలుదగ్గరమన్న కుర్చీనొకదానిని కొంచెంముందుకు లాగి కూచుంది. ఒక మూలనున్న ఫ్రిడ్జ్‌లోంచి రెండు కోలాలుతీసి, సరస్వతికి ఒకటిచ్చి, తానొకటి తీసుకున్నాడు మనోహర్. సరస్వతి మరేం మాట్లాడకుండా ఆ డ్రింకు మెల్లగా త్రాగింది.

"సరస్వతిగారూ! ఇక మీరు మీ మనసులోనిదంతా బయటపెట్ట వచ్చు. నేను సావధానంగా వింటాను."

సరస్వతి చాల విషయాలు చెప్పింది. తల్లియొక్క అభిలాష, ఆకస్మికంగా ఆమె చనిపోవడం, చాల తొందరలోనే తండ్రి రెండవ

పెండ్లి చేసుకోడం, తనపట్ల సవతితల్లియొక్క ప్రవర్తన, అన్నీ విపులంగా చెప్పింది.

"నాకు ఆ యింట్లో ఉండాలనిలేదు. నా గురించి మా నాన్న మరచిపోయాడు. సవతితల్లి నన్ను ఇంటినుంచి వేగంగా పంపించివేయాలని నిశ్చయించుకుంది. వాళ్ళకు నా అభిరుచులు తెలియవు. తెలిసినా వాటిని ఆమోదించలేరు. ఎదిగిన పెళ్ళీడు ఆడపిల్లను కాబట్టి, ఎవడికో యిచ్చి చేతులు దులుపుకుందామనుకుంటున్నారు. నేను చాలపెద్దకలలు కన్నాను. నాతెలివితేటలకు గర్వించాను. డాక్టరుగా అయిదేళ్లు చదవడం చాల సులువని భావించాను. కాని, ఈ క్షణం, నా సవతి తల్లి నన్ను నిర్దాక్షిణ్యంగా చూస్తున్నదంటే ఎవరు నమ్ముతారు? వెలుగు, ఆశ ఉన్న ప్రపంచంతో నాకు సంబంధం తెగిపోయింది. చీకటి, నిరాశ, నిస్పృహ నాకు తోడు నీడలయాయి. ఈ బ్రతుకు దుర్భరమయి పోయింది. ఒక నెల్లాళ్ళ నుండీ నా మనసు పాడయిపోయింది.

సిగిరెట్ ముట్టించి, మనోహర్ విన్నాడు సరస్వతి చెప్పినదంతా.

"ఇంకా చెప్పండి."

"రెండు వారాలయి తీవ్రంగా ఆలోచించి నే నొక నిశ్చయానికి వచ్చాను. మా యిల్లు విడిచి పారిపోవాలని అనుకుంటున్నాను. కాని నా వయసు నాకు శత్రువైంది. ఆడపిల్లను, ఎవరూ తోడు లేకుండా వెళ్ళిపోతే రెడ్‌లైట్ డిస్ట్రిక్టులో తేలతాను. ఎవరితోనైనా వెళ్ళిపోయి, పెళ్ళి చేసుకుని బతకాలని ఒక నిశ్చయానికి వచ్చాను. మా వాళ్ళు నిర్ణయించే సంబంధాలు నాకు అంగీకారాలు కావు."

"ఐసీ! మీ పరిస్థితి బోధపడింది" అన్నాడు మనోహర్.

"అన్ని విషయాలలోను నేను చాలా ఫార్వర్డుగా ఉంటానని మీకు తెలుసా. కులాంతర వివాహానికి కూడా నాకు అభ్యంతరంలేదు."

"అంటే! నాకు మరి కొంచెం ఎక్స్‌ప్లెయిన్ చేస్తారా?"

"మరొక కులానికి చెందినవారు, వారు బ్రాహ్మలే కానక్కరలేదు, అటువంటి వారినైనా వివాహం చేసుకోడానికి నాకు సమ్మతమే"

అంటే మీ పిన్నిగారు ఇటువంటి నిర్ణయానికి కూడా మిమ్మల్ని డ్రైవ్ చేస్తున్నారన్నమాట."

"అవును. ఆమె ప్రవర్తన నాపట్ల రోజుకో కొత్తదారి తొక్కుతున్నది. ఈ విషయం ఆలోచిస్తుంటే పిచ్చెక్కుతున్నది. ఈ విధంగా పరిస్థితులు మరో నెల్లాళ్ళు వెంబడిస్తే, నేను మళ్ళా మెంటల్ హాస్పిటల్ లోనే మీకు దర్శనమిస్తాను."

"సరస్వతిగారూ! మీరు మరో విధంగా అనుకోకండి. మీరు ఈ విధంగా వర్రీ అయితే సమస్య తీరుతుందా?"

సరస్వతి అతని ముఖంలోకి చూచి నవ్వింది.

"పంధొమ్మిద వేళ్లకే నాలోని ఉత్సాహమంతా నాశనమైంది. ఆ యింటినుంచి బయటపడాలంటే ఎవరితోనో పారిపోయి, పెళ్ళిచేసుకోవాలి."

"నేనే విధంగా మీకు సహాయం చేయగలను?" మనోహర్ మరొక సిగిరెట్టు ముట్టించి, దట్టంగా పీల్చి, ఆమె జవాబు కోసం ఎదురు చూశాడు.

సరస్వతికి కొంచెం ఆశ కలిగింది.

"మీరు తలుచుకుంటే నన్ను వివాహ మాడవచ్చు. మీ విషయంలో నాకు ఎటువంటి అభ్యంతరంలేదు."

మనోహర్ నవ్వి, చాలా గోముగా సరస్వతి ముఖంలోకి చూశాడు.

సరస్వతి సిగ్గుతో తలవంచుకుంది.

"చాలా నైస్ కాంప్లిమెంట్! నేను మీ రనుకున్నంత మంచి కుర్రాడిని కాను. చికెన్-షాంపెన్-ఈ రెండూ నాకూ రోజూ ఉండవలసినవి. నేను చాలా విలాస పురుషుడిని. అందమైన మీ వంటి యువతి కనిపిస్తే మనసు నిలుపుకోలేను. ఇది మా రాజవంశం నెత్తుటితో మాకు సంక్రమించింది. మరోసారి మనసారా చెప్తున్నాను, మీరు చాలా చక్కగా వుంటారు. రెండు సంవత్సరాల క్రింద, మొదటిసారి మనం కాలేజీడేనాడు కలసినప్పుడే మీ మీద నాకు మనసుపోయింది. చాలా రాత్రులు మిమ్మల్ని తలుచుకుని నిద్రలేకుండా గడిపాను. మీ అంతట మీరే వచ్చి, మీ ప్రేమను ప్రకటించినప్పుడు నేను కాదనలేను."

"చాల థాంక్స్! దీనిలో ప్రేమకు పెద్ద ప్రాధాన్యం లేదనుకోండి- కాని నెసిసిటీ!"

"ఆ విధంగానైనా నాకు ఛాన్సు ఇస్తున్నారు కదా! ఇక నేను చెప్పే రెండు మాటలు వినండి"

"తప్పకుండా!" సరస్వతి కుర్చీ కొంచెం అతనివేపు లాక్కొని కూచుంది.

"మేము రాజులము, మాకు చాలామంది భార్యలను పెండ్లాడే అధికారముంది. మాకు సంబంధించిన సాంప్రదాయాలను పాటించవలసి వుంది. మా పెద్దమ్మగారు, మా తల్లిగారు వీటి గురించి నాతో పదేపదే చెప్తున్నారు. ప్రాణం పోయినా వంశ గౌరవం మాత్రం నిలబెట్టవలసి వుంటుందని మా తండ్రిగారు నాకు బోధిస్తూ వుంటారు నా పేర పది లక్షలు బ్యాంకులో వున్నంత మాత్రాన నేను స్వతంత్రుడను కాను కదా!"

"అవును. కొంచెం దయదలచి, నా కోసమేనా వారిని బ్రతిమాలి, పెర్మిషన్ తీసుకోండి!"

"మా తండ్రిగారు ఒక విషయం ఖచ్చితంగా చెప్పారు, మొదట రాజవంశంలోని అమ్మాయిని వివాహమయి, తరువాత నాయిష్టమొచ్చినట్లు చేయమన్నారు. కాశీలో ఒక అమ్మాయి వుంది. ఆ అమ్మాయిని మా అమ్మగార్లు చూచి వచ్చారు. గోత్రాలు, వయసు, జాతకాలు అన్నీ చాలా అనుకూలంగా వున్నవి. మా నాన్నగారు కట్నాల గురించి కూడా తమ నిర్ణయాన్ని వారికి తెలియజేశారు. ఆ అమ్మాయి ఎమ్మే చదువుతున్నది. చదువు పూర్తి కాగానే కాశీలో వివాహం జరుగుతుంది. అంతవరకు నేను మరే వివాహం చేసుకోలేను."

సరస్వతి జవాబు చెప్పలేదు. కొత్త కొత్త విషయాలు బయట పడి, తాను వేసిన అడుగు ఎటువంటి అడుసులో పడబోతున్నదో గ్రహించి, నిశ్చేష్ట అయిపోయింది.

"సారీ! మీరు దీనికి అంతగా బాధ పడనక్కరలేదు. మీకో పరమ రహస్యం చెప్తాను వింటారా?

సరస్వతి కాదనలేదు. వేయబోయిన కాలు జాగ్రత్తగా పక్కకు మళ్ళించుతున్నది.

"మా పెద్దమ్మగారిని పెండ్లాడక మునుపే మా తండ్రిగారికి మా అమ్మగారితో సంపర్కం కలిగింది. కాని వంశ మర్యాదలు పాటించి, పెద్దమ్మగారిని శాస్త్రోక్తంగా వివాహమాడి, తరువాత మా అమ్మగారి మెడలో తాళిగట్టారు. మా అమ్మగారి పెండ్లి కొంచెం ఆలస్యమైన మాట నిజమే. కాని వారి సరదాలకు, విలాసాలకు ఏ విధమైన ఆటంకం లేకుండాపోయింది. నేను మీకో మంచి సలహా ఇస్తాను. మీకు వెంటనే మీ రనుభవిస్తున్న నరకం నుండి విముక్తి కలుగుతుంది. సుఖంగా మీరు జీవించగలరు. తరువాత, మీరు వచ్చే ఏడు మెడికల్ కాలేజీలో, మీరు కోరిన విధంగా, చదువుకోవచ్చు."

సరస్వతి చాలా ఆశ్చర్యంతో మనోహర్ మాటను వింటున్నది.

"మీరు రేపటినుండే మీ యిల్లు విడిచి రావచ్చు. సోల్జర్‌పేట మాదొక యిల్లు వుంది. క్రింద భాగంలో ఆంగ్లో ఇండియన్లు వున్నా వారు బేకరీ పెట్టుకున్నారు. మేడమీది భాగం ఈ మధ్యనే బాగు చేం చాను. రెండు బెడ్రూములు, కిచన్, స్టోరు, అటాచ్‌డ్‌బాత్ రూము రోజ్‌వుడ్ ఫర్నిచరు అంతా వుంది. మీరు అందులో ఉండవచ్చు. ఏ పని మనిషిని, వంట మనిషిని, అందరినీ కుదురుస్తాను. మనం ఇద్ద సంసారం సాగించవచ్చు. నాకు రాజకుమారితో వివాహమైన రెం నెలలలోనే మిమ్మల్ని రిజిష్టరు మారేజ్ చేసుకుంటాను: నిజా ఐ లవ్ యూ!"

పుష్యమాసపు చలిగాలి కిటికీ తెరలను తొలగించి ఒక్కసా సరస్వతిని తాకింది. కాని ఆమె ముఖం నిండా చెమటపట్టింది. నో పిడుచకట్టుకునిపోయి, నాలుక లోనికి లాగుతున్నట్లనిపించింది. మ హర్‌ని అడిగితే మరి రెండు కోలాలు ఫ్రిడ్జిలోంచి తీసి యిస్తాడు. కా ఆమె వాటిని తాకడానికి అసహ్యించుకుంది. మనోహర్ తనను మిస్ట్రెస్ చేసుకుందా మనుకుంటున్నాడు. ఇది ప్రయివేటు రంగంలో వేశ్యావృత్తి. ఈ పాతిత్యంతో రాజీపడలేకనే పెళ్లని, మొగుడ సంసారమని ఆమె ప్రాకులాడింది. చివరకు వర్ణాంతర వివాహానికికూ జీవితం వెనుదీయలేదు. ఈ ధనమదం వెనుక, విలాసాల వెనుకనున జీవితం హేయమైనది, తాను ఈ ఆటలో ఒకపావు. ఇందులో త వ్యక్తిత్వ మేముంది?

సరస్వతి లేచి నిలబడింది.

"మనోహర్‌గారూ ! నేనిక వెళ్ళిపోతాను"

"నేను చెప్పినది ఆలోచించండి"

"తప్పకుండా - ఆలోచించి ఏ సంగతి చెప్తాను."

"మీ యింటి దగ్గర మారాజదూత్ మీద డ్రాప్ చేస్తాను."

"నో ! థాంక్స్ ! రిక్షామీద వెళ్లిపోతాను."

సరస్వతి తొందరగ వెనుకనున్న ఇనుపమెట్లు దిగి, కాళ్ళు తడ బడుతుంటే, కాంపౌండు దాటి, బేరమేనా ఆడకుండా అటువచ్చిన రిక్షాలోనికి వెళ్ళిపోయింది.

6

పండుగ వెళ్ళిన నాలుగురోజుల తరువాత శకుంతల వచ్చింది. పిన్ని పూర్తిగా మారిపోవడం చూచి సరస్వతి ఆశ్చర్యపోయింది. తనతో నెమ్మదిగా మాట్లాడుతున్నది. నాన్న ఆఫీసుకు వెళ్ళిపోయిన తరువాత కూడ విసుక్కోవడంలేదు. పిలిచి ఓపికగా జడవేస్తున్నద

'టుకపెట్టి కోణాలు దిద్దుతున్నది. నుదుట తిలకం పెట్టి అద్దమిచ్చి ఖం చూచుకోమంటున్నది. జడవేయడంపూర్తిచేసి బిగువుగా ఉందో దో చూచి, వీపు చరిచి అంటుంది.

"పెళ్ళికూతురి వలె ఉన్నావు, సరస్వతీ! మాఘమాసం రావ గానికి రెండు రోజులేఉంది. పెళ్ళిళ్లకు చాల ముహూర్తాలున్నాయి. దిగిన ఆడపిల్లలు ఎంతకాలం పుట్టినింట ఉంటారు?"

దీని అంతరార్థం సరస్వతికి అంతుబట్టలేదు. ఇంతవరకూ సవతి ల్లి సహజమైన ప్రవర్తనకు ఒకవిధంగా భయపడింది. కాని, ఆమె పతి పలుకులోను, ప్రతిపనిలోను తనమీద మంచితనాన్ని కుమ్మ స్తుంటే సరస్వతి పూర్వంకన్నా హెచ్చుగా భయపడింది. ఏదో కీడు ంకించింది.

పిన్ని సాయంకాలం వేళ బాగా ముస్తాబవుతున్నది. నాన్నను చాల అభిమానంగా చూస్తున్నది. వంటలువండడంలోను, ఇల్లు చక్క పెట్టడంలోను చాల శ్రద్ధవహిస్తున్నది ఆమెకు బదలీఆర్డర్లు వస్తున్నట్లు నాన్న చెప్పాడు ఆ సంతోషమే కారణంగా ఆమె ఇలామారిపోయిందా? ఇది సరైన జవాబుకాదు. మరేదో నిగూఢమైన రహస్యం బయటపడే ముందు వస్తున్న వాసనలివి.

శకుంతల వచ్చిన మూడు రోజులకు ఆమె తమ్ముడు సత్య నారాయణవచ్చాడు. సరస్వతికి పిన్ని బంధువులెవరో తెలియదు. తాను పెళ్ళికి వెళ్లలేదు. అన్నవరంలో పెళ్లిచేసుకుని తిన్నగా పిన్నిని విశాఖపట్నం తీసుకుని వచ్చాడు నాన్న. ఆవిడ అమ్మగారు, తలచెడిన ఆవిడ, వచ్చి రెండురోజులుండి వెళ్ళిపోయారు. పిన్నికి తమ్ముళ్లెంత మందో చెల్లెళ్లెంతమందో తెలియదు. పిన్ని మాత్రం ఇంటికి పెద్ద పిల్లని తెలుసు.

సత్యనారాయణ పన్నెండు గంటలకి బస్సుదిగి వచ్చాడు. విజయనగరం దగ్గరవున్న రేగ పిన్నిగారిపూరు. అప్పటికి నాన్న వెళ్లి పోయాడు. పిన్నికి తమ్ముడు వస్తాడని తెలుసుకాబోలు, వండిఉంచింది. చేతిలో ఒక చిన్న అట్టనూట్ కేసు,చౌకరకంది, ఎర్రరంగుది పట్టుకొని అతను రిక్షాదిగినట్లున్నాడు. పిన్ని డాబా మీదనుంచి అరగంటయి రోడ్డువేపు చూస్తున్నది. అతను మేడమెట్లెక్కి మీదకి రావడం కష్ట మయింది. మామూలుగా మెట్లు ఎక్కి రావడమే అతనికి కష్టసాధ్య మయిన పని, దానికి తోడు పెట్టొకటి చేతిలో. అతనికి ఒక కాలు అవుకు. సరస్వతి కూడా పిన్ని వెనుకే వెళ్లింది. సత్యనారాయణ మెట్లెక్కుతుంటే శకుంతల సరస్వతివేపు చూచింది. సరస్వతికి ఏమి చేయాలో తోచలేదు. ఇంతలో శకుంతలే మెట్లు దిగి, అతని చేతిలోని పెట్టె తీసుకున్న తరువాత సరస్వతికి అర్థమయింది. పిన్ని చేసిన పని తాను చేయాలని ఆమె అభిప్రాయం కాబోలు. ఎవడో తెలియని మనిషి చేతిలోని పెట్టె తీసుకోవడం, హరి బ్రహ్మాదులు వచ్చినా తాను చేయదు. అతనికి కాలు అవుకని అంతవరకు సరస్వతికి తెలి యదు. అంగవైకల్యం గలవారి పరిస్థితి అర్థం చేసుకొని, జాలిదలుస్తే ఆమె ఆ పని చేసి ఉండేదేమో !

"వీడు మా పెద్ద తమ్ముడు, సత్యనారాయణ," పిన్ని తన తమ్ముడిని సరస్వతికి పరిచయం చేసింది

మెట్లెక్కి అలసిపోయిన ఆ సత్యనారాయణ జాపోస్తూ వరండాలో నిలబడ్డాడు.

"ఒరే తమ్ముడూ! ఈ పిల్ల మా సరస్వతిరా!" తనను అతనికి పరిచయం చేసింది పిన్ని.

"ఆహా ...!" సత్యనారాయణ అంత మాత్రమే అని, అయిదు నిముషాల వరకు సరస్వతిని నఖ శిఖ పర్యంతం పరీక్ష చేశాడు.

అతన్ని చూస్తే సరస్వతికి అసహ్యం వేసింది. అతని పళ్ళు పెద్దవి, ముందుకు తోసుకొని వచ్చాయి. అతని తల వెంట్రుకలు బిరుసు, మూడువంతులు నెరిసిపోయాయి. సరిగా మీసాలు కత్తిరించక పోవడం నుంచి, కొన్ని పెద్ద వెంట్రుకలు, కొన్ని చిన్నవి, చాలా అన్యాయంగా కనిపిస్తున్నవి. ముఖం బాగా ముదిరిపోయింది. ఒక చాయ నలుపు. ఎడంకాలు బాగా సన్నంగా, పొట్టిగా ఉండడంచేత అడుగడుగుకు ముందుకు వంగి చేతులూపుకుంటూ నడవడం సరస్వతికి నచ్చలేదు.

సత్యనారాయణకు హాలులో వాలుకుర్చీ వేసింది పిన్ని. క్రిందను బాత్ రూములో వేడినీళ్ళు, మడత తువాలు, చందనం సబ్బు ఉంచింది. అతను స్నానం చేసి, బట్టలు మార్చుకున్న తరువాత అక్కా, తమ్ముడు భోజనాలు చేశారు. హాలులో మడతమంచం వేసి, పూవులదుప్పటి పరచి, తలగడా ఉంచింది. పెళ్లికొడుకులా సత్యనారాయణ బీడీ కాల్చు కొని, తరువాత చాలా సేపు పడుకున్నాడు.

సరస్వతి సాయంకాలం స్నేహితురాలు యింటికని పిన్నితో చెప్పి వెళ్లింది. సత్యనారాయణ నిద్రలేచి డాబా మీదే ముఖం కడుక్కున్నాడు. శకుంతల కిందికెళ్ళి ఫలహారం, కాఫీ తెచ్చింది.

"ఒరే సత్యం పిల్ల ఎలాగుందిరా?" తమ్ముడు కాఫీ తాగుతుంటే శకుంతల అభిమానంగా అడిగింది.

"బంగారం బొమ్మే!"

"మరయితే పెళ్లి చేసుకుంటావా?"

"ఎగిరి గెంతేస్తా!"

"విజయనగరం కోపరేటివ్ స్టోర్సులో నువ్విప్పుడు చేస్తున్న కూలీ ఉద్యోగం మానెయ్యాలి. మీ బావతో చెప్పి నీకుమంచి ఉద్యోగం వేయిస్తాను. మా యింట్లోనే నువ్వూ, నీ పెళ్లాం ఉందురుగాని. అన్ని ఖర్చులు నేనే భరాయిస్తాను."

"చాల బాగుందే అక్కయ్యా! ఎంత గొప్ప అయిడియాయో"! ... ఒహో! ఎంతబాగుంది" ఆనందంతో అవిటి సత్యనారాయణ కుర్చీమీంచి లేవబోయి, పట్టుదప్పి తిరిగి కుర్చీలోనే కూలబడ్డాడు.

శకుంతల తమ్ముడివేపు చూస్తూ నవ్వింది. ఆ నవ్వు చెట్టుమీది కోతి పళ్ళికిలించినట్లుంది. నవ్వుతున్నప్పుడామె పళ్లు పటపట కొరికింది. ఆ బంగారు బొమ్మను, అందాల రాశిని రాసి రంపానబెట్టి తళుకులు బెళుకులు సోయగాలు, వన్నెలు అన్నీ పూర్తిగా చెరిగిపోయేదాకా బండచాకిరీ చేయించి, తమ్ముడే ఆ పెళ్లాం కన్న అందమయినవాడని నలుగురు మెచ్చుకునేట్టు చేయదలచుకుంది ఆమె. ఆ తండ్రికి కూతురంటే వల్లమాలిన అభిమానం. – ఆ అభిమానం ఎంతవరకు తనను ఆపుతుందో చూడాలని ఆమె నిశ్చయించింది.

"ఒరే సత్యం! నీకు చిలక్కి చెప్పినట్లు మరీమరీ చెప్పలేదా! ఏ మంగలాడి దుకాణానికోపోయి క్రాపుచేయించుకొని, బుర్రకు రంగు పూయించుకొని రమ్మన్నాను కదా!... వెధవ పండుజుత్తూ, నువ్వూ! ఏ ఆడదయినా తొలిచూపులోనే మగవాడి లోతుపాతులు కనుక్కుంటుంది. విజయనగరంలోనే ఈ పనులన్నీ చేయించుకుని వస్తే, ఆ పిల్ల ఇంకా మోజుపడి ఉండేది. ఇరవైఅయిదేళ్ళవాడివి, నలభైయేళ్ళు పైబడ్డట్టు ఉంటే ఎలారా?"

"లేదే అక్కయ్యా! నాకు తెలీదనుకున్నావా? ఏ సినిమాహీరో లాగనో తయారయినద్దామనుకున్నానే–కాని, చెప్తే నమ్మవు. చేతిలో నయాపైసాలేదు. అమ్మ వొత్తుల డబ్బీలో దాచిన పదిరూపాయలు ఇచ్చింది కాబట్టి, ఈ వూరు రాగలిగాను."

"మొన్ననే జీతమందింది కదా, డబ్బాంతా ఏం జేశావు. ఇంటి ఖర్చులకైన ఇవ్వవు కదా!"

"అయిపోయిందే అక్కయ్యా!"

"వెధవా! పేకాటలో అంతా తగలపెట్టావా? నీ వాలకమే చెప్తున్నది. పోయి గడ్డాం గీయించుకో! జుత్తుకు రంగు రాయించుకో! ఇక్కడున్న రెండురోజులూ నీ బీడీలు కాల్చకు. మర్యాదగా సిగరెట్లు తాగు. అనవసరంగా వాగకు. జాగ్రత్తగా నాజూకుగా మాట్లాడు. ఆ పిల్ల యింటరు ఫస్టుక్లాసులో పాసయిందిరా! అందుచేత తెలివితేటలతో మసులుకో!"

"మరి ఈ విషయం నాకు ముందే చెప్పలేదేమి! నేను పదో క్లాసుపరీక్ష పోయినవాడినీకదా – సరస్వతి నన్ను పెళ్ళాడుతుందా?"

"పెళ్ళాడకేం చేస్తుందిరా! అది, దాని తలలోని పేను పెళ్లాడతారు. పెళ్ళయిన తరువాత నువ్వు ఉద్యోగంకూడా చేయనక్కరలేదు. ఒంటికాలు ఊపుకుంటూ ఎక్కడికి పోతావు? అది పోయి మంచి ఉద్యోగం చేస్తుందిలే! సంసారం చేసి, పిల్లలనుకని, చుట్టలు కాల్చుకుంటూ మహారాజులా నువ్వు ఇంట్లోనే కూచోవచ్చు."

"చాలమంచి అయిడియాయే అక్కయ్యా!"

"అందుకోసమే, నంగిరి నంగిరిగా ఉండకుండా, అలా బజారులోకి వెళ్ళిరా! ఈ పది రూపాయలు తీసుకో!"

సత్యనారాయణ బట్టలు వేసుకొని వెళ్లిపోయాడు.

రాత్రి భోజనాలవేళ సరస్వతి నేయివడ్డిస్తూ సత్యనారాయణవేపు చూచింది. అతని తల నిగనిగలాడుతూ నల్లగాఉంది. వంగని వెంట్రుకల నిండా పట్టించిన నూనె చెంపలమీద కారుతున్నది. మధ్యాహ్నం [illegible] మాసికగడ్డం ఇప్పుడు మాయమయిపోయింది. మీసాలు చాల పలుచబడి సన్నటి బాటలా వంపులు తిరిగాయి. వీటి అన్నిటికి మించి మరో విశేషం గమనించింది ఆమె. అతని కనురెప్పలకు కాటుక

పెట్టినట్లుంది- బహుశా అది కాటుక కాదేమో-సుర్మా అయిఉండవచ్చు- కాని అది పెట్టినవాడు సన్నగా దానిని దిద్దడం మానేసి, బర్రెగా పట్టించాడు. అసలే సత్యనారాయణ చూపులు పక్కచూపులు - పైగా ఈ సుర్మాధారణతో పూర్తిగా అవి దొంగచూపులుగా బయటపడ్డాయి.

అయితే ఈ రెండురోజులై పిన్ని తనమీద చూపుతున్న అభిమానం ఈ మందభాగ్యుడిని తనమీద రుద్దడానికా?

మగవాళ్లిద్దరి భోజనాలు అయిపోయాయి. భోజనాల సమయంలో సత్యనారాయణ చాల ముక్తసరిగా మాట్లాడాడు. విజయనగరంలోని దివానుగారు, కలెక్టరుగారు, మహారాజా కాలేజి ప్రిన్సిపాలుగారు, చాల మంది పెద్దవారు తనకు స్నేహితులన్నట్లు మాట్లాడాడు. తమ్ముడాడిన ప్రతిమాట పిన్ని చాలశ్రద్ధగా వింటున్నది. తరువాత ఆడవాళ్లిద్దరూ భోజనం చేశారు. పిన్ని కొసరి కొసరి వడ్డించింది. అక్కడే పీటమీద కూర్చున్న ఆనందరావు చాల సంతోషించినట్లు కనిపించాడు.

సరస్వతికి రాత్రి పడుక్కునే టప్పుడు భయంవేసింది. గది తలుపులు చాల జ్ఞాపకంగా గడియపెట్టింది. తలుపులు లాగిచూచింది. అవుసరానికి పనికి వచ్చే ఆయుధంకోసం నలుమూలలా వెదకింది. గదిలో ఒక చిన్నటేబిలు, దానిదగ్గరనో కుర్చీ, అలమరాలో ఇంటరు పుస్తకాలు ఇవి మాత్రమే ఉన్నవి. అలమరలు వెదకగా ఒక పన్నెండంగుళాల కర్రస్కేలు దొరికింది. అదేనా సమయానికి పనికివస్తుందని ఆమె అనుకుంది.

సరస్వతి అనుకున్నట్లు సత్యనారాయణ ఆ రాత్రి తప్పుపని ఏదీ చేయలేదు. కాని రాత్రి రెండుగంటల వరకు మరునాడు చేయవలసిన పనికి ప్లానులువేశాడు. తన మగతనం చూపించవలసిన రోజు వచ్చింది. అక్కయ్య అన్నిటికి ఒప్పుకుంది. సరస్వతిని మంచిగా లొంగదీసుకోమంది. లొంగకపోతే బలవంతం చేసినా అభ్యంతరం లేదంది. రాక్షస వివాహాలు ఈవిధంగా జరిగేవట. అందుచేత ఏవిధంగా చేసినా తప్పులేదు. కాని ఎన్ని ప్లానులు వేసినా, ఎక్కడో ఒకచోట లోటు కనిపించి, సరస్వతి తనను పీధిబెడుతుందేమోనని భయంవేసింది. చివరకు అతను ఒక నిశ్చయానికి వచ్చాడు. సినిమాలో హీరో సులువుగా హీరోయిన్‌ను బుట్టలోవేసుకున్నట్లు నటించాలనుకున్నాడు. ఆమె మీద గల తన ప్రేమను బాహాటంగా ప్రకటించాలని కోరాడు. ఏమీ ప్రయత్నం లేకుండానే హీరోయిన్లు వచ్చి హీరోలమీద పడిపోతుంటారు. నిజ జీవితంలో ఆలా జరిగే అవకాశమేలేదా? కనీసం సరస్వతి ఆ విధంగా ఆచరించినా ఎంత బాగుండేది!

మరునాడు ఉదయం సత్యనారాయణ ఆలస్యంగా లేచి, కాల్యాలు తీర్చుకుని సెలూనికి వెళ్ళిపోయాడు. అతను తిరిగి వచ్చేసరికి ఆనందరావు ఆఫీసుకి వేంచేశాడు. స్నానంచేసి, భోజనంచేసి, సత్యనారాయణ రెస్టుతీసుకున్నాడు.

మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటవేళ శకుంతల ముస్తాబయి సరస్వతి గదిలోకి వచ్చింది. సత్యనారాయణ వచ్చినదగ్గిరనుంచీ సరస్వతి మధ్యాహ్నం వేళ నిద్రపోవడం మానుకుంది. పిన్ని గదిలోకి వచ్చేసరికి ఫిజిక్సు పుస్తకం చదువుతున్నది సరస్వతి.

''సరస్వతీ ! నేను అర్జంటుగా ఆఫీసుకెళ్తున్నాను. నా బదిలీ ఆర్డర్లు ఇంకా వెళ్లలేదట. మామ పడుకున్నాడు. మూడు గంటలకి వాడికి కాఫీ చేసి ఇస్తేచాలు. నేను వేగంగానే వస్తానులే'' అంది శకుంతల.

"అలాగే పిన్నీ !'' అంది సరస్వతి.

శకుంతల మరేమీ మాట్లాడకుండా మెట్లుదిగి వెళ్ళిపోయింది. అన్నీ ప్లాను ప్రకారమే జరుగుతున్నవి.

సత్యనారాయణ మధ్యాహ్నం రెండు గంటలకేలేచికూర్చున్నాడు. ఇంతకీ అతడు నిద్రపోతే కదా ! ప్రేమలో కొట్టుకొనిపోయేవాడికి 'నభయం, న నిద్రా' కళ్ళు తుడుచుకుంటూ అతను సరస్వతి గది వేపు నడిచాడు.

(ఇంకా వుంది)

వేములవాడ భీమకవి

భారతి - అక్టోబరు '83. కలగూరగంపలోని "భీమకవి కాలము" అను పునర్విమర్శయందు, విమర్శకుని ప్రాథమిక విధులకు "శోధించవలసియున్నది" అని విమర్శకుడే విన్యసించిన "1. సత్యాన్వేషణ తత్పరత, 1. తమ వాదమే వేదమన్న మొండి పట్టుదల లేకుండుట" కూడ మచ్చునకైనను లేవు. అవి :

1. "భీమకవి కరీంనగర్ జిల్లాలోని వేములవాడలో కొన్ని నాళ్లున్నట్లు గోపరాజు పద్యము సాక్ష్యము."

కొరవి గోపరాజు సింహాసనద్వాత్రింశిక - ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారి ప్రచురణములోని (1936), ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమివారి ప్రచురణములోని (1982) పరిష్కృత పద్యమును పరికింపక, ఆరుద్రగారి సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యంలోని (1965) అపరిష్కృత, అర్థరహిత పద్యమును పట్టుకొని, వేములవాడ భీమకవి జన్మస్థలము లేములవాడ అని వాదమునకు దిగిన[1] విమర్శకుడు- అసలు పద్యమునకు అర్థము చెప్పిన[2] తర్వాత, "కొన్ని నాళ్లున్నట్లు" సమ్మతించినను, అది వేములవాడ అనుట "సత్యాన్వేషణ తత్పరత"కు సాక్ష్యము కాదు. అంతే కాదు, "తరముల్ నాల్గయి దెందు నెందునగుం దత్తద్గ్రామ నామంబులన్ బరగున్ వంశము" అనెడి అంశము తెలిసి [3] కూడ లేములవాడను వేములవాడ అనుట "తమ వాదమే వేదమన్న మొండి పట్టుదలకు" తార్కాణము ఉపరి, కొరవి గోపరాజు కాలము నందుగాని, వేములవాడ భీమకవి కాలమునందుగాని, అంతకు సమీప పూర్వమునందుగాని, సమీప పరమునందుగాని లేములవాడకు వేములవాడ అను వ్యవహారము కలదనుటకు చారిత్రిక ప్రమాణముగాని, వాఙ్మయ ప్రమాణముగాని చూపకుండ చర్వితచర్వణము. పిష్టపేషణమును చారిత్రిక పద్ధతికి విరుద్ధముకూడ.

2. "గోదావరీ మండలములోని వేములవాడ భీమకవి నివాస మనుటకు "వేములవాడను వెలసిన భీమేశ్వరు కరుణగల్గు భీమసుకవి" అన్న పద్యమాధారము. కాని ఆ పద్యము ప్రక్షిప్తమని ప్రసిద్ధ పరిశోధకుల అభిప్రాయము. కనుక అది ప్రామాణికము కాజాలదు."

ఇది కూడ 'సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం' మాత్ర సాహిత్య పరిజ్ఞానమునకు [4] నిదర్శనము. ఇంతకు, వేములవాడ భీమకవి జన్మస్థలము గోదావరీ మండలములోని వేములవాడ అనుటకు "వేములవాడను వెలసిన..." అను పద్యమే ఆధారమని చెప్పలేదు. చెప్పిన విషయమిది.[5]

"'ఘనుడన్ వేములవాడ' అను భీమన చాటువునందు" వేములవాడ వంశజుడ దక్షారామ భీమేశనందనుడన్... భీమన నాపేరు" అని కలదు. దక్షారామ భీమేశుడు అనగా దక్షిణ కాశి అయిన, తూర్పు గోదావరి మండలములోని దక్షారామములోని భీమేశ్వరుడే... దక్షారామ భీమేశ్వర కృపా విశేషమున జన్మించిన వేములవాడ భీమకవి జన్మస్థలము దక్షారామ పరిసరమగుట సంగతము. కవిజనాశ్రయము "మిక్కిలి ప్రాతప్రతి" యందు "వేమనవాడ వెలసిన భీమేశ్వరు కరుణగల్గు భీమసుకవి" అని కలదు. వేమనవాడ వేములవాడ అగును. లేములవాడ కావలసిన ఆవశ్యకములేదు. దక్షారామ పరిసరమునందు వేములవాడ కలదు.... అట వెలసిన భీమేశ్వరుడు దక్షారామ భీమేశ్వరుడే అగును. తూర్పు గోదావరి మండలములోని వేములవాడ భీమకవి, పశ్చిమ గోదావరి మండలములోని (నిడుదవోలు) మైలమ భీమునికి సంబంధించిన వాడగుట సంగతము. అంతే కాదు... మడికి జన్మస్థలమైన మడికి సింగన రామగిరి పట్టణాధీశ్వరుడైన ముప్పభూపతికి సంబంధించిన వాడయినట్లు, వేములవాడ జన్మస్థలమైన వేములవాడ భీమకవి రామగిరి దుర్గాధిపతియైన చాళుక్య చొక్కనృపాలునికి సంబంధించిన వాడగుట సంగతము. ఉపరి ఆద్యులైన నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱనలను కాదని, ఆ ప్రాంతీయుడు అవ్యవహిత పూర్వుడ అయిన వేములవాడ భీమకవికి రాజమహేంద్రవర రాజ్యాధిపతి అగ్ర తాంబూల మిచ్చుట కూడ సంగతము."

ఇంత సుసంగతమైన, బహుళార్థ సాధకమైన, చారిత్రిక సమన్వయమునకు మూలాధారమైన దక్షారామ భీమేశ్వర సంబంధమును వదలి, "వేములవాడను వెలసిన" అను పద్యమే ఆధారమనుట "సత్యాన్వేషణ తత్పరత"కు ఆధారము కాదు.

ఇక "వేములవాడను వెలసిన" అను పద్యము ప్రక్షిప్తమైనను, అది వేములవాడ భీమకవి కృతమనుటకు ప్రామాణికము కాకపోవును గాని, అందలి విషయము అప్రామాణికము కావలసిన ఆవశ్యకము లేదు. నన్నయ భారతమునందు "పాయక పాకశాసనికి" అను పద్యము (24 ప. 1 ఆ. ఆ. ప.) ప్రక్షిప్తమని ఒక ప్రసిద్ధ పరిశోధకుని అభిప్రాయము. అది నన్నయ కృతము కాకపోయినను అందలి విషయము అప్రామాణికముకాదు. నన్నయ, నారాయణ భట్టుల అనుబంధమునకు నందమపూడి శాసనము సాధకము. అంతే కాదు నన్నయ భారతమ్ము నందే "పది దినము లైదు ప్రొద్దులు" అను పద్యమును (68 ప. 1ఆ. ఆ, ప.) ప్రక్షిప్తమని ప్రసిద్ధ పరిశోధకుల అభిప్రాయము. (అది అధర్వణాచార్య కృతముగ లక్షణ గ్రంథములందు కలదు.) అందలి

విషయమును అప్రామాణికము కాదు. మహా భారత యుద్ధము అట్లే జరిగినది. ఉపరి జక్కన విక్రమార్క చరిత్రమునందు "వెన్నెల కంటి సూర్యుడు వివేక గుణాఢ్యుడు." అను పద్యము కూడ ప్రక్షిప్తమని మఱొక ప్రసిద్ధ పరిశోధకుని అభిప్రాయము. (అది అకాడమి ప్రచురణమునందు అన్యస్థలమును ఆశ్రయించినది.) అది జక్కన కృతము కాకపోయినను అందలి విషయము అప్రామాణికము కాదు. వివేక గుణాఢ్యుడైన వెన్నెలకంటి సూర్యుడు "రెడ్డివేమ నర పాలకుచేత మహాగ్రహారముల్ గొన్న కవీంద్ర కుంజరుడే" అనుటకు వెన్నెలకంటి సూరన విష్ణుపురాణము సాధకము. ఇట్టి వింకను కలవు. ఇట్లు "వేములవాడను వెలసిన" అను పద్యము ప్రక్షిప్తమైనను, అది వేములవాడ భీమకవి కృతమనుటకు ప్రామాణికము కాకపోవును గాని, అందలి విషయము అప్రామాణికము కాదు. ఏ కవి కృతమును గాకుండ ఏ పద్యమును అవతరింపదు కద! అజ్ఞాత కర్తృకములైన చాటు పద్యములును చారిత్రిక సాధనములు. కనుక "మిక్కిలి ప్రాతప్రతి" యందు కల "వేములవాడను వెలసిన" అను పద్యము ప్రక్షిప్తమైనను ప్రమాణము కాగలదు. కాదనుట "తమ వాదమే వేసమన్న మొండి పట్టుదల లేకుండుట" కాజాలదు.

"ఎంత ప్రక్షిప్తమైనను కొంత నిజముండును" అన్నమాట నమస్కార యోగ్యము కాదు పునస్కార యోగ్యము.

3. "క్రీ. శ. 1829 లో కావలి వేంకటరామస్వామిగారు తమ 'బయొగ్రాఫికల్ స్కెచస్ ఆఫ్ ది దెక్కన్ పొయిట్స్' గ్రంథంలో భీమకవిని గూర్చి "హిజ్ బారన్ ఎట్ లేములవాడ ఇన ద ప్రోవిన్స్ ఆఫ్ వెలిగందల" అని వ్రాసిన దానిని యీ సందర్భములో గమనింప వలసియున్నది."

కావలి వేంకటరామస్వామిగారి గ్రంథమునందు భీమకవి వెలిగందల జిల్లాలోని లేములవాడలో జన్మించెననియేకాదు; భీమకవి తల్లి వితంతువు, ఆమెకు శివుని అనుగ్రహము వలన భీమకవి జన్మించె ననియును కలదు. అంతేకాదు. భీమకవి శాపానుగ్రహ కథ కూడ కలదు. అవియెల్ల జనశ్రుతులు. మెకంజీదొరతోపాటు అధికారికముగ వివిధ మండలములందు పర్యటించినపుడు సేకరించిన విషయములే తన గ్రంథమునకు ఆధారమని కావలి వేంకట రామస్వామిగారి ప్రతిపాదనము[6]. ఆ విషయములు చాలవఱకు జనశ్రుతులే. అందు చారిత్రక సత్యము ఎంత? అని "గమనింప వలసి యున్నది" అని గమనింపకపోవుట సత్యాన్వేషణ తత్పరతకాదు దక్షారామ పరిసర మందలి వేములవాడ జనశ్రుతులును కలవు. అవి మఱొక వ్యాసము.

4. "ఈనాడు మనదేశంలోఎన్నో వేంకటేశ్వర దేవాలయములు వెలసినా, ఏ ఒక్కటైనా 'తిరుపతి వేంకటేశ్వర దేవాలయం'గా పిలుపబడుతున్నాదా?" ఇది వికటప్రశ్న. తూర్పుగోదావరి మండలము లోని పెద్దాపురము పరిసరమందలి గ్రామమునందు, పశ్చిమగోదావరీ మండలములోని ఏలూరు పరిసరమందలి గ్రామమునందు ప్రాచీనము లైన వేంకటేశ్వరాలయములు కలవు. అవి తిరుపతి వేంకటేశ్వరా లయములుగనే వ్యవహారప్రసిద్ధములు. అంతేకాదు, ఆ గ్రామములకు తిరుపతి అనియేపేరులు. మూలమైన తిరుపతిని పెద్దతిరుపతి అని, ప్రతులైన తిరుపతులను చిన తిరుపతులని వ్యవహరించుట కూడ కలదు, ఉపరి తూర్పుగోదావరిజిల్లా రాజోలు తాలూకాలోని అప్పనపల్లి, శ్రీకాకుళముజిల్లా పార్వతీపురము తాలూకాలోని తోటపల్లి అను గ్రామములందు క్రొత్తగా వెలసిన వేంకటేశ్వరస్వామిని తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామి అనియే ప్రజలు తండోపతండములుగ తీర్థయాత్రలు చేయుట ప్రసిద్ధము. ఇట్లు వేములవాడను వెలసిన భీమేశ్వరుడు దక్షారామ భీమేశ్వరుడే అగును.

5. "వేములవాడలోని భీమేశ్వరుని పంచారామములలో ఒకటైన దక్షారామమున వెలసిన జ్యోతిర్లింగస్వరూపుడగు భీమేశ్వరస్వామిగా భీమకవి భావించెనని......చెప్పబూనుట దురదృష్టము.

ఇది దక్షారామ భీమేశ్వరునిచరిత్ర, భీమమండలము భూగోళము తెలియనివారికి దురదృష్టమే.

దక్షారామములోని భీమేశ్వరస్వామి మూలదైవము. వేముల వాడను వెలసిన భీమేశ్వరస్వామి ప్రతిదైవము విడిదిదైవమును కావచ్చును. దక్షారామ భీమేశ్వరస్వామి భీమమండలములోని వివిధ గ్రామములందు విడిది చేయుటకలదు ఒకటి శ్రీనాథుని శివరాత్రి మాహాత్మ్యమునందు గ్రంథస్థము.

"దక్షారామ భీమేశ్వరుండు దక్షిణ జలధి వేలావలయితంబు లగు నేలా లవంగ లవలీమతల్లికా కుడుంగ క్రోడంబులం గ్రీడించు టకునై సారంగలోచనలుం దానును గోరంగి వెడలె." 30 పద. 4 ఆ.

ఇందలి కోరంగివలె వేములవాడ భీమమండలమునందుకలదు ఇంతకు, "వేములవాడను వెలసిన" అను పద్యమిది :

"వేములవాడను వెలసిన
భీమేశ్వరు కరుణగల్గు భీమసుకవి నేఁ
గోమటి రచన మీఁదను
నీ మహిఁ గవులెన్న ఛంద మెలమి రచింతున్. 2. అవ

ఇందు వేములవాడ భీమకవి, కవిజనాశ్రయమును రేచనపేర రచించినట్లు ఇదమిత్థముగ కలదు. అందువలన కవిజనాశ్రయము రేచనకృతమే అనువారు ప్రక్షిప్తమనుట పతితపాతముగ కలదు. కాని పద్యమునందు ''నేను'' అనికలదు. ఆ ''నేను'' ఎవరు?- రేచనపేర కవి జనాశ్రయమును రచించిన కవియే. ఆ కవి వేములవాడ భీమకవియే. "నేను వేములవాడ భీమకవిని" అని మఱొకడు అనడు. అనలేదు. కనుక ప్రక్షిప్తముకాదు. ఒక పద్యమునందు ''దక్షారామ భీమేశనందనుఁడన్'' అని, మఱొక పద్యమునందు "వేములవాడను వెలసిన భీమేశ్వరు కరుణగల్గుసుకవి" ని "నేను" అని పలికిన వేములవాడ భీమకవి, దక్షారామభీమేశ్వరస్వామికి, వేములవాడను వెలసిన భీమేశ్వరస్వామికి అవినాభావము భావించినట్లే అట్లు భావించుట అపచారముకాదు. సంప్రదాయము.

6 'కొరవిగోపరాజు భీమకవిని వేశ్యాలోలునిగా చిత్రించదలచిన 'వేములవాడస్ మెరసిన' వాడని వ్యంగ్యముగా చెప్పవిడచునా?'' వ్యంగ్యముగా చెప్పవిడువక వాచ్యముగ వర్ణించి పట్టుకొనవలయునా?

7. ''కుబుద్ధి 'భీమన పద్యమన్నగడు ప్రీతి వహించుచు మేలుమే' లనుటకు హేతువు భీమకవి శాపానుగ్రహసమర్థతకు భయపడే గాని వేరు కాదు.''

ఇది "కొబ్బరిచెట్టు ఎక్కుట దూడ గడ్డికోసమే'' అన్నట్లు కలదు. ''భీమన పద్యమన్నఁ గడుఁ బ్రీతి వహించుచు మేలుమేలునా, నేమిదిచెప్పినారమన ...... ఎగ్గులుపట్టు'' కుబుద్ధి కొరవిగోపరాజు కాలములోనివాడు. అప్పటి కుబుద్ధి అంతకు శతాబ్దికితము అసువులు బాసిన వేములవాడ భీమకవి ''శాపానుగ్రహసమర్థత''కు "భయపడే గాని వేరు కాదు "అనుట" తమ వాదమే వేదమన్న మొండిపట్టుదల'' కంటె జఘన్యమైన జల్పితవాదము.

వేములవాడ భీమకవి శాపానుగ్రహకథకు సంబంధించిన పద్యమును ప్రాచీనుడైన కూచిమంచి తిమ్మకవి సర్వలక్షణ సారసంగ్రహమునందు ఎట్లుకలదో, అర్వాచీనుడైన గురజాడ శ్రీ రామమూర్తిగారి కవిజీవితములందు ఎట్లుకలదో, కంటితో చూచిన, వేములవాడ భీమకవి శాపానుగ్రహకథ తన్మధ్యకాలము నందు కల్పితమని అర్థమగును.

8. "భీమకవిని 'పృథుకుకవి స్వాంతభీము'నిగా పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి లంకావిజయములో కీర్తించుట ఇటగమనించదగినది.'' ఇది పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి రావణదమ్మీయము అను నామాంతరము కల లంకావిజయము చదివి వ్రాసినది కాదు. ఆరుద్రగారి సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యంమాత్రమే చూచి[7] వ్రాసినది పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి గ్రంథమునందు ఇట్లు కలదు.

''పృథుక కవిస్వాంత భీమభీము'' 18 ప. పీఠిక.

ఇందు కుకవి ప్రసక్తి లేదు. పృథుక కవి విషయము కలదు. పృథుక కవిని పృథు-కుకవిని చేయుటకు హేతువు పృథుకశబ్దజ్ఞానము లేకపోవుట కావలయును. పృథునితంబము వలె పృథు-కుకవిస్వాంతము కాదు. పృథుక-కవుల స్వాంతము పృథుక-కవిస్వాంతము. ''కైరవిణీప్రసూన పృథుక స్వాపక్రియాలోలికల్'' అని ముక్కు తిమ్మన ముద్దుపలుకు. (65 ప. 2ఆ. పారి) పృథుక శబ్దమునకు శిశువని అర్థము. పృథుక-కవులనే కవికుమారులని తాత్పర్యము. కొరవి గోపరాజు పద్యమునందు కుబుద్ధి భీమన పద్యమును మెచ్చునని కలదు. అది నిరసన. పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి పద్యమునందు పృథుక కవులు భీమకవికి భయపడుదురనికలదు. ఇది ప్రశంస. కుబుద్ధులు, పృథుకకవులు ఒకరుకారు. కువిమర్శకులు కుమారవిమర్శకులు వలె భిన్నులు. కుకవుల ప్రీతి దోషము కవికుమారుల భీతిగుణము. ఇంత అంతరము కల పద్యపంక్తులను అసలు గ్రంథములు చూడకుండ సంకరము చేయుట "సత్యాన్వేషణ తత్పరత'' కాదు.

9. ''గోపరాజు కన్న సూటిగా పూర్వకవులను స్త్రీలోలులుగా నుతించిన కవులుగలరు... (ఆ)- కవులందరు 'అంతస్తాపమైన కోపము', 'అసూయ'ల చేతనే ఆయాకవుల నావిధముగా పేర్కొన్నారని చెప్ప సాహసించగలమా?'' కొరవి గోపరాజు భీమకవిని వేశ్యాలోలునిగా నుతించుటకు హేతువు 'అంతస్తాపమైనకోపము, అసూయ'' అని చెప్పుటకు ఆధారము కలదు. చెప్పినవిషయమిది[8] :

"కొరవి గోపరాజు పూర్వకవిస్తుతియందు వేములవాడ భీమకవిని కవిగా స్తుతింపక, వేశ్యాలోలునిగా నుతించుటకు హేతువు అభిమానమా? ఏమైన కోపమా?

''భీమన పద్యమన్నఁ గడుఁ బ్రీతి వహించుచు మేలుమేలునా
నేమిది చెప్పినారమన నిక్కమె ప్రాసము గూర్చినాఁడవౌ
నేమిది కాదు దీని పది కిక్కడ కర్థమిదెట్టి దీ గుణం
బేమని పెట్టినాఁడపని యెగ్గులుపట్టుఁ గుబుద్ధి పెద్దలన్''

18 ప. 1 అ.

అను పద్యమునకు అర్థమేమి? పద్యము కుకవినిరాకరణఘట్టములోనిది (14-19ప.) పద్యములోని కర్తకుబుద్ధి. అనగా కుకవి. భీమనపద్యమనిన ప్రీతి వహించుచు మేలు మేలు అనునెడ, ఎవరైన పెద్దలు పద్యము చెప్పితిమనిన, పెద్దల పద్యములకు కుబుద్ధి తప్పులుపట్టునని తాత్పర్యము. ఇది వేములవాడ భీమకవి యెడల కొరవి గోపరాజు

అభిమానమును ప్రకటించునది కాదు. అసూయను ప్రకటించునది. అసూయవలన కోపము జనించును. "కుబుద్ధి" అను ప్రయోగము కోపజనితము. భీమన పద్యములు మెచ్చుకొని (తనవంటి) పెద్దల పద్యములకు తప్పులుపట్టువాడు కుబుద్ధి అను గోపరాజు, భీమకవిని కవిగా స్తుతింపక, వేశ్యాలోలునిగా నుతించుటకు హేతువు అంతస్తాపమైన కోపమే. అభిమానము కాదు."

ఇట్లు "భీమన పద్యమన్న" అను పద్యమునుబట్టి కొరవి గోపరాజు, వేములవాడ భీమకవిని కవిగా స్తుతింపక వేశ్యాలోలునిగా నుతించుటకు హేతువు అభిమానము కాదు; అంతస్తాపమైన కోపము అని స్పష్ట ప్రతిపాదనము చేయగా, అది యెల్ల వదలి "లేములవాడన్ దా మెఱసిన" అను పంక్తిని బట్టియే అంతస్తాపమైన కోపమును అసూయను ఆపాదించినట్లు అన్యథాకరణము చేయుట "సత్యాన్వేషణ తత్పరత" కాదు. అంతే కాదు పూర్వోత్తర విరోధశంకా నిరాతంకముగ "గోపరాజు సహృదయముతోనే భీమకవిని నుతించినాడనుటకు సందేహము లేదు" అని సంబరపడుట "తమ వాదమే వేదమన్న మొండి పట్టుదల లేకుండుట" కాదు.

10. "ఒక పద్యాన్ని మధ్యగా విభజించినపుడు రెండు దళములలోని గుణములు సమానమైనపుడు మొదటి దళము మొదటి అక్షరమునకు, రెండవ దళము మొదటి యక్షరమునకు యతిని కూర్చినపుడే అది 'సరసము'గా ఉండుననుట సర్వత్ర అంగీకరింపదగినది కాదు."

ఇది "క్రిందపడి గెలుపు నాదే" అన్నట్లు కలదు. "మధ్యాక్కర పద్యమునందు అయిదవ గణాది యతిమైత్రి కంటే 'చతుర్థ గణాది యతి మైత్రి సరసము' అన్నమాట సరి కాదు" అని వాదమునకు దిగి, సర్వత్ర కాక పోయినను ఏకత్ర అంగీకరించుట సంభవించినది. కాని "సర్వత్ర" కోసము నాలుగు సగణముల స్రగ్విణిని, నాలుగు రగణముల తోటకమును సాపత్న్యమునకు తెచ్చుట "సత్యాన్వేషణ తత్పరత" కాదు. నాలుగు ఏక గణముల స్రగ్విణీ తోటకములకు, రెండు ఇంద్ర గణములు ఒక సూర్యగణము రెండు సమాన దళములైన మధ్యాక్కరకు భేదము కలదు. అంతే కాదు అవి సంస్కృత అక్షర గణచ్ఛందస్సులు, ఇది దేశీయ మాత్రాఛందస్సు. పిడుగునకు బియ్యమునకు ఒకటే మంత్రము పలుకుట "తమ వాదమే వేదమన్న మొండి పట్టుదల" కాక తప్పదు.

11. "నన్నయ పద్యములను బట్టి ఆ కాలమున మధ్యాక్కర పాదము రెండు దళములుగా గాక మూడు దళములుగా విభజింపఁబడుచుండెడిదనియు, అందు మొదటి దళమున రెండింద్ర గణములు, రెండవ దళమున ఒక సూర్య గణము, ఒక ఇంద్ర గణము లేక ఒక ఇంద్ర గణము ఒక సూర్య గణము, మూడవ దళమున ఒక ఇంద్ర గణము ఒక సూర్య గణము ఉండెడివనియు గ్రహింపగలము."

ఇది "పిచ్చి కుదిరినది తలకు రోకలి చుట్టుము" అన్నట్లు కలదు. మధ్యాక్కర పాదములోని రెండు దళములు సమానము అని గ్రహించియు, అసమానమైన, అనియతమైన మూడు దళములుగ గ్రహింప గలుగుట "తమ వాదమే వేదమన్న మొండి పట్టుదలకు" దండి నిదర్శనము.

12. "మధ్యాక్కర పాదము మధ్యకు విరువబడి ఒక జానపద గీతంతో సమానమైనపుడు దానికి కావ్య గౌరవం ఎలా కల్పింపబడుతుంది?"

ఇది చొప్పదంటు ప్రశ్న, ఇతర దేశీయచ్ఛందస్సులకు ఎట్లు కావ్య గౌరవము కల్గినదో, మధ్యాక్కర దేశీయచ్ఛందస్సునకును అట్లే కావ్య గౌరవము కల్గినది. కల్పింపఁబడలేదు. ఇది ప్రతి వాఙ్మయమునకు విధాయకమైన ప్రాథమిక సూత్రము. పరిజ్ఞానము పలుకును అక్కఱ లేదు, "సత్యాన్వేషణ తత్పరత, తమ వాదమే వేదమన్న మొండి పట్టుదల లేకుండుట" కలదేని, సామాన్య జ్ఞానమునకే తెలియునది.

13. "ఎట్టనను భీమకవి అంతటి ప్రామాణికుడుగా గ్రహించినచో క్రౌంచ వృత్త విషయమున ఎట్టన మతమును భీమన నిర్లక్ష్యము చేయఁజాలడు."

ఎట్టనను భీమన అంతటి ప్రామాణికుడుగా కాక, ఎంతటి అప్రామాణికుడుగాను గ్రహింపవలసిన అవశ్యములేదు. క్రౌంచ పద వృత్త విషయమునందు భీమన నిర్లక్ష్యము చేయుటకు ఎట్టన మతము ప్రత్యేకముగ ఏమియునులేదు. ఎట్టన క్రౌంచ పద వృత్తము పింగళచ్ఛందస్సునకు అనుగుణము. సోమన, తిక్కనల క్రౌంచ పద వృత్తములు నాగవర్మ ఛందోంబుధికి అనుగుణమైనను ప్రాసయతి, అక్షరయతి మైత్రి కలవు. అది నన్నయ మధ్యాక్కరయందు ఒక విధముగ ఎట్టన మధ్యాక్కరయందు మఱొక విధముగ కలదు. తెలుగు మధ్యాక్కర కన్నడ దొరె యక్కర. దొరె = సమానము. రెండు దళములు సమానమని అర్థము. కనుక నన్నయ మధ్యాక్కరలోని యతిమైత్రిని కాదని, ఎట్టన మధ్యాక్కరలోని మధ్య యతిమైత్రికి భీమన లక్షణమును నిర్దేశించుట సహజము, సరసము. అది నన్నయ యెడల అనాదరము. ఎట్టన యెడల సమాదరము కాదు మధ్య యతిమైత్రి యెడల ఆదరము. కనుక సర్వలాక్షణిక సమ్మతము కాఁగల్గినది. "స్థితస్య గతిశ్చిన్తనీయా" అను సంప్రదాయమును అనుసరింపని అకాండ తాండవము, వివిధ పరిణామ దశలను గమనింపని

విశృంఖల విహారము- "సత్యాన్వేషణ తత్పరత" కాదు. "తమ వాదమే వేదమన్న మొండి పట్టుదల"యే.

14. "భీమకవి రాఘవపాండవీయము, నృసింహపురాణము వంటి గ్రంథములు రచించినాడు కదా! అతడే మధ్యాక్కరకు నాల్గవ గణాద్యక్షరము యతిగా తన గ్రంథములలో ప్రయోగించి ఎఱ్ఱనకు మార్గదర్శకుడై నాడేమో!"

అసలు వేములవాడ భీమకవి రాఘవపాండవీయము, పింగళి సూరన రాఘవపాండవీయము నాటికే కథావశిష్టము. నృసింహ పురాణమునకు లాక్షణికోదాహృతులు మాత్రమే ఇంద్రద్యుమ్నుని కీర్తిపతాక వలెకలవు. అట్టి గ్రంథములందు వేములవాడ భీమకవి మధ్యాక్కర రచించెననుట ఒక ఊహాగానము. అందు మధ్యయతిమైత్రి పాటించెననుట ఇంకొక ఊహాగానము. అది ఎఱ్ఱనకు మార్గదర్శక మనుట మఱొక ఊహాగానము. వేములవాడ భీమకవి ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ కంటె పూర్వుడనుట వేఱొక ఊహాగానము. ఈ ఊహాగాన విభావరి అంతయు "సత్యాన్వేషణతత్పరత!" "తమ వాదమే వేదమన్న మొండి పట్టుదల" లేకుండుట!!. ఇంత కంటె, కాకునూరి అప్పకవికి కలవచ్చినది కావున. అప్పకవికలలో పరమేశ్వరుడు ఆనతిచ్చెను కావున (36-63 ప. పీఠిక.) వేములవాడ భీమకవి నన్నయభట్టునకు సమకాలికుడు, ఆదికవి నన్నయభట్టు రచించిన ఆంధ్రశబ్ద చింతామణిని వేములవాడ భీమకవి అణచివైచెను కూడ అనిన, ఇంకను "సత్యాన్వేషణ తత్పరత" సాక్షాత్కరించునేమో!

15. "మధురాక్కరను కవిత్రయానంతరకవులు రచించక పోవుటకు కారణము కలదు... తెలుగుదేశీయ ఛందస్సులైన ద్విపద, రగడ జాత్యుపజాతులలో చంద్రగణములులేవు. సూర, ఇంద్ర గణములు మాత్రము గలిగిన ఒకే ఒక అక్కర మధ్యాక్కరను ఆదికవు లాదరించిరి. మధురాక్కర తేటగీతి నడక ననుసరించినది కనుక ఆమాత్రమైనను ఆదరము పొందినది .... తేటగీతికి వికృతిరూపాన్ని సమకూర్చే ఆ అక్కరతో ఇతర అక్కరల వలెనే తెలుగుకవులకు అనంతరకాలమున అక్కరలేకపోయినది."

ఇది పృథుకశబ్దజ్ఞానము లేకపోవుటను మించిపోయిన ఛందశ్శాస్త్రపరిజ్ఞానమునకు నిదర్శనము. ద్విపద తెలుగుదేశీయ ఛందస్సు కాని రగడ తెలుగు దేశీయ ఛందస్సు కాదు. కన్నడ దేశీయ ఛందస్సు. అసలు దేశీయ ఛందస్సులు అక్షరగణ ఛందస్సులు కావు. మాత్రాగణ ఛందస్సులు. అవి తెలుగు, కన్నడము లందు మాత్రమే కాదు; ప్రాకృతము నందును కలవు. ప్రతి దేశభాషకును మాత్ర ఛందస్సు ప్రాథమిక విషయము. మాత్రాగణ ఛందస్సునకు అక్షరగణ ఛందస్సుగ లక్షణము చెప్పుట అర్వాచీన లాక్షణికులు చేసిన పని. లక్షణమును బట్టి లక్ష్యము కాదు లక్ష్యమును బట్టి లక్షణము. ఆదికవుల లక్ష్యములకు అర్వాచీన లాక్షణికుల లక్షణములు మార్గదర్శకములు కావు. కనుక ఆదికవులు మహాక్కరను, అంతరాక్కరను, అల్పాక్కరను ఆదరించకపోవుటకు కారణము చంద్రగణము కాదు. (ఆదికవులు ఆదరింపని చంద్రగణము లేని వృత్తములును అనేకము కలవు.) ప్రాథమిక దశలోని మాత్రా ఛందస్సులు పరిణామ దశను మఱుగున పడుట సహజము. మధ్యాక్కర, మధురాక్కర తదవశేష చిహ్నములు. మధురాక్కర 'తేటగీతి నడక ననుసరించినది. కనుక ఆమాత్రమైనను ఆదరము పొందిన" మఱి "అంతరాక్కర" అంతకంటె అధికమైన ఆదరము పొందవలయును. మధురాక్కరయందు కంటె అంతరాక్కరయందు తేటగీతినడక అధికముగ కలదు. అంతేకాదు. అంతరాక్కర తేటగీతికి మధురాక్కరయంత వికృతరూపమును సమకూర్చునది కాదు. అయినను మఱి అంతరాక్కర కావ్యప్రవేశము చేయలేదు. కనుక మధురాక్కరను ఆదికవులు ఆమాత్రమైనను ఆదరించుటకు కారణము తేటగీతి నడక కాదు. మహాక్కరయందు సీసపద్యపు నడక కలదు. కాని మహాక్కర కూడ కావ్యప్రవేశము చేయలేదు. కారణము? ప్రాథమిక దశలోని మాత్రా ఛందస్సులు పరిణామదశను మఱుగున పడుట మాత్రమే.

16. "వెనుకటి నిఘంటువులలో చూపబడిన దేశ్యశబ్దములు అనేకము, ఇప్పటి భాషా చరిత్రను బట్టి అన్య దేశ్యములగునవి వ్రాసిరి." ఇది దేశ చరిత్ర, భాషాచరిత్ర తెలిసిన ఎవరైనను ఇట్లే వ్రాయు విషయము.

"క్రీస్తుశకము పదమూడవ శతకమునకుం దరువాత అంతకు పూర్వము వాడుకలో నుండిన యన్యదేశ్యములు కావ్యములలోనికి నెక్కినవి" అని 1957 వ సంవత్సరమునందు ఆంధ్రదేశ చరిత్రకారులు మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు ప్రకటించిన విషయము.[9] అది 1957 వ సంవత్సరము నుండి జరుగుచున్న భాషాచరిత్ర పరిశోధన నిర్ణయించిన విశేషము. దేశచరిత్రను, భాషాచరిత్రను కాదని సాహిత్య చరిత్రను సంతరించుట "సత్యాన్వేషణతత్పరత" కాదు. "తమవాదమే వేదమన్న మొండిపట్టుదల" మాత్రమే.

17. "నన్నయ ప్రయోగించిన 'గాడీ' శబ్దము అన్యదేశ్యమని మొదటి తరం పండితులు అముద్రిత గ్రంథ చింతామణిలో వ్రాశారట. అయితే అది దేశ్య శబ్దమేనని ఇప్పటి పరిశోధకులు అభిప్రాయ పడుతున్నారు."

అటులు సటులు కాదు. నన్నయ గాడీ శబ్దమును ప్రయోగించె ననెడి స్థలమునందు సంస్కృత భారతమును సంప్రదించినచో, అది

గాడి శబ్దము కాదని, గాడిద శబ్దమని స్పష్టము కాఁగలదు. అది సాధ్యము ... సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువునైన చూడ వచ్చును. అందు,

"శ. ర. ఈ పదము దే. వి. గా 'గాడి' అను రూపాంతరము తోను 'రథ విశేషము' అను నర్థముతోను గ్రహించి యీక్రింది భారతమును ప్రమాణముగా నిచ్చినాఁడు.

సీ. ...... చిత్ర లలిత, గతి నొప్పు నేమాఱు గాడీలు...
భార. అది. 8. 221.

ఒక ప్రాఁతప్రతి లోఁగూడ పాఠ మిట్లే యున్నది. కాని దీనికి మూలమగు సం. భార. ఆది. ౨౪౭.౧౧ శ్లోకమునుబట్టి 'ఏ నూఱు గాడిదలను' అను భా. ల. వ్యా. పాఠమును, ముద్రిత పాఠమును యుక్తముగా గనఁబడుచున్నవి. 'గాడీలు' అను పాఠము గ్రహించిన యెడల రథములు రెండు మార్లు చెప్పఁబడుటయు గాడిదల మాట లేక పోవుటయు సంభవించును.

అని 1939వ సంవత్సరము నందు సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు పండితులు సూచించిన విషయము కానవచ్చును. అయినను మఱల అది గాడీ శబ్దమే అని, దేపరపల్లి వేంకట కృష్ణారెడ్డిగారి వాదమును కలదు. అందుకు,

"శాస్త్ర సంప్రదాయము మేరకు 'గాడీ' హింద్వార్య భాషా జన్యమయిన అన్యదేశ్యము .... తాళపత్ర ప్రతులు పెక్కింట 'ఏ నూఱు గాడిదలను' అను పాఠము కలదు .... బ్రౌను దొర గుర్తించిన పాఠములలోఁగాని పాఠాంతరములలోఁగాని - ఖరములు, గాడిదలను, గంధర్వ హయములు, గార్దభంబులు అనునవి తప్ప - 'గాడీలు' అను పదమే కన్పట్టదు ...... గాడిదలను అను పాఠము కవ్యభిప్రేత మనుట సయుక్తికము. సత్యమూలకము."

అని 1959వ సంవత్సరమునందు తూమాటి దోణప్పగారు తూర్పారఁబోసిన విశేషము.10 అముద్రిత గ్రంథ చింతామణిలో వ్రాసినవారు మొదటి తరము పండితులే కాని, బ్రౌను దొరను కై సేసినవారు ముమ్మొదటి తరము పండితులు. గాడీ శబ్దము దేశ్య శబ్దమే అని ఇప్పటి పరిశోధకులు అభిప్రాయపడుటలేదు. ఉపరిశోధకులు అభిప్రాయపడిన ఉపేక్షాయోగ్యము.

18. "విమర్శకులు ఏకాభిప్రాయంతో అంగీకరించని ఇటువంటి శబ్ద ప్రయోగమునుబట్టి కావ్య రచనా కాలములు నిర్ణయించుట ఎంత వఱకు సమంజసము?"

అంగీకరించని విమర్శకులు ఎవరు?

ఒక ఆంగ్ల పదము ప్రయుక్తమైన కావ్యముయొక్క రచనా కాలము పదునారవ శతాబ్ది అనంతరమని నిర్ణయించుట ఎంత సమంజసమో, ఒక్క అన్య దేశ్య పదము ప్రయుక్తమైన కావ్యము యొక్క రచనా కాలము పదమూడవ శతాబ్ది అనంతరమని నిర్ణయించుట అంత సమంజసము, సత్య సన్నిహితము.

19. "దేవవర్మ కొడుకైన భీమరాజు కృష్ణ విజయములో చెప్పబడిన ఆరు విశేషణములలో మైలమ భీముడు, ఖండన భీముడు అనునవి తప్ప మిగిలినవి నిజము కాదని 'భారతి' అక్టోబరు 82 పుట 22లో వ్రాసి మరల మే 23 'భారతి' లో అట్లని తాము నిర్ణయింప లేదని వ్రాయుట విచారకరము."

విమర్శకు సిద్ధమయినప్పుడు 'భారతి' అక్టోబరు '82 పుట 22లో వ్రాసినది అర్థము కాలేదు. పునర్విమర్శకు పూనుకొన్నప్పుడు 'భారతి' మే '83లో వ్రాసిన దానిని బట్టి అయినను మఱి అర్థము చేసికొనలేదు. అంతే కాదు, 'భారతి' అక్టోబరు '82 పుట 22లో మాత్రమే గాక పుట 23 లోను వ్రాసినది కూడ అర్థము కాలేదు విచారకరమే కాదు; దయనీయము.

'భారతి' అక్టోబరు '82 పుట 22లో వ్రాసిన విషయమిది.

"1 ...... కనుక దేవవర్మ కొడుకైన భీమరాజు జన్మకాల బహుబాంధవ ప్రేమపాత్రత వలనఁగాని, నియమాభిరామ నిమిత్త శుష్కృత వలనఁగాని చిక్కభీముడగుట నిజముకాదు... 4 ... కనుక దేవవర్మ కొడుకైన భీమరాజు ఏఱుపదుర్గ మేలుట వలన ఏఱువ భీముడగుట యథార్థము కాదు. 5... కనుక దేవవర్మ కొడుకైన భీమరాజు నిజమైన తునుకలు చేయుట వలన బిరుదుమగడగుట సత్యము కాదు. 6 ... కనుక దేవవర్మ కొడుకైన భీమరాజు తనువును మూడు తునుకలు చేసి కొనుటవలన పరిచ్ఛేది అగుట వాస్తవము కాదు."

ఇందు నిజము కాదు, యథార్థము కాదు, సత్యము కాదు, వాస్తవము కాదు అన్నవి కారణములను గాని, విశేషణములను కాదని ఏపాటి అవగాహనశక్తి కలవానికైనను అర్థమగును.

ఇక "భారతి" అక్టోబరు 82 పుట 22లోను, 23లోను వ్రాసిన విషయమిది :

"నిడుదవోలు దుర్గాధిపతి అయిన భక్తిరాజు కొడుకు భీమరాజు, నిడుదవోలు దుర్గాధిపతి అగు దేవవర్మ కొడుకు భీమరాజు ఒకడైనచో, అతడు రెండవ ఏఱువ భీముడు అగును. చిక్కభీముడును అగును..... "ఆలమున వాలతి వేగమునఁబెజికి పడి తుదఁగవియన్ బెలిపడఁ బిడుగునేసిన" భక్తిరాజు కొడుకు భీమరాజు, 'పిడుగు

తునుకలు చేసిన బిరుదుమగడు. అయిన దేవవర్మ కొడుకు భీమరా ఒక్కడే ...... పరిచ్ఛేద పదవాచ్యమైన ప్రాంతమునకు అధిపతి పరిచ్ఛేది అగును.

ఇందు దేవవర్మ కొడుకైన భీమరాజు ఏఱువ భీముడు, చిక్క భీముడు, పిడుగు తునుకలు చేసిన బిరుదు మగడు, పరిచ్ఛేది అనియే కలదని ఏపాటి ఆలోచనాశక్తి కలవానికైనను అర్థమగును. అంతేకాదు. "భారతి" అక్టోబరు 82లో వ్రాసిన సవివరమైన సమన్వయమునకు, "భారతి" మే 83లో వ్రాసినది సారగ్రహణమని స్పష్టమగును.

సప్రమాణమైన నిరూపణముతో పాటు సంభావ్యమైన సమన్వయమును చరిత్రకు విషయము.

సవివరమైన సమన్వయమును సరిగా అర్థము చేసికొనక, సారగ్రహణమును సరిచూచుకొనక, చరిత్ర స్వరూపమును సరకు గొనక సత్యాన్వేషణ తత్పరత్వ ధర్మధ్వజముతో తమవాదమే వేదమన్న మొండి పట్టుదల దండయాత్రను అకాండతాండవము చేయుట అత్యంత శోచనీయము.

20. "ఏఱువచోళులు, కందూరిచోళులు బిన్నులని అభిప్రాయ పడినారు." ఏఱువచోళుల శాసనములందు ఏఱువ విషయము, కందూరి చోళుల శాసనము అందు కందూరి విషయము కలదు, ఏఱువ విషయము రాయలసీమలోనిది. కందూరి విషయము తెలంగాణములోనిది. ఏఱువ సింహాసనము విక్రమార్క సింహాసనము. చరిత్రకు విరుద్ధముగ ఏఱువచోళులు, కందూరిచోళులు భిన్నులు కాక– "ఏకులని" అభిప్రాయపడిన, అది సత్యాన్వేషణ తత్పరత కాదు. తమవాదమే వేదమన్న మొండిపట్టుదల మాత్రమే అగును.

సమష్టిపై "ఆగంతుకములైన అభిమానములను బట్టి ఇష్టాను సారముగ వృథావాగ్వ్యయము" చేసినదెవరో, "సత్యాన్వేషణ తత్పరత" లేమిని, "తమవాదమే వేదమన్న మొండిపట్టుదల" కలిమిని చూపినదెవరో సర్వపాఠకులకును స్పష్టము.

ఇంతకు, వేములవాడ భీమకవి జన్మస్థలము దక్షారామ పరిసరమందలి వేములవాడ, కాలము పదునాల్గవశతాబ్ద ఉత్తరార్థము అనుటకు వేములవాడ భీమకవి పద్యము లందే బహిరంతరంగ సాక్ష్యములు కలవు; లేములవాడ, పన్నెండవ శతాబ్ది అనుటకు లేవు. జన్మశ్రుతుల కంటె, కట్టుకథల కంటె బహిరంతరంగ సాక్ష్యములు బలీయములు. ఇంత కంటె బలిష్ఠములైన ఆధారములు కలవేని ఆమోదయోగ్యము.

సూచికలు :

1. భారతి జనవరి 83.
2. అదే మే 83 పుట 63.
3. అదే అక్టోబరు 83 పుట 59.
4. సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యం. మొదటి సంపుటం. పుట 226.
5. భారతి జూన్ 82. పుటలు 15-16.
6. బయొగ్రఫికల్ స్కెచెస్ ఆఫ్ డెకన్ పొయెట్స్. (1975 ప్రిఫేస్ పి. 9.
7. నాల్గుపలె. పుట 210.
8. రెండుపలె.
9. రంగనాథ రామాయణము (1957) పీఠిక. పుట. 10.
10. భాషాచారిత్రక వ్యాసావళి. పుటలు 32-61.

ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి

త్రిలింగ లక్షణ శేషంలో సర్వనామ రూప నిష్పాదనం

బాలవ్యాకర్త తెలుగు సర్వనామాల స్వరూపాన్ని సూత్రాలతో నిర్మించి చూపలేదు. ఆ యా రూపాల నన్నిటిని వాటి రూపాంతరాలతో సహానిపతించి చూపాడు.

వ్యాకర్త నిపాతానికి పాల్పడినాడంటే, ఆ రూపాలన సూత్రాలతో నిబంధించలేమని గ్రహించాడని అర్థం. కాదని బలాత్కా రంగా నిబంధించ దలచి యత్నిస్తే ఏమి జరుగుతుందో త్రిలింగ లక్షణ శేషాన్ని పరిశీలిస్తే తెలుస్తుంది.

అపరిష్కార్య సమస్య :

సర్వనామ రూప సాధన 'ఇంత, ఎంత, కొంత' శబ్దాలతో ప్రారంభించాడు త్రిలింగ లక్షణ శేషకర్త. ప్రారంభంలోనే అపరిష్కార్య సమస్య ఒకటె ఎదురయినది– ఆయనకు.

"ఈ ఏ ఒక శబ్దముల కంటెఁ బరంబయిన యంత శబ్దము నకారమునకు లోపంబగు. అగుచో నీయేల దీర్ఘమునకు హ్రస్వమును ఒకకు వర్ణవ్యత్యయ సంహితలు నగు" (త్రిలింగ. శబ్ద. 51).

ఈ సూత్రం ఈ, ఏ శబ్దాలకు అంత శబ్దాన్ని పరంచేసి దాని ఆకారానికి లోపమూ ఈ, ఏలకు హ్రస్వమూ చేస్తే ఇంత, ఎంత రూపాలు సిద్ధిస్తున్నాయంటున్నది అలాగే ఒక శబ్దానికి గూడ అంత శబ్దాన్ని పరంచేసి లోప వర్ణవ్యత్యయాలతో 'కొంత' రూపాన్నిగూడ నిష్పన్నం చేస్తున్నది. మంచిదే, కాని ఇంత, ఎంత శబ్దాల కొరకే చెందిన 'అంత' శబ్దానికి నిష్పత్తిని ఆయన చూపలేదు ఎందుకని?

అంత శబ్దానికి ప్రాతిపదిక 'ఆ' శబ్దం సులభంగానే దొరుకుతుంది. కాని దానిమీద చేరే శబ్దాంతరమేది? 'అంత' అనడం అనుచితం. 'ఆ + అంత' = అంత అని ప్రక్రియ చూపితే అది వ్యాకరించడ మనిపించుకోదు. కాగా ఆ ప్రయత్నాన్ని విరమించవలసి వచ్చినది.

సమస్తమా ? ఏక పదమా ?

ఇక్కడ పరిశీలనార్హమయిన అంశ మింకొకటి. 'ఈ' అనే ప్రాతిపదికకు 'అంత' శబ్దం పరమై 'ఇంత' రూపమేర్పడి నపుడది సమస్త పదం కావలసి వస్తుంది. ప్రాతిపదికపై ప్రత్యయ మాత్రం చేరితేనే ఏకపదం పుడుతుంది.

ఇలాగే ఆకె, ఆపె, ఆమె; ఈకె, ఈపె, ఈమె; ఏకె, ఏపె, ఏమె; ఈ రూపాలు గూడ సమస్త పదాలుగా వ్యాకరించి చూపాడు త్రిలింగ లక్షణ శేష కర్త.

"ఆ ఈ ఏ శబ్దములకుఁ బూఱ్ఱ్యతయందు మహదేక వచనంబున, దవర్ణాగమంబును, వాని దీర్ఘంబునకు వికల్పముగా హ్రస్వంబును; మహత్యేకవచనంబున వానికంటెఁ బరంబయిన ఆక, అప, అమ శబ్దముల తొలి యకారమునకు లోపంబును తుది యకారంబున కెకారాదేశంబు నగు" (త్రిలింగ, శబ్ద. 56).

ఈ సూత్రం ప్రకారం అతఁడు-వంటి శబ్దాలు ఏకపదాలుగానే నిష్పాదింప బడినాయి. కాని వాటి మహతీవాచకాలు మాత్రం సమస్త పదాలుగా వ్యాకృతాలు. ఆ + అక... ఆకె; ఆ + అమ... ఆమె; ఒక ప్రాతిపదికనుండి నిష్పన్నమయిన పురుషవాచకాలు ఏకపదాలుగా! స్త్రీవాచకాలు సమస్త పదాలుగా నిరూపింప బడటం విడ్డూరం కాదూ,

తానూ నిపతించ వలసిన వాడే : సూరి నిపాత ప్రక్రియకు బదులుగా నిష్పాదన ప్రక్రియకు దొరకున్న ఈ వ్యాకర్త తానూ నిపతించ వలసినవాడే కావడం సంతోషించదగ్గ అంశంకాదు,

"అది, యిది, యెది, యను వానికిఁ దృతీయా సప్తమ్యేక వచనంబులయందు దాన, దీన, దేన, ననియు, వాని బహువచనంబుల యందు వాన, వీన, వేన, ననియు రూపంబులగు" (త్రిలింగ. శబ్ద. 62)

దానిచేతన్, దానియందున్ } దానన్
దీనిచేతన్, దీనియందున్ } దీనన్
దేనిచేతన్, దేనియందున్ } దేనన్

ఏకవచనంలో దానన్, దీనన్, దేనన్ అనీ బహువచనంలో వేనన్, వీనన్, వేనన్ అనీ నిపతించి చూపడం జరిగిన దీ సూత్రంలో తృతీయాసప్తములకు అత్వం ఆదిష్టమయినది. ఈ ఆదేశం ఔప విభక్తికాల్లో జరిగేదే (బాల. అచ్చిక. 38) అంటే తెలుగు వ్యాకరణంలో ప్రసిద్ధమయినదే! అయినపుడు దానిని లక్షణంలో నిబంధించకుండా నిపతించడ మెందుకు?

అసాధిత రూపాలు :

"నీ, మీ, నేమే"లు ప్రాతిపదికలుగా భావించి వాటిలోని హల్లులో పిస్తుందని సూత్రించాడు.

"నేమీ నేమే హల్లులకు లోపంబు విభాషనగు" (త్రిలింగ శబ్ద. 71).

ఈవు, నీవు: ఈరు, మీరు; ఏను, నేను; ఏము, మేము.

పై రూపాలు ఎనిమిదింటిలో మొదటి నాలుగు ఒక ప్రాతిపదిక నుండి. మిగిలిన నాల్గురూపాలు మరొక ప్రాతిపదిక నుండి నిష్పన్నం కావలసి ఉన్నాయి. రూపాంతరాలు ఎన్ని ఉన్నా, అన్నీ ఏకప్రాతిపదిక జన్యాలే కావాలి – శబ్దశాస్త్ర మర్యాదను బట్టి. కాని వ్యాకర్త ఆ ప్రాథమిక - అంగాన్ని గుర్తించినట్టులేదు. ఇక్కడ ఏకబహువచనాలు రెండింటినీ ఒకే ప్రాతిపదిక నుండి సాధించినట్లు కనబడదు. ఏకవచనానికి 'నీ' బహువచనానికి 'మీ' ప్రాతిపదికలయినట్లు ప్రక్రియ నిరూఢమయినది. అట్లే అస్మచ్ఛబ్ద ఏక, బహువచనాలు గూడ భిన్న ప్రాతిపదికల నుండే నిష్పన్న మయినట్లున్నవి. సాంకేతికంగా ఈ రూపనిష్పాదన ప్రక్రియ సరిగాదు.

అలాగే నిన్ను, నన్ను, తన్ను - ఈ రూపాలను ప్రక్రియా రహితంగా చూపి, వాటి ద్విత్వాలకుగాని, ద్విత్వయుక్త సువర్ణాలకు గాని లోపం చెప్పి, నిన్, నినున్, - వంటి రూపాన్ని సాధించాడు వ్యాకర్త. (త్రిలింగ. శబ్ద. 73). ఇక్కడ 'నీ' ప్రాతిపదిక 'ని' గా హ్రస్వీకృతం కావడాన్ని సూత్రించవద్దా? మిమ్ము, మమ్ము రూప సాధనకూ ఈ ప్రశ్న వర్తిస్తుంది.

ఇదేవిధంగా 'నే, మే' ప్రాతిపదికలు తృతీయాది విభక్తులు చేరే సమయాన 'నా, మా' గా మారడాన్నిగూడ సూత్రించవద్దా? (నేను-నాచేత; మేము-మాచేత).

ఆంధ్ర శబ్ద చిన్తామణిలో ఈ శబ్ద నిష్పత్తి ఉన్నది గాబట్టి, ఇక్కడ ఈయన చేపట్టలేదని వాదించి నెగ్గలేరు. ఎందుకంటే, ఆంధ్ర శబ్ద చిన్తామణిలో ఈ ప్రాతిపదికలు 'నా, మా' గా స్వీకృతాలు. పైగా శేషాంశాలే చెప్పదలిస్తే యుష్మ ధస్మ దాత్మార్థకాలు మూటినీ వదలివేసే ఉండవలసినది, కాగా వ్యాకర్త తన గ్రంథానికి పేరు ఏది పెట్టినా, స్థూలంగా దానిని బాల వ్యాకరణానికి శేషగ్రంథంగానే రచించాడని వ్యక్తమవుతుంది.

యుష్మ దస్మ దాత్మార్థకాలు మూటినీ (చింతామణి సాధించిన వాటిని) తాను ప్రక్రియా సహితంగా నిరూపించ దలచినపుడు, ప్రకృతి నిరూపణం చేసి తరువాత ఆగమ, ఆదేశ, లోపాది కార్యాలు సక్రమంగా సూత్రించి ఉండవలసినది.

ఆత్మార్థం అస్మదర్థాభిధాయి ?

ఈ సర్వనామ ప్రకరణంలో వ్యాకర్తకొన్ని శబ్దాల అర్థనిరూపణానికి గూడ తలపడి పొరబడినట్లు కనిపిస్తుంది.

"ఆత్మార్థం బొకానొకచో నామాస్మదర్థాభిధాయియు నగు"

ఆత్మార్థక 'తాను' శబ్దం నామార్థకం గావటంలో ఏ విప్రతిపత్తీ లేదు. కాని అది అస్మదర్థకం గూడ అవుతుందంటే విడ్డూరంగా ఉంటుంది.

తెలుగు భాషావ్యవహార బలానికి తెనుగునాడు. తెలుగువాని నోరు — ఈరెంటిని మించి నిదర్శనం చూపలేం. అయినపుడు, తెలుగునాట ఎక్కడా 'తాను'ను నేను'కు పర్యాయంగా వాడటం లేదని నిస్సంశయంగా చెప్పవచ్చు.

అయితే ఈ వ్యాకర్త తన లక్షణసర్వస్వానికి దాదాపుగా లక్ష్యాలు ప్రాచీనగ్రంథాల నుండి ఉద్ధరించి చూపాడు. అందువల్ల ఈ లక్షణానికి అతడిచ్చిన లక్ష్యాన్ని పరిశీలిద్దాం.

"తన కిష్టుఁడున్ సహాధ్యాయుఁడు నైనవాఁడు"

'(తనకున్ = నాకు)" (భార. ఆది. 1ఆ. 24)

ఈ పద్యం, భారతావతారికలు నన్నయ తనను ప్రథమ పురుషలో నిలుపుకొని కావించిన రచనలోనిది. ఈ పద్యమూ, అనంతర పద్యమూ కలిపిచూస్తే, వ్యాకర్తపొరపాటు వ్యక్తమవుతుంది

"పాయక పాకశాసనికి భారతఘోర రణంబు నందునా
రాయమినట్లు వానస ధరామరవంశ విభూషణుండు నా
రాయణభట్టు వాఙ్మయ ధురంధరుఁడుం దనకిష్టుఁడున్ సహా
ధ్యాయుఁడు నైనవాఁడభి మతంబుగ దోడయి నిర్వహింపగన్"

(భార-ఆది-1-25)

"సారమతిన్ గవీంద్రులు ప్రసన్న కథా కవితార్థయుక్తిలో
నారసి మేలునా నితరులక్షర రమ్యత నాదరింపనా
నా రుచిరార్థ సూక్తినిధి నన్నయ భట్టు తెనుంగునన్ మహా
భారత సంహితా రచన బంధురుఁడయ్యె జగద్ధితంబుగన్"

(భార, ఆది. 1.26)

ఈ పద్యాలు పరస్పర సంబద్ధాలు. కర్తృపదం రెండో పద్యంలోని నన్నయభట్టు "నన్నయభట్టు, తనకిష్టుఁడున్ సహాధ్యాయుడునైన నారాయణభట్టు అభిమతంబుగ తోడయి నిర్వహింపగన్ మహాభారత సంహితారచన బంధురుఁడ" యినాడని అన్వయం ఇక్కడ 'తన' శబ్దానికి అస్మదర్థం లేదు; నామార్థమే; నన్నయభట్టునకు బదులుగా ఆ శబ్దం ప్రయుక్తమయినదే కాని, వ్యాకర్త భావించినట్లు కాదు.

వ్యాకర్త ఒసగిన మిగిలిన ఉదాహరణ ద్వయంలో గూడా (జైమిని భారతం, రుక్మాంగద చరిత్ర) తన శబ్దానికి అస్మదర్థం ఒప్పుగా స్ఫురించదు. అయినా దీనికింత చర్చ అనవసరమేమో! "అయ్యది లక్ష్య లక్షణ విరుద్ధంబగుటం జేసి యనాదరణీయంబు" (బాల. ఆచ్ఛిక. 29. వార్తికం).

అర్థ విశేషాలనూ వ్యాకరణం చెప్పాలా ?

ఒక శబ్దం తాను ప్రయుక్తమయిన సమయ సందర్భాలను బట్టి, తనపైగల ఊనికనుబట్టి, కాకువునుబట్టి అర్థవిశేషాలను ఈయడం సహజం. అది లోకంలో అందరి అనుభవానికీ వచ్చే విషయమే. భిన్నార్థాలు వస్తూఉంటాయి. అలాంటి విశేషార్థాలను తెలుపడానికి వ్యంజన, గౌణవంటి వృత్తులున్నాయి - అలంకారశాస్త్రంలో. అయినపుడు ఆయా అర్థాలనన్నిటినీ సూత్రించ బూనడం వ్యాకర్తకు కానిపని వలసు పడనిపని.

అయితే, శబ్దమొక్కటి వ్యాకరణ ప్రక్రియలో ఒకఅర్థాన్నీ లోకవ్యవహారంలో మరో అర్థాన్నీ ఇస్తున్నపుడు సందేహనివారణకై విచారించడం వ్యాకర్తకు కర్తవ్యమే. ఉదా : ఆలు ; దీనికి వ్యాకరణ ప్రక్రియంలో స్త్రీ మాత్ర మర్థంకాగా, లోకంలో భార్యఅని. కాగా సందేహ నివారణార్థం "వృత్తియందాలు శబ్దము స్త్రీ మాత్రపరము" (బాల. సంధి. 31. వృత్తి) అనే వివరణ సముచితమే.

అంతేకాని పనిగట్టుకొని "ఒక శబ్దం బొక్కచో సల్పార్థకం బగు" (త్రిలింగ, శబ్ద. 84) అని సూత్రించడం అవసరమా? అనిపిస్తుంది. ఇలాంటివే సూత్రీకరణలు ఇంకా ఉన్నాయి ఈ పరిచ్ఛేదంలోనే. (శబ్ద. 87, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113.)

కాగా, బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు త్రిలింగలక్షణశేషంలో తాము చేయదలపెట్టిన సర్వనామరూప నిష్పాదనంలో సంపూర్ణ-సాఫల్యాన్ని సంపాదింప లేక పోయారని నిర్ణయించవచ్చు.

డా॥ ఆకురాతి పున్నారావు

విసురరాళ్లు విసురు నపుడు పాడే గేయాలు

భారతదేశం మొత్తం మీద వ్యవసాయంపైన ఆధారపడిన విషయం అందరూ అంగీకరించిన విషయమే. భారతదేశంలో నగరాలు కన్న పల్లెలు ఎక్కువ, పల్లెలు ఎక్కువ కాబట్టి వాళ్ళ వృత్తి, వ్యవసాయం ప్రధానమైనదిగా ఉన్నది. పల్లెవాళ్ళుకాబట్టి ప్రొద్దున్నే లేచి పని పాటలోకి పోయి, ఏ ఏడింటికో తిరిగి వస్తారు! పనులు చేసినపుడు శ్రమ కనిపించకుండ వుండుటకై ఆ పనికి సరిపోయే రీతిలో గేయాలు పాడుతారు! గేయాలు పాడుతూ శ్రమను మరిచిపోతారు. ఆ గేయాలనే జానపద గేయాలు అంటారు. జానపద గేయాలు ఎన్నో రకాలు కలవు. ఒక్కొక్క పనికి ఒక్కొక్క రకం జానపద గేయాలు కలవు. మడి కలిసినపుడు 'మడి దున్నినపుడు; కవిలి తోలుతున్నపుడు' కుప్ప కొట్టినపుడు ఇంకా వివరించుకుంటూ పోతే చాలా ఉన్నాయి. అన్నింటిని వివరించటం కంటె ప్రధానంగా "విసురరాయి విసిరేటపుడు" పాడే గేయాలను కొన్నింటిని వ్యాఖ్యానంతో ఉదాహరిస్తాను.

పూర్వకాలంలో కరెంట్ లేనందున విసురరాళ్ళు, రోకలి, రోకలి మాను జానపదులుకి నిత్యం ఉపయోగపడే సాధనాలు, అవి ఈనాటికీ ఉన్నాయి. చెప్పుకోదగ్గవి కనిపించవు. అయినా అక్కడక్కడ పల్లెలో "విసురురాళ్ళు విసురునపుడు" పాడే గేయాలు చాలా వరకు హాస్యంతో గూడి మరదళ్ళలనుకాని, కోడళ్ళలనుకాని, వరుసయైన ప్రతివారిని ఒకళ్ళు, ఒకళ్ళు ఎత్తి పొడుపు మాటలతో గేయాలు పాడుతారు. ఈ నాటికి పల్లెలో అక్కడక్కడ విసురురాళ్ళు విసురునపుడు గేయాలు వినిపిస్తాయి.

1. ఏటి గట్టున రెండు ఎఱ్ఱ గిన్నెరలు
ఎఱ్ఱ గుఱ్ఱం ఎఱ్ఱ గుంటప్ప వెళన్నరాడు

కాలువ గట్టున పసిడి గిన్నెరలు
పసి గుఱ్ఱం కాటమయ్య పారెన్నరాడు

కాలువ గట్టున కమ్మ గెగ్గరలు
కంచు గుఱ్ఱం బొడ మల్లయ్య కదిలెన్నరాడు

నీళ్ళ కాలవలోన నీరు గిన్నెరలు
నీల గుఱ్ఱం గోళ పల్లెయ్య నిలిచై నరాడు

అనంతపురం (జిల్లా) సమీప గ్రామాలలో కురవ కులానికి సంబంధించినవాళ్ళు ఎక్కువ ఉన్నారు. వారి దేవుళ్ళు బీరప్ప దేవుళ్ళు. బీరప్ప దేవుళ్ళు గుఱ్ఱం ఆకారంలో ఉంటారు. పై గేయంలో ఎఱ్ఱ గుంటప్ప, బొడ మల్లయ్య, గోళ పల్లయ్య, కాటమయ్య కురవ కులం వాళ్ళు కొలిచే బీరప్ప దేవుళ్ళు, పై గేయంలోని పేర్లు కురవ కులంలో ఒక్కొక్క తెగకి సంబంధించిన దేవుళ్ళ పేర్లు.

బీరప్పస్వామి అంటే ఈశ్వరుని అవతారం అని ఇక్కడ ప్రజలు చెప్పుతారు బీరప్ప స్వామిపైన గేయాలు కూడా కలవు. బీరప్ప స్వామిని ముఖ్యమైన పండుగ సమయాలలో (దసరా, ఉగాది) ఆ యా ఊర్లలోని దేవుళ్ళను రాత్రియందు ఊరేగించుతారు. ఊరేగించుతూ బీరప్ప గేయాలు పాడుతారు.

I 1. ఎఱ్రగుంటప్ప
2. కాటమయ్య > ఈ రెండు దేవుళ్ళను "జానగాని"

యింటి పేరు కల వాళ్ళందరు ఇంటల్పు దేవునిగా ఆరాధించుతారు

II 1. బొధమల్లయ్య
2. గోళపల్లెయ్య > ఈ రెండు దేవుళ్ళను "బాలగొండ"

యింటి పేరు గల వాళ్ళందరూ ఇంటల్పు దేవునిగా ఆరాధించుతారు.

2. పుటకాడు పువ్వల్లో తోటల్లరుగ
పుట్టించిదేవుడు జలధికి వెల్లంగ
సారెల్లు బీరన్న సారెల్లువప్ప
సారెల్లు బాపట్ల చిన్నచెరువుకు
వేటెల్లు బీరన్న వేటవెల్లవప్ప
వేటవెల్ల వైరాయిపల్లి ఎఱ్రకొండకు
దాడేలు బీరన్న దాడు వెల్లవప్ప
దాడేలు ధర్మవరం దండిగండకు

పై గేయంలో "గోళ పల్లెయ్య" దేవుని వర్ణన ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది. బీరప్ప దేవుళ్ళను పన్నెండు సంవత్సరములకు ఒకసారి

జలధికి వేస్తారు. జలధి అంటే ఆ దేవుళ్ళను కొత్త బావినీళ్ళతో కడిగి కొత్తగా రంగులు వేస్తారు. జలధిని ఈ ప్రాంతంలో ఒక జాతరగా జరుపుకుంటారు. ఆ జాతర దాదాపు తొమ్మిది రోజులు దాక సాగుతుంది. ఆ జలధిసమయంలోనే ఆదేవునికి సంబంధించిన తెగలోని వాళ్ళనే ఆచారంగా వస్తున్న పూజారి ఇంటిలో నుంచి ఒక పిల్లవాణ్ణి పూజారిగా ఎన్నుకోవడం సంప్రదాయంవుంది.

3. గుంటి మీద మల్లేసుడు గురుడై నిలిచ
నట్ట కింద గంగమాలు గట్టెక్కిచూచ
మూడువేల పూజమున పాదనుండా
ఏడువేల పూజ ఎదమునుండా
పదివేలు పూజ పాదాననుండా
పుట్టింటి మల్లేసుడు పూజకేరాడు
చిక్క చిక్క జతలోడు చిక్కజక్కోడు
గట్టెల్లు ఎక్కెవు ఘనుడు మల్లయ్య

ఈ గేయంలో 'బొడమల్లయ్య' దేవునికి సంబంధించిన అలంకరణ ఎక్కువ కనిపిస్తుంది బొడమల్లయ్య అంటే ఈశ్వరుడు ఈశ్వరుని రక రకాల పేర్లతో పిలుచుట ఒక ఆనవాయిత కలదు. బొడమల్లయ్యస్వామి అనంతపురం నుంచి బెంగుళూరు మీదుగా పోయె జాతీయ రహదారిలో హంపాపురం గ్రామంలో వెలసినాడు! ఆయన ఎందుకో వెలసినాడో దానికి కారణాలు కట్టు కథలు చాలా చెప్పుతారు!

బొడమల్లయ్య జాతర (పరస) ప్రతి సంవత్సరం వినాయకుని నిమజ్జనం చేసినాడే జరుగుతుంది! ఈశ్వరునికి గురవయ్యలు అని మరొక పేరుకలదు! గురవయ్యలు అంటే తలపై ఎలుగుబంటి తోలుతో కట్టబడిన ఒక టోపిని పెట్టుకొని, మెడనుంచి కాళ్ళదాకా నల్లని కంబళిని కుట్టించుకొని, కాళ్ళకుగజ్జెలు చేతిలో పిల్లనగ్రోవి, ఒక చేతిలో డమరకంపట్టుకొని నాట్యం చేస్తారు. ఈ జాతరలో ఈ గురవయ్యలు అనంతపురం జిల్లాలో ఇప్పటికీ ఉన్నారు.

4. గంధంబు పూసినాడు గయ్యెల్లిరాడు
ఘనుడమ్మ సిల్లారపల్లి గయ్యి కాటమయ్య
వీరగంధం పూసినాడు వీ దెల్లిరాడు
వీరభద్రుడు బండిఘనుడు బైటిపోతన్న
విభూతి పెట్టినాడు వీదెల్లిరాడు
ఈశ్వరుడు ముష్టూరి నల్లకాటమయ్య
బండారు పెట్నాడు భై డెల్లిరాడు
బసవేశ్వరుడు బాలకొండ ఓబొడమల్లు

పై గేయంలో 'కాటమయ్య' దేవుని వర్ణనతోపాటు, పోతన్న, బొడమల్లయ్య వర్ణన కూడ కనిపిస్తుంది! ముష్టూరి నల్లకాటమయ్య సిల్లారిపల్లి కాటమయ్య అని ఒకే పేరుతోనే రెండుచోట్ల దేవాలయాలు వెలసినాయి! ముష్టూరు అనంతపురం జిల్లా ధర్మవరం తాలూకాలో ఉన్నది! సిల్లారపల్లి అనంతపురం జిల్లా, తాడిపత్రి తాలూకాలో ఉన్నది. సిల్లారపల్లి కాటమయ్యకు మహ శివరాత్రినాడు జాతర జరిగితే ముష్టూరి నల్లకాటమయ్య "కాముని పున్నమి" నాడు జాతర జరుగుతుంది ఆ పున్నాన్నే కాటమయ్య పున్నమి అని ఇక్కడపల్లెలో అంటారు.

సిల్లారిపల్లి కాటమయ్యకు రెడ్లు పూజారులుగా ఉంటే, ముష్టూరి నల్లకాటమయ్యకు బోయవాళ్ళు (వాల్మీకులు) పూజారులుగా ఉన్నారు.

సిల్లారిపల్లి కాటమయ్య దేవునికి జానగానోళ్ళు గంగిరెడ్లు సిలోళ్ళు ఇంటిదేవునిగా పూజిస్తారు.

1. జానగానోళ్ళు —— కురవకులానికి సంబంధించినవాళ్ళు
2. గంగిరెడ్లు —— కాపు కులానికి సంబంధించినవాళ్ళు
3. సిలోళ్ళు —— హరిజన కులానికి సంబంధించినవాళ్ళు

ఈ మూడు కులాలవాళ్ళు మహాశివరాత్రినాడు నెల్లారపల్లిలో జరుగు కాటమయ్య జాతరకు ఒకే చోట నీళ్ళు చల్లించుకొని, ఒకే కంచంలోనే భోజనం చేస్తారని చెప్పుతారు. ఇక్కడ మతసామరస్యంతో పాటు, అందరికి దేవుడు ఒక్కడేఅని భావం కనిపిస్తుంది!

ఈ ప్రాంతంలో కాటమయ్యకు, కాటమరాజు, కోటయ్య కాటమ్ రెడ్డి, కాటెమ్మ, గయ్యరాజు, పసువుల కాటమయ్య మొదలగు పేర్లతో పిలుస్తారు.

5. నామంబు పెట్నాడు నగ వెల్లిరాడు
నాటికుడు వెలమకూరి నల్లటనయ్య
చిక్కాటి నామంబు సిగనుండి పూలు
చక్కనోడు వెలమకూరి సంజీవరాయుడు
సందకాడ మాయింట డియ్య వెలగంగ

పై గేయంలో రామాయణంలో ముఖ్యపాత్రయైన ఆంజనేయుని వర్ణన ఎక్కువ కనిపిస్తుంది. వెలమకూరు అనేది ఒక ఊరు అది ఈనాటికి లేదు, కొన్ని వందల సంవత్సరం నాటిది అని చెప్పుతారు ఆ ప్రాంతంలోనే వెండి, బంగారం, మట్టిపాత్రలు దొరుకుతున్నాయని చెప్పుతారు! ఆ ఊరిలో ఆంజనేయుడు వెలసినాడు కాబట్టి వెలమకూరు నల్లటనయ్య, సంజీవరాయుడు అని పిలుస్తారు. ఆ ప్రాంతంలో ఊరు లేకపోయినా ఆంజనేయుని విగ్రహం అక్కడేవున్నది.

ఈ విధంగా జానపదులు రాగులు, జొన్నలు విసురనపుడు పాడుతారు ఇలాంటివివినొన్నాకలవు. ఈ గేయాలను రాగులు, జొన్నలు క్రొరలు విసురుతూ రాగయుక్తంగా పాడుతారు.

శ్రీ జానగాని కాటమయ్య

కవికోకిల - కడపటి వీడ్కోలు

'కవికోకిల'గా ఆంధ్ర సాహిత్య లోకమున ప్రసిద్ధులైన దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు విభిన్న వర్గములకు చెందిన కావ్యములను, ఖండ కావ్యములను వెలయించుటయే గాక, ఇతర ప్రక్రియలైన నాటకము, వ్యాసము, శతకము మున్నగు వానిని కూడా చేపట్టి చక్కని రచనలు గావించి ఆంధ్ర పాఠక లోకమునకు తమ మధుర కవిత్వమును రుచి చూపించి మైమరపింప జేసిన వ్యక్తి. అట్టి వీరి రచనలలో 'కడపటి వీడ్కోలు' నకు గల వైశిష్ట్యమును పరిశీలింతము.

దీనిని దువ్వూరి 1922 లోనే రచించిరి. కాని ప్రథమ ముద్రణమును మాత్రము 1924లో పొందినది. రెడ్డిగారు కడపటి వీడ్కోలును 'ది లాస్ట్ ఫేర్‌వెల్' అను పేర ఆంగ్లములోనికి అనువదించుటను బట్టి వారికి ఈ కావ్యముపైగల అభిమానము తేట తెల్లమగుచున్నది. ఈ కావ్యమును గూర్చి దర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు తమ అభిప్రాయమును వెలిబుచ్చుచు-

"ఇది వ్రాయు నాటికి కవియొక్క శైలి చక్కని పరిపాకమునకు వచ్చుటయే గాక, మనస్తత్వ పరిశీలన శక్తియును మహనీయ వికాసముల గాంచినది. ఏ హేతువు చేతనేని కృతులన్నియు నష్టములై పోయినను ఈ నూట యేబది పద్యముల కృతియొక్కటియే రామిరెడ్డి కవి యశస్సుం దిరము సేయ జాలియున్నది"[1] అని యున్నారు. దీనిని బట్టి దువ్వూరి వారి రచనలలో నీ కావ్యమునకు గల స్థానము, వైశిష్ట్యము తెలియుచున్నది. కవిత్వ రచనలో బాగుగా చేయి తిరిగిన తరువాత రచించిన కావ్య మగుటచేత ఇతివృత్త గ్రహణము నందును, నిర్వహణము నందును తమ ప్రత్యేకతను జూపియుండిరి. వస్త్వాశ్రయ రీతిలో ప్రణయమును చిత్రించిన కావ్యములలో దువ్వూరివారి 'కడపటి వీడ్కోలు' నకు ఒక ప్రత్యేక స్థానమున్నదని చెప్పవచ్చును.

కథా సంగ్రహం :–

అది ఒక మునిపల్లె ఉషస్సంధ్య లాకాశము నావరించినది శారదయను ఋషికన్య నీటికొరకు వచ్చి జలక్రీడలలో మునిగి తాను తెచ్చిన బుంగ వాగు మధ్యమునకు పోయినదియు గమనించలేదు. పిమ్మట దాని తెచ్చుటకై లోతునకుపోయి వాగు మధ్యలో పడెను,

ఆ సమయమున సమిధల నేరు కొనుటకు వచ్చిన గౌతముడు ఆమెను రక్షింప దలచి నీటిలోదూకి ప్రాణములు కాపాడెను. ఇంతకు గౌతముడును, శారదయు బాల్యసఖులు. చిరకాల ప్రవాసానంతరము ఈ రూపముగా కలిసికొనిరి. శారదలో అణగారిన తీయని వలపులు గౌతముని చూడగనే మొలకెత్తినవి. గౌతమునకు ఇరువదినాలుగు వత్సరములు. శారదకు పదునెనిమిది వత్సరములు. వారిరువురు తరచు ఋష్యాశ్రమములో కలసికొను చుండిరి. ఒకరిని విడిచి మరొకరుండ లేనంత స్థితికి వారివలవు ఎదిగినది.

ఆ రోజు వసంతచైత్ర పౌర్ణిమ. శారద ముందుగా గౌతముని తమగృహమునకు రావించి వసంతర్చనకు సిద్ధమగుచుండెను. తోటి నెచ్చెలులు 'సౌందర్యమీయమ్మ పెట్టిన భిక్షంబని' పొగడునంతగా నలంకరించు కొనినది. ఆటపాటలలో కాలక్షేపము జేసిన పిమ్మట తారక లుదయించుటచే తోడితాపస స్త్రీలు ఒండొరుల పిలిచికొనుచు ఆశ్రమముల కేగిరి.

శారదా గౌతములు తాము చిన్ననాడు ఆటలాడుకొనిన వాగు ఒడ్డున నున్న మావి కొమ్మపై నెక్కికూర్చుండ, నదియు ఉయ్యాంవలె జిప్పటలాడుచుండెను. ఆసమయమున శారద తన హృద్గతమైన వలపున వెల్లడించినది. ముని కుమారుడు చకితుడైనాడు. తనది విశ్వప్రేమయనియు, తనకు ఆమెపై పవిత్రమైన ప్రేమభావమే దప్ప కామ భావము లేదనియు దెల్పి ఆమె ప్రేమను నిరాకరించును.

అప్పుడామె భగ్నమనోరథయై కడపటివీడుకోలు ఇమ్మని కొమ్మపయి నుండి లేచి నిలబడగా, తపసి పుత్రుడును లేచి 'సుఖంబు లొందుమీ యనవరతంబు ప్రాణసఖి' అని దీవించెను. అంత శారద కాల బంధనముల వంటి తన బాహువులతో మిత్రుని కంఠమును బిగించినది. గౌతముడు బంధనము నుండి విడిపించుకొన ప్రయత్నించినాడు. కాని కాలసర్పముల వలె పెనగియున్న ఆ చేతులను విడదీయుట గౌతమునికి సాధ్యముకాలేదు,

చివరకు కాళ్ళు జారినవో లేక ఆ కన్నెపడుచు కౌగిలిలో బిగించి కావలెనని ఈడ్చెనో గాని వారు జతగా వాగులో బడిరి.

"ఎంత పుణ్యంబు చేసెనో యీ స్రవంతి
ప్రేమ వాంఛల రెంటి జీర్ణించుకొనగ"[2]

అన్న కవి వాక్యములలో ఈ కావ్యము విషాదాంతముగ ముగిసినది.

ఇతర ప్రభావములు :-

ఈ కావ్యముపై రాయప్రోలు వారి ప్రభావము కొంత వరకు గలదు. 'కష్టకమల' యందలి కథకును ఇందలి కథకును కొన్ని పోలికలు గలవు.

పాత్రలలో పోలిక :-

రాయప్రోలువారి 'కష్టకమల'లోని కమలకును, దువ్వూరివారి గౌతమునికిని భావములలో కొన్ని పోలికలు గలవు. కమలా కుమారులు చిన్నప్పటి నుండియు స్నేహము గలిగి యుండిరి. కుమారుడు చదువు కొరకు నగరమున కేగెను. అచ్చట అతని ఊహలు మారినవి. స్నేహ భావము కామభావముగా మారినది. తన వలపును దెలుపుచు లేఖ వ్రాసినాడు, అదిచూచి కమల కళవళించి పోయినది.

అట్లే 'కడపటివీడ్కోలు'లో గౌతమ, శారదలు చిన్నప్పటి నుండియు అన్యోన్యమైత్రితో నుండిరి. మధ్యలో కొంతకాలము గౌతముడు ప్రవాసమున కేగును. మరల వారు ఎనిమిది సంవత్సరముల తరువాత కలసికొందరు శారదలో వివాహ వాంఛలు రేకెత్తును. వివాహముచేసి కొమ్మని గౌతముని అడుగగా అతడు చకితుడై వివాహమాడ నిరాకరించును. ఇందు దువ్వూరివారి గౌతముడును, రాయప్రోలువారి కమలయు వివాహము మాట ఎత్తగనే వ్యాకుల మనస్కులై పోవుదురు. కమల కళవళ పడుటకు ఆమె ముగ్ధత్వము కారణముకాగా, గౌతముడు వివాహము తిరస్కరించుటకు అతని విచిత్ర మనస్తత్త్వము కారణము.

సన్నివేశము లందలి పోలికలు :-

శారదా గౌతములు వసంత చైత్రపౌర్ణిమ రోజున మావికొమ్మపై కూర్చుండి సరససల్లాపములు జరుపుచుండ, అదివిషమించి ఇరువురు వాగులో పడి మరణింతురు. రాయప్రోలువారి 'కష్టకముల' యందు ఆశ్వయుజకృష్ణ ద్వితీయనాడు కమల ఉయాలూగుచు తన జడ తనకు మృత్యుపాశముకాగా మరణించినది.

అదేరోజున శారద గోరింటాకు పెట్టుకొనగా ఆమె పాణి తలములు. గోళులు ఎరుపెక్కి అందముగా నున్నవని చెప్పబడినది. అట్లే కమలకూడా

"రాత్రి భోజనాల్ సలిపి గోరింట రసము
పాణితలముల కై సేసి పవ్వళించె"ను[3]

కమల, శారదలు ఇద్దరును ప్రాజదువులవారి బిడ్డలే. కమలది ఒక చిన్నపల్లె. అదియును మునిపల్లెసుబోలినది. శారదది మున్యాశ్రమము జన్మ నివాసాదులలో కూడ వారిరువురును సమానమైనవా ఈ విధమైన సన్నివేశములందలి పోలికలు గలవు.

అమలిన శృంగార సిద్ధాంతము :-

ఇందు రాయప్రోలువారు 'తృణకంకణము'లో ప్రతిపాదించి అమలిన శృంగార సిద్ధాంతము స్పృశింప బడినది.

'తృణకంకణము'లో నాయిక వివాహిత. నాయకుడు ఆమెన వలచి విరక్తుడై యున్నవాడు. నాయిక నాయకునికి అమలినశృంగార మహత్త్వమును గూర్చి వివరించి అతనిని శాంతింపజేయును.

మరి "కడపటివీడ్కోలు"లో నాయికానాయకులు ఇరువురును అవివాహితులే. ఇందు నాయిక కామభావము గలది. నాయకుడైన గౌతముడు కామవాంఛ లేక స్నేహభావమునే వాంఛించిన వాడు వీరిరువురి సంభాషణములో 'అమలిన శృంగారము' యొక్క గొప్ప దనము సూచింపబడినది.

"యౌవన మని కామమని సర్వార్థమనుచు
నేమేమొ పచించితి వింతసేపు
ఇంద్రధనువు చిరంబని యెంచినావె?
చాలు చాలు సంసారవాసనలు సఖియ"[4]

ఇందు గౌతముడు యౌవనము, కామము మున్నగునవి ఇంద్ర ధనుస్సులవలె క్షణికమైనవని తెలిపియున్నాడు. అనగా అతని దృష్టిలో అమలిన శృంగారము శాశ్వతమని తెలియచున్నది.

కావ్యగత విశేషాంశములు :

నాయిక సూచన :- రెడ్డిగారు ఈ కావ్యప్రారంభములోని మొదటిరెండు పద్యములలో కథావతారణమును, నాయికానాయకులను ఎంతయో నేర్పుతో సూచించినారు.

అమరపట్టణ మణిమయ ద్వారములను
దెఱవ బురలక్ష్మి పెండ్లికూతురు విధాన
సిగ్గు చిగురింప దొంగి చూచెడిని యనగ
నావరించె సుషశ్శోభ లంబరమున"[5]

ఇందు యౌవనవతియైన కథానాయిక యొక్క ముగ్ధహృదయ ములో మెదిలే పెండ్లి కోరికను సూచించినారు. నాయికా నాయకుల మరణమునకు బీజము పెండ్లికోరిక నాయికహృదయము నందు జనించుటయే. ఇట్లు మొదటి పద్యములోనే కథా సూచనను చేసి యున్నారు

నాయక సూచన :- నాయకుడు, నాయిక ఇరువురును బాల్యము నుండి స్నేహితులు తరువాత విడిపోయిరి. మరల ఎనిమిదిసంవత్సరముల తరువాత కలసి కొన బోవుచున్నారు గౌతముడు ఈ ఎనిమిది సంవత్సరములలో బాగుగా ఎదిగిపోయినాడు.

"ఆకసపు భిత్తి నవికిన యట్టు లెదిగి
వాగు గట్టుల నీడలు వారు వెదురు
బొదలు తరుణారు ణాంశుల బొదలుచుండె
జీవకళలుట్టిపడియెడి చిత్రములు" 6

ఇందు నాయకుని పెరుగుదలను వెదురు ద్వారా ధ్వనింప జేసినారు. అంతేగాక ఇప్పుడు గౌతముడు తరుణుడు అని తెలియ జేయుటకుగాను 'తరుణ' అనుపదమును వాడినారు.

సౌందర్య తత్త్వము :-

అందమును చూచి ఆనందింపవలెనేగాని అనుభవింప వలెనను కోరిక యుండుట ఉచితము కాదని ఇందు తెలుపబడినది. శారద చెంగలువలను కొన్నిటిని త్రెంపి తీసికొని వచ్చి గౌతమున కీయబోవగా నతడు ఆమెను రామణీయకమును భగ్నము చేసితివనియు, దర్శనీయ వస్తువులు నయనానుభావ్యములే గాని స్వకీయమ్ములు గావనియు వివరించును.

"రమ్యరూపము గన్నకారణము వలన
నిట్టిశిక్ష సువస్తువులకేల సకియ?
సరళ సౌందర్య మాత్మనాశకమ యేని
మాఱదే శ్మశానమటు సీమధుర ప్రకృతి" 7

అన్న గౌతముని వాక్యములలో సౌందర్యతత్త్వ మిమిడియున్నది.

విశ్వప్రేమ :

శారద తన్ను వివాహ మాడవలసినదిగా కోరగా గౌతముడు తనది విశ్వప్రేమ యని స్పష్టము చేయును.

"విశ్వమెల్ల తనదిగ భావించు ప్రేమ
గలుగ నేకాశ్రితంబైన కామమేల
చిన్ననాటి యజ్ఞానపు జిన్నెలెల్ల
మఱచి పొమ్ము, ప్రేమింతు నిన్నిరత మతివ" 8

అని ఏకాశ్రితమైన కామమును నిరాకరించినాడు. అంతియేగాక రమ్య ప్రకృతులైన రసార్ద్రికల విపంచీ రహస్య తంత్రులను మీటు ముద్దు సేరు, ముగ్ధమగు ఆటవిక గానముల చేయు కోకిలలు, చిత్రకిమ్మీర వర్ణ రంజితములైన జలదశకలము లలరారు సంధ్యలు మున్నగు వానిని ప్రేమించి, చూచి ఆనంద మొందుదునుగాని వానినెపుడు కామింప ననియు పల్కును. ఇది గౌతముని విశ్వప్రేమ తత్త్వము. కొందరు రామిరెడ్డిగారు తమ భావములను గౌతమ పాత్రద్వారా వెల్లడించినారని భావించిరి. అట్లయిన ఇది దువ్వూరివారి విశ్వప్రేమకు తార్కాణ మగును.

షెల్లీ కవితా తత్త్వ మార్గమున ఏకముకన్న అనేకమే అను భవానంద సిద్ధికి ఎక్కువ ఉపకరించును. ఈ సిద్ధాంతమే గౌతముని పాత్రద్వారా నిరూపింపబడినది.

రవీంద్రుని దృష్టిలో పురుషుడు సహజముగా బంధ విముక్తి వైపునకు స్త్రీ బంధానురక్తి వైపునకు మొగ్గు జూపుదురు. ఇందు గౌతముడు బంధ విముక్తిని కాంక్షించగా శారద వివాహ బంధము నభిమానించినది. ఈ చిత్తవృత్తుల విలక్షణత్వమే శారదా గౌతముల మరణమునకు దారి తీసినది.

మొత్తముమీద కొంత వరకు రాయప్రోలువారి పాత్రలు, సన్నివేశములు మున్నగువాని ప్రభావమున్నను ప్రణయ కావ్యములలో మంచిపేరు ప్రఖ్యాతులను "కడపటి వీడ్కోలు" సంపాదించుకొనినది.

అథస్సూచికలు :

1. దర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారి తొలిపలుకు, కవికోకిల గ్రంథావళి-1, 1935. కె. వి. రమణారెడ్డిగారిచే ఉదాహృతము. కవికోకిల, పుట 211.
2. దువ్వూరి రామిరెడ్డి. కడపటి వీడ్కోలు (నెల్లూరు : కవికోకిల గ్రంథమాల, 1966). పుట 40.
3. రాయప్రోలు సుబ్బారావు, అభినవ కవిత-2, పుట 277.
4. కడపటి వీడ్కోలు, పై, ఉ., పుట 37.
5. Ibid, పుట 3.
6. Ibid, పుట 8.
7. Ibid, పుట 29.
8. Ibid, పుట 33.

డా|| ఎం. వి. ఎస్. ప్రసాదరావు

'నప్పినయి'

1983 నవంబరు నెల భారతిలో, "తి" గారు పైశబ్దా చిత్యమును గూర్చి విమర్శించి, కడపటికి, ఆముక్తమాల్యద గ్రంధము లోని 'ఎన్నిను గూడునన్న, విను, మేమునుదాల్చిన మాల్యమిచ్చున పిన్నది, రంగమందయిన పెండిలి సెప్పుము–" పద్యమున, "ఇచ్చు నప్పిన్నది" అను సమస్తపదములో, అ పిన్నది "అని విడదీయుట కంటే" "ఇచ్చు + నప్పినది" అని యుండుటే ఉచితమని సూచించినారు.

"అ + పిన్నది. అనుచో త్రికము మీది 'చిన్న' అని అర్థమిచ్చు 'పిన్న' శబ్దమునకు, త్రిక సంధి చేత పకు ద్విత్వము, అకు హ్రస్వమురా నుగాగము చేత, ఇచ్చునప్పినది. అనుట కంటే, నకారాదిమైన పదమే 'నప్పినది' అనుట యుక్తమని వారి భావము.

కృష్ణావతారమున సుదాముడను పురుషుడొసగిన పూమాల గైకొన్న అనౌచిత్యము తొలగ, చూడికుడుత్త నాచ్చియార్ = ముడిచి యిచ్చిన దేవికథను వ్రాయుమన్నట్లు" ఆంధ్ర విష్ణువు తెల్పినట్లు ఉత్తర పశ్చార్థము.

"ఇందు కృష్ణుని మహిషి నీళ, ఆమెయే గోదగా నవతరించినది కాన 'నప్పిన్నై' అనుటయే యుక్తము" అని 'తి' గారి సమర్థనము.

"నీళకు 'నప్పినై' అను పేరుండుటలో సందేహములేదు. శ్రీ పరమపురుషుని భార్యాత్రికములో, శ్రీసూక్తము భూసూక్తమువలె, నీళను గూర్చిన సూక్తమునూ గలదు. "నీళాందేవీగ్ం శరణమహం ప్రపద్యే." అని ఉపక్రాంతమై అది సాగుచున్నది.

ఆది పురుషుని భార్యయేగాక, కృష్ణావతారమున, నందగోపుని సోదరి కూతురు, నీళయున్నట్లు,ఆమెను, పోతరించిన వృషభములను అదుపులోనికి దెచ్చుకొని, వివాహమాడినట్లు, "నీళా సుందరీ పరిణయ" మను కూచిమంచి తిమ్మకవి రచించిన అచ్చతెనుగు కావ్యము తెల్పుచున్నది.

అదే అర్థమునే, గోదాదేవి రచించిన 'తిరుప్పావై' లోని 18వ పాశురము, "కొత్తలర్ పూఙ్గుళల్ నప్పినాయ్! కన్దమ్ కమళుమ్ కుళలి కడై త్తిరవాయ్ నందగోపాలన్ మరుమగళే" అన్నది.

గోదాదేవి కలియుగమున విష్ణుచిత్తుని పెంపుడుకూతురు. విష్ణువునందే బద్ధానురాగయై, ఆతని పెనిమిటిగా బడయుటకు, "గొల్ల కన్యలు రేపల్లెలోమునుపనుష్ఠించిన వ్రతమును, తానూనోచదలచి, తాను గొల్లకన్యగా భావించి, తోడిచెలులతో వేకువనే స్నానమాడి వచ్చి నంద గోపుని యింటివారికే సుప్రభాతము పల్కుచున్నది.

నందగోపర్ మరుమగళే = నందగోపుని మేనగోడలా కొత్తరల్ = గుత్తులుగా వికసించిన, పూమ్ + కళల్ = పూలుగల కురులు గల, "నప్పినాయ్" నప్పిన్నాదేవీ!

కడైత్తిరవాయే = తలుపు తెరువుము. అనీ, 19వ పాశురమున

"నప్పినై కింగైమేల్ వైతుక్కిడన్ద = నప్పిన్న స్తనములపై వైచి, కిడన్ద = పండుకొన్న, మలర్ = విశాలమైన, మార్పా = వక్షస్థలము గలవాడా !"

వాయ్ తిరవాయ్ = నోరు తెరువుము = మాటాడుము. అని కృష్ణుని మేలుకొలుపుట.

ఇచ్చట నీలకు 'నప్పిన్నై' అని పేరుండుట స్పష్టము. నీళా దేవియే గోదాదేవిగా నవతరించిన దగుట, ఆముక్తమల్యదా గ్రంథ పద్యములో 'నప్పిన్నది' అని యుండుటే ఔచిత్యముగలది కావచ్చు.

కాని, ద్వాదశసూరి చరిత్రమున, గోదాగ్రంథ మండలివారి ప్రచరణమున 'భూమ్యాంశజనిత' యని గలదు.

కృష్ణావతారమున స్వామికి శ్రీ భూదేవుల యంశమున జనించిన రుక్మిణీ సత్యలు భార్యలని ప్రసిద్ధి. "సత్యభామాంశమే గోదాదేవి" అని గోద సఖులు ఆమెకు పూర్వజన్మ రహస్యము చెప్పినట్లు, 'ఆముక్త మాల్యద' గ్రంథమున గలదు.

"దివిజేంద్రు ప్రసవంబు గాంచిన సపత్నింజూచి, చూపోప, కిం
తవు జిల్గుంబని యంత సేపి, మది నీర్ష్యాక్రోధమఃల్ సందడిం
ప, వితిన్ బోక, ద్రుమంబుగైకొనఁ బతిన్, 'మందన్న మ్రావెల్ల దే
అవధిన్ బెట్టిన సత్యవీ 'వహహ' కాదాః భామినీ! నావుడున్.
అను పద్యమున స్పష్టము.

శ్రీ వేదాంత దేశికులవారి గోదా స్తుతిలోని యీ పద్యము గనుడు.

వల్మీకతః శ్రవణతో వసుధాత్మ నస్తే
జాతో బభూవ సమునిః కవి సార్వ భౌమః।
గో దే! కిమద్భుతమిదం, యదమీ స్వదంతే
వక్త్రారవింద మకరంద విభాః ప్రబంధాః॥

"ఓ గోదా! నీవు భూస్వరూపిణివి, భూమికి చెవి వల్మీకము అందు జన్మించిన మాత్రమున వాల్మీకి యని పేరు మోసిన రామాయణ గ్రంథ రచయిత కవి సార్వభౌముడైనాడు. అట్టితరి సాక్షాద్భూరూపిణి యగు నీ ముఖారవిందము నుండీ జాలువారిన మకరంధురీ రూపము లగు ప్రబంధములు మా మనోహరము లగుటలో అద్భుతమేమిః" అనుట, గోదాదేవి భూమ్యంశ జాతయని తెలియుచున్నది.

ప్రసన్నామృత మను అనంతాచార్య రచిత గ్రంథమునందు.

''లక్ష్మ్యంశా ల్లోక రక్షార్థం గోదా భూమ్యాస్తతో జని॥''

''గోదాం మత్వామహాలక్ష్మీం వై దేహీ మివ భూమిజామ్॥''

అన్న పద్యములందు గోద లక్ష్మ్యంశమునబుట్టిన లక్ష్మిగా వర్ణింపబడినది.

అందువలన, ''కొందరు గోదాదేవియే నప్పిన్నయి అందురు కాన 'నప్పినది' అనుటయే ఆముక్తమాల్యదా కర్త పాఠ్యముచితమని'' 'తి'గారు వ్రాసినది. పూర్వ ప్రబంధములకు విరుద్ధముగా తోచుచున్నది. నీళయే గోదగా జనించినట్లు ప్రమాణము వారు చూపలేదు. పైగా,

నీళా తుంగ స్తనగిరి తటీ సుప్త ముద్బోధ్య కృష్ణం
పారార్థ్యం స్వం శ్రుతిశత శిరస్సిద్ధ మధ్యాపయంతీ।
స్వోచ్ఛిష్టాయాం స్రజిని గళితం యా బలాత్కృత్య భుఙ్క్తే
గోదా తస్యైనమ ఇదమిదం భూయ ఏవాస్తు భూయః

అని గోదాచతుశ్శ్లోకి పద్యము :

నీల చన్గొండ శిఖరాల నిద్రముస్గు
కృష్ణుమేల్కొల్పి, వేదనిర్ణీతతత్వ
రత్వమెరిగించి, భుక్తహారమున గట్టి,
బలిమి భోగించు గోదకు వందనములు. (నా 'మేలినోము')

పైభావమే, గోదారచితమగు తిరుప్పావు పాశురము 19 వది.

''కుత్తు విళక్కెరియ, కోట్టుక్కాల్ కట్టిల్ మేల్
మెత్తెన్ఱపంచ శయన త్తిన్ మేలేరి,
కొత్తలర్ పూఙ్గుళల్ నప్పిన్నై కొఙ్గైమేల్
వైత్తుక్కిడన్ద మలర్‌మార్పా! నీవాయ్‌తిరవాయ్''

దీనికి మదీయానువాదము మేలినోమున

''కంబాల దీపాల కాంతు లీనగ దంత
పల్యంకమున మేలి పాన్పుమీద,
నిర్హారి గంధవ న్నిత్యనూతన సుమ
గుచ్ఛశోభిత నీలకుంతలాఢ్య
పీవరోరోజ నప్పిన్నప్పరాట్టి కు
చద్వయాలీన విశాల వక్ష!
నీమేని పల్కరాదా వాయి యరవిచ్చి-'' అని.

''కృష్ణుడు నీలాతుంగ స్తనగిరితటీసుప్తుడు. వానిని లేపి, తాను ముడిచిన పూలమాలచే బంధించి, బలాత్కరించి భోగించు నదిగోద'' అనిన నీలాదేవికి ఈమెకూ, రుక్మిణీ సత్యలకు వోలెసపత్నీ మాత్సర్యము పొడసూపుచుండ, ఆనీళాదేవియే గోదయనుట పొసగని మాట. కావున,!

ఎన్నిను గూర్తునన్నవిను మన్నీ పద్యమున, నప్పినది, అనుట కంటే అప్పిన్నది యని విడదీయుటే సమంజసమని తోచెడిని,

శ్రీ కుంటిమద్ది శేషశర్మ

లేఖలు

వీడుకోలు

హేయప్రాయము తెలుగు భాషకు
తీయదనము తీర్చి దిద్దిన
ఛాయప్రోలీ, తెలుగు నేలలో
హాయిగా తన తనువు బాసెను!

నేటి వలకును తెలుగు సాహితి
తోట యందున నవ్వు చుండిన
మేటి మల్లిక వాడిపోయెను!
కోటి కాంతులు కమిలి పోయెను!

చూడు చూడకు తెలుగు మాతృక
పెడి బిడ్డడుఁ బోయి నాఁడని
లేఁడు లేఁడిక రాఁడు రాఁడని
యేడ్చు చున్నది గోడు గోడున!

జీవితాంతము తెలుగు తల్లికి
సేవఁజేసిన కళా ప్రపూర్ణ!
నీవు నాటిన తెలుగు తీగలు
తావిఁజిందెడి పూలుఁబూసెను!

భావ కవితకు జీవనంబిడి
భావి యువతకు దారిఁజూపిన
నీవె ఘనుడవు! నీవె బలుడవు!
పావనంబయె నీది మనుగడ!

పోయె నక్కట! రాయప్రోలని
కూయుచున్నది లోకమేలనో!
పోయెఁ నెచ్చటికా మహాత్ముడు?
హాయిగా మన యెదల నిండగ!

భరత దేశపు గౌరవంబును
ధరణి యందున చాటి చెప్పిన
పురుష భూషణ నిన్నుఁబొందిన
భరత దేశము ధన్యమాయెను!

భారతీయుల గుండె లందున
గౌరవంబగు దేశ భక్తిని
మాటిపోసిన పరమ పురుషుడ!
హారతిచ్చెద మందు కొనవయ!

— గేరా

గ్రంథ విమర్శలు

తమిళ సాహిత్యం - భారతి కవిత

[రచన : శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణశర్మ.]

తమిళనాడున నవయుగ వైతాళికుడు సుబ్రహ్మణ్య భారతి. తమిళ సాహిత్య క్షేత్రంలో ఆయన స్థానం వళ్ళువర్, కంబన్ వలనే సుప్రతిష్ఠితం. ఆయన జీవించినది 39 సంవత్సరాలే. అయినప్పటికీ ఆ స్వల్పకాల పరిమితిలోనే అజరామరమైన సుమధుర కవితలు వెలయించి జాతిలో నూతన చైతన్యం కలిగించాడు. ఆధునిక తమిళ కవికులం అంతా ఆయన అడుగు జాడల్లోనే పురోగమిస్తూ ఉంది.

సుబ్రహ్మణ్య భారతి శతజయంతి సందర్భంగా తమిళనాడులోనే గాక భారతీయ భాషలన్నింటిలోనూ ఆయనను గురించిన గ్రంథాలు వెలువడ్డాయి. తెలుగులో శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణశర్మగారు వ్రాసిన 'తమిళసాహిత్యం—భారతి కవిత' అన్న ఈ చిన్నిపుస్తకం భారతి కవిత్వ స్వభావాన్ని అవగాహన చేసుకొనడానికి బాగా తోడ్పడుతుంది. శర్మగారు బహుకాలం నుండి తమిళసాహిత్య సౌరభాన్ని తెలుగు వారికందిస్తూ లబ్ధప్రతిష్ఠితులైనవారు. వారు భారతి కవితలలో అత్యంత ప్రసిద్ధములైన వానిని అనువదించి, వానికి చిరువ్యాఖ్యలు నాడా జోడించి రచనకు వన్నెతెచ్చారు.

తొలుత తమిళసాహిత్య చరిత్రను సంగ్రహంగా ఉటంకించారు. తమిళ వాఙ్మయంలో భారతి స్థానం ఎలాంటిదో వివరిస్తూ ఆయన జీవిత విశేషాలను కూడా పొందుపరిచారు. ఉద్వేగం భారతి కవిత్వం యొక్క ప్రధానలక్షణం. దేశభక్తి, దైవభక్తి రెండూ అ ఉద్వేగంలో వెల్లివిరిశాయి. అలాగే ప్రబోధగీతాలు, బాలగేయాలు కూడా భారతి కవిత నుండి జాలు వారాయి శర్మగారు వీనిలో ఒక్కొ విభాగం నుండి కొన్ని గీతాలను అనువదించారు. తమిళజాతి, తమిళభాష అంటే భారతికి పంచప్రాణాలు. అయినప్పటికీ తమిళజాతి భారతజాతిలో అంతర్భాగం అని గుర్తించాడు. స్వాతంత్ర్య సమరంలో ప్రతి ఉద్యమానికి ఆయన విచలితుడైనాడు.

'మా దేశం' (ఎంగళ్ నాడు) అన్న గీతికలో

"భారతవీరులు పుట్టిన దేశం
మునులెందరో నివసించ న దేశం
నారదగానం వెలసిన దేశం
మంచిని ఎప్పుడు పెంచేదేశం" అంటూ పరవశించాడు.

మరోచోట

"ఎప్పుడు తీరు నీ స్వాతంత్ర్య దాహం
ఎప్పుడు మడియు మా అడియరి మోహం" అంటూ పరితపించాడు.

"సింధునదిని పండు వెన్నెలలో
చేరదేశపు వయసు కన్నెలతో
తేట తెలుగులో పాట పాడుతూ
పడవ నడిపీ తిరిగివచ్చేము" అంటూ అఖండ భారతావనిని దర్శించాడు.

అందరికీ స్వాతంత్ర్యం రావాలని ఆకాంక్షిస్తూ

"దీనుడనీ దాసుడనీ లేడుకండు జాతిలోన
హీనుడనే మానవుండు, భరతభూమి లేనెలేడు" అంటూ తన విశాల దృక్పథాన్ని చాటుకున్నాడు. కపట దేశభక్తుల్ని నిరసించాడు. "మాకు తెలిసిన భాషలలో మరెక్కడా కనిపించదు తమిళంలా మధురమైనది." అంటూ పొంగిపోయాడు. "మహాకాళి పరాశక్తి కడగంట చూసింది రష్యాని" అని రష్యన్ విప్లవాన్ని అభినందించాడు.

అనువాదం మూలవిధేయంగానూ, పఠనయోగ్యంగానూ ఉంది. భారతి తమిళకవితలోని ఉద్వేగమూ, శ్రావ్యతా తెలుగులో ప్రతిఫలింపజేయడం కష్టసాధ్యం. ఉదాహరణకు-

"పరిగెత్తి ఆడాలి పాపా - నువ్వు
బద్ధకం మానాలి పాపా
కలిసి మెలిసి ఆడాలి పాపా - ఎవ్వ
రిని ఏమి అనబోకు పాపా" అన్న అనువాదంలోనూ మాత్రా ఛందస్సు పొదిగినప్పటికీ మూలంలోని

"ఓడి విళైయాడు పాప్పా-నీ
ఓయ్న్దిరుక్కలాగాదు పాప్పా-
కూడి విళైయాడు పాప్పా-ఒరు
కుళందైయై వైయాదే పాప్పా!" అన్న ప్రసిద్ధ గీత మందలి సొగసు రాలేదని చెప్పక తప్పదు.

అలాగే "అచ్చమిలై అచ్చమిలై అచ్చమెన్పదిల్లైయే" అన్న గీతంలో ప్రతిధ్వనించే నిర్భయత్వం "భయంలేదు భయంలేదు భయమన్నది లేదులే" అన్నట్లు భారతి కవితకు జీవమైన గేయాంశాన్ని అనువదించడం ఎవరికైనా కష్టమే.

"శెన్దమిళ్ నాడు" మున్నగు మరికొన్ని ప్రసిద్ధగీతాల అనువాదాలు కూడా ఈ సంకలనంలో చోటు చేసుకున్ని ఉంటే మరింత సముచితంగా ఉండేదేమో! ఏమైనా తమ పరిమిత మేరకు మూలంలోని భావసౌందర్యం చెడకుండా భారతి కవితామృతాన్ని తెలుగువారి కందించిన రాధాకృష్ణశర్మగారు సర్వధా అభినందనీయులు. జాతీయ సమైక్యతకు దోహదం చేసే ఇలాంటి గ్రంధాలు ప్రచురిస్తున్న 'యువభారతి' నిర్వాహకులు ప్రశంసార్హులు.

శ్రీ పులిచెర్ల సుబ్బారావు.

సమాలోచన - 3, 4, 5 సంచికలు

[సామాజిక వికాస కేంద్రం ప్రచురణ ప్రైవేటు సర్క్యులేషన్ వోస్లీ, ప్రతులకు, వివరాలకు : సామాజిక వికాస కేంద్రం; 49-8-5 లలితానగరం; విశాఖపట్టణము-530016]

భారతదేశంలో పౌరహక్కులపై సమీక్ష, అడవుల పెంపకం, వయోజనవిద్య. గ్రామీణ సాంకేతిక పరిజ్ఞానం, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో గ్రామీణ స్త్రీల పాత్ర. జాతీయజైలు విధానం, చిప్కో ఉద్యమం, వ్యవసాయ పరిశ్రమల అభివృద్ధి, స్వయం ఉపాధిగల మహిళల సంస్థ, ఆసియాలో స్త్రీలు-గ్రామీణ అభివృద్ధి జాతీయ ఆరోగ్యవిధానం, పోషకాహారలోపం, ఆరోగ్య కార్యకర్త. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో మందు మొక్కలు, వరకట్న ఉరిత్రాడుకి ఊగుతున్న కంఠాలు అనే సమీక్షావ్యాసాలు, ఇంకా అనేక సమస్యలపై ఆలోచన కలిగించే వ్యాసాలు ఈ సంచికల్లో ఉన్నాయి.

దేశాన్ని గురించి. దాని ప్రగతిని గురించి ఆలోచించ వలసిన బాధ్యత ప్రతి పౌరుడుపైన ఉంది. అనేక రంగాల్లో ఏమేమి జరుగుతున్నది. తెలుసు కునేందుకు వివిధ అంశాలపై శాస్త్రీయ అవగాహనకు రావటాన్కి ఇలాంటి సంచికలు యువతరానికి మరీ ఉపయోగపడతై.

శ్రీ రాజరాజేశ్వర శతకము

[రసప్రియ. వెల : రు. 2-00 లు. ప్రతులకు :- వై. వి. యస్. ప్రెస్. ఖమ్మం.]

ఈ శతక కావ్యానికి పలువురు పెద్దలు వారి అభిప్రాయలను ప్రకటించారు. ఆ అభిప్రాయాలతో కొన్నింటిని ఉదహరించి, ఒక పద్యాన్ని కవిగారి శక్తికి యుక్తికి, భావానికి సరిపోతుంది.

"వేములవాడ పుణ్యక్షేత్రంలో వేంచేసియున్న స్వామి వారిపై శతకం చెప్పి రసప్రియకృతార్థులైనారు." డా॥ దాశరథి.

"పాఠకులు కవిగారి భక్త్యావేశ భావ వీచికలతో విహరించి రసాను భూతిని పొందగలరనుటలో సందేహంలేదు." గడియారం రామకృష్ణశర్మ.

"లోగడ నేను జట్ప్రోలు సంస్థానకవిగా నున్నప్పుడు నా వద్ద చదువుకొన్న శిష్యకోటిలో నితడు నాకు ప్రియ శిష్యుడు. ఇతడెంత దైవభక్తి కలవాడొ అంత కవితాశక్తి కలవాడు." రా.సు. రాట్కవి.

ఇంకా అనేక మంది ముందు మాటలున్నాయి. శతకంలో ఒక పద్యం.

"స్వామీ నీ పయి నిండు భక్తి
నరి షడ్వర్గాదులన్ నిత్యమున్
సామర్థ్యంబున గెల్చు శక్తి భవబం
ధక్లేశముల్ ద్రుంచి ని
త్యామో దంబును గూర్చు యుక్తి నిరతం
బవ్యాజ భూతోత్కర
ప్రేమాసక్తి నొసంగి ప్రోవగదవే!
శ్రీ రాజ రాజేశ్వరా!"

సభా సాహితి (కవితా సంపుటి)

[బంధ్లమూడి సత్యనారాయణ వెల : రు. 8-00 లు ప్రతులకు : ఇందుమతీ ప్రచురణలు; నరశింహారావుపేట, ఏలూరు-534 006; ఆంధ్రప్రదేశ్.]

బంధ్లమూడి సత్యనారాయణగారు కవిలోకానికి పరిచితులు. వారు అనేక స్వీయ కావ్యాలను ప్రచురించారు. ఈ సభా సాహితి అనే ఈ చిన్న సంకలనం-అక్కడక్కడ అనేక సందార్భాలతో సభా వేదికలపై పలువురు పెద్దలను గూర్చి గానం చేసిన కవితల సమూహం. వీరి కవిత్వానికి గురి కాబడినవారు సర్వశ్రీ అల్లూరి బాపినీడు, మాగంటి రవీంద్రనాథ చౌదరి, జవ్వాది లక్ష్మయ్యనాయుడు, తుమ్మల సీతారామమూర్తి, పురిపండా మొదలైనవారు. పెండ్లికి చదివిన

శుభాశీస్సులు, తమకు జరిగిన సన్మానములకు సమాధానాలు కూడా పద్యరూపంలో దీంట్లో ఉన్నాయి. వారి పద్యానికి ఒక ఉదాహరణ-

విద్యాబుద్ధులు నేర్పినట్టి మిము
హృద్వీధిన్ ప్రతిష్ఠించి నే
నుద్యోగింతును; నాటి లేతకవి
మీ ప్రోత్సాహ సంపత్తిచే
హృద్యంబైన కవిత్వమల్లగల
మన్నీడయ్యె నీనాడు; మీ
హృద్యాంతఃకరణంబులన్ దనిపి
మ్రోయింతున్ కళా కాహళుల్.

జ్యోతిర్లయ

[ఎస్. వెంకట రంగారెడ్డి వెల : రు. 6-00 లు ప్రతులకు : ఎస్. వెంకట రంగారెడ్డి; ఇం. నెం. 2-1-560 నల్లకుంట హైదరాబాద్.]

శ్రీ వెంకటరెడ్డి తన కవిత్వంలో సంఘంలో ఉన్న చెడు అంతా పోవాలని, మంచి మనసు ఉన్న మనుషులలో సమసమాజం రావాలని కోరుతున్నారు. చైతన్యం, శక్తి, దీప్తి, మార్పు, మనసు మొదలైన శబ్దాలను పదే పదే తన కవితల్లో వినిపించారు. రక్తపాతం లేని విప్లవంవారు ఆశిస్తున్నారు 'విప్లవం' అంటే చదరంగం ఆడుకోవటం కాదు, చైతన్యం క్రియాత్మకమైనది. మనస్సులు వాటం తటివి మారివు, వర్గ సమాజంలో సహృదయం మానవత్వం మార్పు అని పొలికేకలు పెట్టి నందు వల్ల లాభంలేదు ఏ వర్గం కూడా తన ప్రయోజనాన్ని నీతి వాక్యాల వల్ల విస్మరించదు. నీతిని తమ వర్గ ప్రయోజనానికే అనుకూలంగా మార్చటం జరుగుతుండి. ఈ కవి త్వరలో కవిత్వపరంగా ఒక అవగాహనకు వచ్చి మంచి కవిత్వం రాస్తారని అనుకుంటాను.

"లేమిలో కృశించే
శ్రమజీవులు రక్తాన్ని పీల్చే
మేడలు కట్టే వాళ్ళను
క్షమించదులోకం."

అన్న కవిగారు ఆ శ్రమజీవుల గాథల్ని క్షుణ్ణంగా అధ్యయనం చేసి తమ కున్న భ్రాంతుల్ని పోగొట్టుకొని మరో కావ్యం రాయాలి.

పితృస్మరణ

[ఆచార్య తిరుమల. వెల : ఒక్క నిట్టూర్పు. ప్రతులకు : ఆచార్య తిరుమల, చైతన్య కళాశాల, సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాద్-1.]

తెలుగులో కావ్యజాతిలో స్మృతి కావ్యాలని ఒక విభాగం ఉం ఆకోవకు చెందిన కావ్యం ఇది. ఆచార్య తిరుమల వారి తండ్రి గా పోయిన తరువాత తన దుఃఖాన్ని అక్షర బద్ధం చేయటం వల్ల కావ్యం వెలువడింది. దుఃఖం ప్రతి వ్యక్తికీ కలుగుతుంది. కొం మంది మాత్రమే దానిని సర్వజనీనం చేస్తారు. జాషువా స్మశా వాటికలో మరణాన్ని గురించి రాశాడు. నవ్యాంధ్ర కవులలో మ కడు అలారాయ లేక పోయాడు. ఎవరిబాధ వారిది. కాని దాని మానవతాస్పర్శ కలిగించటంలోనే కవిపట్టు తెలిసి పోతుంది. తం పోతే కలిగిన దుఃఖం ఆచార్య తిరుమలను ఈ విధంగా ప్రశ్నిం చేసేటట్లు చేసింది. ఆ పద్యం ఇది.

ఆకాశంబది యట్లె యుండె
భువికిన్ ఆకారమే మారలే
దేకా కారిమున్ నదీనదము
లెంతే సాగిపోచుండె ఆ
రాకాచంద్ర దివాకర ప్రముఖ
తారా మండలం బెల్ల నే
పోకన్‌బోక రహించెయల్లె,
జనకా పోయేమి సాధించితో.

హృదయాన్వేషణ (గేయ సంపుటి)

[గరిశకుర్తి రాజేంద్ర ("సంధ్య") వెల : రు. 2-00 లు ప్రతులకు : గరిశకుర్తి రాజేంద్ర; పోస్టల్ అసిస్టెంట్; కామారెడ్డి. 503 111 మరియు హితసాహితి; కామారెడ్డి-503 111.]

చిన్న చిన్న పాటల సంకలనం ఈ పుస్తకం. ఇందులో అన్ని రకాల పాటలు ఉన్నాయి. విరహం, విషాదం, సంఘాన్ని గురించి బాధ, దేశభక్తి ఇత్యాదులైన పాటలు తేలికైన భాషలో రచించారు కవి బాపురెడ్డిగారు తమ ముందు మాటలో "గరిశకుర్తి రాజేంద్ర ప్రారంభించిన ఈ హృదయాన్వేషణ చూస్తూ ఉంటే పసి కందుల వేసే తొలి తప్పటడుగులలోని అందం కనిపించింది" అన్నారు అక్షరాక్షరసత్యం ఈ కవి కలంపాళి ఇంకాపదను తీరాలి. ఈ ప్రాథ మిక ప్రయత్నంలోంచి బయట పడి మంచి పాటలు, కవితలు వీరు రాయగలరని నమ్మిక.

ఆణిముత్యాలు

[బండారు వేదానందం. వెల : రు. 5-00 లు. ప్రతులకు ; కొత్త వెలుగు ప్రచురణలు; పుంగనూరు; చిత్తూరు జిల్లా]

తిరుపతి దేవస్థానం వారి ఆర్థిక సహాయంతో ప్రచురింపబడిన పుస్తకం గనుక తిరుపతి దేవుణ్ణి గురించి తప్పని సరిగా కవిత్వం వుంటుంది. ఆ కవిత్వమే ఈ పుస్తకం. కవికి ఛందోరీతులన్నీ తెలుసు అని చెప్పటాని వివిధ ఛందాలలో కవిత్వం రాశారీయన. రాస్తే రాశారు గాని కవిత్వాన్ని ఈయన హేళన చేసిన పద్ధతి బాగుండలేదు నేను మాత్రం వచన గేయం రాయలేనా అని ఈయన రాసిన వచన గేయం ఏమిటంటే-

"వానికీ కడుపునొప్పి వీనికీ కడుపునొప్పి
తిన కున్నందుకు వానికి నొప్పి
తిన్న దరక్క వీనికి నొప్పి
తినడానికి లేక వాడు ఉపవాసం
తింటే అరగదని వీడు ఉపవాసం"

ఇదీ వీరి వచన కవితా పాండిత్యం.

"జాతులన్న రెండె జగతి నున్న వనుచు
ఆడ మగలని యవి యలరుననుచు
నీతి కంటె వేలు జాతియే లేదని
బల్ల గ్రుద్దుచు మరి పలుకుదాను"

ఇది వీరి పద్య రచన. రాసిందంతా కవిత్వం కాదు. క్రొత్త వెలుగు ప్రచురణలు వారి ఆశయం మంచిదేకాని ఏటా ఒక పుస్తకం ప్రచురించ దలచు కొన్నప్పుడు నలుగురూ చదివే పుస్తకం వేస్తే మంచిది.

మరో జంఘాలశాస్త్రి

[అయం సోమయాజుల నాగేశ్వరరావు. వెల: రు. 3-00 లు. ప్రతులకు : 1. యువభారతి, 5 కింగ్స్‌వే; సికింద్రబాద్-500 003. 2. యువభారతి కార్యాలయం, ఆంధ్రసారస్వత భవనములు; తిలక్ రోడ్; హైదరాబాద్-500 001.]

పానుగంటివారి సాక్షివ్యాసాలు తెలియని తెలుగు సాహిత్య పాఠకుడుండడు పానుగంటివారి శైలిని అనుకరించటం, అనుసరించటం కూడా కష్ట సాధ్యమైనదని అని తెలియని రచయిత కూడా సాధారణంగా ఉండడు. నాగేశ్వరరావుగారు-పానుగంటివారి వాణిలో బాణిలో మరో జంఘాలశాస్త్రి మొదటి భాగమును రాసి ఉండటం ఆ కాపీలన్నీ అమ్ముడు పోవటం ప్రోత్సాహాన్నివ్వటంతో మరో జంఘాలశాస్త్రి రెండవ భాగాన్ని రాశారు. దానిని యువభారతివారు అచ్చువేశారు.

సాహిత్యంలో ఒక నూతన పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టిన వారి మార్గంలో ప్రయాణం చేద్దామని సాధారణ ప్రతిభులు అనుకోవటంలో దోషంలేదు. కాని ఆ ప్రయాణంలో తాము ఎంత వరకూ కృతకృత్యుల మయ్యామని ఆయా రచయితలు ప్రశ్నించు కోవటం రచయితలకు, పాఠకులకు కూడా క్షేమం.

ప్రస్తుత సమీక్షా గ్రంథాన్ని చూస్తే నాగేశ్వరరావుగారు పానుగంటివారి పదునైనహాస్యాన్ని, వ్యంగ్యాన్ని చురుకుదనాన్ని ఎంత మాత్రం వశపరచుకోలేక పోయారని తెలుస్తుంది. సంభోధనలో ఉన్న అనుకరణ మినహాయిస్తే పానుగంటివారి రచనలో ఉన్న జీవశక్తి ఈ రచనలోరాలేదు.. కాగా నాగేశ్వరరావుగారు వారి అభిప్రాయాలను చాలా డైరక్ట్‌గా చెప్పారేగాని అంతకంటే పానుగంటివారి సెటైర్‌ను పట్టుకోలేక పోయారు. అంతేకాదు. పానుగంటివారి కాలానికి ఉన్న సామాజిక పరిస్థితులు వేరు; నేడున్న సామాజిక పరిస్థితులువేరు. ఆలోచనా విధానంలో ఈ మార్పును గమనించక పోవటంవల్ల నాగేశ్వరరావుగారి భావాలు 'పాత చింతకాయపచ్చడి' బాపతుగా మిగిలి పోయాయేగాని ఆధునిక జీవలక్షణానికి ప్రతిరూపాలుగా ఉండవు. నా దృష్టిలో ఆధునికత అంటె అరాచకత్వంకాదు. ఆధునిక కవిత్వాన్ని గురించి వ్యాసంరాస్తూ నాగేశ్వరరావుగారు ప్రకటించిన అభిప్రాయం ఇట్లాఉంది "వారి కవిత్వము నారికేళ పాకమా! మరి మీ కవిత్వమేదో తెలియునా? దయ్యపు కొబ్బరికాయ పాకము. వారి కవిత్వమును కాస్తంత శ్రమతీసుకొని వొలచిన తియ్యని నీరు, కమ్మని కండ లభించును కాని మీ కవిత్వమును వొలిచిన మిగులునవి కేవలము పై పీచులోని పెంకుమాత్రమే" ఈ అభిప్రాయం ఎంత పాక్షికమైనదో సాహిత్య అధ్యయన పరులకు వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ఆధునిక కవిత్వంలో ఆరితేరిన వారంతా ప్రాచీన కవిత్వాన్ని క్షుణ్ణంగా అధ్యయనం చేసినవారే అట్లాఅని వారి రచనలే ఋజువు చేస్తున్నాయి. అల్పుల మాటలకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వటం అల్పత్వమే కాని మరొకటికాదు. ఆధునిక కవిత్వాన్ని సక్రమంగా అవగాహన చేసుకున్నవాళ్ళు ఇట్లాంటి మురికి మాటలు రాయరు. "కవులు అయిదు చుక్కల ఆహారశాలలో చేరి ఓ చుక్క వేసుకొని ఆకతి కవిత్వము వ్రాయుటకు స్వాతంత్ర్యము వచ్చినది." అనే రచయితభావము ఎంత నేలబారు ఆలోచనో కదా!

ప్రస్తుతం ఉన్న అరాచక ధోరణుల మీద, అనాగరకత్వం మీద ఇట్లాంటి వ్యాసాలు రావలసినదే కాని కాలధర్మాన్ని గమనించని సనాతన ఛాందసవాదం వాంఛనీయం కాదు.

"పుష్యమి"

Printed & Published for Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna at the Andhra Patrika Press, Gandhinagar, Vijayawada-3 Editor: S. Radhakrishna, Vijayawada. Phones: 75667 & 61247.

అమృతాంజన్‌కే
తెలుసు
తలనొప్పి
బాధ
మృదువైన మూలపదార్థము వల్ల
ఉపయోగించుట సులభము.
క్రొత్త కార్కు అమరిక వల్ల
మందు శక్తికి రక్షణ
AMRUTANJAN
Pain Balm
AMRUTANJAN
PAIN BALM
అమృతాంజన్
ఏ ఇతర బాధలు కల్గించని
శీఘ్ర నివారిణిని నమ్మండి
1984 ఒలింపిక్స్ క్రీడలలో
పాల్గొన్న భారత క్రీడాకారులకు
అధికారపూర్వకంగా పెయిన్ బామ్
సరఫరా చేసినవారు.
OBM 8708 TG